

પ્રી રુદ્રાધ્યાય

કવિ ઇન્દિરાનંદ ભક્ષિતાનંદ પંડિત.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૪૨૦ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ રૂ. ૧૬૫૧.૫૧

વિષય ૮૨૩:૪૬૭

◀▶ શ્રી રુદ્રાધ્યાય. ▶◀

(અનુષ્ઠાન પદ્ધતિ, સરળ મત્રાર્થ, તથા કાવ્યમય
ધ્યાન સહિત).

રચી જાણી પ્રસિદ્ધ કર્તા,
કવિ ઇન્દિરાનંદ લલિતાનંદ પકિત.
નામરક્ષણીયા-સુરત.

(સર્વાધિકાર રચનારને સ્વાધિન રાખ્યા છે).

સુરત-ચૌટાના પૂવ ઉપર ટાકી પાસે આવેલા “શંકર” પ્રિન્ટીંગ
પ્રેસમા નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમે છાપ્યું.

મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

નિવેદન

ગુજરાત વિદ્યાલય

ગુજરાત

૧૧-૪-૨૦

૧૧૭

૧૨

વિવેકી વાચકોના હસ્તક આ પુસ્તક મૂકતા અને હર્ષ થાય છે અને તે સાથે નિવેદન કરવાની જરૂર જણાય છે કે મારી વૃદ્ધાવસ્થાને લઈ આખે બરાબર દેખાતુ નથી. તેથી આ પુસ્તકનું લેખન કાર્ય મારાથી થઈ શક્યુ નથી તેમ પ્રુથ પશુ જોવામા નથી. તેથી જે કાઈ અશુદ્ધિ જણાય તો ને હસક્ષીર ન્યાયે સુધારીને વાચવા પિનતી છે વેદના ઉચ્ચારમય કેટલાક ટાઇપો ન હોવાથી તેને બહુ સાદા ટાઇપ ચલાવી લેવા પડ્યા છે તો તે દરજ્જાએ કરશે.

સર્વ સામાન્ય રીતે હાલમા જે યજુર્વેદની રૂઢી પુસ્તક ગજારમા મળે છે તે આઠ અધ્યાયનુ આવે છે. પણ તેમા પાચમા અને આઠમા અધ્યાયમાજ મુખ્યત્વે કરીને રૂઢ સ્તવન છે રૂઢાભિષેક કરનારાઓમા પણ આ પાચમા અધ્યાયના પાઠનેજ મહત્ત્વ અપાય છે અને કહેવામા આવે છે કે એ એકલા પાચમા અધ્યાયનોજ ત્રણ વખત પાઠ કરવામા આવે તો એક રૂઢાભિષેકનુ ફળ મળે છે આ માન્યતા ખરી છે કે ખોટી તેનો નિર્ણય કરવાનુ આ સ્થાન નથી. પણ તે ઉપરથી એટલું નક્કી છે કે રૂઢના સ્વરૂપનું મહત્ત્વ જણાવનાર પાચમો અધ્યાયજ છે અને તેથી આ પુસ્તકમા એ મુખ્ય અધ્યાયનુજ વિવેચન કર્યું છે અને તે પછી યજની ક્રિયાને મહત્ત્વ આપનાર અને રૂઢને સર્વ સુખના હેતુ માની તેમની પાસેથી યજ દ્વારા સર્વ સુખોની માગણી કરનાર આઠમા અધ્યાયનુ વિવેચન કયુ છે છતાંસુઓ ફક્ત આ બે મહત્ત્વના અધ્યાયોનુજ મનન કરશે તો ખરેખરી રૂઢ કૃપાને પાત્ર થશે એમા સશય નથી

આ પુસ્તક લખવામા વેદનો ૧૬ મો અધ્યાય જે નમસ્તેરુદ્રનો છે. તેનો અને તે પછી ૧૮મો અધ્યાય તેનો આધાર લીધો છે વેદના એ ૧૬મા અધ્યાયને હાલની સર્વ સામાન્ય રૂઢીના પુસ્તકમા પાચની સખ્યા અપાઈ છે અને ૧૮મા ને ૮ની સખ્યા અપાઈ છે પણ એ સર્વ પાઠ કરનારની સમવડતા ખાતર છે ખરી સખ્યા તો ૧૬ અને ૧૮નીજ છે આ બે સિવાય પડિત જ્ઞાનાપ્રસાદની એ અધ્યાયો ઉપર ટીકા, સ્તમી અનુદાનદત્તુ રૂઢાધ્યાયનુ પુસ્તક, અને સ્વામી દયાનંદનુ ભાષ્ય સર્વ અને આ પુસ્તક લખવામા ઉપયોગી થયા છે તે સવની આભારસહ નોંધ લઈ જે કાંઈ ચિહ્નિત સેવા થઈ છે તે શ્રી મહારૂઢના ચરણકમલે સમર્પવામા આવે છે

રૂપાધ્યાય.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગ્રંથ - નંબર ૧૪૮ સંગ્રહ

શ્રીયુત્ કવિ ઇન્દિરાનંદ લલિતાનંદ પકિત.

મુખર્ષ કર્ણમ ઓદિસ ॥ માળ ડીપ્યુટી એકાઉન્ટ

નામરૂળીયા-સુરત.

સૂચના.

એવું જુદારા ઇત્યાદિના ભગથી પરચકની કુસરીમા ચપાઇ ચમેલી આર્થ પ્રગ્નનો ધર્મ નષ્ટ બદ્ધ થઇ સન્માર્ગ અને ઉત્તમિના માર્ગ તથા નેપથ્ય પોષણ રક્ષણ અને પ્રગતિ બધે પડવાથી ધર્મ ઉપરની શ્રદ્ધા ભક્તિ અને પ્રેમ ઉડી જવાથી, સાપ મયા પછી લીસોટા રહી જાય તે અવસ્થા થઇ ગઈ છે. વૃક્ષ જેમ ફલહિન થાય તેમ ધર્મ જવાથી કતિક્ષેષ, કુસપ, આધણુ આપ મતલખીયાપણું ઇત્યાદિ દુષ્પ દારિદ્ર્ય પ્રાપ્ત થયા. અને લેકોને ઉદર પોષણના શાશ્વા પડવા લાગ્યાં અને વિદ્યાકલા વિગેરે નષ્ટ બદ્ધ થવાથી છીન ભિન્નતા આવી ગઇ છે તથા સાધન સપન્નતા જતી રહી છે અને પરાજયતા આવી છે તેથી કરીને ધર્મનું રહસ્ય સમજ્યા વિના ઉત્તમિ કેવી રીતે થાય ? માટે પ્રત્યેક વ્યક્તિ તેમજ જનમડળના નરેહોનું પ્રથમ કર્તવ્ય એજ છે કે સર્વ પ્રકારે ધર્મની ઉત્તમિ કરવી જ્યારે ધર્મનીતિ અને ન્યાયથી ભોક પડતી થાય છે ત્યારે રોગ, શકા, પરાજય, પરવશતા, ઇત્યાદિ પ્રાપ્ત થઇ સુખ સમૃદ્ધિ જઈ દિનદિન પ્રત્યે અવનતિ થતી જાય છે અને આર્યભૂમિ ઉપર અવતર્યા છીએ, ઇશ્વરે અમને આર્યધર્મમા જન્મ આપ્યો છે પરમેશ્વરના ધરનો સીપાધનો પટો અમને યશાદિક દિક્ષાશ્રેય નોકરી કરવા માટે પરપરાથી પ્રાપ્ત થયો છે. જો અમે આટલી જીજ્ઞાસુ ન હોવાથીએ તો અમારા જન્મનો ફેરો ફેગટ થાય છે.

“હમ કુચ બી કુચ કર જાયગે”

એમ એક કવિ કહે છે તે અનુસાર આજે અમે કાષ્ઠ અમારી સમજણ પ્રમાણે આ રૂદ્રાધ્યાયમા લખ્યું છે તે વિદ્વજનના ચરણમા મૂકીએ છીએ એક કીડીમા ચટકો ભરવાનું સામર્થ્ય માત્ર છે અને વરણદેવમા મેધગર્જના કરી આખા વિશ્વને ડોલાયમાન કરવાનું સામર્થ્ય છે તે પ્રમાણે અમારી અલ્પબુદ્ધિ અનુસાર અમે લખ્યું છે અને બ્રહ્માદિની બુદ્ધિ પ્રમાણે બ્રહ્માએ વિસ્તાર કર્યો છે તો આ રૂદ્રના સ્તવનનો વાચકો સ્વીકાર કરશે કેટલાએક શબ્દોના અર્થ સમજવા ધણું કઠણ છે તેથી અમે નીચે પ્રમાણે લોકોની જાણમા આવે તેથી લખીએ છીએ.

૧ વેદ અતત શક્તિ બ્રહ્માની એક શક્તિ છુટી પાડી મત્ર દ્રવ્યોને પ્રેરાયલી ઇશ્વરની સંકેત વાણીશ્રેય છે વશપરપરા યોગ્ય અધિકારીને ઉપદેશ થએલી પ્રાપ્ત થએલી પવિત્ર વાણીથી આલવાને બધામલા દેવ છે તે વાણીનું નામ વેદમત્ર છે.

૨ શાસ્ત્ર ને કાષ્ટ અદ્રષ્ટ છે અને અસાત છે તે વસ્તુને ચર્ચાએ જણાવે તેનું નામ શાસ્ત્ર છે. શાસ્ત્રથી અસાત અને અખાધિત અર્થનું ઘોતન થાય છે જેમકે ત્રિશિખા ત્રણ પદ જાણીતા હોય છે પણ ચોથા પદ વિષે કોઈ જાણતું નથી. ચોથું પદ ને અસાત છે તે ને શોધી કહાડે અને તે સત્ય હોય તો તેને શાસ્ત્ર કહે છે. બ્રહ્મ એટલે ત્રિશિખાથી તુલ્ય એટલે ચોથું પદ ને આખા વિશ્વમા સર્વ કોઈને અસાત છે. તેને શોધી વિશ્વની સમગ્ર, લક્ષ્મી સમગ્ર શક્તિ, સર્વ સામર્થ્ય, સર્વ ઇચ્છાઓ પારપૂર્ણ થવી સર્વ નિયતૃત્વ શક્તિ આવવી. સર્વત્ર વ્યાપકપણ સંપાદન કરવું. અને કોષ્ટપણ બંધનને અથવા પરવશપણને અથવા પરત્રનને દૂર કરવી, અને તે નડે નહિ વારવાર જન્મમરણ થાય નહિ, એટલે કે ને અહંબાવને લીધે જીવ રચુલ, સુદૃઢ, કારણ અને મહાકારણ એ કારાગ્રહોમા કેદ થયે છે તેને પાજરામાંથી છુટા કરી પોપટની પેઠે ચચેચ્છ આકાશગમન કરાવવું એ વેદત્રય કરાવે છે કેટલાએક લોકો ધારણે કે વેદમાંથી આગબોટો બનાવવાનું, આગગાડી બનાવવાનું. વિમાનો બનાવવાનું, આવડશે ? તો તેના આ તર્ક બોટો છે એમા કાઈ કડીયા કામ, સુથારીકામ કે ઇજનેર ખાતાનું કામ લખ્યું નથી. એટલું તો છે કે યુદ્ધિ કેળવવાને માટે સર્વ વિદ્યાના મૂળતત્ત્વો વેદમાંથી નીકળશે કારણ કે એ વેદનો પ્રેરક સર્વ વિદ્યામય છે. અસાતી નથી આ અખિલ નભમડળ અધારી રાત્રે ને આપણે જોઈએ છે તે સર્વની રચના કરનાર તેના નિયમને ધડનાર તેને ચલાવનાર તેના સ્થિતિ લય અને ઉદ્ભવ કરનાર કોઈ અજ્ઞાન અને અર્તકષ ઇજનેર છે એમા કોષ્ટપણ પ્રકારનો શક નથી અને તેની ઝોળખ કરાવવા માટે વેદ અને શાસ્ત્ર, તપ તીર્થ, ધર્માચરણ, યજ્ઞ, દાન, અભ્યાસ, ઇન્દ્રિયદમન, પૂજન, અર્ચન, સ્તવન, પરોપકાર, પ્રાર્થના, ત્યાગ, વૈરાગ્ય-ઉપવાસ ઇત્યાદિ કરવાને પ્રભોષે છે. આ અમે દુકામા વેદ, શાસ્ત્રનો અર્થ જણાવ્યો છે.

“તુકામણે જગતાચી દોટ”

“માંડલી ભરાયાસ પોટ”

એવા તુકારામનાં અભગ કે અખખાના છપા, સુડા બહોતેરી કે અરખીયન નાઇટસ એને કાષ્ટ શાસ્ત્રની ગણતીમા સેવાય નહિ

હવે જ વિષે અમે થોડું બહુ લખીએ છીએ.

અથોર્ણનામિ સ્ત્રજતે વૃણ્ણયતે વઃ યથા પૃથિવઠયામોવજય સંમવતિ
અથા પુરુષાવ કેશા લોમાની જાયન્તે તથા કરાત સંમવતિ હ વિશ્વચ

આ શ્રુતિમા કલા પ્રમણે ને પ્રમાણે કરોળીયો પોતાના શરીરમાંથી
તત્તુ કાઢીને આકાશમા જળ બાધે છે ને પ્રમાણે પૃથ્વીમાંથી ઝાડ, વનસ્પતિ,
ઔષધી, ધાસ, વીજેરે ટુટી નીકળે છે ને પ્રમાણે મનુષ્યના શરીરપર નિમાળ
રવાડા, નખ ઇત્યાદિ ઉગી નીકળે છે તે પ્રમાણે જીના શરીરમાંથી આ અખિલ
વિશ્વની રિશ્તિ લય અને ઉદ્ભવ થાય છે. આ જ સાતરપે અથવા ચારરપે
ધણેપરે ઠેકાણે વર્ણવેલો દેખાય છે

અ
ક
મ

તુર્ય જેને કોઈ જાણતુ નથી પણ ને સહ કાઢને જાણે છે. એવું
સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ તે છે.

અ. અકારાત્મક સૃષ્ટિ કરતા સ્વયંમુ.—પીંગારમ, પીતામ્બર ધારી,
જેટલે તડકાવાળુ આકાશ.

ક. ડકારાત્મક પાલક શક્રપાણી.—રાહીરમ નિઝામરધારી કૃષ્ણ-
પક્ષની રાત્રિ ધારણ કરનાર.

મ. મકારાત્મક શંકર સમ તનોતી.—શલરગ રકતામરધારી સધ્યા
સમયનુ આકાશ.

હવે અમે વજુમાત્રિક (છ માત્રાવાળા) ઝંકાર અમારા પાતજ્ઞ યોગ
ઈન્દ્રિયા અને વેદાંતસૂત્રમા, રૂદ્રાધ્યાયની ટીકામા,તેમજ ઠેકાણે ઠેકાણે અમાગ કાલ્પમાં
વિવિધ પ્રકારે ઝંકારનુ સ્વરૂપ દર્શાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે તેથી અર્વિત અર્વંજ
તથા પિષ્ટપોષણ નહિ કરના દુકમા પતાવીએ છીએ માટે જ્ઞાસુઓએ માડુકમ
અને નિરાશ્રમ ઉપનિષદો જોધ લેવા.

ઝંકારના ઝાપિ જેટલે મત્રદ્રષ્ટા અને મત્રનો સાક્ષાત્કાર કરનાર ઉપાસક
જાણી છે જેટલા માટે વેદની પ્રત્યેક રચામા પ્રથમ ઝંકારનો ઉચ્ચાર કરી
અંત મણવો.

મહાવર્ણકાર પૃથિવ્યા સેજો વાઘ્વાકાશસ્થને વૃહદુપેમાળક-કોશોન
તર્કમઃ જ્ઞાનાર્થરક્ષતયા માસમાત્મમાશ્રિતિય -અશ્વિજ્ઞોત્તાષિ પ્રિમિર્મુક્ત
તત્સકલ શક્ત્યુપવૃંહિતમ નાવનન્તં શુદ્ધં શિવં ચાન્તં નિર્ગુણ
મિત્યાદિર્વાચ્ય ચૈતન્યં બ્રહ્મ ॥

અર્થ—મહત્ત્વ એટલે સામાવસ્થાવાળા પ્રકૃતિના શુભ્રત્વ સત્વ, રજઃ,
તમ, અહકાર, પૃથિવ, જલ, તેજ, વાયુ, આકાશ, આ આખુ વિશ્વ જાણે એક
મોટું ઈંડુ હોય તેમા વસેલું ક્રિયા કરતું જ્ઞાનવાન એટલે કે જ્ઞાન વિના કર્મ
અને ક્રિયા થઈ શકતી નથી તેના અર્થવડે જેનાથી ભાસે છે એવું અદ્વિતીય
સર્વ ઉપાધિરહિત એવું જે છે તે જેની અદર સર્વ શક્તિ સમાર્પિ રહેલી છે.
એવું અનાદિ અનંત શુદ્ધ કલ્યાણકારક શાંતિ આપનાર શુભ્રરહિત નિર્ગુણ
દત્તાદિ વાચ્ય અને અવાચ્ય એવું જે પરમચૈતન્ય છે તેતુજ નામ બ્રહ્મ છે.

ઇશ્વરની વ્યાખ્યા નીચે પ્રમાણે.

બ્રહ્મૈવ સ્વશક્તિ પ્રકૃત્યા વિધેયમાશ્રિત્ય લોકાન સૃષ્ટવા
અન્તર્યામિકેપેન બ્રહ્મા દિનામ બુદ્ધિરિન્દ્રિય આદિ નિયન્તૃત્ત્વાન ઇશ્વરઃ

અર્થ—બ્રહ્મજ પોતે જાતે પોતાની શક્તિ જેને પ્રકૃતિ કહે છે તેના
આશ્રય કરીને લોકને ઝીંજીને તેમા અંતર્યામિ રૂપે રહી બ્રહ્માથી માડી સર્વમાં
વસી બુદ્ધિ ઇન્દ્રિયોને નિયંત્રમા રાખનાર જે છે તેતુ નામ ઇશ્વર છે

જીવની વ્યાખ્યા નીચે પ્રમાણે.

બ્રહ્મા વિષ્ણુ ઇશાન હિન્દ્રાદિ નામરૂપ દ્વારા સ્થુલોદ્દમીસી
મિથ્યાધ્યાસ વશાત જીવહા

સૈકોપિ દેહારમક ભવવશાત વહુ જીવાહઃ

અર્થ—બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, રૂદ્ર, ઇન્દ્ર, ઇત્યાદિ નામને રૂપ દ્વારા હું સ્થુલ હું.
એવા મિથ્યા અધ્યાસને વશ તેતુ નામ જીવ છે (૧) એ જીવ એક છતે વિવિધ
દેહના આરબના બેદને લીધે ધણા જીવ થાય છે

પ્રકૃતિ એટલે શું.

બ્રહ્મણશ્ચકાસાત નાનાવિચિત્ર જગદ રચન સામર્થ્યાત્ બુદ્ધિ
રૂપા બ્રહ્મ શક્તિ રેષ પ્રકૃતિ

અર્થ, બ્રહ્મના સરખી, વિવિધ વિચિત્ર જગત રચના કરનાર, સામર્થ્ય ધારી યુદ્ધિરના બ્રહ્મશક્તિ તેલુજ નામ પ્રકૃતિ છે.

પુર્ન જન્મ

પુર્નમન પુનર્માયુ મ આગત પુનઃ પ્રાણ પુનઃ રાત્મા મઆગત
પુન ચક્ષુ પુન ઔત્રસ મઆગત વૈશ્વાનરો મહન્વસ્તુપા અગ્નિઃ
નઃ પાતુઃ કૃતિતાવૃષ્ણાત

અર્થ, હે પ્રભો ! અમોને શુભ સરકારવાળુ મન, પ્રજ્ઞ આયુષ્ય, ન્યારે ન્યારે જન્મ આપો ત્યારે આપજો, અમોને પ્રાણ આપજો, અમોને જીવાત્મા આપજો અમોને ચક્ષુ આપજો, કર્ણેન્દ્રિય આપજો, હે વૈશ્વાનર ! આપ નિષ્કપટપણે શરીરના પોષક શુદ્ધ મનથી સર્વ પ્રકારે અમને આરોગ્યવાળા કરજો

પુન જન્મ ન આવવાનો ઉપાય.

બુદ્ધૌ ગુહ્યાયાં સદ્ સદ્ ચિલ્લક્ષણમ બ્રહ્માસ્તિ સત્યં પરમઘ્નિનીય
સદાત્મના થોગ્ન વશેત ગુહ્યાયામ પુન ન તત્સ્યાંગ ગુહ્યા પ્રવેશા

અર્થ શરીરમાં અત કરણ માસ પીડતુ બનેલુ છે તેના પડછાના પોલાણના આકાશમા યુદ્ધિ છે તેથી તેમા સદ્ અસદભાવ છે એથી વિવક્ષણ બ્રહ્મતત્વ છે તે સત્ય સ્વરૂપ પરમ અદિતીય બ્રહ્મ છે એ બ્રહ્મનુ સમાધિદાર ચિતન કરી યુદ્ધિમા જેનો જીવાત્મા પ્રવેશ કરે છે તે જીવને ફરી અગરપ જર્માશયમાં પ્રવેશવાલુ થતુ નથી એટલે પુર્ન જન્મ થો નથી અને મોક્ષ થાય છે.

હવે પાપીઓને પુર્ન જન્મ ફરી રીતે થાય છે તે લખીએ છીએ

યત્કથિત તે નૈવ પ્રાણમેતિ પ્રાણસ્નૈજસાયુક્તહ સદાત્મને યથા
સંકુચિત્ લોભં નયતિ

ચિત્તની વૃત્તિનુ જેમા ધ્યાન હોય છે તેમા પ્રાણ જાય છે, અને પ્રાણ સર્વેન્દ્રિયોને તથા અત કચ્છ અતુષ્ટ લઈને એટલે લોભ શરીર લઈને જાય છે.

કે જોમા કર્મના સરકારો બીજા બાવે છૂપેલા છે તે સહિત જીવાત્માની સાથે
જ્યાં એનો સંકલ્પ છે તે સેહમાં લઈ જાય છે.

ચોગવિના એકલા જ્ઞાનથી મોક્ષ થતો નથી તેમજ એકલો ચોગ હોય
અને જ્ઞાન ન હોય તો પણ મોક્ષ થતો નથી માટે એ બંનેની સાથે જરૂર છે.

ચોગતત્વ ઉપનિષદ્ મંત્ર ૧૩૨.

યસ્માઞ્જાતો મગાત્પૂર્વ તસ્મિન્ને મમે રમત ।

યા માતા સા પુનઃમાર્યા યા માર્યા માતરેવદિ ૧૩૨

ય પિતા સ પુનઃ પુત્રોયઃ પુત્ર સ પુનઃ પિતા

પદ્મં સંસાર ચક્રેણ કૂપચક્રે ઘટા દ્વ ॥ ૧૩૩

મત્રાથ

જે ભગવાથી પૂર્વે જન્મ થયો છે તે ભગવાન પાછો રમણુ કરે છે.
જે માતા હોય તે ફરી કોઈ જન્મમાં બાર્યા થાય છે અને જે બાર્યા હોય
તે કોઈ જન્મમાં માતા થાય છે. જે પિતા હોય તે ફરી કોઈ જન્મમાં પુત્ર
થાય છે જે પુત્ર હોય છે તે ફરી પિતા થાય છે આ પ્રમાણે સંસાર ચક્રની
રેટ માળમાં ધડાની માફક જન્મ મરણ પામી શરીરરૂપી કેદખાનામાં જીવાત્મા
કલેશ, કકાસ, બય, રોગ, દુઃખ, દ્વારિદ્રય ઇલાદિથી રીખાયા કરે છે.

આ મત્રમાં લખ્યા પ્રમાણે હમ્મેસજ થયા કરે છે એમ જો કોઈ
સમજે તો તે ખોટું છે જેનું જેટલા અશે લેણુદેણુ હોય તે પ્રમાણે
સખધ અને સગપણુ બધાય છે આ નિયમ એક સાધારણુ નિયમ તરીકે
ખતલાવ્યો છે

હવે વ્યભિચારીની ગતિ લખીએ છીએ.

વ્યભિચાર એ મહા વિશ્વાસઘાતનું વિવિધ પ્રકારના રોગ થવાનું જેની
સાથે ઘર માડ્યું હોય તેનો પ્રેમ અને વિશ્વાસ ઉઘાડી નાખવાનું મહા પાપ
છે. જેમ કાચનું વાસણુ ડુટેલું ફરી કામમાં આવતું નથી, તે પ્રમાણે આ
વિશ્વાસઘાતક માણસ કદાપિ સત્ય પ્રેમ આનંદ અને સંસાર સુખ પામી શકતો
નથી. જે બીજી સ્ત્રી અથવા પુરુષની સાથે છુપો વ્યભિચાર કરે છે તેની

સાથે ખુલ્લી રીતે નિશ્ચિતપણે ધર માડી રહેવાનું નથી અને પરસ્પર તોષણ યોષણ અને ધરનો નિભાવ થઈ શકનો નથી પરંતુઓમાં લગ્ન વિધિ નથી કારણકે મન ઉપર યુદ્ધિનો જે અકુશ છે તે તેમને ધરને આપ્યો નથી આ મન ઉપરનો યુદ્ધિથી અકુશ થોડું સુખ લાગ કરવાથી મળે છે કેમકે પ્રલયાન્ત સુધી સ્વર્ગસુખ પોતાના ધણીની સાથે સેવા માટે લગ્નના કોલ કરારો કર્યા હોય છે. જે વ્યભિચારથીજ સુખ થતું હોત તો ઋષિ મુનિઓને તે લખતા કોઈ અટકાવનાર નહોતો કે લોકો દાર પીને ખુબ વ્યભિચાર કરજો તમને સ્વર્ગ મળશે. અથ વિસ્તાર ભયે વધુ લખતા નથી થોડામાં ઘણું સમજી લેવું

જે પ્રભુએ પ્રિયું તે જગન્નિભાયક કર્મદળ દાતા અને કર્મની વ્યવસ્થા કરનાર, જન્મ આપી ભોગ આપનાર શ્રી સાગ સદાશિવની પ્રેરણા અનુસાર લખ્યું છે

કેટલાએક સાદા શુધા અને સહેલા ધરના સૃષ્ટ વૈદિક સૃષ્ટિ નિયમો છે તે અમણે માણસને જાણુમાં નથી માટે તેમાંના થોડાએક નિયમો અમે નીચે મુજબ દર્શાવીએ છીએ

૧ ભારે વસ્તુ તળીએ રહે છે અને હલકી વસ્તુ ઉપર તરે છે. જેમકે જળમાં લાકડું તરે છે

૨ સમાન ગુણુ કર્મ અભાવ સમાનની સાથે મળી જાય છે જેમકે દૂધને પાણી એકઠું મળી જાય છે

૩ રસાયની ખેચાણ અને સમેલન Chemical Affinity.

૪ નર માદાના પ્રેમલુ આકર્ષણ અને તિરસ્કાર (એન્ટ્રેક્શન એન્ડ રીપલ્શન) Attraction and repulsion જેવી રીતે કે ચુબક નામનો પથરો હોય ત્યાં લોહ પોતાની મેળે ખેચાઈ ચોટી જાય છે અને તેથી અવળી દીશાએ ચુબક મેલ્યું હોય તો તેને આધુ ખસેડી નાખે છે અથવા તો વિદ્યુત વેગનો આકર્ષણ અને પ્રત્યક્ષર્ષણ સ્વભાવ એક બટન દાખીએ તો વીજળીનો દોવો ચામ બીજુ બટન દાખીએ તો ઝોલવણ જાય

૫ શરદી અને ગરમી-ઠંડકીથી પરમાણુઓ સકુચિત થાય છે અને ગરમીથી પરમાણુઓ છિન્ન બિન્ન થઈ પસરે છે

૬ પ્રાણપાનમતિ જેને અંગ્રેજીમાં (સેન્ટરી ફ્યુગલ એન્ડ સેન્ટરી પીટલ ફાઈસર્સીસ) કહે છે.

૭ પ્રત્યેક તત્વ રેટમાળની પેઠે ગોળાકારમાં ફર્યા કરે છે જેમકે જન્મવુ મરવુ, અને ગર્ભાવસ્થા આ ઉપરથી પુનર્જન્મ સિદ્ધ થાય છે.

૮ જગતમાં અત્યંતભાવ કથાનો નથી પણ પ્રતિવાસા ભાવ છે જેથી રીને કે એક ધડો છે તેના ઉપર એક ડગોરો મારી ફેડી નાખીએ તો ધડો બાગી તેની ઠોંડરીઓ બને છે એટલે ધડો નાશ પામ્યો એમ દેડો કહે છે પણ એનું નામ અને રૂપ બે જતા રહ્યા તેમ છતાં ઠોંડરીઓનું ચૂરણ પરમાણુરૂપે તો રહ્યુંજ છે નાશ પામ્યું નથી તે ભાવ રૂપે છે અને ધડો એ નામ જતું રહ્યું તો પણ મટીના પરમાણુ એ તેનું મીનું નામ પડ્યું છે

૯ ધડાનું ઉપાદાન કારણ જ મટોડી છે તેનું અસ્તિત્વ જૂત ભાવિ અને વર્તમાનકળમાં છે પરમાણુરૂપ મટોડી હતી તે વર્તમાનકળમાં ધડરૂપે પ્રગટ થઈ અને ભવિષ્યમાં પણ એજ મટોડી ઠીકરારૂપે રહો માટે ત્રણે કાળમાં એ મટોડીનું રૂપ અમર છે

૧૦ એક વચ્ચે વાણી તાણીરૂપે સુતર સિવાય બીજું કાંઈ નથી. અને સુતર છે તેનું મૂળ સ્વરૂપ રૂ છે તો ત્રણે અવસ્થામાં એટલે કે રૂ રૂપે. વાણી તાણીરૂપે અને કાપડરૂપે રૂ સિવાય બીજું કાંઈ હોજ નહિ તે પ્રમાણે રૂરૂપ સમજી લેવું. અથવા વિસ્તાર ભય વિશેષ લખી શકતા નથી. **ૐ સત્સત્ શિવાર્પણ મસ્તુ**

॥ श्री गणेशायनमः ॥

॥ श्री रुद्राध्यायः ॥

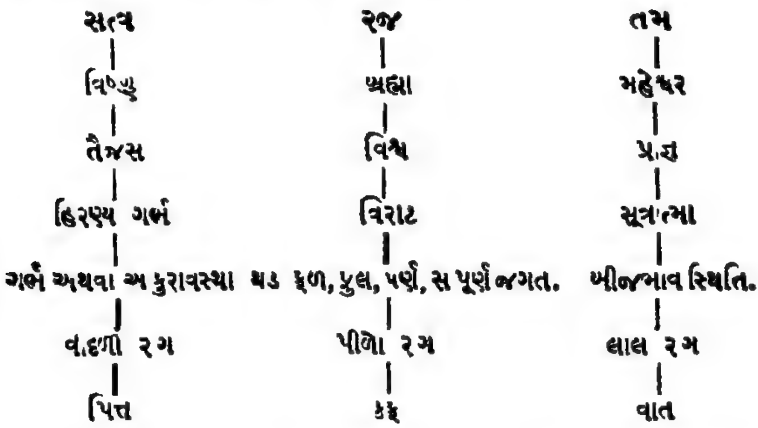
ઉપોદ્ધાત.

સગુણ નિર્ગુણ બ્રહ્મનું સર્વોત્તમ નામ છ માત્રા યુકત છે જેને નામ અને રૂપ નથી જ્યાં શબ્દની ગતિ નથી જે અતર્ક અને વ્યવહારમાં ન આવી શકે તેવા અતતને અગ્રાધ સર્વ રૂપિત મમુદરૂપ જે કોઈ કે અને જેને કોઈ જાણતું નથી જ્યાં વેદની ગતિ નથી એવા તત્ત્વને નામ કાચુ આપી શકે. અરુને ખ્યા રૂપની પ્રવૃત્તિ કરી શકાય? માટે બ્રહ્માદિની શક્તિથી પણ તેનું સ્તવન થઈ શકતું નથી દ્રષ્ટા તે દ્રવ્ય થઈ શકતો નથી. તેનું સ્તવન રવુ તે તત્ત્વનું થવાની એક કુચી છે જેના એક અશર્માં આપ્યું દ્રશ્ય જગત્ નામ રૂપવાળું છે તેને નમસ્કાર કરીએ તો કયા ઠેકાણે કરીએ તે તો ત્રિવિધ સત્ત્વ વ્યાપક છે સત્ત્વ છે એ કોણ કોને સ્તવે? એટલા માટે વેદમાં નિર્ગુણને વિશેષ છાંડેલું નથી ઉપાસના કરવાની છે તે સગુણ બ્રહ્મની ઉપાસના કરવાની છે

હરે હૃદયની છ માત્રા સચ્ચી વિવેચન કરીએ છીએ

૧અ ૨ર ૨હ ૨ર, ૨મ ૨ર, ૪અર્ધમાત્રા પશ્ચિદુ, ૧નાદ આ પ્રમાણે તેના જુદા જુદા ભાગ છે જાત્રત સત્ત્વ અને સુસુપ્તિ અવસ્થાનો તે સાક્ષી છે બ્રહ્મા નિષ્કલ અને ૧દ્ર સત્ત્વ છે અને એ ત્રણનું નામ ધૃતિર એવું આપ્યું છે કુર્મ ઉપાસના અને જ્ઞાન એ ત્રણ તેને પ્રાપ્ત કરવાના સાધન છે બ્રહ્મા જે મધ્ય શત છે તેનું નામ પ્રકૃતિ, મહામાયા, ત્રિધા, અત્રિધા, શુદ્ધિ, શુદ્ધા, વગેરે નામ આપ્યા છે જે કાંઈ જોના જાતમવ શુદ્ધ અન્ય છે તે તત્ત્વ પ્રત્યેક જીવાત્માને તેની ઉપાસના કરીને પ્રગતિ કરી તદ્દુપતા મેળવવાની છે આર દેહરૂપ એક મોટું કારાગૃહ જીવાત્માને હાથપગમાં બેડી નાખી ગળા કપર ખુસરી નાખી જાણે કોઈ રાજા હુટારાનું રૂપ લઈ સોષા બોલી તેનું સર્વ સુખ હુટી લે તેનું ધન ખુચી લે વાધની માફક તેની ગરબન હમરુદ્ધ લોહી ચૂસી લે વેદ વિરુદ્ધ વિપરીત ધર્માચરણ કરવાવાળો અને તેને

સર્વ દેશ પાપમાલ કરી નાખે તેવો મહા મોહ છે આ મોહનુ મુખ્ય સ્વરૂપ તે મર્દિયાણુ છે ગર્વ વિનાશ કરનાર છે અને અભિમાન જે સ્વર્ગમયુક્ત હોય તો સન્માર્ગે પ્રવૃત્તિ કરાવનાર છે તેથી સ્થુત જગતના ઉત્પાદન અને અભિમાની બ્રહ્મા છે સદમ જગતના અભિમાની વિષ્ણુ છે, કારણ જગતના અભિમાની મહાત્મા સદાશિવ છે અને ચોથો સમાધિદેહ તે મહામાયા રૂપ છે હવે એ ત્રણ ગુણના અભિમાનીઓને નીચે કાઢો બતાવ્યા પ્રમાણે જુદે જુદે સ્થળે જુદા જુદા નામ આપ્યા છે.

આ ત્રણ ગુણના અભિમાની દેવો શુ શુ કરવાથી પ્રસન્ન થાય છે અને કાર્ય સિદ્ધ કરે છે તે નીચે પ્રમાણે છે

પદ્માય વિધાનુ જ્ઞાન મેળવી જડ પદાર્થ વડે કરીને કર્મ કરવાથી બ્રહ્મા પ્રસન્ન થાય છે જેમકે સુધારે વાસનો વિધાણુ લઇ લાકડુ છોલી ધર આધ્યુ તે આપણને અનંત સુખ આપે છે એટલા માટેજ વેદમા લખ્યું છે કે —
 યજ્ઞેનયજ્ઞમયજ્ઞન્તદેવા સ્તાનિ ધર્માણિ પ્રયમાન્ન્યાસન્ તેહનાકસ્મ દિમાન- સચન્તયજ્ઞપૂર્વે સાધ્યાક સન્તિદેવા સગુણિર્ગુણુ બ્રહ્મની ઉપાસના યજ્ઞવડે કરવાની છે યજ્ઞવાતુનો અર્થ યજ્ઞન કરતુ એટલે પૂજન કરવુ પ્રાર્થના કરવી તે છે. આ ઉપરથી જુદા જુદા માર્ગોને પથો અને વિધિવડે મનુષ્યને જુદી જુદી રીતીને અનુસાર એકજ ચૈતન્યનુ યજ્ઞન કરવાનુ મત્રદષ્ટા ઋષિઓએ ચોળ્યું છે તેમા બ્રાહ્મણુ ક્ષત્રીય વૈશ્ય અને શૂદ્ર તેમજ અવ્યજના અધિકાર પરત્વે તેમને પૂર્ણત્વ તરફ જાયે મદાવવા પ્રયત્ન કરે છે.

તેમાં સપૂર્ણ વેદનો અધિકારી બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણીથી ઉત્પન્ન થએલો પુત્ર અને જેને સોળ સસ્ત્રારવડે કરીને ઉજ્જવલ બનાવેલો છે. તેને વેદાદિશાસ્ત્રનો સપૂર્ણ અધિકાર છે અને તેણે વર્ણશ્રમ ધર્મ પ્રમાણે પચ મહાયજ્ઞ નિત્ય કરવા એ મુખ્ય કતબ છે. બ્રાહ્મણને જન્મનું મુખ્ય ફળ મોક્ષ એટલે આ દેહરૂપી કારાગૃહમાં વારવાર જન્મ મરણ થતા અટકાવી સવચ્ચાન, સર્વમત્ત, સર્વશક્તિ, સર્વસુખ રૂપ પેતામાં સ્થિત થવું તે છે.

ક્ષત્રીયને યુદ્ધમાં સ્વધર્મ, સ્વદેશ, પૃથિવ, ગાય, વેદ, સાધુ સત કલ્યાણનું રક્ષણ કરી પરોપકારથી પ્રાણ અર્પવા એ દર્તવ્ય છે. અને તેનું ફળ સ્વર્ગનું અખંડ સુખ છે. વૈશ્યનું કર્મ કૃષિ વાણીજ્ય, ગોરક્ષા વ્યાપાર, દેશાતર ગમન દત્તાદિ લોક વ્યવહારના કૃત્યો કરી જનસમુદાયને સુખોત્પાદક કૃત્યો કરવા અને બ્રાહ્મણ ક્ષત્રીયે બતાવેલા માગમાં વિચરત દાન ધર્મ પદોપકાર દત્તાદિ કરવા એ દર્તવ્ય છે તેનું ફળ તેને ચંદ્રચોકની પ્રાપ્તિ થામ દીર્ઘ આયુષ અને મનવાચ્છત સુખની પ્રાપ્તિ એ છે. શૂદ્રોએ અને આત્યન્તેએ ઉપરના ત્રણે વર્ગની સેવા ઉઠાવવી અને શારીરિક બળથી મનુષી મરી ત્રણે વસ્ત્રોના મ્મ મ્મવા કે જેથી તેને આવનો જન્મ ઉત્તમ થાય અને આ જન્મમાં સુખ શાંતિ મળે શુદ્રને કથા વીગેરે સામળવાનું અધિકાર છે પણ તેની બુદ્ધિ મહત્ત વેદ વિચાર જે અતિ સુદમ છે તેમાં પ્રવેશ કરી શકતી નથી તેથી તેને વેદ મત્રનો અધિકાર નથી.

હવે નીચે પ્રમાણેની વ્યવસ્થાને યજ્ઞ તરીકે કહે છે

બ્રાહ્મણે અગ્નિનો કુડ રચી વેદની રચા ભણી હુત દ્રવ્યથી હોમ કરવો તેને યજ્ઞ કહે છે.

ક્ષત્રીયે યુદ્ધમાં પરહિતાયે મેળાવડાઓ કરી ધન વડે અશ્વમેધાદિક યજ્ઞો કરવા તેમજ રણયજ્ઞમાં પ્રાણ અર્પણ કરવા તેને યજ્ઞ કહે છે. વૈશ્યોએ ૬૪ યજ્ઞો તથા યાન વિધાઓ હસ્તગત કરવી દાન કરવું દેવ દર્શન કરવા. દહેરા બધાવવા શસ્ત્ર પુરાણ શ્રવણ કરવાં એ તેના ધર્મ છે.

શૂદ્રોએ દુરથી દેવના દર્શન કરવાં પુરાણો સામળવા. આદિધાદિક કરવાં તથા સસ્ત્રાર સુકત થવું, એ તેના ધર્મ છે.

આ પ્રમાણેનું વર્તન કરનારા મનુષ્યો વૈદિક ધર્મ મનાઈમાં છે અને તેઓ ઉત્તર માર્ગે જેને દેવયાન કહે છે તેમાં પ્રવેશ કરનારા છે આ

સિવાયના તે વેદ બાહ્ય અથવા વામમાર્ગીઓ અથવા અનિશ્વરવાદીઓ તરીકે વૈદિક લોકો માને છે અને તેમને માટે કોમપણુ વૈદિક ધર્મ બધન નથી પશુઓ અતર ગ્રેરણા પ્રમાણે વર્તન કરે છે વારવાર જન્મે છે અને મરે છે શોક દુઃખ દરિદ્ર્ય બધ કકાસ અને અશાંતિ તેમથી ઉગરવાને માટે તેમને સીધા સહુલો અને સ્વચ્છ મગલમય કોષ માર્ગ નથી. ખ્રિસ્તી ખાન્સી બૈાષ મુસલમાન એ પશુ વૈદિક ધર્મના ગૌણ વિભાગ સરખા છે. તેનું કારણ ? —

૧ તે ધર્મો વૈદિક ધર્મ પછીથી નીકળ્યા છે

૨ તે તે ધર્મમા જે જે કષ્ટ સાર છે તે તે વેદ ધર્મમા છે પશુ તે સિવાયનું જે કાષ્ટ વેદમા છે. તે તેમા વિસ્તાર પૂર્વક નથી.

૩ દેવ કાળ અને પરિસ્થિતિને અનુસરી આ ધર્મના કકડે કકડા પડ્યા હોય એમ લાગે છે.

જે લોકોની પામે ધનનો સંગ્રહ હોય તેણે કોએમના જેવા મોટા મેળાવડા કરી લોક કલ્યાણાર્થે અગ્નિનો કુડ કરી ઇશ્વરનું સ્તવન કરી શુદ્ધિ પ્રાપ્ત પ્રતિષ્ઠા વીગેરે કરી બ્રહ્મની કેટલીએક દિવ્ય શક્તિ મત્ર દ્વારાએ એટલે સાકેતિક શબ્દદ્વારાએ અગ્નિમા હુત દ્રવ્ય નાખી તૃપ્ત કરવી તેને યાગ કહે છે. તેનું ફળ સ્વર્ગ સુખ છે અને લોકનું તેમા કલ્યાણુ છે. કેટલાક લોગનું કહેવું એવું છે કે ધી નમમુ બાળી બડકા કરવામા શુ કાયદો છે પણ આ અણુસમજી લોકોની સમજ છે. યાગમા નીચે લખેલા કાયદાઓ થાય છે.

કુડમા જે ઇંગે ચળાય છે તેમા દેવનું આવાહન પ્રત્યેક ઈંટ ઉપર તમારે આ સ્થળે બીરાજવું એમ કહી મંત્ર સહિત કુડ રચવામા આવે છે. ત્યારબાદ ઇશ્વરની દિવ્યશક્તિ જે અગ્નિ છે અને જેની સ્વર્ગ સુધી ગતિ છે જેનામા શબ્દ કરવાની અને પદાર્થને છીનવિન્ન કરવાની શક્તિ છે જે વિદ્વાન છે તેમા આહુતિ આપી અમુક દેવને અર્ચે તેને પહોચાડવા માટે આહુતિ આપુ છું કે જેથી તે દેવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થાય. હુત દ્રવ્યમા વૈદ્યશાસ્ત્ર અને રસાયનશાસ્ત્ર તેમજ ભૌતિકશાસ્ત્ર મત્રશાસ્ત્ર ઇલાદિ જાણનારા મનુષ્યોન બોલાવી યત્ન કરી તે દ્રવ્ય હોમવામા આવે છે રોગનાશક ઔષધીઓ મીઠુ પદાર્થો અન્નાદિક દ્રવ્ય. સુગંધી પદાર્થો ઇલાદિ હોમવામા આવે છે એક ધીનુ દીપુ અગ્નિમાં બાળવાથી આખા ધરમા જાણે વધર કયો હોય

તેમ સુમધી બાપી રહે છે. તેથી હવા શુદ્ધ થાય છે પ્તેગ તાવ કાલેરા સૈયડ તથા કેહોવાણુ અને શરદીયી નાશકારક જતુઓ પેદા થતા અટકે છે. આ યજ્ઞ યામનો સુમધી વાયુ આખા વિશ્વમા ફેલાય છે તેની બાબત થઇ સારી વૃદ્ધ થાય છે. જે વર્ષે સૂર્યનો તાપ ઓછો પડ્યો હોય તે વર્ષે વરસાદ પડે. નથી તેથી રસાયની દ્રવ્ય અને અગ્નિદ્વારા જે કાંઈ ઓછી ગરમી હોય તેમા અગ્નિની ગરમી કરી પણ મહાબૂતનુ સમતોલપણુ જળવી રખાય છે સહ્કરીક એસીડ, નાઇટ્રીક એસીડ, આલકાલોઇદ ઇત્યાદિ પૃથક્કરણુ અને સંયોજન કરનારા રસાયની દ્રવ્યો એ અગ્નિ આદીનીજ શક્તિ છે યજ્ઞથી ઈશ્વર અને દેવ પ્રસન્ન થાય છે વિદ્વાનોને આશ્રય મળે છે મહાગીથી થતા સર્વ લાભો અને એક સંપી જળવાય છે પ્રાણી માત્રને તુષ્ટિ અને શુષ્ટિ મળે છે સાત્વિક અને શુદ્ધ પરમાણુઓ પેદા કરવાથી યજ્ઞમાનને તેટલા પરમાણુઓ ઉપર સ્વામીત્વ મળે છે અને સ્વર્ગ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

દરેકનુ ભોજન જુદુ જુદુ છે ગાય બેસને ઘાસ માણસને અન્ન સિદ્ધ વ્યાધને માસ અને પિતરોને જળ આપવાથી તેઓ તૃપ્ત થાય છે દેવોને તેમનુ પૂજન યજ્ઞન અને યજ્ઞદ્વારાએ તેમને તૈજસપરમાણુઓ આપવાથી પ્રસન્ન થાય છે એમનુ ભોજન શ્રદ્ધા ભક્તિ એ છે પરમાત્માનુ ભોજન શ્રેય અને જ્ઞાન છે તે વડે તે તે દેવો તૃપ્ત થાય છે

રૂદ્રની દિવ્ય સહાર શક્તિ છે. યુજ્ઞના અભિમાની દેવ છે બ્રહ્મા અને વિષ્ણુ સારા સારા ઉપર કૃપા દ્રષ્ટિ રાખે છે પણ પાપી દુષ્ટી અત્યાની હિંસક દૂર સર્પ વીંછુ અને વ્યાધિ જેવા ગદા પ્રાણીઓ ઉપર ક્રોધુ દયા રાખે છે ખૂનીઓ અને ચોરઉપર પણ ભોગાનાથ પ્રસન્ન થાય છે અને તેને મનવાન્નિહત આપે છે. તો પછી સન્માર્ગે ચાલનારા પરાપકારી ઉપર તો કેટલા વહલા પ્રસન્ન થાય એથી કરીને તરત જળ આપે એવા દેવનાદેવ અને કારણુ શરીરના અભિમાની જીવને સન્માર્ગે દોરવાનાર ભોગાનાથ એજ છે યજ્ઞયામ વડે કરીને ઇશ્વરની દિવ્યશક્તિ અને મત્ર જેણે સાધ્ય કર્યો છે. એવા વિદ્વાનો ઇશ્વરનુ યજ્ઞ વડે યજ્ઞન કરી અને નેની પ્રત્યેક શક્તિઓનુ પૂજન કરી વિદ્યાવડે અને શોભનગીર્ધા ધર્માચરણુ દ્વારા મનવાન્નિહત સ્વર્ગ સુખ મેળવવુ એ સાથી પહેનો ધર્મ છે કર્તવ્યધર્મ પણ એ જ છે દેવો પણ યજ્ઞ કરે છે સુવનારાયણુ દરૌજ ખાળકડી જેવા મલીન સ્થાને રહેલા જળનુ પણ શોષણુ કરી મગાજળ જેવુ બનાવે છે અદ્ભુત પોતાના શીત

ક્રીડણીથી વનસ્પતિ વેશે ઉભાડે છે અને પ્રાણીઓનું પોષણ કરે છે. પૃથ્વી નૃણ અને ધાન્યથી પ્રાણીના પ્રાણ રક્ષણ કરે છે. ઇત્યાદિ. માટે મનુષ્ય ને યજ્ઞ કરવો એ પ્રથમ કર્તવ્ય છે અને તેથી સ્વર્ગમુખ મળે છે. પૂર્વે ઋષિમુનીઓએ પણ એજ પ્રમાણે કયું હતું. દેવો યજ્ઞથી પ્રસન્ન થઈ સિદ્ધિ આપે તેવા છે. જેઓએ મત્ર અને દેવ સાધ્યા છે એવા સિદ્ધ પુરૂષો પૂર્વે થઈ ગયા છે તેજ માર્ગે આ યજ્ઞથી પરોપકારનું કૃત્ય આપણે કરીએ તો દેવ પ્રસન્ન થાય માટે સહથી પહેલો યજ્ઞ કરવો એ ધર્મ છે.

ધર્મના અગ ૧૨ છે એ ૧૨ અગ યજ્ઞ કરવાથી સિદ્ધ થાય છે. જે જગતને ધારણ કરે તેનું નામ ધર્મ કહે છે તેના ૧૨ અગના નામ. ૧ સત્ય ૨ તપ ૩ દમ ૪ શમ ૫ દાન ૬ વિધિપૂર્વક સતતનોત્પાદન ૭ ગાહપત્યાદિ અગ્નિત્રયનું સેવન ૮ ત્રણ વિદ્યા ૯ અગ્નિહોત્ર ૧૦ યજ્ઞ ૧૧ માનમયાગ ૧૨ સન્યાસ

દેવ શબ્દનો અર્થ નીચે મુજબ છે

દાન આપે તેનું નામ દેવ ૨ પ્રકાશ કરે તે દેવ ૩ વિદ્યાવાન તે દેવ ૪ જગતના પદાર્થો દેખાડ તેનું નામ દેવ ૫ આપ્રકાશમા જેનું સ્થાન છે તે દેવ ૬ માતા ૭ પિતા ૮ આચાર્ય ૯ અતિથી એ દેવ. ૧૦ શુદ્ધ ચૈતન્ય પરમેશ્વરનું નામ દેવ ૧૧ પ્રત્યેક ઇન્દ્રિયોનું નામ દેવ, ૧૨ દિવ્ય શક્તિનું નામ દેવ

પ્રારંભ.

નમસ્તે રુદ્ર મન્યવ ઉતો ત દૃષવે નમઃ ।

નમસ્તે મસ્તુ ધન્વને વાહુમ્યાંમુત તે નમઃ ॥ ૧

આ મંત્રના કસ્યપઋષિ છે, રુદ્રદેવતા છે. અનુષ્ટુપ છંદ છે પદ્મ સ્વરે એટલે ખરબખા ગવાય છે,

સર્વ શક્તિ યનન્ય બ્રહ્મની સહાર શક્તિના અભિમાની દેહધારી શ્રી સ્કર છે જોકે તેઓ નિરાકાર છે તથાપિ તમ પ્રકૃતિના અભિમાની હોવાથી રૂપકાલનાર વડે કરીને ધ્યાન યોગમાં યોગીઓએ કલપ્યા છે એનન્યમાં સ્થુલ દેહ ધારણ કરવાની શક્તિ છે, તેથી રૂદ્રની હાસના નિરાકાર અને સાકર રૂપે કરવામાં આવે છે.

પરચકની લોહ ઝૂસરી નીચે દેશ અને ધર્મ આશ્રયરહિત થઈ ગયા. અને મેધ વિના જેમ ખેતરો રેતીના રણસમાન બન્યકર લાગે તે પ્રમાણે આર્યાવર્તના સુખ સપાતિ ધોવાઈ નીચોવાઈ ગયા બ્રાહ્મણો દરિદ્ર થયા. દ્વાપીયો મજુરી કરતા થયા વૈસ્યો સદા કરતા થયા, અને શુદ્ધો જુએ મરતા થયા તેથી કરીને ધી દુધ અન્ન પ્રત્યાદિ હોમાતા બધા થઈ ગયા કુડમાં ધીની સતત ધાર વડે જે રૂદ્રને અભિષેક થતો તેને બદલે બ્રહ્મણોએ પથ્થરની મૂર્તિ બનાવી અને પાણીનો અભિષેક કરી રૂદ્ર કરવા માડી આજકાલ તો રૂદ્રના મંત્રને બદલે દહરામાં જઈ ધટ વગાડાય છે લોટામાંથી એક આગળ પાણી રેડી બબબેળા ખેડના એટલે કૃત કૃત્ય થયા એમ માની લીધું છે તેના ફળમાં મહાદેવે પણ સામાં ધટા વગાડવા માડી અને કલ્પ કે જેવું કમ તેવું ફળ લેા અને દુ બ દારિદ્ર્યમાં સડો.

રૂદ્રી કયા પછી જેટલો જપ તેટલાથી દશાશ હોમ કરવાનો છે. હવે મંત્રાથ લખીએ છીએ.

હ રૂદ્ર / તમારા કોષને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ. તેમજ તમારા બાણને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ તમારા ધનુષ્યન અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ તમને કોષ અને આ બાળનક સ્વરૂપ અમારા શત્રુઓ ઉપર ટુટીવડો અને તમનો નાશ થવા માટે અને ભયભિત થવા માટે નિવડો અને તમારું ધનુષ્ય ઉપર ચઢાવી તાકેલું બાણ તમની તરફ વળે.

મેધની અદર ને ગર્જના થાય છે તે રૂદ્રનો કોષ છે. ઉલ્કાપાત થવો એ તેના બાણ છે. સમુદ્રના તરંગો અને મેધની પ્રચડ જળ ધારાઓ એ એમના શુભ છે.

આ મત્રોમા સગુણ નિર્ગુણની ઉપાસના છે વિશ્વરૂપ ને પ્રેષાદિ પદાર્થો તે સહાર શક્તિના સાધનો છે જ્યાં જ્યાં સહાર શક્તિ છે ત્યાં ત્યાં તે શક્તિ રૂદ્રનું રૂપ છે પાણીએ વતી મૃગો સમારીએ અને ને પાણીની ધારથી અને જોરથી મૂળાનો કટકો થયો તે ધાર અને શક્તિ રૂદ્રનું સ્વરૂપ છે. આ પ્રમાણે સર્વત્ર સમજી લેવું

રૂદ્ર શબ્દનો અર્થ સસાર દુ ખને, દારિદ્ર્યને, બળને, શોકને, અમંગલને અવિધાને દ્રવિભુત કરી સ્વપ્ન, વિધા, મંગળ અમય, હત્યાદિ આપે તેને રૂદ્ર કહે છે

શ્રી વિષ્ણુએ આશા કર્યા પ્રમાણે બ્રહ્માએ પચ્ચમહાભૂતમયી પ્રલયત પૂર્વે પૂર્વે સૃષ્ટિના જોની મૃદિ રચી અતિ મનોહર તથા સુદૃઢ કાય ચુખ મનુષ્યો બનાવ્યા પણ તે મધા કુલાની મગડોના પુતળા જેવા પડી રહ્યા અને ગાળી સૃષ્ટિમાં મડદા થઈ રહ્યા બ્રહ્માએ વેદ બણાવા મળ્યા તો કોષ ન સમજો ન જોયે ન હાથે, કે ન ડોહ મામ રૂં બધાએ મુડા, તે સમયે બ્રહ્માએ અતિ ખેદ પામ્યા અને વિષ્ણુ ભગવાનની પાસે બધું સર્વ હકીકત કહી વિષ્ણુ ભગવાન જોલ્યા કે હે બ્રહ્મા ! આ મુડદાઓમાં રૂદ્ર દેવત નથી તેથી સર્વ અમંગલ અને તુગ્ન કોહી સડી જાય એવા છે માટે તમે શકરને પ્રમત્ત કરો તેઓ એમાં રૂદ્ર દેવત મૂકશે એટલે તમારું કાર્ય સિદ્ધ થશે બ્રહ્માએ શકરને પ્રમત્ત કીધા તે સમયે શકર ભગવાને કહ્યું કે હે બ્રહ્મા ! આ સર્વ અમંગલ દૂર કરીશ એમ કહી પ્રાણીમાત્રમાં દેવતા સહીત ૧૧ રૂપે પવેશ કર્યો કે તરતજ મોયાણીએ માળી વગાડી અને કંચુ કે હોકરો અંગે આવવા વાલે કોમરાએ રૂદ્રન કરવા માડ્યું અને જણાવ્યું કે હું ચૈતન્યરૂપ અદૃષ્ટ પેડા છું તેથી મને ભૂખનું જ્ઞાન થયું તેથી હું ગુડું છું ? આ રૂદ્રનું જીવ સ્વરૂપ છે ને મંગલ સ્વરૂપ છે તેમાં રૂદ્ર દેવત આવનાથી અમંગલનો નાશ થાય છે

૨ નસકોરામાંથી ધાસોઆસ નીખવા માગ્યા અને જણાવ્યું કે પ્રાણુ પ્રતિષ્ઠિત થયા છે

૩. પીસામપાણી કરવા માગ્યા તેથી જણાવ્યું કે અપાનવાયુ પ્રતિષ્ઠિત છે.

૪ હલયમા ધબકારા થઇ અન્નરસ શરીરમાં ફરી પોષણ કરવા લાગ્યે-
હલય ધબક ધબક થઇ રક્તાભિયરણ થવા લાગ્યું. કલ્પનાઓ અને સસ્કારો
અદર અને બહાર બઢવા લાગ્યા તે ઉપરની ઉદ્દાનવાયુ જે નદિને સ્થાને
જીવાત્માને લાવ લઇ જનાર કરનાર છે તથા એકમાથી બીજા દેહાતરમાં
જીવનો વાહક છે. તે પણ અદર બહાર ધ્રુમવા લાગ્યો. ઇલાદિ ઇલાદિ અથ
વિસ્તાર બાંધે દુકવીએ છીએ તેમજ ૫ ઉપપ્રાણ. ૧ નાગ, ૨ કૂર્મ,
૩ દેવદત્ત, ૪ ધનજય, ૫ કૃકલ એ પાંચ મળી એક દર ૧૧ રૂદ્ર પ્રતિષ્ઠિત
થયા આવી કરીન છોકરાઓ છોક્ર ખાના માડી ઉત્તના બગાસા આવવા માંડ્યા.
હાથપગ હલાવવા માંડ્યા આખો ઉધાડ મીચ કરવા માડી વીગેરે ઉપપ્રાણોએ
પોતાનું જેર બનાવવા માડ્યું રાગ આસનપર બેસે તે પહેલા પ્રધાન ઉપ-
પ્રધાન સેનાધિપતિ કોશાધ્યક્ષ આદ્યાર સીપાઇ કારકુનો વીગેરે આવી ગય છે
તે પ્રમાણે પોતપોતાને સ્થાને બેસી કામ કરવા લાગ્યા શકરનું ત્રિશૂળ જોઇ
ડર પામેના દેવતાઓ અમને મૃત્યુ ન થાઓ અમે અમર રહીએ એમ કહી
શકરની સ્તુતિ કરવા માડી સૂર્યનારાયણે આવીને ચક્ષુ ગોલકમા પોતાનું
સ્વરૂપ મૂક્યું અને આખ ચક્ર ચક્ર થઇ આખા જગતના પદાર્થો જણાવા
માંડ્યા દશ દિશાઓએ કર્ણગોલકમા આવી કાનના ઢોલ ઉપર ટકારા કરવા
માંડ્યા, નસકારામા વાયુદેવ પેદા અને સુગંધી દુર્ગંધીના ભેદની પરીક્ષા કરવા
માંડી અગ્નિદેવે આવીને સુખ અને જઠરમા પ્રવેશ કર્યો તેથી બોલવા માડ્યું.
સુખ તરસ બાગવા માડી મને આવી સકલ્પ વિકલ્પ કરવા માંડ્યા અને
જમલમાના વચર કેળવાયતા ઘોડાની માફક મૃગ તૃણો એટલે ઝાંઝાના
જળના જેવા નિષ્ફળ નિવડે તેવા વિચાર સુખ પામવાની આશા એ તમરણમાં
દોડી તપેથી રેતીમા મરવા પડી તરફડીયા મારવા માડ્યા અને જે કોષ
સદ્યુર શશ્પામણ્ય દેશ આવે કે બાષ્પ? આ તો જળ નથી એ તો મિથ્યા
ભાસ છે એથી તારી તૃષા મટવાની નથી ઇલાદિ બોધ વચનો કહ્યા તે
ઉલટું મન મૃગ ખીજવાઇને ગુરજના વચનનો તિરસ્કાર અપમાન કરી ઉલટા
તેને શીંગડા ગોચવા માડ્યા આવી અજ્ઞાત અવસ્થામા ગુરજ નહિ મહારાત્મ
મન મૃગનો કાન પાડી બુદ્ધિરૂપી વિદ્યારણમા ધસડી લઇ શકરની જટામાંથી
બહેલી જ્ઞાનમગાનું નિમળ સ્વચ્છ ઠંડુ પાણી પાચું, તેથી મૃગનું સર્વ દુષ્ક
મટી જઈ ધૈર્યવાન સકલ્પવાન અને સુખી મન થયું. અને શાસ્ત્રગુરુ તથા
શકરને વારવાર પ્રણામ કરવા લાગ્યું

હાંમ સરીરના ૧૭ તત્વની પ્રતિષ્ઠા થવાથી મનુષ્યોએ વેદમણી ધર્મ કર્મ, યજ્ઞ, પરોપકાર લોક વ્યવહાર મૈથુની સૃષ્ટિ ઇલાદિ કરવા માડ્યા સર્વ સ્થળે મન્નલ અને આનંદ સુખ અને સત્યયુગ સંકલ્પ સિદ્ધિ થવા લાગી. અદ્વાએ નિંમણુ કરેલા ૧૦૦ વરસની કુચીના મનુષ્યદેહરૂપી ધડીવાનો હતો. તેની અવધ પુરી થતા અદરથી ૧૧ રૂઢ ઉઠી ગયા તે પહેલાજ ૧૧ ઇન્દ્રિયો તો નાસીજ મધ અને લાકડાની પૂતળી ધડી હોય તેવી નિર્બોધિત દેહ સ્થળ રૂપ થઇ રહી અને કુલીને કહોવા માડી. મગન જનુ રજુ એટલે અમમલ આવ્યુ આજુમાજુના સર્વ સગાઓએ દુખી થઇ રોવા માડ્યુ. જેની સાથે હસતા બોલતા હતા તે રડવા લાગ્યા. અને હાય હાય કરી સર્વ દુખી થયા. સ્નાન અને સતક આવ્યાં અને લોકો શમને જોઇ બેઠીયા લાગ્યાં કે જલદી કરો એને બાપીને સળગાવી મૂકો અને રાખ કરી દો. જેના જવાથી સર્વ કોઇ રડવા લાગ્યા તે ઉપરથી લોકોએ મહેતા માડ્યુ કે એમાથી રૂઢ ગયા તેથી અમે રડીએ છીએ, આ રૂઢ શાખદનો બીજો અર્થ સમજવો.

હવે અમે રૂઢ શાખદનો ત્રીજો અર્થ કહીએ છીએ.

રૂઢ એટલે વ્યવહારમા એક જાતની યુનવર્સિટીની ડીગ્રી (એટલે ઉપાધી) હોય, જેમકે M. A. B. A. વીગેરે. તેવી ડીગ્રીનું નામ છે વસુ, રૂઢ, અને આદિલ એ ડીગ્રીઓ છે. જે માણસે ૪૮ વર્ષ સુધી નૈઋત્ય અભ્યાસ પાળ્યુ હોય-ઇશ્વરનો ભક્ત હોય તેને ઝોળખનો હોય જે પરોપકારી હોય લોકનો નેતા હોય અને યુદ્ધકળા કૌશલ્યમા કુશળ હોય અન્યાય અને અધર્મ ખમી શકનો ન હોય અધર્મ અને અન્યાય અથવા પર પીડા જોતાં વારનેજ એવું લોહી ઉઘળી આવે અને દયાથી ઉમરાઈ જાય અને ભોળા સ્વભાવને હોય, સદા આનંદમા રહેતો હોય તેને સેનાનો અધિપતિ સ્થાપી રૂઢ નામની પદવી આપવાનો રીવાજ હતો હાલમા તો ગમે તેવો અધર્મી છાકટો છીનાળવો હોય તે ઉપર લક્ષ કોઇ આપનું નથી તેને લસ્કરમા આખર્મીચીને કેટલેક ઠેકાણે દાખલ કરવામા આવે છે

રૂઢ એટલે સેનાધિપતિ તેને ધર્મને આહનારા લોકોએ અન્ન વીગેરે સામગ્રી આપવી જ તેમનું કર્તવ્ય છે. અન્ન ન હોય તો સેનાપતિ હારી જાય અને પ્રપચી લુટારાઓ ફાવી જાય માટે નમ. શાખદનો બીજો અર્થ અન્ન પશુ શાય છે નથી નમસ્તે રૂઢનો અર્થ હે સેનાધિપતિ તમે અમારા શત્રુઓને મારો અમે તમારા સૈન્યને અન્ન પુર પાડીશુ એમ લોકો કહે છે.

એમાં રાજાનું કર્તવ્ય પણ સૂચવાય છે કે તેણે સૈન્યાધિપતિને માટે કીલ્લા વીજેરેમા અન્ન કોઠારો ભરી રાખવા અને લગાઈ વખતે સૈન્યાધિપતિને સ્વાધિન કરવા.

હવે રૂદ્ર રાજાનો પાંચમો અર્થ એ છે કે એક જાતના પીતર ચામ છે તેને પણ રૂદ્ર કહે છે. જેવી રીતે કે વસુ, રૂદ્ર અને આદિત્ય૩૫ પિતરો છે ને તેના ત્રણ પૌંડ મૂકાય છે. જ્યારે પુત્રને ઘેર પુત્ર થાય છે ત્યારે આદિત્ય ૩૫ પિતર સ્વર્ગમાં જાય છે. એટલા માટે કોકરા વગરના વ્યભિચારી વર્ણશકર પ્રજાના પિતાની સદ્ગતિ મળતી નથી આ ઉપરથી એમ લાગે છે કે અહીંઆ મનુષ્ય દેહમાં જે દાનેશ્વરી અને પરાવકારી પુરૂષો છે તેજ પુરૂષો મરણ પછી વસુ રૂદ્ર આદિત્ય લોખમાં જાય છે અને તેની સરા પણ વસુ રૂદ્ર આદિત્ય છે જે માણસ અહીં જે સ્વભાવનો છે તેજ મરણ પછી જે લોખમાં અવતરે છે તેજ સ્વર્ગાદિ લોકમાં પણ તેવા સ્વભાવનો રહે છે જીવનો સ્વભાવ કંઈ બદલાતો નથી દ્રષ્ટાંત તરીકે એક ચોર છે, તેને કોઈ કંઈ સંગેએ રાજાએ પ્રશાસ્યક્ષ નીમ્યો અને મોટો પગાર આપ્યો. પ તુ એ કાશ્યપ્યક્ષને ચોરીની ટેવ હોવાથી રાજાના કાશમાથી પણ ચોરી કર્યા વગર રહેશે નહિ. એક નટવાએ બકરીનો વેશ આપ્યો તે ખેલ પૂરો થયા પછી તેજ માણસ સ્ત્રી થયો તેથી કરીને તે વેષધારી પુરૂષનું પુરૂષપણું કંઈ બદલાયું નથી તે પ્રમાણે આ સબધમાં સમજી લેવું.

વેદની રચાઓના અર્થમાં દ્રાવણુત કરાવે એવું તેજસ્વી ચૈતન્યસ્વરૂપ તેને રૂદ્ર કહે છે. આ રૂદ્ર રાજાનો છઠ્ઠો અર્થ છે.

પુરુષેશ્વરજીવિધિ.

આ પહેલા મત્રનું પુરુષેશ્વરજી કરવું હોય તો ઉપવાસ પૂર્વક બાર રાત્રી સુધી ૧૧ હજાર જપ બાર દિવસ સુધી રોજ કરવા જેટલા જપ કર્યા હોય તેના ૮૬ અગ્રિમા આહુતિઓ આપવી.

ઉત્તમ તીર્થમાં જ્યાં શિવાલય હોય એવા પવિત્ર ઉત્તમ સ્થળમાં વિદ્વાન વૈદીક બ્રાહ્મણો સહિત અથવા એકલા રૂદ્રને નમસ્કાર કરી ચિત્તનું સમાધાન કરી જીવની સાનિધ્ય ખેસવું તેમને પ્રણામ કરવા અને ૧૧ હજાર જપ કરવા નેથી તેના પાપની નિવૃત્તિ થાય છે. એક લાખ આ મત્રનો જપ કરવાથી સાત જન્મના પાપ નિવૃત્ત થાય છે.

કુંડમાં અગ્નિ સળગાવી તે ઉપર એલચી-બદામ વગેરે દ્રવ્યો નાખી કુંધપાક બનાવી તેનો ધી સાથે હોમ કરવાથી સાક્ષાત સદાશિવના દર્શન થાય છે.

માયના ધીની ૧ લાખ આહુતિ આપવાથી તે માથુસ રૂદ્રનું મણપણું પ્રાપ્ત કરે છે શિવલિંગની જમણી બાજુએ અગ્નિકુંડ કરી વિધિપૂર્વક અગ્નિ મથન કરીને સળગાવી તેને કુંડમાં ચૂકવો અને રોજ ધી વડે કરીને કુર્વા અને તદ્દલ તથા સમી વીગેરે લઇને દરેક બ્રાહ્મણે આઠ સહસ્ત્ર દરરોજ હોમ કરવો અને મહાદેવની સાનિધ્યમાં પાછો જપ ૮ સહસ્ત્ર કરવો, ૮ હજાર દેવાલયની પ્રદક્ષિણા કરવી. શિવની આમળ તાંડવ નૃત્ય કરવું અને જોટલો તિવ્રસવેગ ભક્તિ વિશ્વાસ ભાવ હોય તેને અનુસરી રૂળ થાય છે

સાષ્ટાંગ દડવત પ્રણામ અને નમસ્કાર ૮ હજાર કરવા આથી કરીને રૂદ્ર દેવ પ્રસન્ન થાય છે.

રૂદ્રનું ધ્યાન નીચેના વચ્ચુનને ધ્યાનમાં રાખીને ધરવું

સર્વના નેજ સરખુ દિવ્ય, સુવચ્ચુના પીનાક ઉપરથી જાગવલ્લભાન વિદ્યુતના વેગ સરખુ બાણ જેણે પોતાના હરત વડે ધારણ કર્યું છે. એવા યુવાવસ્થાવાળા કોષે આરકત જેની આખ છે અને કાળના પશુ કાળ એવા પાપીઓનો સહાર કરનાર અને ભક્તનું રક્ષણ કરનાર કોષે જેના મુખ ઉપર લોહી ચઢી આવેલું છે એવા રક્ત વર્ણવાળા સધ્યા કાળના સરખા ભયાનક કર્ણાનિધિ રૂપ રૂદ્ર છે તેને અમે અનન્યભાવે શરણે જઈને સાષ્ટાંગ દડવત પ્રણામ કરીએ છીએ હે રૂદ્ર ! તમારા ધનુષ્યને પશુ અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ હે મગલકર સદાશિવ ! તમારા બાણને પશુ અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ હે પદ્મ ઐશ્વર્ય સપ્ત ભગવાન તમારા પ્રચંડ બ્રહ્મને અમે વારંવાર નમન કરીએ છીએ હે રૂદ્ર ! અમે તમારા કોષને નમસ્કાર કરીએ છીએ આ સવ સહાર શક્તિના સાધનો અતત શક્તિ ચિદ્રુપ બ્રહ્મભજનામાંની શક્તિઓછે. અને તે સર્વ આપના જેવીજ ચિદ્રુપ છે નીર્જીવ નથી માટે એ સર્વને નમસ્કાર કરીએ છીએ.

આ પ્રકારે શિવનું ધ્યાન ધરવું તેથી કરીને યજ્ઞમાન કૃત પુરુષ થાય છે. શિવ પ્રસન્ન થાય છે અને ધર્મને આડે આવનાર તેના શત્રુઓ નાશ પામે છે.

ધ્યાન.

ભ્રગવદશાસ્ત્ર,

હસ્તે પીનાક ધાર્યું, સશર ચઢ્યું આરણી ઉમ્ર એવું
ક્રીત કેધેજ રાતી, પ્રલય અનલ આ કાળના કાળ જેવું.
દાઢો વિકાલ માહે, અસર ભયડી ચાવતો ધટી જેવો,
વહેતા ઓળેથી રહતો, ભીષણ રૂપઆ વીર શિવ સિદ્ધ એવો.

વસતતિલકા વૃત.

હંચા વિશાલ ગીરીના શીખરેથી જવાલા
લક્ષ્મી વધિ વિશિષ્ઠ વન્દિ શીખા વિશાળા
વિદ્યુત વેગ ધરી ખડા તણી તિવ્રધારા
ધાતુ રસો કુપિત ક્રુર શિવાસો વાળા
હે રૂદ્ર ! રૂદ્ર ! ભીષણ ભીમકાયા
જોઇ શકુન ચથરી અનિ ઉમ્ર માયા
કાટી ધરા ખીણ મહા અચળો ઉરાડ્યા
ગર્જે બહુ કંકડતી વીજ વાન્દિ છાયા.

યાત દ્વયુઃ શિવતમા શિવં ભૂવતે ઘનુઃ ।

શિશ્વા શરણ્યા યા તવ તયાનો રુદ્ર મૃડયદ્વિતિ ॥

આ મંત્રના શબ્દદેવતા, અનુષ્ટુપ છંદ અને અત્રિઋષિ છે. આ મંત્ર
આર દિવસ ભાત ખાધને જપવેલ. ૧૧ હજાર આહુતિ તલ, જોળ અને
ભાત એકઠા કરીને આપવી તેનાથી પુરસ્કરણ ફળ મળે છે રાજ્યએ અલ્પ
પ્રમાણે કરવાથી દુષ્કાળ હશે તે પણ સુકાળ થશે. ધ્યાન અત્યંત તેજોમય
ત્રિ-મુર્તિ અથવા સહ વર્તમાન રચારહ થએલા પ્રસન્ન જેનું વદન છે તેવા પાપીએને
બધ ઉત્પન્ન કરનારા અને પોતાના ભક્તોનું રક્ષણ કરનાર જેના હાથમાં
દિવ્ય ધનુષ્ય અને બાણ છે અને સ્વર્ગના દેવ અધર્વાદિથી વારંવાર સ્તવન
થયું છે તેનું એવા મહાભય શિવ અમને સુખાવહ થાઓ.

આ મંત્ર સાધારણ રૂદ્રીઓના પુસ્તકમાં આવતો નથી.

યા તે રુદ્ર શિવા તનુરઘોરાડપાપકાશિની ।

તયાન સ્તનુધા શન્તમયાગિરિ શન્તાઝમિ જાકશીદિ ॥

આ મત્રનો ગાધાર શૂર, અનુષ્ટુપ છંદ, કૃત્સન્નક્રપિ, અને રૂદ્રદેવતા છે.

આ મત્ર જપ કરતી વખત શકરનું ધ્યાન નીચે મુજબ કરવું. અત્યંત દેહિયમાન ચિન્મતિ શૈવ્યથી બરપુર દેવી સહિત રથારૂઢ થએલક જેના હાથમા દિવ્ય ધનુષ્ય છે. એવા મગલમય શિવ જેના કરણુ કટાક્ષ સ્પૃતિ કરતા દેવ અને ભક્તો ઉપર ફેંક્યા છે અને સર્વભતવદન જેણે કર્યું છે. તે પ્રતિ સર્વે સ્પૃતિ કરે છે કે હે રૂદ્ર ? તમારૂં આ કલ્યાણકારક ધનુષ્ય જેના ઉપર તમે આજી સંજીવ કર્યું છે તે અમારા પ્રતિ શાત અને સુખાવહ થાઓ. ધર્મકર્મને આડે આવનાર અને તમારા સ્તવનમા વિદ્ય કરનાર જે અમારા વૈર છે તે પ્રતિ તમારૂં આજી પડો હે રૂદ્ર ? તમારી વેદરૂપ સત્ય વાણીથી જન સમુદાયને કલ્યાણકારક માર્ગે પાપનો નાશ કરી દોરવનાર તમે છો. તેમજ મેઘરૂપ વર્ષાની ધારા વાહળાઓને આમતેમ પવન વેગ લઈ જઈ તમારૂં મનહિરૂપ શરીર જે બયાનક છે તે અમને સુખાવહ થાઓ. માટે હે કંલાસ પર્વત ઉપર રહી સર્વ વિધાને પ્રસારનાર તમારી યોગિક ક્રિયાવડે સર્વ વિધા અને શાસ્ત્રોના પ્રકાશક છો તેને અમે નમીએ છીએ.

આ મત્રવડે કરીને ચાર પ્રકારનું રૂદ્રનું ધ્યાન છે. બ્રહ્મરવરૂપ ૨ સમષ્ટિ ત્રાયુ અને મેઘરવરૂપ ૩ શુવરવરૂપ ૪ કંલાસ ઉપર વસતી યોગીની કાયા અથવા દેવનું સ્વરૂપ.

આ મત્ર ૧૧ હળાર વખત જપ કરવો. તલ અને દૂધપાકની આહુતિ એ હોમ ૧૨ દિવસ સુધી ભાત ખાદને કરવો.

યામિષુગિરિશંત હસ્ત ચિમર્ધસ્તવે ।

શિવાક્ષુરિ ત્રતાંકુરમાહિ સી પુરુષ જગત્ ॥

આ મત્રના પરમેશ્વિવા કૃત્સન્નક્રપિ છે અનુષ્ટુપછંદ અને ગાધાર સ્વર છે.

આ મત્ર જપ કરતી વખત ત્રણ દિવસ હવિષ્યાન્ન જમવું. ત્રણ રાત્રી જપ કરવાથી પુરુષરણ્ય થઈ શકે છે. ૧૦૦૦૦૦ મત્રનો જપ કરવો. દહીં મધ અને ધીથી હોમ કરવો. રૂદ્રકજશમા જલાદિ બ્રાહ્મણોએ મુક્યું હોય તે ગાય ભેસ વીગેરેને છાત્રવું તેથી તેમની તેમ મનુષ્યની રક્ષા થઈ પુરુષરણ્ય સિદ્ધ થશે.

હે કેલાસમા રહેવાવાળા શંકર ? હે મેધમંડલમા રહિ વર્ષાવરે ધાન્યને
જીવાવી સમૃદ્ધિ ભરનાર રૂદ્ર ? હે વેદ વાણીમા રહેલા જ્ઞાન સ્વરૂપ ? હે જૈન-
સંકિત સહાર કરનાર શિવ ? તમારા હાથમા જે બાણ તમે ધારણ કર્યું છે.
તે અમારા પૂન પૌત્રાદિકને તથા જન્મતમા ધર્મને મર્ગે ચાલનારને કલ્યાણકારક
આઓ અને અમારા કાષ્ઠનો અકાળે નાશ ન થાઓ.

શિવેન વચસા ત્વા ગિરિશાઢ્ઢા શ્વામસિ ।

યથા નસ્તર્વમિજ્જગદયદ્મ ॥ સુમના અસત્વ ઇતિ ॥

આ મત્રના પરમેશ્વર શ્રી રૂદ્ર દેવના અનુષ્ટુપ છંદ અને માધાર સ્વર છે.

અર્થાત્.

હે કેલાસમા રહેનારા ? મેધમા શક્તિરૂપે રહી વૃદ્ધિ કરાવનારા ? હે
જૈનન્ય સ્વરૂપ ? મગળમય વેદ વાણીમા સમાયલા જ્ઞાન સ્વરૂપ ? અતર્થોગિષ્ણુ
અને સાક્ષીરૂપે રહેલા સ્થુળ સૂક્ષ્મ અને કારણ દેહને નાશ કરનારા ત્રિપુરારી
અમે તમારા સ્તુતિ પ્રાર્થના અને ગુણ ગાઈને તમને વારવાર નમીએ છીએ.
તેથી આપ પ્રસન્ન થાઓ. આ જન્મતમા સર્વને રામ રહિન અને પ્રકૃતિદત્ત
અનવાળા કરો.

ધ્યાન.

સગ્રામને ઉચિત એવું શરીર જેમણે ધારણ કરેલું છે અને રચાવેલું
જેઓ થયા છે, એવા સ્થુળ સૂક્ષ્મ અને કારણ દેહરૂપી ત્રણ નગર અથવા
ત્રણ કેદખાના કે જેમા જીવાત્મા પુરાયો છે. તેને દહન કરી આસુરી મત્સિ
મટાડી દધ પોતાના કૃપા કટાક્ષ સ્મિત વદને કરી ભક્તને મોક્ષ માર્ગ આપનાર
એવા ત્રિપુરારી, રાક્ષસોને હનન કરનાર અને કાળના કાળરૂપ એવા શંકર
કુ ધ્યાન ધર છુ તે મને અકાળ મૃત્યુથી મુક્તવો.

આ મત્રનું ૨૧ દિવસ પુરસ્કરણ કરવાનું છે એકવિંશ દિવસ સુધી હમેશાં
રાત્રિ દિવસ જપ કર્યા કરવો. આ પુરસ્કરણ કરવાથી કરીને અકાલ મૃત્યુનો
નાશ થાય છે. રાખના રાખમા અકાલ મરણ થતાં નથી. તેથી રાખએ
શુદ્ધ બ્રહ્મણી પાસે અનુષ્ઠાન કરાવવું. એકવીંશ દિવસ સુધી જેને મંત્ર
સિદ્ધિ થએલી છે એવા બ્રાહ્મણો દ્વારા ૧ લાખ આહુતિ આપવી. આહુતિ
તથા ડગર-ધડ અથવા મવ દહો મધ અને ધી એ મેળવીને આહુતિ આપવી.
નવ દિવસે ઉપદ્રવો નાશ પામે છે. ૧૮ દિવસે આખા જન્મતનુ અકાલ
મરણનું સમન થાય છે.

ટીકા.

આ મત્રમા સાર્વજનિક પ્રાર્થના છે.

અધ્યવોચદધિવક્ત્રા પ્રથમો દૈત્યૈઃ મિષકઃ અહીં ૫ અ
સર્વાન્ જન્મયન સર્વાન ચ યાતુ ધાન્ય અધરાચી પરાસુવ

આ મત્રના અહરપૃતિક્રાપિ છે, રૂદ્રદેવતા છે, ભુશર્ગાર્ધિ યૃદ્ધતિછદ
અને મધ્યમ સ્વર છે

અત્રાથ

હે વેદાદી સર્વ શાસ્ત્રોના પ્રકાશક સર્વશક્તિમાન શકર તમે સર્વને
વિવિધ શાસ્ત્રોના ઉપદેશ કરનારા છો. જન્મ મરણાદિ મહારોગની ચિકિત્સા
કરી તેથી છોડાવનાર અને સુયુક્તના પ્રેરક છો. હે રૂદ્ર ? તમે વૈદ શાસ્ત્રના
અણાવનાર અને રોગની ચિકિત્સા શિખવનાર મહાન ઉપદેશક છો. તમે
સર્વ દેવોના દેવ છો. મહાન છો. અને અધોગતિએ જનર કુમુદિવાળા
રાક્ષસોને દૂર કરનારા છો. તેથી તે સર્વને દૂર કરી અમે જે તમારા ભક્ત
તમોને વારવાર વિનવી તમારા ગુણ્ણુ ગાન કરીએ છીએ તેનું રક્ષણ કરો.
હે શકર ? તમે સ્વભાવે દેવાદિકને પણ ઉપદેશ કરી કરીને ઉત્તમગતિએ
પહોંચાડનાર છો. હે ચંદ્રમાલી સર્પ વ્યાધાદિ હિસક પ્રાણીઓના બચથી
અમને મદાવો.

ધ્યાન

કૃતાત કાળના દુરમન, ચંદ્રમૌલી, જાજવલ્યમાન અગ્નિના સમાન.
દીપ્તીમત કાતિવાળા સપત્નુ યજ્ઞોપવિત જેણે ધારણ કરેલું છે એવા ચંદ્ર
અર્થ અને અગ્નીના નેત્ર જેને છે એવા ત્રિલોચન ? ચિદ્રુપ શકરની મૂર્તિનું
અમે ધ્યાને ધરીએ છીએ.

પુરસ્કારણ.

અર્ધકુન્દ્ર વ્રત કરીને પાંચ દિવસ સુધી શાક મૂલ યવ અથવા સીઝ-
વેલો ખોરાક આ અમે તેમથી એક પદાર્થનું ભોજન કરીને નિરતર આ મત્રનો
અપ કરવો. તેથી પુરસ્કારણ થાય છે. તેથી રાજા રૈયતના ઉપર આવેલા
સકટો દૂર કરી શકશે સાપ, વીંછી સિંહ, વ્યાધ, રાક્ષસ રોગ ઇત્યાદિના ભય
વાસ પામશે. પ્રાણી માત્રની રક્ષા કરવાને માટે ખાદીને સાફ કરેલા ચોખા
દુર્વા-યવ વગેરે પદાર્થની ૮૫-૧૦ હજાર સુધી આહુતિ આપવી. તલ
જોળ યવ મિશ્રિત ભાતથી ૮ હજાર આહુતિ આપવાથી રાજા દીધાર્થ થાય છે.

असौ यस्ताम्रो अरुण. उत वसुः सुमङ्गलः
ये चोमा २ रुद्रा अभितो दिक्षु अिता सहस्रशो
वैषा २ हेड इमहे ॥६॥

આ મત્રના પ્રગપતિ ઋષિ રૂદ્ર દેવતા નિયદાર્પિ પૂજિત છદ
અને પચમ સ્વર છે

જપ અને પુરશ્ચરણવિધિ આ મત્ર તેમ જો મત્ર એકઠો કરી એક
મત્ર હોય તે પ્રમાણે પુરશ્ચરણ કરવાનું છે

ધ્યાન

પ્રજ્જનિલત અગ્નિ સમાન તેજપુજ રક્ત વર્ણુ જેનો છે, એવા
જગતમા કુકર્મ કરનાર પાપીઓ અને જે અધર્મ માર્ગે ચાલનારા છે એવા
પુરષોને નિર્મૂલ કરવાને માટે જેની તાબાના સરખી લાલ કાયા છે પ્રાત કાળ
અને સધ્યાકાળના અરુણોદય તથા અસ્ત થતા સૂર્ય સમાન રક્ત વર્ણુ અને
દેદીપ્યમાન છે, સત્કર્મ કરનારા અને સત્કર્મમા પ્રવર્તીવનારા ભક્તો ઉપર જે
મધ્યાહ્નકાળના સૂર્ય સમાન પીતવર્ણુના છે, અને જેના અનત કિરણો જે
દ્રગણુ સમાન છે અને જેની અણ્ઠ નતિ વિવિધરૂપ આ જગતમા સત્કર્મ
અને મગલ પ્રવર્તાવે છે એવા ક્રોધવાળા રૂદ્રને તથા પીનાક પાણી શકરને
અમે વારવાર વેદ મત્રથી સ્તુતિ કરી તેમના ક્રોધનું નિવારણ કરીએ છીએ
કે જેથી અમારા કુટુંબી જનો, ગાય આદી પશુઓ અને ધર્મનું રક્ષણ થાય

આ પ્રમાણે ધ્યાન ધરવું મત્રાર્થ પણ એમાજ આવી ગયો છે

असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः ।

उत्तैनं गोपा अहशम्रहशान्नुदहार्यः । उत्तैनं

विश्व्वा भूतानि सदष्टो મૂઢયાતિ નઃ इति ॥૭॥

આ મત્રના પ્રગપતિ ઋષિ રૂદ્ર દેવતા વિરાડાર્પિ પૂજિત છદ અને પચમ
સ્વર છે. પુરશ્ચરણવિધિ રોજ એક જુએ કરીને ૧૬ દિવસ સુધી આ મત્રને
નિરતર જપ કરવો જપ કરતી વખત કંઈ સુધી જળમા ઉભા રહેવું. તેનાથી
અનાદિષ્ટિ થઇ હોય તો તે દોષ ટળીને વર્ષદ આવે છે

પાત્ર અધિકારી બ્રાહ્મણોએ તલ, ચોખ્ખા, યવ, દહીં મધ, ધીની સાત હજાર આહુતિ આ મત્ર વડે કરીને આપવી નેતરની સમિધ કરવી અને ૧૧ દિવસ સુધી હોમ કરવો.

કૃત્ત્વ વીઝેરે વિધિને માટે ધર્મ સિદ્ધિ પા. ૨૦૨ તુતિય પરિચ્છેદ જોવો
મત્રાથ.

હે નીલકંઠ ! ઉદ્ય અને અસ્ત સમયે જે રક્ત વણુના છે દેશ દેશાતરે જમન કરનારા છે વિદ્વાનો અને અવિદ્વાનો તેમજ જળા બરી આવનારી સ્ત્રીઓને અને ગોનાળઆદિ અમણુ લોકોને તેમજ પશુ પ્રાણીઓને સ્વમ ઉલભા તેજોમય મૂતિના દર્શન આપી પાવન કરનારા સૂર્ય સ્વરૂપી રૂદ્રદેવ અમારા પાપ ધોષ અમને સન્માર્ગે લઇ જાઓ.

ધ્યાન.

સૂર્યમંડલની અતરંગત તપ્ત હેમ સરખી અત્યંત દીપ્તિમાન કાતિ-વાળુ શરીર ધારણુ કરનાર હે ચિદ્રુપ રૂદ્ર ! અત્યંત શોભાયમાન અને પ્રચંડ મૂર્તિ મગલમય પવિત્ર જેનું સ્મિત વદન છે. અને હજારો મુનિઓ જેમની વ્યારવાર સ્તુતિ કરી પ્રણામો કરે છે તેવા પચ્ચવદન ત્રિનેત્રવાળા બકન વત્સલ ભગવાન સદાશિવનું અમે ધ્યાન ધરીએ છીએ

ટીકા.

હે સદાશિવ ! તમારી અષ્ટધા વપુ આ જગતનો સ્થિતિ લય અને ક્ષેપ કરનારી છે અષ્ટધા વપુ એટલે અષ્ટ પ્રકૃતિ અમો, જળા, આકાશ, પૃથ્વી, વાયુ, મન, બુદ્ધિ, અહકાર એ રૂપે સર્વત્ર વ્યાપક છે તમારા સમષ્ટિ અને બ્યાષ્ટરૂપ દૃષ્ય અને અદૃષ્ય, જડ જીવને પ્રથમ તથા શુદ્ધ ચૈતન્ય છત્પાદિ વિવિધરૂપે જગતમા વસે છે. તે અમર રક્ષાય કરો જે પ્રમાણે નાળીયરનું છંપણુ રેસાવાળુ છોકુ છે તે નાળીયરનું એક પ્રાગરનું રૂપ છે તેવી આ અષ્ટધા પ્રકૃતિ એ આપનું રૂપ છે, તેનું અમે ધ્યાન ધરીએ છીએ જે પ્રમાણે નાળીયરનું કાચણુ અદરના કોપરાનું રક્ષાય કરનાર છે અને બીજને ઢાકી રાખનાર છે નેના સરખી ૧૦ ઇન્દ્રિયો કુમેન્દ્રિય અને જ્ઞાનેન્દ્રિય છે તે પણુ આપનું સ્વરૂપ છે તેને પ્રવતાવનાર હે મગલમય શકર ! એ તમારે જોરૂપ એટલે જો અર્થાત ઈર્દીયો ચલાવનાર તમારે રૂપ તેનું અમે ધ્યાન ધરીએ છીએ. નાળીયરની અદર જે પ્રમાણે કોપર છે તે પ્રમાણે મન બુદ્ધિ

ચિત્ત અહંકાર રૂપી રથમાં બેઠેલા તેને ચલાવનાર આપનું ગ્રોભું સ્વરૂપ તેનું અમે ધ્યાન ધરીએ છીએ હે ! વિશ્વભર જો એટલે ગાય અથવા વેદવાણીમાં રહી આપનું મગલમય જ્ઞાન સ્વરૂપ તેનું અમે ધ્યાન ધરીએ છીએ તમે મેધમહાભા રહી ખીજ બાવે પૃથ્વીમાં જળરૂપે પડી વૃષ્ટિદારા ધાન્ય જળ ફળ, તૃણ આદિ અમારે માટે જન્મતા પહેલા તૈયાર કરી રાખો છો એવા અમારા સુખના મર્તા શકરનું અમે ધ્યાન ધરીએ છીએ તે અતર્થાભિરૂપે અમારા હૃદયમાં કર્મ સંસ્કારાનુસાર પ્રેરણા કરો છો એવા રૂદ્રરૂપ જીવના સખા અને મિત્ર એ આપના સ્વરૂપનું ધ્યાન ધરીએ છીએ. અમે જ્યારે ઉધીએ છીએ ત્યાં આપ વૈદ્યાનરૂપ તરીકે અન્ન પચાવી હૃદયમાં ધમકારા કરી રક્તાભિશરણુ કરી નાડીઓ ચલાવો છો. શ્વસોશ્વાસ ચલાવો છો અને અજ રસને શરીરના પ્રત્યેક ભાગમાં તેમજ આખા વિશ્વમાં ફેરવો છો. અને પોષણુ કરો છો એવા અનંત શક્તિ અર્તકથ અને અગોચર રૂદ્ર સ્વરૂપનું અમે ધ્યાન ધરીએ છીએ હે સર્વ ચૈતન્યરૂપ ! તમારા વિશ્વરૂપ અને તે સિવાયનું ખીજી અનંત અને અમધ શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ જે બ્રહ્મા પણુ જાણતા નથી તેને અમે પામર જીવ તે શી રીતે કદાપીને જોઈએ તથા નામ આપીએ કે સ્તવન કરીએ અમે કદજ જાણતા નથી તમારા કરુણા કટાક્ષ વિના અમારો હાથ પકડી અમને સન્માર્ગમાં દોરવનાર આપ વગર ખીજી કોણ નથી. અમે તમારૂં ધ્યાન ધરવાને અસમર્થ છીએ માટે હે વિવિધ વેષ ધારણુ કરનાર મગલ સ્વરૂપ ! અમે જ્ઞાન રાખીએ છીએ આપને ચાહી તો મારો કે ઉમારો. ભારે વાવાઝોડામાં ભર દરિયે ભાગી ગએલા સુકાનવાળી હોડીના જંબી અમારી દશા છે અધિકારમાં અમને દીવાદાંડી પણુ દેખાતી નથી કીનારો તો ક્યાં હશે તે અમે જાણતા નથી એવી દશામાં આપ અમને ધારેલે બદરે પહોચાડશો તોજ અમે પહોચી શકીશું.

હે અમારા શત્રુઓને સાશન કરતા બચકર અને અમગલ દેખાતા રમસાનમાં ભમનારા જૂનપ્રેતાદિકમાં નિવાસ કરનારા હોવા છતાં પણ જળામાં રૂડાળ હોવાથી અનંત કાર્તિવાળા, અનંત સામર્થ્યવાળા શુદ્ધ મગલ જ્ઞાન સ્વરૂપ બ્રહ્મ અને સમષ્ટિના દેહવાળા કરુણાકર શકર અમે વારંવાર આપને દડવત પ્રણામ કરીએ છીએ અમને તારો અમને ઉમારો. અમે બહુ મન-રાયા છીએ. હે અશરણુ શરણુ ? મૃત્યુજન્ય અમને તારો ઉમારો અને મોક્ષ સુખ આપો.

આ પ્રમાણે શશુનુ ધ્યાન ધરવું

નમોસ્તુ નીલગ્રીવાય સહસ્રાક્ષાય મીઠુષે અથોયેઽઅસ્યસત્વાનો
હન્તે મ્યોઽ કરન્નમ" ॥ ૮ ॥

આ મત્રના પ્રળપતિ ઝડપે રૂદ્રદેવતા અનુષ્ટુપ છંદ અને ગાધાર સ્વર છે,

મત્રાથ

હે અન્નર ! અમર તરૂણ વીર્યવાન પુત્ર્ય એટલે વ્યાપ્તિ દેહોમા સ્થુલ સુક્ષ્મ અને કારણરૂપ પરીપૂર્ણ થઇ રહેલ દ્રષ્ટા સાક્ષી અને ચૈતન્ય રૂપ શ્રી કર શુદ્ધ સૈત્યથી પરિપૂર્ણ અને પ્રસન્ન થએલા એના અને જેના રૂદ્રશક્તિ અથવા પારચારકે અથવા મેનાનીઓ આ જગતમા ધર્મની રક્ષા કરવા પોતાના તેજ પુજ કીનણો રૂપી બાણો હાથમા લઇ રૂઝે છે અને ભક્તોની રક્ષા કરે છે અને પાપીઓને શ શન કરે છે એવા નીલકંઠ મેવ મહલમા સમર્પિત રૂપ ધારણ કરી અનંતવારા વરસાનીને ઇદ્રરૂપ અથવા સૂર્યરૂપ અથવા મેધરૂપ અન્ન ઉગાવનાર અને પ્રાણીઓના પ્રાણને ભોજન આપનાર અધ નારાધર શકર ને બે હાથ જોડી અમે વારવાર પ્રણામ કરોએ છીએ તે અમને દુષ્ટર્મથી ઉગારો અને સુયુદ્ધિ પ્રેરે અને બૃથ ચૂંચી થએલા અમારા પાતકોનો દાઢ કરો ભય અને સંકટથી અમને મુક્તિ પુત્ર પુત્રાન્ક અને પશુ આદિકથી અમારી મન ધામના સિદ્ધ કરો હે અશરણુશરણુ ? તમારા વિના અમને ઉગારનાર કાંઈ નથી

પુરસ્કારણુ વિધિ

આ મત્રનો પદર દિવસ સુધી નિરંતર જપ કરવો હવિધ્યાન ખાવું શિરાક્ષયના પશ્ચ ૧ દ્વારે કુડ કરવો, ચરણીના લાકડાનું મથન કરી અગ્ની ઉત્પન્ન કરવો ધી અને દૂધપાકનો હોમ કરવો આકાંડના પુષ્પ લેના અમા-વાસ્થ્યથી માઠી આ પ્રયોગનો આગમ કરવો અને દશ દિવસ સુધી રોજની ૧૦૦૦ આહુતિ આપવી એનાથી સર્વ અર્થની સિદ્ધિ થાય છે

જેને ઘોષ્ટાની ઇચ્છા હોય તેણે પાચ દિવસ સુધીની દીક્ષા ધારણ કરીને નદીને તીરે, ગાયની કોઢમા, અથવા દેવાલય સમીપમા અથવા કોઈ અન્ય સ્થળે રૂદ્ર કલશ સ્થાપન કરી સમીના લાકડાની અમીષ અનાવવી સમીષ નથા સમીના પાદકા વગેરેનો હોમ દહી, મધ, ધી વીગેરે હુત દ્રવ્યો સાથે રોજના અગ્નીઆર હગ્નર મત્રનો જપ કરતા જઇ હોમ કરવો એટલે આહુતિ આપવી પ્રતિદિન (હગ્નર અથવા તેનાથી અડધા હગ્નર રક્ત પુષ્પ ન મળે

તો તે જાડના પાદડાનો હોમ કરવો. શિવભક્ત ૧૧ બ્રાહ્મણોને બ્રહ્મ ભોજન કરાવવું. વિદ્વાન બ્રાહ્મણોને દક્ષિણા આપવી ભૂમીદાન આપવું. આ પ્રમાણે કરવાથી શકરની કૃપાથી પુત્ર થાય છે સાત જન્મના પાપને લીધે પ્રતિબદ્ધ થયો હોય તો તે દૂર થાય છે અને એક વર્ષમા સિદ્ધિ થાય છે

ટીકા

આજકાલ વધ્યાદોષની ફરીયાદો ઘણી થાય છે તેમજ આ મંત્રનું અનુષ્ઠાન કર્યાથી ફળ સિદ્ધિ થતી નથી એવી પણ ફરીયાદો ઉડે છે તેનું કારણ અમને નીચે સુગમ લાગે છે.

૧ બાળપણમા સભોગથી અમળે અપકર વીર્યને લીધે વૃથા વીય જાય છે જે પ્રમાણે મક્કમના દૂધ ભરાતા પહેલા તેમાના દણા કાઢીને વાવીએ તો ઉમતા નથી અને ડાહી સડી જાય છે એ પ્રત્યક્ષ અનુભવ છે તેમજ અતિ સભોગને લીધે પણ જનનેન્દ્રિયો બગડી રોગી થાય છે. અનેગ ભોશમ વાકુ ચૂકુ થઇ જાય છે એનું દૃષ્ટાન એ કે નેમ્યાનો ધર્મો કરનાર સ્ત્રીને ધણુ ખરે રોગ થાય છે અને છોકરા થતા નથી આ વાન પ્રયત્ન કે એક ઘડામા તેનું તળાણુ કાઢી નાખી ચમચો ચમચો રોગ દૂધ રેડે તો એ કાણુ ઘડો કદી ભરાસે નહિ એવે રુદ્ધને મત્ર શકે ? શુ કરશે ? કોઇ માયુસ પવિત્ર થવા ગગાજળનુ આચમન શ્રેષ્ઠ તરતજ પીડામા જઇને દારૂ પીને છાકટો બને અને હોટલમા જઇને જોમાસ ભક્ષણુ કરે એવા નિત્યકર્મ કરનારને એક ગગાજળનુ આચમન તે કેટલું પવિત્ર કરી શકશે તે પ્રમાણે રૂદ્રદેવ તે કષ્ટ ડોઝટર નથી કે ગર્ભાશય કાપીકૂપી પાછુ ઠેકાણે મેસાડે એને માટે તો જેમ ધાતુપાત્ર અપવિત્ર થાય ત્યારે એટલે કે જાડે ફરવા જવાનો તાગાનો ભોટો હોય તેમા દેવ પૂજનનું પાણી અથવા ગગાજળ ભરવું હોય તો તે ભોટાને કણુમારાની બકૂમા માળો ફરી નવો ભોટો બનાવવો પડે છે. તે પ્રમણે આ વ્યભચારીઓને ચિતામા ભસ્મ કરી ફરી મનુષ્યનો જન્મ આપી લક્ષ કરાવે તોજ પુત્ર થાય માટે ફળ ન થાય તો નિરાશ નહિ થતાં જાત્રમા કહેલી વિવિધ પ્રમાણે આચરણુ કરવાથી સિદ્ધિ થવા વગર રહેતી નથી. વૈદિક મત્રો એ ઇશ્વરની વાણી છે. ઇશ્વરની વાણી કદી નિષ્ફળ થતી નથી. અને અમલ્ય હોતી નથી માટે દૃઢ વિશ્વાસ ગાખી સત્ય અને સશાસ્ત્ર સકલ્પ હશે તો મત્ર સિદ્ધિ થવા વિના રહેશે નહિ આ જન્મે ન નાથ તો આવતે જન્મે થશે કાળનો ભેદ થશે. એટલે કે વિશ્વ થશે પણ ફળ તો કદાપી મિથ્યા થશે નાહ ઇશ્વરની વાણી સત્યજ છે.

ધ્યાન.

રાગ ભૈરવ ક્રુપક. ૭૫ તાલ.

ધ્યાન ધર ! ધ્યાન ધર ! સરદ પૂર્ણ શીતલ શશિ સમાન સિવશકર હર ?
તેજ પુજ મગલમય, વરદ શાત નિધિ સુધાકર
શાંતિ સિદ્ધાસન સુમગલ, સુરપતિ સદા શિવ વિરાજે—ધ્યાન૦

પ્રમુચ્ચ ઘન્વનસ્ત્વમુમયોરાત્તિર્જ્યામ ।

યાઽસ્ય તે હસ્ત દ્વયઃ પરા તા મગલો વપ ઇતિ ॥ ૧ ॥

આ મત્રના પ્રજ્ઞપતિ ૩૬ દેવતા ભૃગુર્ધૃષ્ટીક ૭૬ અને
જાપજ ૨૨૨ છે

આ ૯મો મત્ર ૧૦મો મત્ર અને ૧૧મા મત્રનું પુરસ્કરણ એકત્ર
કરવું પુરસ્કરણવિધિ તેથી ૧૧મા મત્રની છેવટે લખ્યો છે.

મત્રાર્થ.

હે તેજ પુજ ૫૮ ઐશ્વર્યવાન ભગવન ? તમર આ ધોર બયાનક ૩૬
સ્વરૂપ અને ક્રોધાચમાન રક્તરૂપ જે આ સમષ્ટિમા વ્યાપી રહેલું છે તે
જોઈ હું ગભરાઈ ગઈ છું. મને કાંઈ સુઝતું નથી મારી આખ જાખવાઈ
જાય છે આ વીજળીના ચમત્કારા મેલના કડાકા ઝાડને ઉખેડી નાખનારા
અને મોટી મોટી આગબોટોને તોફાની પવનના ધુધવાટથી ડુબાવી દેનારા
પર્વતની સાથે કુરતી કરતા હોય તેવા અનંત હર્ષવાળા, અનંત નૈત્રવાળા
અનંત દીશાઓમા વ્યાપક ફરીરને હું જોઈ શકતો નથી મને બહું મુઝવણ
થાય છે અને કપુ છું. માટે તમારે સમષ્ટિ સ્વરૂપ આટોપી લઈ વ્યઘ્નિરૂપ
સૌમ્ય મગલ સ્વરૂપ અને પ્રસન્નવદનનું દર્શન દો હું તમોને વારવાર
પ્રણામ કરે છું હે મૃત્યુ જય ! સરદ પુનમના ચંદ્ર જેવું શીતળ અને આ
લહાલક અને પ્રકાશક ભકતજનોને શાંતિ પમાડનાર અભય અને મગ્ધ
આપનાર સ્વરૂપ બતાવો. આપે બને છેડાથી તાણેલી ધનુષ્ય દોરી છોડી
નખી અને આ ખેતીને સંજો કરેલા બાણને બાથમા મૂકો. હે ભગવન !
અમારે કલ્યાણ તમારા દર્શનથી થાઓ.

૭ ઐશ્વર્ય ધર્મ- ૨ યશ- ૩ લક્ષ્મી ૪ શાંતિ ૫ વૈરાગ્ય, ૬ સર્વ
અશ્વિમાદિક ચોગસિદ્ધિઓ અને સર્વ વિદ્યા આટલા ગુણો જેનામા હોય તેને
જમનાન શબ્દથી સંબોધવામાં આવે છે.

દયાન.

ધ્રુપદ બીલાસ

મગલમય શીવ સદાય.

શીવ ! શીવ આપો.

ભક્તવત્સલ શ્રી ભગવાન

કષ્ટ સર્વ કાપો. મગલ-૦

ભોળો ભવ ભવાબ્ધિ મલ.

ભિષણુ ભય કાપો. મગલ-૦

નિજ સૌમ્ય સ્વરૂપ શુકલ

શકર શિવ સ્થાપો. મગલ

ધર્મદેરા આનંદ રૂપ

અરૂપ સ્વરૂપ ઝાળો

પિતૃસમાન પ્રિય પુત્ર

પિતૃરમાડી રાખો, મગલ-૦

વિજયંઘનુ કપર્દિનો વિશલ્યો લાળવા

હત અનેન્નસ્યેવ આમુરસ્ય નિષર્જીયિ ॥ ૧૦ ॥

આ મત્રના પ્રજાપતિ ઋષિ રૂદ્ર દેવતા, અતુલ્યુપ છંદ અને ગાધાર સ્વર છે.

અત્રાર્થ.

આ ત્રણુ મત્ર ધર્મ સંસ્થાપના કરનાર સેનાધિપતિ અને રાજના ધર્મનું સૂચન કરે છે અને શત્રુ અત્રુ અને અન્ન સામગ્રી સેનાધિપતિએ નિજ સેનાને લડાઇની વખતે ખૂબી ન પડે એવી રીતે ભરી રાખવી જોઈએ રાજાએ પણ તે પ્રમાણે સ્થળે સ્થળે અન્ન અને શત્રુના ભડાર કીલ્લામાં રાખી મૂકવા એમ છતાં યત્ર મામે સામગ્રી ખૂટે તો રૈયતને ધાન્ય અને ઋત્રો રાજ તથા સેનાધિપતિને પુરા પાડવા એ સર્વ કાઇનો ધર્મ છે. અન્ન અને શત્રુ વિના ધર્મ સ્થાપકોનું જોર નિષ્ફળ થશે. અને અધર્મ પ્રવર્તશે.

પુરુષરણુ વિધિ મત્ર ૧૦, ૧૧ ૧૨નું કૃત્ત્વ કરીને નવ દિવસ 'સુધી આ મત્રનો જપ કરવાથી સિદ્ધિ થાય છે સુદ્ધ વખતમાં રાજાએ આ મત્ર વડે કરીને દર્બના અગ્ર સહિત ૧૦૦૦ આહુતિ આપવાથી શત્રુ નાશ પામે છે.

ધ્યાન.

રાગ ઝીઝોટી દાદરો

(સ્થાન ચરણ ચરણ શોધી એ લય)

ઉમમતા શ્રી રતી સમાન તેજ છે જટાતુ
 કર સહસ્ર માતુ ભર્ગ છે વરેણ્ય જેનું.
 ભૂપણ સપ નીલકંઠ તામ્રરૂપ જેનું,
 તે પિનાકી નિજ ભક્ત મુખ દાયો સદાતુ,
 ઘોર રૂદ્ર સ્વરૂપ શાત, કરી અભય રૂપતુ,
 દર્શન દો ત્રિશુળ ત્યજી પૂજાં મૂકી આધુ,
 જવાલ માલ આ કરાલ ને વિશાળ બાળુ,
 ઘોર રૂપ ત્યજી શુ શાત દર્શન દો સદાતુ,
 વરદ હસ્ત વદન સ્મિત કરણા કટાક્ષ આણુ,
 ઉર ધ્યાન માન માલ્ય શરદ શશિ સમાણુ.

તાલ દાદરો રાગ ઝીઝોટી.

વિશ્વનાથના પ્રસાસને સમસ્ત વિશ્વના,
 નિયમને અનુસરીને આવતુ ભવ ચક્ર આ
 શશિ રવિને ગ્રહ ગણો ફરીને સર્વ નિયમમાં,
 સ્વ સ્વકર્મ કરીને ફળ લે નિજ પાપ પુણ્યના
 અષ્ટ મૂર્તિ હે ભગવાન, ઐશ્વર્ય પડ સુયોગના.
 પ્રભાવ વ્યપ્તિને સમર્પિ, પ્રત્યક્ષ છે જગતમા
 ઇન્દ્રીય બૃ, વાયુ, વારી, જ્યોતિષ ત્રય દુ મનમાં,
 હું હું મારૂં કરી રહ્યો છે પ્રકાશ જુહિમા.
 અનત વીચ બાહુ નેત્ર રૂપ અરૂપ પ્રાણીમા,
 અષ્ટ મૂર્તિ છે પ્રત્યક્ષ શીવ સ્વરૂપ જેહમા

વસતતિલકા.

હીમાલયે વટતણી મહા વૃક્ષ ડાયા,
 પદ્માસને સ્થિત સમાધિ સહિત માયા
 સરપે વિભુષિત દીગમ્બર ભસ્મ કાયા,
 અર્ધાંગ દક્ષીણ સુમૂર્તિ વીશે વીરાજા

મત્રાર્થ.

હે રૂઢાં આ તમારૂં ભયકર સ્વરૂપ જોવા અમે સમર્થ નથી, માટે હે
બક્તવત્સલ ભગવાન મૃત્યુજય ! તમારૂં ધનુષ્ય તેની ખેંચેલી જ્યારથી છૂટે
થાઓ તમારૂં અર્જુન મ્યાનમાં સમાઓ અને તમારા તીવ્રમાણુ ધાર વગરના
થઈ બાથમાં પડી રહેા.

या ते हेतिर्मादुष्टम हस्ते बभूव ते वलुः ।

तयाऽस्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परिभुज ॥ ૧૧ ॥

આ મત્રના પ્રગ્ભપતિઋષિ અનુષ્ટુપ૭૬ અને આધાર સ્વર છે.

મત્રાર્થ.

દેશ અને ધર્મના રક્ષક વૃધ અગ્રણીઓએ સેનાપતિ અને ઉત્સુક વીર
યુવકોને ઉપદેશ કરવો કે હે યુવકો ! હે સેનાપતિ ! હે રૂઢાં ! તમે ધર્મપાલન
કરનાર સાત્વિક પુરુષોત્તુ રક્ષણ કરવા માટે અને ધર્મનું રક્ષણ કરવા માટે
તમારા હાથમાં જે તીવ્ર શસ્ત્ર અસ્ત્ર છે તેનો ઉપયોગ કરી અધર્મો રાક્ષસો
અને દૈત્યોના તથા આચીયા અને છુટારાઓના તથા ધર્મની હાનિ કરનાર
તથા ધર્મ માર્ગની આડે આવનાર—તથા ધામિકોને પીડા કરનાર દુષ્ટોનો
સંહાર કરો તમારા શસ્ત્રઅસ્ત્ર અમને પીડાકારી ન થાઓ, અમે જે ઇશ્વરના
બક્ત છીએ તે પ્રતિ હે રૂઢાં ! તમારા પત્ર મહાશુત તથા તેની શક્તિઓ
કે જે તમારા પરિચારકો છે તે ઇન્દ્ર ધનુષ્ય ખેંચી વૃષ્ટિ કરનારા થાઓ અને
તે અમોને ધાન્ય ધન અને પશુઓથી ભરપુર કરી સુખશાંતિ આપનારા
નિવડો તમારતુ

परि ते घन्वनो हेतिरस्मान् घृणक्तु विश्वतः ।

अथो य इषुचिस्तवाऽरे अस्मिन्निवेहि तम् इति ॥ ૧૨ ॥

મત્રાર્થ.

હે રૂઢાં ! તમે જે આ સજ્જ કરેલુ ધનુષ્ય હાથમાં ધારણ કર્યું છે તેને
અમારાથી દૂર રાખી અમારા શત્રુઓ તરફ વાળજો સૃષ્ટિ જન્મ પદાર્થો જે
વિનાશકારક છે અને રોજો ઉત્પાદક છે અને જે તમારા પરિચારક અને
સૈનિકો છે તેના બાણ સર્વ તરફથી અમારા રક્ષણ અર્થે પ્રવૃત થઈ અમને
પીડા ન કરતક તમારા બાથમાં સમાઈ જાઓ

આ મત્રના પ્રગ્ભપતિ ઋષિ અનુષ્ટુપ ૭૬ અને આધાર સ્વર છે.

પુરસ્કારપ્રાપ્તિ. આગળ આપેલી ત્રણ રચનાની વિધિમા લખ્યા પ્રમાણે જપ કરવો, યુક્તી વખતે જપ મેળવવા તેલના ૧૧ હમર દીવા કરવા અને તેમાં દેવતા તથા લોકપાલનુ આવાહન કરવું તેલને અડકી અભિમત્રણ કરી ૮ હમર જપ રાજના સાત દિવસ સુધી કરવા તે સિદ્ધ થએલા તેલ વડે કરીને ૧૧ હમર દીવા કરી રાગ વગર સેનાએ શત્રુના નગર તરફ આગળ વધવું તેનાથી કરીને એ દીપકોની જ્યોતિને જોવાયા શત્રુની સેના બચતીત થઈ પાછી હઠશે અને તેના પ્રભાવથી તને નાશ થશે. ખીજે ઠેકાણે સિદ્ધ વેધ ધારણ કરવાવાળા આદ્યજ્યોતિએ શક્તિમત્રને સિદ્ધ કરીને શત્રુને અભિમાર કરવો તેથી તેના રાજ્યમા ત્રણ વર્ષ સુધી શત્રુના કોપથી રાગ ચાલશે વિધાસપૂર્વક અદ્વા રાખવાથી આ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે.

ધ્યાન.

જેના હાથમા દિવ્ય ધનુષ્ય સજ્જ કરેલું છે એવા, અને દેવતાઓએ વારવાર પ્રણામ કરેલા એવા, અને જટા મુકુટમા દ્વિતીયાનો ચંદ્ર (વિરાજે છે એવા ચંદ્રમાલી, શ્રી શકર, જેના કંઠમા રક્ત પુષ્પની માળાઓ છે એવા, અમારા પિતા તુલ્ય પાલન કરનારા, ભક્ત વત્સલ ભગવાન અમારા ધર્મ રાજ્યના રક્ષણને અર્થે પ્રવૃત્ત થાઓ. વિશ્વમૂર્તિ અબ્બા સહવર્તમાન શકર જેના પાદપદ્મને અમે સાષ્ટાંગ દડવત પ્રણામ કરી વારવાર નમીએ છીએ.

અવતત્ય ધનુષ્ઠુઃ સહસ્રાક્ષ શતેષુવે

નિ શીર્ય શલ્યાનાં મુક્ષા શિવો નઃ સુમના મવ ॥ ૧૩

આ મત્રના પ્રમ્લપતિ ઋષિ રૂદ્રદેવતા અને ગાધાર સ્વર છે.

હે અનંત નેત્રવાળા દૃષ્ટા સૂક્ષીરૂપ ! હે સહસ્ત્ર નેત્રવાળા રક્તવર્ણના ધનુષ્યનુ ધારણ કરનાર સહસ્ત્રા છન્દ્ર સ્વરૂપ તમારે આ ભયાનક સજ્જ કરેલું પીનાક નામનું ધનુષ્ય કે જેના ઉપર બાણ ચડાવેલું છે. અને આ તમારે કોધાયમાન પશુ વદન અને ત્રિનેત્ર ભય રાગ અને વિનાશ કરનારા છે તે શાત થાઓ. હે પ્રસન્ન મુખવાળા ચંદ્ર મૌલી ! તમારે શીતલ અને શાંત સ્વરૂપ ધારણ કરો તમારા નિહાણ બાણ ભાષામા સમઘ જાઓ. હે શ્રુત્યુજ્જ્વળ અને બહુ બીક લાગે છે અમે ચરચર કપીએ છીએ તમારે રૂદ્રરૂપ જોવાને શક્તિમાન નથી હે મનભયમય શિવ ! બંડો ઉપર ક્રશ્ણા કટાક્ષ કરનારા-વરુદ તમારે સૌમ્ય સ્વરૂપનું અમને દર્શન કરાવો અને અમારે રક્ષણ કરો રક્ષણ કરો અને શાંતિ આપો.

નમસ્તે અસ્થાયુઘાયાઽનાતતાય ધૃષ્ણવે ।

उमाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्यवने ॥ ૧૪ ॥

આ મત્રના પ્રગપતિ રૂપિ રૂદ્ર દેવતા જુરીઋષીક છદ ઋષભ સ્વર છે.
સર્વ ધન્યોઆમા શ્રેષ્ઠ સર્વોપરી ધન્યો એવા હે રૂદ્ર ! ધનુષ્ય ઉપર નહિ
ચઢાવેલા અને શત્રુઓને હથુવામાં આતિ બલવાન એવા આપના દિવ્ય આયુષીને
તેમજ આપના બે પરાક્રમી બાહુમળને અમે વારવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ.

ટીકા

આ મત્રમા કાંઇને એમ શકા અશે કે ધનુષ્ય બાણ અને બાહુ એની
પ્રાથના કરી તેને નમન કર્યું છે તો રૂદ્રને બદલે જડ પદાર્થને કેમ નમન કર્યું
છે એવી શકા થાય તો એનું સમાધાન એ છે કે રૂદ્ર સ્વરૂપ વિષુ છે,
એટલે સર્વત્રવ્યાપક છે, અને ચૈતન્યરૂપ છે સર્વ સ્થળે અને સર્વ પદાર્થોમાં
ચૈતન્યનો વાસ છે માટે જ્યાં જ્યાં નમસ્કાર છે ત્યાં ચૈતન્યનેજ નમસ્કાર છે.
જડપદાર્થને નમસ્કાર નથી—જડ પદાર્થને નમસ્કાર હોય તો તે શિવ શક્તિ
સ્વરૂપે જગતમા વસ્યા છે માટે ચૈતન્યનુજ આરાધન છે અમને એમ લાગે
છે કે બાણ શબ્દ ઉપરથી યોગ્ય શબ્દ નીકળેલો હોવો જોઇએ કારણ કે
જે કંઈ અજ્ઞ બનાવે છે તેમા રૂદ્રાટક દ્રવ્ય અને અગ્નિનું આવાહન હોય છે.
અને રૂદ્ર અવાજ થાય છે.

मानोमहान्तमुतमानोऽअर्भकम्मानऽउक्षन्तमुतमानऽउक्षितम् ॥

मानोव्वर्धाकुपितरम्મोतमातरम्मान-अयास्तन्वोरुद्वरीरिषर्क ॥ ૧૫ ॥

આ મત્રના કુન્સત્રપિ રૂદ્રદેવતા જગતી છદ અને નિષાદ સ્વર છે.

હે કુપિત થયેલા રૂદ્ર ! સહારશક્તિ, બચકરરૂપ ધરનાર, વિશ્વશ્રુતિ !
અમારા દેશના હિનેષણી, વૃધો મહાત્માઓ, દિવ્ય ગુણુ ધારણુ કરનાર
દેવ સમાન અમારા વિદ્વાન પુરૂષો અમારા ધર્મના રક્ષક શસ્ત્ર ધારણુ કરી
લડવાને યોગ્ય યુવક વીરો, અમારા દાનેશ્વરી પિતાતુલ્ય દાન દેનારાઓ,
બાળક હોદ્દાઓ, વીર્યસચ્ચન કરવાને સમર્થ એવા પુરૂષો, સ્ત્રીઓના પેટમાના
ગર્ભો, અમારા દેશના અને અમારા માતાપિતા અને અમારી પ્રિય સ્ત્રીઓના
શરીરને મારશો નહિ.

માનસ્તોકે । તનયેમાનઽઅયુષિમાનોમોષુમાનોઽમથ્વેશુરીરિવર્કં ॥
માનોઽવીરાન્નુદ્રમામિનોઽવધીર્હવિષ્ણન્તક્ષત્ત્વમિત્કાહ્વામદે ॥૧૬॥

આ મત્રના કુતસમ્ભવિ રૂદ્રદેવતા જન્મતી છે અને નિષાદ સ્વર છે
હે રૂદ્ર ! અમારા માનવતા વૃદ્ધિ પુરૂષો તરત ઉત્પન્ન થએલા શિશુઓ,
અમારા છોકરાઓ, અમારૂં આયુષ્ય, અમારી ધેનુઓ અમારા અશ્વો-અળદો
અને ઉંટ બકરાં ઇત્યાદિ પરોપકારી પશુઓ અને અધર્મી પાપીઓ ઉપર
ક્રોધાધમાન થએલા વીર પુરૂષ સિદ્ધો અને ધર્મરક્ષકોના ઉપર આપ ક્રોધ કરી
તેને મારશે નહિ અમે વિધિવડે યજ્ઞમાં આપનું પૂજન કરી હવિ લધ
હોમીને વારવાર પ્રણામ કરી નમીએ છીએ અમે જે તમાગ બક્ત છીએ
તેનું રક્ષણ કરવાના હેતુથી આપનો ક્રોધ અને આપના તિક્ષ્ણઆણુ અમારા
ધર્મને આડે આવનાર પાપી પુરૂષો ઉપર કંકડીને પડે।

ધતિ પ્રથમોત્તુવાક.

આ અધ્યાયમાં રૂદ્રની હાથમાં આણુ લીવેલી અને ક્રોધાધમાન રત્નવર્ણ-
વાળી વધુ અને લીલાનું ભડનના રક્ષણાર્થે સ્તવન કર્યું છે, અને તેમની
વિશ્વરૂપ ભયકર કાયાની સ્તુતિવડે સર્વત્ર રૂદ્ર ચૈતન્યની વ્યાપકતા બતાવી છે
અને તેમનો ક્રોધ અધર્મી, રક્ષસો, વામીઓ, અને દેવો ઉપર કંકડી પડવા
પ્રાર્થના કરી છે અનુષ્ઠાનમાં જ્યાં હોમ કરવાનો છે ત્યાં મુખ્યત્વે કરીને ધર્મ
યવ, તલ, કપુર, ધૂત, મધ, ઇત્યાદિ પદાર્થો હોમવાને લખ્યું છે એ સર્વ
પદાર્થો અગ્નિમાં છીન્નભિન્ન થઇને તેનું પરમાણ્વરૂપ બતાવી દે છે અને
સૂર્ય મંડલ સુધી ત્રિકોકમાં પવનદ્વારા ફેલાવી પ્રાણી માત્રની અને દેવોની
વૃદ્ધિ પ્રુદ્ધિ કરી રોગનો નાશ કરે છે. તમામક પરમાણ્વો ક્રોધવાણ્વથી
ગધાધ રોગ ઉત્પન્ન કરે છે જેમકે પ્લેગ, કોલેરા, ક્ષય ઇત્યાદિ આ તમામક
પરમાણ્વો જલદી નાશ પામે છે કારણ કે તે સ્વાભાવિક રીતે ધણી વાર
ટકી શકે એમ નથી જેમ જીવાણુ તરત પકડાઇ જાય છે અને નાશ પામે
છે તેમ આ પરમાણ્વો જલદી નાશ પામે છે સાત્ત્વિક પરમાણ્વો આમળ
તેમનું જેર ટકી શકતું નથી સાત્ત્વિક પરમાણ્વો જલદી નાશ પામતા નથી-
ધણી વાર ટકે છે જેમકે અત્તર અને મસ્તુરી સાલમાં અથવા કપડામાં મૂકી
પેટીમાં રાખી મૂકીએ છીએ તો વર્ષોવર્ષ તેની સુમધી ટકી રહે છે. જીવજ

જડતા નથી વીગેરે ક્ષય રોગમા ડોક્ટરો તથા વૈદો યવતુ સત્વ આપે છે. અને મલાઇ આવતી કહે છે તેથી ક્ષય જેવા મહાન રોગ પશુ નાશ પામે છે. રોગની ઉત્પત્તિ વાત પિત અને કફથી છે. એ વાત પિત અને કફનો વિકાર એક મહાન ઔષધી જે યવ છે તે તેનો એ વિકારનો નાશ કરે છે. એટલા માટે યવ કરનારો પુરુષ વેદ મત્રથી રૂઢી પ્રસન્નતા મેળવી પરોપકાર વડે અત્યંત સુખી થાય એમા કમ્પન્ન નવ ધ જેવું અમને લાગતું નથી. મુજ વિસ્તાર ભયે વિશેષ અને લખી શકતા નથી ધર્તિ હૃદય

દ્વિતીયોનુવાક.

નમો હિરણ્યવાહવે સેનાન્યે

દિશાં ચ પતયે નમ

નમો વૃક્ષેભ્યો હરિકેશેભ્ય

પદ્યુના પતયે નમઃ

નમ સસ્પિન્જરાય ત્વિષીમતે

પથીનાં પતયે નમઃ

નમો હરિકેશાયોપલીતિને

પુષ્ટાનાં પતયે નમ

નમો વમ્ભુશાય

૧૭

આ મત્રના કુલ્લ ઋષિ, રૂદ્ર દેવતા, નિચૃદૃષ્ટિચ્છન્દ મધ્યમ સ્વર છે.

આ અનુવાકમા વિવિધરૂપે વમેલા રક્ષા કરનારા રૂદ્ર સ્વરૂપને સપુટી નમસ્કાર છે સપુટી એટલે આમળ પાછળ નમ શબ્દ વડે નમસ્કાર કરવા અને વચ્ચે પ્રાર્થનાના શબ્દો આવે તેને સપુટી કહે છે. પૂર્વ દિશા તરફ સિવાજયમા અથવા અન્ય પવિત્ર સ્થળે અથવા ધરમા રૂદ્ર કળસ ટાંગીને મહાદેવને દડવત પ્રણામ મત્રનો ઉચ્ચાર કરતા કરતા કરવા આથી કરીને ઇશ્વરની પ્રસન્નતા પ્રલ્હાદાન અને શારીરિક કસરતથી અત્યંત શાયદો થશે.

ધ્યાન અને મત્રાર્થ.

રાજ હંડિાલ એક તાલ.

નમો નમો મૃત્યુન્મય નમો નમો,

નમો નમો હિરણ્યવાહુ નમો નમો.

નમો નમો વિશ્વની જ્યોતિ નમો,

નમો નમો વિવિધ રૂપધારી નમો.

નમો નમો સેનાના નિયતુ નમો,
 નમો નમો દીશાના પતિ શ્રી નમો.
 નમો નમો વૃક્ષાદિ વેલી નમો,
 નમો નમો જટા પીત ધારી નમો.
 નમો નમો પ્રાણીના પ્રાણુ નમો,
 નમો નમો સર્પ કપવિત નમો
 નમો નમો વૃષભના વાહી નમો,
 નમો નમો સત્સથીલ પાતુ નમો.
 નમો નમો ભક્ત પ્રતિપાળ નમો,
 નમો નમો સુધાનિધિ નમો નમો

હર હર મહાદેવ.

નમો ચલ્લુશાય વ્યાધિને અજ્ઞાનાં પતયે નમ
 નમો મવસ્ય હૈત્યે જગતાં પતયે નમો નમઃ
 નમ રુદ્રાય આતતાયિને ક્ષેત્રાણાં પતયે નમ
 નમ. સૂતાય અહૃત્યૈ ઘનાના પતયે નમ નમ રોહિતાય ॥ ૧૮

આ મંત્રના કુત્સન્નપિ રૂદ્રદેવત મધ્યમ સ્વર છે.

હે કદી નહિ જરા પામનારા કાળા કેશવાળા યુવક વીર રૂદ્ર ! તુષ્ણાદિ
 ધાન્યને પકવીને પશુઓની રક્ષા કરવાવાળા હે ધર્મરૂપ વૃષભ ઉપર
 એસનારા કર્પૂર ઝીર સદાશિવ-અથવા અમારી સેનાના અગ્રણી અને
 રાજ્યરક્ષક તમેને અમે વારંવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ. વિશેષે કરીને
 સહાર શક્તિના પરિચારક સ્વરૂપ વ્યાધિઓને અને વ્યાધિથી રક્ષણ કરનાર
 ભક્તજનના પરિપાલક મૃત્યુજયને અમારા વારંવાર નમસ્કાર હો. હે બીજ-
 રૂપ હે બીજના રૂણુમા કરી ઉગાવનાર મહાશક્તિસ્વરૂપ-રૂણુમામાથી વૃક્ષ
 જનવાની શક્તિરૂપ રૂદ્ર તમેને વારંવાર નમસ્કાર હો હે જન્મમરણ સંસ્કૃતિને
 કાપી નાખનાર તરવાર સરખા સત્યજ્ઞાન અનંતરૂપ રૂદ્રને અમારા વારંવાર
 નમસ્કાર હો હે વિશ્વના પાલન કરનાર તમેને નમસ્કાર હો. હે સસારને
 છોડવનાર ત્રિપુરારી મદનારી સર્વભનોવિકારને દૂર કરનારા તારક પાલક અને
 મારક રૂદ્ર તમેને વારંવાર નમસ્કાર છે હે સેનાપતિના શરીરમાં રહેલા તેમજ
 રાજના શરીરમાં રહેલા અખીલ બ્રહ્માડના પ્રાણુસ્વરૂપ તમેને વારંવાર નમસ્કાર

હો. હે રણક્ષેત્રમાં લીલા કરી રમનાર અને અમારા અધર્મી શત્રુઓને સહારનાર સકિતરૂપ સેનાપતિ તમોને વારવાર નમસ્કાર હો. હે ક્ષેત્રમાં ધાન્ય ઉમાવી અને વનમાં મહાદક્ષો ઉમાડનાર તેમજ વનમાં દવ પ્રકટાવનાર દરિયામાં વહવાનભરૂપ-પર્વતોમાં રહેાટારૂપ બની ધુમાડા અને હાડ જવાલા ઉડાવનાર, અગ્નિ રૂપ તૃતીય નેત્રવાળા વિરૂપાક્ષ રક્ષક અને બક્ષક રૂદ્રને વાનવાર અમારા નમસ્કાર હો. હે રૂદ્રના અશબૂત સેનાપતિ, હે દીશાઓના પતિ, અમારા આતતાથી (એટલે અમારા પેટ ઉપર પગ મૂકી ધધા રાજગાર અને વ્યાપારનો નાશ કરનારા અને ધનહરણ કરનારા (પાપી પ્રપચીઓ) અમને જેર આપનારા, અમારા ધર સળગાવનારા-અ'-યાળકની લાજ લેનારા અને તેને પીડનારા અમારા ધર્મની અને દેશના ઉત્કર્ષની આડે આવી અવનાત કરનાર) શત્રુઓનો સહાર કરો.

આ અને આગલી કથાઓમાં સેનાપતિના ધર્મ અને રાજ્યધર્મ દર્શાવ્યા છે. તેમજ પ્રજાધર્મ પણ એમાં આવી જાય છે. સેનાપતિએ અને રાજાએ રૂઠ્ઠા દિશાએ પોતાના યાનો અને ચોક્કી રાખી લોકોના જનમાલ અને ધર્મનું રક્ષણ કરવું આકાશમાં ઉડનારા મોટા વિમાનો સજ્જ કરી રાખવા દરિયામાં લડાઈના વહાણો ફરતા રાખવા ચાચીયા લુટારા વિધર્મી અને વિદેશીઓને પોતાના રાજ ઉપર ધસી આવતા અટકાવવા નાકા બદરો યુદ્ધસામગ્રી રાખવાના ઢેકાણા કોટ અને કિલ્લાઓ બાંધવા. આવવા જવાના માર્ગો ધાન્ય અને યુદ્ધ સામગ્રી પહોંચવાને અડચણ ન પડે અને તેમાં શત્રુઓ ખસેલ ન કરે તે અર્થે વીર સેનાનીઓના વિભાગ કરી રાજ્યના સર્વ પ્રદેશમાં આગળથી રાખી મૂકવા સ્થૂળ ધાન્યધન બાંધકામો અસ્ત્રો ઘોડા હાથીઓ-હોટ અને યાનો વીજેરેનો સંગ્રહ કરી રાખવો. તેમજ પોતાના દેશની ભૂગોળ અને ભૂમિની આપણી તથા શત્રુઓના ઉપર કયા કયા માર્ગો કેવી કેવી રીતે ચડાઈ કરવી તે સર્વના નકશા ચિત્રિ કેટલું કેટલું સૈન્ય રાખવું તેની યોજના કરવી. વીજેરે વીજેરે અથ વિસ્તાર ભથે વધુ લખતા નથી.

જ્યારે રાજની પાસે ધાન્યાદિ સામગ્રીઓ ખૂટે અને હારી જાય ત્યારે સેનાપતિ અને લશ્કરને અન્ન અને રાક્ષ અન્ન્યાદિ પ્રજાએ પુરા પાડવા, જ્યારે સેનાપતિ પણ હારી જાય, વેરણ ખેરણ શબ જાય ત્યારે રૂંચતે સ્વધર્મના રક્ષણ અર્થે યુવતી અને આબાલજુદ સર્વ ધર્મના રક્ષણ અર્થે લાઠી અને પથરાઓ લઈ શત્રુને બંધીને બેસવા દેવો નહિ.

વિદેશી અને વિધર્મી પરદેશીઓ સાથે મિત્રાચારી રાખવાથી આપણું જાળ વધે છે, અને સહાય મળે છે. સિકંદરાદિ જેવા અને પીઠારા જેવા હુટારાઓને નરપાતિ એટલે રૈયતના રક્ષક નહિ મણુતા-બક્ષક તરીકે મણુવા.

નમઃ રોહિતાય સ્યપતયે વૃક્ષાણાં પતયે નમઃ
 નમઃ મુવન્તયે ચારિ ધસ્કૃતાય ઔષધીનામ પતયે નમઃ
 નમઃ મન્ત્રિણં ઘાણિજાય કક્ષાણાં પતયે નમઃ
 નમ ઊચ્ચૈઃ ઘોષાય આફન્દ્રયતે પતિનાં પતયે નમઃ
 નમ કૃત્સનાયતયા. ॥ ૧૯ ॥

આ મત્રના કૃત્સ ઝાપિ, રૂદ્ર દેવતા, પડ્મ સ્વર છે.

હે ઝાંતિ કોધાયમાન થએલા રક્તરૂપ અગ્નિ સરખા, રૂદ્રરૂપ સેનાપતિ તમે તમારી સેનાના છૂટા છૂટા વિભાગ કરી એક એક પત્તી (પત્તી એટલે ૧ રથ ૧ હાથી, ૩ અશ્વ અને ૫ પાગા જેમા હોય તેને પત્તી કહે છે આ અસલના વખતમા હતા હાલમા તો એક વિમાન ૧ મનખોટ ૧ રેલ્વેટ્રેન્ક મેટર સાઇકલ ઇત્યાદિ નોપ. થોડે સ્વારો વીગેરે હાથી ઉતરે બદલે રાખવામાં આવે છે) ઠેક ઠેકાણે એટલે નાકે નાકે બદરે બદરે કીલ્લે કીલ્લે માર્ગે માર્ગે યુદ્ધ સામગ્રી રાખી મૂકવાના સ્થાને સ્થાને લોક રક્ષણાર્થે વેપારીઓના વેપારના રક્ષણુ અર્થે અરણ્યના વૃક્ષોના રક્ષણુ અર્થે લતા ઔષધી વીગેરેના રક્ષણુ અર્થે રાજા તથા મંત્રીઓના રક્ષણુ અર્થે તથા ભોખ વસ્તુઓના કારીગરોના જન માલ અને ધર્મનું રક્ષણ કરવા માટે ઠેર ઠેર ચોકી રાખવી એ રાજા અને સેનાપતિનું કર્તવ્ય છે

હે રૂદ્ર ! વિશ્વભૂતિ વિશ્વના નિયામક અધ્યક્ષ, હે સર્વમા હુષા રહેનાર અતર્થામિ સર્વની શક્તિરૂપ સર્વ ચદ્રાદિ ગ્રહ ઉપગ્રહમા રહી આધાર આશ્રેય સખધી સવ શક્તિમાન પ્રચાલક પ્રભો ! આપ હુશડી શતદ્રી બાણુ ઇત્યાદીમા અગ્નિરૂપ ધારણ કરી મહા ધોર શબ્દ અને ગર્જના કરનાર સહાર શક્તિ સ્વરૂપ આપને વારવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ

રાગ ચમન કંઠ્યાણુ ત્રિતાલ.

શિવતત્વ ગાણુ નહિ કેવા મહેશ્વર
 જેવા છે તેવાને હુ,
 નયુ જમદીશ્વર.... શિવતત્વ

રમત મમત કરી દડીઓ ઉઠાળી,
રવિ શશિ અધર સુરેશ્વર . શિવતત્વ૦
ક્ષાર ગંધકમા રંગેટક કક્તિ,
કોણે મૂકી રણસત્રામ સહર . શિવતત્વ૦
અકલ સકલ છે તતુ પટે તેમ,
મૂન સમાન શી હરહર હે હર...શિવતત્વ૦

નમઃ કૃત્સ્નાયતયા ઘાવતે સત્વાનાં પતયે નમઃ ।
નમઃ સહમાનાય નિવ્યાધિને આવ્યાધિનીનામ પતયે નમઃ ॥
નમઃ નિષક્ષિણે કકુભાય સ્નેનાનાં પતયે નમઃ ।
નમઃ નિચેરવે પરિચરાય ધરણ્યાનાં પતયે નમઃ ।
નમો વચ્ચતે ॥ ૨૦ ॥

આ મંત્રના કૃત્સન્કપિ રૂદ્રદેવતા પડખે સ્વર છે

અખિલ બ્રહ્માન્દ્રમા જીવને શક્તિ આપનાર, પ્રાણીઓના પ્રાણરૂપ હે રૂદ્ર !
આપ અ તર્યામિરૂપે અદૃશ્ય રહી સર્વના ધર્મ કર્મ સત્કારને અનુસરી કર્મ
કરવાની શક્તિ દેનાર કર્મફળના વ્યવસ્થાપક અને ફળ દેનાર આપને શાખા
અરુન્ધતિ ન્યાયે દર્શાવનાર આ મંત્ર છે. આપ લક્ષ્યરૂપ છે. પણ ભગવતી
શ્રુતિ વાચ્યાર્થવડે આપનું દર્શન કરાવે છે હે કાન સુધી ધનુષ્ય ખેચી શત્રુ
સેના તરફ દોડી અદર ગુસનાર અને તેને નાશીપાસ કરનાર હે રૂદ્ર ! અશ્વત્થ
સેનાપતિ—અથવા સેનાના નીરપુરૂષ આપને વારવાર નમસ્કાર છે આપને અર્ચો
અન્નાદિક પદાર્થોવડે અમે તમારો સત્કાર કરીએ છીએ. શરણાગતના રક્ષક,
શત્રુઓનો પરાજય કરનાર શત્રુને વિધનાર શૂરવીર સેના નાયક, તરવારવાળા—
મહાપુરૂષ, ચોરના સ્વામી નિરતર હુઠ વાસ્તે રખડનારા વનપતિ રૂદ્ર આપને
અમારા વારવાર પ્રણામ છે

આ મંત્રો તેમ આ અનુવાનુ પુરુષેશ્વર નીચે મુજબ છે

અર્ધકન્ઠ વ્રત કરવું ફક્ત ભાત ખાંધને રહેવું અને ૮ હપ્તર જપ કરવા.
અને શબ્દના દેવાલયની ૧૧ પ્રદક્ષિણા દર સધ્યાકાળે સવાર સાંજ કરવી.
જપની સમાપ્તિ કરી શિવાલયમાંજ ૧૧ બ્રહ્મણેને રાજ જમાડવા. તેનાથી
પુરુષેશ્વર સિદ્ધ થાય છે

રાજ્યે ઉપર પ્રભાણે વ્રત કરીને પોતાના શત્રુને મારવા માટે રાના સરસવ તેલવાળા કરીને અયુત આહુતીએ આપવી. તેનાથી શત્રુને નાશ થશે અથવા તો સરસવનો ભોટ લઈ શત્રુના નાભોચ્ચાર પૂર્વક તે ભોટને દેવના ઉપર લીંપવો. આ પ્રમાણે અગ્નીમાર રાત્રિ સુધી કરવાથી કરીને શત્રુને તથા તેના રાજ્યમાં જવરની ઉત્પત્તિ થશે. અને તેનાથી તેનું મરણ થશે. યુદ્ધ સમયે પાસે આવેલા શત્રુઓને પટનું આરોપણ કરીને પોતે શુદ્ધ થઈને જમણા હાથના અગ્રહાવડે આ અનુવાકની રૂચાને અતે પાંચ દિવસ સુધી ૮ હજાર જપ કરવાથી શત્રુ રાજ્ય રાજ્ય છોડીને ચાલ્યો જશે

વશ કરવાનું નીચે પ્રમાણે:-

પાલાસ-(ઝાડ) પીપળો, વૈકટક, ઝંઝેટો, મધ, ધી, દહીં સાથે એક અયુત આહુતિ આપવી તેનાથી ક્રમે ક્રમે આર વર્ણો વશ થશે રાજ્યની ઇચ્છાવાળા રાજ્યે કમળ અને સુગંધી દ્રવ્યોની મધ સાથે આહુતિ આપવી તેનાથી રાજ્ય પ્રાપ્ત થાય છે

લક્ષ્મીની ઇચ્છાવાળાએ એક હજાર કમળનો હોમ કરવો. તેનાથી શ્રીમાન થવાશે

બુદ્ધિ મેળવવાની ઇચ્છા હોય તેણે પલાસ પુષ્પ કપિલા ગાયના ધૂતમા યુક્ત કરીને એક અયુત આહુતિ આપનાથી બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે

શત્રુના ઉપર જય મેળવવાની જેની ઇચ્છા હોય તેણે ૧૧ હજાર જપ ઉપરની વિધિ મુજબ પૂજા વ્રત વીઝેરે કરીને કરવાથી શત્રુ ઉપર જય મળશે દરરોજ ૧૦૮ અથવા ૨૮ પ્રદક્ષિણા અને નમસ્કાર ૭૬ગી સુધી કર્યા કરવાથી આ લોકમાં સુખી થાય છે. અને મરણ પછી કૈલાસમાં જાય છે

ધ્યાન.

૫૬ એકંતાલી.

જય ! સાથ સદાશિવ. જયો જયો
જય ! મગ જટાધર ! જયો જયો !
જય ! મુકતાલકૃત ! જયો જયો.
જય ! બાલચંદ્રધર ! જયો જયો
જય ! કલ્પતરૂમલવાસી જયો
જય ! ઉમા મહેશ્વર જયો જયો.

૩૫

જય ! શાંત સ્વરૂપકર જ્યો જ્યો.
 જય ! વેમ દ્યુતિ વિદ્યુત જ્યો.
 જય ! અન્ન પૂર્ણા—દેવી જ્યો.
 જય ! જગત અન્ન જય જ્યો જ્યો.
 જય ! ભરત્ર ત્રિપુડ નિલકઠ જ્યો
 જય ! શત્રુ વિનાશક જ્યો જ્યો
 જય ! પ્રાણ્ય પ્રશન કર જ્યો જ્યો
 જય ! મનવાચ્છિત દાતાર જ્યો
 જય ! વશિકરણ જયકારી જ્યો.
 જય ! વિદ્યા બુદ્ધિ ધન પ્રદા જ્યો.
 જય ! અન્ન તૃણ જલકરા જ્યો
 જય ! ભક્તવત્સલ શિવ જ્યો જ્યો
 જય ! મરણ મત્ર ફલદાતુ જ્યો
 જય ! સુરિમત મમલ ૩૫ જ્યો.

ઢીકા

ધી જોળ અને કોટનો જે પ્રમાણે લાડુ બનાવી ખાવો કે જેથી સ્વાદ તુષ્ટિ અને પુષ્ટિ થવાનું કર્મ છે આને દક્ષીણ માર્ગનું કર્મ કહે છે એટલે કે સુખ અને સંમૃદ્ધિ પામવા માટે સીધી અને સરળ માર્ગ છે. અને તેમાં અધમ લેણ પણ નથી પણ વધારે સ્વાદિષ્ટ થવા પોતાના મનની તુષ્ટિ અને પુષ્ટિ થવા તેમાં ઝેર ભેળવી ખાવું તેના સરખો વામ માર્ગ છે એટલે કે અવળો રસ્તો છે સવળે રસ્તે બનાવેલા લાડુમાંનો જોળ પોતાનું ગળપણ મૂકતો નથી તેમજ અવળે રસ્તે ઝેર ભેળવેલો લાડુ હોય તેમાંનો જોળ પણ તેજ રીતે પોતાનું ગળપણ મૂકતો નથી તે પ્રમાણે પોતાના પ્રાણને સતોષ અને સુખ આપવા માટે પારકાના પ્રાણ લેવા માટે ફરની ઉપાસના કરવી એ વામ માર્ગ એટલે કે બુદ્ધિનો માર્ગ છે જેવી રીતે કસાઈ ગાયનું મળ કાપી તેના માસ વડે પોતાનું પેટ ભરે છે તેવો આ વામ માર્ગ છે. જોળ જેવો ગજો છત્તર છે તેને અને તે વસ્તુમાં નાખો અથવા અને તે ઠેકાણે નાખો તો જોળ પોતાનું ગળપણ જેવું ને તેવું સર્વ સ્થળે રાખશે તે પ્રમાણે શિવ પૂજનના કર્મનું ફળ દક્ષીણ માર્ગે કર્યું હોય તો સુખાવહ થઈ કેલાસ મળે છે. પણ વામ માર્ગે જો કર્યું હોય તો શિવ પૂજનનું ફળ તો મગધાનુજ

પથ્ય તેથી કરીને પરનાત રૂપી કર્મ હોવાને લીધે શિવની પ્રસન્નતાને બદલે
 તેના ઉપર શિવનો કોપ ઠકડીને પડશે કારણ કે દુશ્મનનો પ્રાણ્ય તે પથ્ય રૂઢનું
 સ્વરૂપ છે તેથી તેને જે હાનિ કરવા ઇચ્છે છે તેને નર્ક પ્રાપ્તિ થાય છે અને
 સુખોત્પાદકકર્મ થતું નથી. પ્રથમ તો ધાત્રીને દીવેલના મણીકા લુછવાનું જે અતિ-
 શય ચીકટું થએલું દીવેલવાળું ચિત્ર હોય તે ઉપર ગમે તેટલો ગુલાબી રંગ ચડા-
 વીએ તોપણ રંગ ચડતો નથી ચીકટું ફાટી જાય છે અને નાશ પામે છે તેમાં
 ગુલાબી રંગનો દોષ નથી પ્રથમ તો આધિકાર અને વિધિ વગર પાપી પુરૂષે
 કુલ્યુદ્ધિથી પારકાનો પ્રાણ્ય લેવા ઉપાસના કરી હોય તો તેથી ઇશ્વર પ્રસન્ન
 થતા નથી પણ રાવણ જેવા તપસ્વી પુરૂષે નિશ્ચય પૂર્વક આભિચાર આદર્યો
 હોય તો ફળ પ્રાપ્તિ થાય છે. જેવી રીતે કે રાવણે શિવની પાસે પર્વતના
 પર્વત ઉચકી શક્ય તેવું જોર તેમને પ્રસન્ન કરીને માગ્યું. અને પછી એ
 જોરથી મદોન્મત થઇ એણે પ્રથમ કૈલાસનેજ ઉપાડવા માડ્યો કૈલાસ તો
 ઉપાડ્યો એટલું જોર આવ્યું. પણ એ પર્વત ઉપર પાર્વતીજી તથા શીવ બેઠા
 હતા જગદગાએ બભરાઇને પૂછ્યું કે મહારાજ આ આપણે પર્વત ડોલાવ-
 આન કોણ કરે છે ? મને ભય થાય છે તે વખતે ત્યાંના ત્યજ શકરે પોતાના
 જમનો અગુઠો તે જગ્યાએ દગાવ્યો. એટલે રાવણના વીશ હાથ પર્વત નીચે
 ચમકાઇ ગયા અને લોહી લુહાણુ થઇ ગયો તે વખતે એણે મોટી ચીસ પાડી
 રૂદન કરવા માંડ્યું કે હું મરી જાઉં છું મને છોડવો જગતમા તેને છોડવવા
 કેલ સમર્થ થયા નહિ આખરે એણે ફરી શિવની સ્તુતિ કરી ત્યારે શકરે
 પોતાનો અગુઠો ખસેડી લીધો. રાવણના હાથ નીકળી ગયા અને છૂટા થયો.
 ત્યાર પછી લુગ્મ ઠોકી મદોન્મત થઇ વાલી વાનર મહાત્મા સમુદ્રકીનારે સધ્યા
 કરતો હતો તેને પળવવા માડ્યો વાલીનું વ્યગ્રચિત્ત થયું તેથી તેણે હાથ
 લામો કરી રાવણને પકડી પોતાની બગલમા ચાડ્યો અને સધ્યા પારપૂણ્ય
 ચ્યા પછી ઘેર ગયો અને હાથ ઉંચા કર્યા એટલે રાવણ બગલમાંથી બોય
 ઉપર પડ્યો અને વાલીએ તેને પોતાના પુત્ર અગદના પારણા ઉપર રમકડા
 તરીકે ઉધે મસ્તકે ટાંગ્યો અરવરથ થએલો રાવણ લુખમરાથો મચ્છુતુલ્ય
 દશાને પામ્યો તથા અલયત આદ્રસ્વરે ફરી પાણુ શકરનું રમરણ કર્યું એટલે વાલીએ
 તેને છોડી બારણા બહાર ફેંકી દીધો ત્યારે ત્યાંથી નાસી જઇ રાવણ શકર
 કૃપાથી ફરી પોતાનું રાજ્ય કરવા લાગ્યો આભિચાર કરનારાને આવી રીતે
 કુન્ન પડવાના આવા દ્રષ્ટા છે એટલા માટે સમગ્ર પુરૂષે એ કલ્પિ
 આભિચાર કરવો નહિ.

પાણિનીએ જે પ્રમાણે શકરની ઉપાસના કરી સદ્યુદ્ધિથી વ્યાકરણશાસ્ત્ર રચવાનું માગ્યું ત્યારે શિવે પ્રસન્ન થઇને પોતાનું ડમરુ વગાડ્યું અને ૧૪ સૂત્રો વાગ્યા તે ઉપરથી પાણિનીએ વ્યાકરણશાસ્ત્ર રચ્યું તે આજ સુધી પ્રસિદ્ધ છે.

જર્મન શીનોસોફિસ એમ કહે છે કે મહર્ષિ પાણિનીનું મગજ કેવડું મોટું હશે તે અમે કહી શકતા નથી એની સત્ર રચનાની બુદ્ધિ અસાધારણ છે માટે શિવની ઉપાસના શુદ્ધ નિષ્ઠા રાખી કરે તો કંઈ પણ હાનિ થતી નથી.

ગાઝલ

શ્રુતિ સન્માર્ગ મૂકી ઘેરી, લીધો પથ પાપીનો ઘેરી,
હવે સુખ કેમ કહો થાશે, રૂઢનો કોપ જ્યાં વાસે
રાક્ષસી કામ કરવાથી, વામી અભિચાર ધરવાથી,
કદાપિ ધાર્યું ફળ થાશે, ખટી બહુ પાપી પસ્તાશે.

નમો વશ્યતે પરિવશ્યતે સ્તાયૂના પતયે નમઃ ।

નમ નિષક્ષિણે દ્વિષધિમતે તસ્કારાણાં પતયે નમઃ ॥

નમ સ્ત્રુકાયિભ્ય જિઘાંસદ્ભ્યઃ મુષ્ણતાં પતયે નમઃ ।

નમ અસિમદ્ભ્યઃ મત્કાંચરદ્ભ્યઃ વિકૃન્તાનાં પતયે નમઃ ॥ ૨૧ ॥

આ મંત્રના મુક્તચંદ્રિય રૂપેવતા નીચૃદ્ધિવૃત્તિહર અને પડખ સ્વર છે.

વેદની રચના અનેક અર્થ થાય છે તેમાં સહ સહના મત પ્રમાણે તેને લાગુ પાડે છે સર્વ વસ્તુમાં પ્રાણરૂપે શક્તિ આપનાર વાયુ સ્વરૂપી રૂદ્ર છે. ચોરને પશુ ચોરી કરવા માટે એના હાથના કાડામાં જોર આપનાર રૂદ્ર છે ચોરની તરવારમાં હેઠન કરવાની ધારરૂપ સહારશક્તિ રૂદ્ર છે અતર્કમી રૂપે દૃષ્ટા અને સાક્ષી તે રૂદ્ર છે ચોરના જીવરૂપે પશુ રૂદ્ર છે પાલન કરતા અને શિક્ષા કરતા યમ પશુ રૂદ્રનું સ્વરૂપ છે માત્ર કર્મ કરવાની ઇચ્છા, સંસ્કાર, અને કર્તા તથા તે કર્મના ફળ ભોગવનાર જીવાત્મા છે કથિર તો કર્મફળ આપવાની વ્યવસ્થા કરનાર છે

અત્રાર્થ.

રાજ્યકૃત્રિમી પુરૂષો પ્રપચી કાનુનો વડે અથવા તો લાભ રસ્તે લાભ અન્યાય અને અધર્મ કરનારને લોક અને રાજને ડગીને પેટ ભરનારને સાસન કરી મરીબ પરવરદીગાર રૈયતનું રક્ષણ કરનાર હે રૂદ્ર ! તમને અમારા નમસ્કાર હો.

ગુપ્ત ચોરી કરનાર ચોરને, ખૂનીને, વળધારીને, ઉપદ્રવ કરનારને, વિશ્વાસઘાતકને, ધાન્ય ચોરને, ખડ્ગ ધારીને રાત્રિએ ધાડ પાડનારને, શાશન કરી અમારે પાલન કરનાર રૂદ્રને અમારા નમસ્કાર હો।

નમ ઉષિણવિષે ગિરિચરાય કુલુચ્ચાનં પતયે નમઃ
નમઃ હ્યુમન્નયઃ ધન્વાનિમ્યઃ ચવઃ નમઃ નમઃ આતન્વા
નેમ્ય પ્રતિદધાનેમ્ય ચવઃ નમઃ નમઃ આયચ્છન્નય
અસ્યન્નય ચવઃ નમઃ નમઃ વિસ્તૃજન્નય નમ ॥૨૨॥

આ મંત્રના કૃત્સન્નપિ રૂદ્રદેવતા અને મધ્યમ સ્વર છે આ મંત્રોમા રાજાના કર્તવ્ય પરોક્ષ રીતે દર્શન દરાવી પર્વત જમલ અને ખીણોમા ફરી લોકોને હુટનારાઓથી રક્ષણ કરનાર રૂદ્રને અમે વારવાર વદન કરી નમસ્કાર કરીએ છીએ. તેમના સત્કારાર્થે તથા રાજ્યસેવકોને માટે અનાદિ પદાર્થો અમે અપણુ કરીએ છીએ ઝોળખાપ નહિ એવી રીતે માથે ફેટા બાધી શહેરમા ધાડ પાડનારાઓને જમલના પર્વતોમા હુપી રહી વટેમાર્ગુઓના સગસામાન અને વસ્ત્રોને હુટનારાઓને ધર ખેતર વીગેરે હુટનારાના ઉપરીને તીર કામઠા ધારણુ કરનારાને બાણુને મારનારાને શાશન કરનાર અને અમારે રક્ષણ કરી સુખ આપનાર અને બચાવનાર હે રૂદ્ર ! તમને વારવાર અમે નમીએ છીએ

નમ વિસ્તૃજન્નયઃ વિધ્યન્નયઃ ચ વ નમઃ
નમ સ્વપન્નય જાગ્રન્નયઃ ચવ નમ
નમ શયાનેમ્યઃ આસિનેમ્ય ચવ નમ
નમ તિષ્ઠન્નય ઘાષન્નય ચવ નમ નમ સમામ્ય ॥૨૩॥

આ મંત્રના કૃત્સન્નપિ રૂદ્રદેવતા નીચદતિ જગતિહદ અને નિષાદસ્વર છે.

અખિલ બ્રહ્માડમા ઝોતપ્રોત ત્રિદુષ રૂદ્ર શક્તિ છે. પોતાની માયા વડે કરીને તત્ત્વ રૂપે લીલાએ રમખાણુ કરી રહેલા જે રૂદ્ર પ્રત્યક્ષ અને અપ્રત્યક્ષ સગુણુ અને નિરગુણુ સદુષ અને અસદુષ સામાન્ય અને વિશેષ એવા વિવિધ રૂપે વિલાસ કરતા અમારા દુરમનો ઉપર તાડીને બાણુ મારતા તેને બાલે વતી બચકાવી મારી નાખનારા જાગ્રત સ્વપ્ન અને સુષુપ્તિમા ઝેઠ સરખી રીતે પ્રાણુરૂપે વહેનારા ઉભા રહેલા બેઠેલા અને અતર્થામીરૂપે એ સર્વમા રહી જામતા જોષ જેવા રૂદ્રને અમે વારવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ.

આ મત્ર રાજ્ય અથવા સેનાપતિને પશુ લાગુ પાડી શકારો લશ્કર અન્ન ચમર લડી શકે નહિ. માટે અન્નાદી સામગ્રી રૈયતે સેન્યને પુરી પાડવી એ તેઓનો ધર્મ છે આ ઉપરથી રાજ્યો રૈયતના રક્ષણાર્થે ખેતરમાં પાકે તેના પછાસ ખેડુત પાસે લેતા હતા રાજ્યએ અને સેનાપતિને શસ્ત્ર અસ્ત્ર ધારણ કરવાના છે તે માત્ર ધર્મના અને રૈયતના રક્ષણ અર્થે છે જે ધન લોભે અથવા રાજ્ય લોભે અથવા પોતાની સત્તા ખેસાડવાના લોભે વિવિધ કર નાખી પોતાના વૈભવ માટે અને પારકાને પીડીને શસ્ત્ર ધારણ કરે છે તે છુટાફે સમાન છે.

આ મત્રોમાં અને બીજા મત્રોમાં “હે ૩૬” તમે અમારા શત્રુઓને મારવાને સમર્થ છો એવી પ્રાર્થના છે અમે અમારા શત્રુને મારીએ એવું જોર આપો એવી પ્રાર્થના નથી આનું કારણ અમને એમ લાગે છે કે માફ એ અભિમાન પ્રવૃત્તિ છે અને તેથી એ દૈત્યના સરખી અહભાવ વધારનારી છે. તે કર્મ બધન કરે છે ઇશ્વરાર્પણ યુદ્ધિથી કરીને સર્વ સામર્થ્યમાન ઇશ્વરને શત્રુ મારવાની પ્રાર્થના કરવી એ સાત્વિક પ્રાર્થના અહંકાર રહિત હોવાથી દેવની પ્રવૃત્તિ જોવી છે તેથી મત્રોમાં “તમે મારો” અમે નમીએ છીએ એમ વારંવાર લખ્યું છે.

નમઃ સમામ્યઃ સમાપતિમ્ય ચવ. નમઃ ।

નમઃ અશ્વમ્યઃ અશ્વપતિમ્યઃ ચવ. નમઃ ॥

નમઃ આ વ્યાખિનિમ્યઃ વિવિધ્યન્તીમ્યઃ ચવઃ નમઃ ।

નમઃ ડગળામ્યઃ તુહતિમ્ય ચવઃ નમઃ

નમઃ ગણેમ્યઃ ॥ ૨૬ ॥

આ મત્રના કુત્સન્કપિ ૩૬દેવતા શક્તીશ્વર ધૈવત સ્વર છે.

અત્રાર્થ.

પુષ્પની માળામાં દોરાની માફક પરોવાઈ અત્યાગી રૂપે પ્રત્યેક હૃદયમાં રહેનારા ૩૬ને અને વિવિધ રૂપ ધારણ કરીને તદ્દરૂપે રહેલા ૩૬ને અમારા વારંવાર નમસ્કાર છે સમારૂષ ધરનાર ૩૬ને સમાપતિ એટલે રાજ્ય અથવા ટ્રેસીડેન્ટને ઘોડાઓને તથા ઘોડેસ્વારોને, કીણાઓ તથા નગરોને ઘેરા ધાણી પાપીઓને વિધિ ધર્મધ્વજ હોવાનારને તથા ઠેકઠેકાણે નાકા ઘેરી પાપીઓને

નાશ કરનાર વીરરૂપ ધારી રૂઢને તેમજ હાથમાં ધનુષ્ય ધારણ કરી સ્ત્રીઓના રૂપ ધારીને શત્રુનો વિનાશ કરનાર તેમજ યુદ્ધિમાન સ્ત્રીઓના રૂપ ધારી શત્રુ સહારનાર રૂઢને અમારા વારવાર નમસ્કાર છે

ટીકા.

જ્ઞાની માણસ શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ રાખી ધર્મ માર્ગમાં ઝટ પ્રવૃત્ત થાય છે. વિદ્વાન માણસ કુશાગ્ર યુદ્ધિમાન હોવાથી સહજસાજ શ્રુતિના બોધથી કરીને તેના કરતા પણ સહેલથી ધર્મરતો સાક્ષાત્કાર કરી શકે છે. વિવિધ વિદ્યા બળ્યા છતાં મગમા કાગડુ હોય તેવા ધન લોભી રકને રળડનાર, ધર્મનો ધ્વજ કરનાર, મળેલી સત્તાનો દુરુપયોગ કરનાર દુર્વિદ્યગ્ધ પુરૂષ ધર્મરતી વાત આવી કે કટાણુ મો કરી ત્યાંથી ઉઠી જઈ આખ મીઠામણી કરી હસી કાઢનાર કૂર અત કરણવાળાને પ્રત્યક્ષ ધર્મરતી શક્તિ જોવા છતાં ધર્મમાં પ્રવૃત્તિ થતી નથી.

હે ભક્તજનો! તમે આ પ્રત્યક્ષ વિશ્વરૂપ રૂઢનું દર્શન કરો. વૃક્ષો ઉપર રહેલી પક્ષીની માદાને કોણે શીખવ્યું કે મને હવે ઇંડા અવતરશે તેને માટે દે-દે-કાણેથી સળીઓ ભેગી કરી વૃક્ષ ઉપર ઇંડા પડી ન જાય તેવા માળો બાંધ્યો. ઇંડા પેદા થયા એટલે એ ખણુતરને કોણુ કહેવા ગયું હતું કે એમા તમારા બચ્ચા છ એ ઇંડામા બચ્ચાને ખાવાનું અન્ન કોણુ પહેચ્યાડ્યું અને મોટા કર્યા ? એને કોણુ કહ્યું કે તું ઇંડા ઉપર બેસીને ગરમી આપ્યા કર નહિ તો શરદી થઇ બચ્ચા મરી જશે ત્યાં કયા ડોકટર સાહેબ આવ્યા હતા. એ ઇંડા પરિપક્વ થયા કે એણે ક્યાથી જાણ્યું કે એમાથી બચ્ચા નીકળશે કે જેથી એ ઇંડાને ફોડી નાખ્યા જ્યારે ખણુતરી બચ્ચાને માટે ખોરાક લેવા શ્રદ્ધા અને પાછી આવી તે સમયે જેની આખ ઉધડી નથી અને જેને પીછા પુટ્યા નથી તે માળામાથી ડોકુ દાઢી ચીંચી કરી પોતાની માને બોલાવે છે. બાળક તો દેખતા નથી ત્યારે તેને કોણુ કહ્યું કે તમારી મા તમારે માટે ખાવાનું લાવી છે તે આવીને તમારા મોમા અન્નરસ રેડશે એ બાળકોને ધમ છતાં ચાલીને નીચા કેમ પડી જતા નથી, વીગેરે વીગેરે બહુ ઝીણું ઝાખવાનું છે અને તે ઉપર વિચાર કરવાને છે પ્રત્યેક મનુષ્યને વિચાર કરવાથી આ ધર્મરતી અગાધ લીલા અને રક્ષણ કરવાની શક્તિ તથા અતર્થામિરપે રહેવું સ્પષ્ટ જણાઇ આવ્યા શિવાય રહેશે નહિ

હાલમાં કોટવાવધિની નોટ અને અખળવધિની ભોનોતું દેવું છત્તે દરવરસે નવા નવા ટેકસ અને નવી ભોનો કાઢવાથી પ્રભ નિઓવાઈ દરીદ્રી ખની મોખવારી વધતી જાય છે. અને ભોકો અન્નને બદલે કપાસ વાપી ધન-ભોજે પરદેશમાં કાચો માત્ર વેચે છે. આ રીત વૈદિકરીતીથી કેવળ ઉધી છે. તે પાછલી ઋષાઓથી સિદ્ધ થાય છે કેમકે ખેડુનોએ કપાસને બદલે અન્ન પાવવું અને તેનો સમૃદ્ધ રાજ્ય રૈયત અને સેનાપતિ તથા વેપારીઓએ કરી રાખવો અને કપડાનો વાપર જોહો કરવો એથી કરીને સુખશાંતિ રહી જીવનમરો થશે નહિ પોતાના રાજ્યો ઉપર ચઢી આવનાર દુરમનને રૈયત અટકાવી શે શે હલમાં યુદ્ધસામગ્રીનો ખર્ચ અખળવધિ રૂપીઆ થાય છે. રીવોલ્વરના એક બાર માટે એક રૂપીઆ ખર્ચ થાય છે એટલો બધો અધિક અને સૈનાબાર મોઘો પડે છે અસલની લડાઈમાં ધણે થોડો ખર્ચ થતો હતો તેમજ રૈયતના શસ્ત્ર અસ્ત્ર કોઈથી છીનવી લઈ શકાતા નહોતા. જોવાડે કુવાડા-લાઠી, પથ્થર, તીર કામઠા, તરવાર, છરા, ગદા વીગેરે. થોડા વખતમાં થોડી મહેનતમાં વગર પૈસે દરેક અહમાં તે હોઈ શકે છે દૂરથી મારવાના અગ્નાસ્ત્રની હાલની લડાઈથી કરોડો માણસોના વધ થાય છે. આ હિ સાતમક લડાઈ ધર્મે યુદ્ધ નથી પણ અધર્મે યુદ્ધ છે માત્ર ધન અને રાજ્ય સત્તાનો લોભ એ પારકાને રમડવાના મૂળ છે. તે અર્થે લડાઈ કરવાની નથી. માત્ર ધર્મરક્ષણ અને આત્મરક્ષણ તથા સત, સતિ, સાધુત્વ રક્ષણ કરવા પુરતી લડાઈ કરવાની જે કોઈ ગરીબ દેશ ઉપર ધનવાન રાજ્યો વિના કારણ ચડાઈ લઈ જવી એ હુટારાતુ કામ છે, ધર્મરક્ષણ કામ નથી એટલા માટે વારવાર આ વેદની રૂઝાઓમાં અન્ન આપવું એમ લખેલું છે. અને રૂદ્રના અસ્ત્રો પણ અગ્નાસ્ત્રે નહિ લખતાં તીર કામઠા વીગેરે લખ્યા છે. અસલના ભોકાને અગ્નાસ્ત્ર જાણુમાં ન હતા એવું ન હતું કારણ કે અસ્ત્ર-વિધાનો અભ્યાસ ઋષિ મુનિઓ કરતા હતા જુ પડી શતઘ્નિ સહસ્રઘ્નિ, વીગેરે નામે પ્રાચીન ગ્રંથોમાં મળ્યા આવે છે જુ પડી એટલે જુ મળીવાળી રાષ્ટ્રલ અને રીવોલ્વર શતઘ્નિ એટલે તોપ સહસ્રઘ્નિ એટલે મશીનગન. આપ એટલે જોમાં ચપ આવે તે. (થોડો પડે તે) વરૂણાસ્ત્ર એટલે બળા વાયવાસ્ત્ર એટલે ક્યોરીન જેસ વીગેરે વીગેરે અથ વિસ્તાર ભયે વિશેષ વર્ણન કરતા નથી. આ સર્વ ૩૬ શક્તિઓ છે બળા ત્યાં એવું વાચવામાં આવે છે કે કૃદ સ્વાહા કૃદ એ રફોટક દ્રવ્યસૂચક છે અને સ્વાહા શબ્દ વિનાશક આગિ સહાર શક્તિસૂચક શબ્દ છે. એ સર્વ વૈદિકાને વિદિત છે.

આ આખા અનુવાકનું પુરસ્કરણ નીચે મુજબ કરવું.

કૃત્ત આચરીને પાંચ હજાર જપ કરવો તેથી પુરસ્કરણ થાય છે. આમ આમાન્તરમા વ્યાધિના સમન અર્થે રાગ્નએ ૧૧ સિદ્ધ બ્રાહ્મણોદ્ધારો શિવ મંદિરમાં જપ કરાવવો. પાંચ બ્રાહ્મણોએ જપ કરવો પાંચ બ્રાહ્મણોએ હોમ કરવો એક બ્રાહ્મણે પ્રતિ નમસ્કાર કરીને તલ અને ચોખા હોમવા અને સાત હજાર જપ કરવા આ પ્રમણે કરવાથી વ્યાધિની શાંતિ થશે.

ગમ્, ઘોડા, બેસ, બળદ વીગેરે જનવારોના રોમની શ તિ કરવા માટે તલ અને લોટના પૂડા બનાવીને ૧૧ હજાર જપ કરી હોમ કરવો. તેનાથી દોરનો સામાન્ય રોમ જતો રહેશે બીજા વ્યાધિઓમા ઝંઝેટો-ચોખા મિશ્ર કરીને ૧ હજાર હોમ કરવો. તેનાથી વ્યાધિની શાંતિ થશે.

જે દૃટ સ્વાહા હુઆર કરીને દુર્વા, માસ, સફેત ચોખા, તલ, કમળ, ઝંઝેટો, કાળા તલ ઇલાદિ હોમ દ્રવ્યને ગાયના ધી સહિત શત્રુનું નામ દધ આ મત્રોવડે કરીને હોમ કરવો અને કહેવું કે તેના રાજ્યમા રોગ થાઓ. શત્રુરાજ મરણ પામે. તેનો પ્રધાન રોગવડે નાશ પામે વીગેરે જે જે ચોતાનો સકલ્પ હોય તે પૂર્ણ કરવાની માગણી કરી પોતાના રાજ્યનું રક્ષણ કરવું અને સામાના રાજ્યનો વિનાશ કરવો ઇલાદિ અભિચાર આ અનુવાકના મત્રોવડે યથ ફલ સિદ્ધિ થશે જપ, હોમ અને નમસ્કાર તથા વિધિપૂર્વક દાન, દક્ષિણા, ધર્મનું આચરણ રાગ્નએ કરવું.

અધ્યાન.

તાલ દીપચંદી રાગ જોગી આશાવરી.

તે આ યુવક યુવતી કીરાતરે, વિશ્વ વિવિધ વિલાસી,
કરો દર્શન ભાવિક ભકતરે, ત્રિદુપ રૂદ્ર પ્રકાશી, તે આ
વામાકમા વામ ભાગે વિરાજે. સર્વાંગ સુદર જગદંબરે,
યુવક યુવતિના મનહર રૂપધર, કીરાત કીરાતી સમરે તે આ.
વનદેવતા દેવીમા વિવિધ ફળોપુલ પૂજે ગીરીશ ગીરગ્ગ અમરે,
વિષ્ણુ વિરચી નારદ આરદ, કરે ઇદ્રાદિ સેવરે તે આ.
શરણાગતને વાચિત આપે, સહજમા થાય પ્રસન્નરે,
જુટ જટાથી ખળખળ વહે છે, પાપ વિનાશીની ગમરે તે આ.
આલેન્દુ કીરીટ વિદ્યુત કુહલ, ત્રિપુડ ભાલ વિશાળરે,
કર્પૂર ગાર પ્રસન્ન વદન પદ્મ વન્દિ શશિ રવિ ભાસીરે. તે આ.

'કરૂણી' કંઠોફો' એમળ દમનય, રિમત વદન પ્રકાશીરે,
 કોમલ કુસુદિની બ્યાધયર્મ પર, પદમાસને ઉદ્ભાસીરે તે આ-
 આરણ્ય વન કુસુમો મોગરાની, માળ એ પાર્શ્વમા પહેરીરે,
 માયાએ મુગટ મોગરા ખીલ્લે સુદર સજી ધનુર્ધારીરે. તે આ-
 હાર તોરા મળરા કર સર, લેછ વિરાળે, બીલડી સ્વરૂપને ધારીરે,
 દર્શના કરી. હો પ્રેમ ભક્તિથી આ શિવરૂપનું ભક્તરે તે આ-
 પ્રેમ પુજ જગ નિયમ નિયામક કર્મફળ વિકાશીરે
 ઇન્દ્રિયોત્તમ અમૃત અર્ણવ આનંદ ચિદ્ધન રાક્ષરે તે આ-

તાલ દાદરો. (કોઈ ઉઠો ઉઠો કરો ધનુષ ભગ એ શહ.)

કીલકારે મર્યુ હીમગીરી સદન
 જીએ જગતમાત નિજ ખાલ પ્રસન્ન
 પશુ પક્ષી વિવિધ શૂર કાઠી ઉમંગ
 પ્રેમ આનંદથી નભ છાયે વિહંગ
 કરે ગુન્ગર ભમરા ઉડી ગુન્ગન
 બળ્યા નારદ શારદ સુરની સંગ
 પૂજા દેવ દેવી ગાય થાઓ પ્રસન્ન
 બોળાનાથ વરદ શિવ પચવદન
 ગણનાથ આળ્યા દોડી માતાલુ સ્તન
 ધાવે સુકવતિ પથ એચી તદન
 ભુખ્યા રહ્યા પટ જોના વદન
 માડી પાસ જઈ કરે અક્ષી રૂદન,
 હવુ સુડ મહિ પય ધાર કરી,
 ખટ મુખે જઈ તે તુરત કરી,
 એમ થયા પ્રસન્ન બેઠ ભાઈ રમી
 આત્મા ભ્રમર મજ મદ ગધ ગમી,
 કજ વાયુ વીજ તે દૂર કર્યા
 ઉપકાર પ્રતિ ઉપકાર કર્યા,
 મા ! પિતા પ્રેમાનંદ પૂર ભર્યા.
 કરો દર્શન ધરી ધ્યાન ચિત્ત ઠર્યા

૫૬. (જય જય જય જય જય હયા સિધુ ઉપકારી—એ લય)

ત્રિતાળો.

ઓળખ્યો મે આજે આમ, સિવ જમ વિલાસી,
અણ મૂતિ ઓત પ્રેત, અકલ સકલ નિવાસી.
હું હું માર જે કરાવી, હું મહિ વિકાસો,
શ્રવણ મલ જ્ઞાન, રૂપ રસો પ્રકાસી
શુદ્ધિ મહિ બોધરૂપ પ્રેમનો પ્રકાસી,
ઇન્દ્રિ મનમા વિવિધ ભાવ ભરી રસો વિલાસી
વિદ્યુત વન્દિ રવિ શશિના તેજ પુન રાસી;
જમતમા ગ્રહગણોની દડી ઉછાળી આસી ?
અવનિ અનિલ અનલ વારી બ્યોમમાં વિકાસી.
આધેયનો આધાર એક પૃથ્વી જળ નિવાસી
વાયુ મલ વહન શક્તિ, બલ મહા વિકાસી.
હામ ઠાણુ જડે ન કાષ્ટ, પૂર્ણ શક્તિ રાસી.
ક્લેશ કલિમલ ને પાપ, જળી રહે છે નાશી,
ઇન્દ્રિ આનંદરૂપ ભક્તિમાં ઉજાસી.

ઇતિ તુનિય અનુવાક

ચતુર્થ અનુવાક.

અમો ગણેશ્વરોઃ ગણપતિશ્ચ. શ્લોકો નમો નમો ગૃત્સેશ્વર્ય ગૃત્સપતિશ્ચ
અથ નમો નમો વિરુપેશ્વર્ય ચ વિશ્વરુપેશ્વર્ય અથ નમ સેનાશ્ચ ॥૨૫॥

આ મંત્રના કુત્સ ઋષિ ૩૬ દેવતા શુરિક શક્તી ૭૬ અને ધૈર્ય સ્વર છે.

નમ શબ્દનો વજ્ર અથવા અન્ન અથવા નમસ્કાર એવા ત્રણ અર્થ થાય છે. વેદની રચાયા બધાં જેમ અર્થને અનુકૂળ આવે તેવો અર્થ કરવો.

ધર્મ રક્ષણને અર્થે તેમ દુઃશાન્નતિને અર્થે સર્વ મનુષ્યોનું કર્તવ્ય કર્મ એ છે કે સર્વેને અન્ન આપીને તેનું પોષણ કરવું. વાડ વગર વેતો ચડી શકતો નથી. વિદ્યા હુન્નર વ્યાપાર યુદ્ધિ સમૃદ્ધિ લોકહિત ઇત્યાદિ સપાદન કરવાવાળા પુરુષોને પોતાનું કાર્ય છોડી પેટને માટે મજૂરી કરવાનો વખત જાણતો નથી એટલા માટે તેમને જ્ઞાનેશ્વરી પુરુષોએ અન્નાદિકથી આશ્રય આપવો. અને હાલમાં જેમ રાજાઓ ધર્મની ઉપેક્ષા કરે છે તેમ કરવી નહિ. ધર્મ રક્ષકનું માન રાજાને અપાય છે તે રૈયની પેઠેજ જાળવી રાખવું.

સામાન્ય અને વિશેષરૂપ અખિલ બ્રહ્માડ અને તેમાં જોતપ્રોત ચિદ્રુપ ૩૬ શક્તિનું વર્ણન આ રચાઓમાં કર્યું છે. જે પ્રમાણે એક પુરુષના રૂપમાં જીવ યુદ્ધિ મનોવિકાર પચેન્દ્રિય વ્યાપાર હાડકાં ચામડા નખ અને નીચાળા બહિરૂપમાં છે તેમજ અખિલ બ્રહ્માડમાં ધર્મમહાશૂનના પરમાણુઓ સમહિરૂપે નિત્ય છે તે સામાન્ય અને વિશેષમાં વિવિધરૂપ, ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિરૂપે પ્રુપ્તમાળામાં દોરાની માફક પ્રોવાયલ્લ રૂપરૂપ છે જડ જીવ ઇશ્વર અને તે સિવાયનું બીજું કંઈ જે નામ વગરનું છે મનુષ્યની યુદ્ધિ બધા પહેાચી શકતી નથી એવું છે જે આ જમતની વસ્તુરૂપે નથી પણ તેનાથી પર રૂપે છે. તે અને આ સર્વ મળી તેને બ્રહ્મ કહે છે અને તેને ૐ એ નામ આપવાની પ્રેરણા વેદમાં થઈ છે. મનુષ્યને જડની અવસ્થામાંથી શુદ્ધ ધૈર્યની અવસ્થામાં જણા માટે સત્ય ૬૬ સકલ રાખી નિર્મલ પાપ રહિત જીવ ઇશ્વરની ખાસે માંજીથી કરવાની છે અને તેને સારવાર નમવાનું છે. એને સર્વ જાવના જોળખવાનો છે. માટે આ રક્ષાધ્યાયમાં ૬ ખ સામરમાં કુખતા મનુષ્યને કોઈ તારો હાથ પકડી નાવના મેસાડનાર હાથ તેના જેવું વર્ણન છે.

મત્રાર્થ.

હે અણુરૂપ ! એટલે વ્યષ્ટિરૂપ હે પચમહાભુત ભુત અણોના સમષ્ટિરૂપના વ્યાપાર ચલાવનાર રૂઢ ! આપને નમસ્કાર છે. વિશ્વના વિવિધરૂપ અને વિવિધ ભાવ ધરનાર સધેને અને તે સધને ચલાવનાર તેના નેતાને અને એ અનેમા પ્રોવાયલી શક્તિરૂપ રૂઢને અમારા વારવાર નમસ્કાર છે બ્યા કોઈ પણ ઇન્દ્રિયોની શક્તિ ઓળખી શકતી નથી એવી અદૃષ્ટ વસ્તુને પ્રમાણ કરનાર શાસ્ત્ર છે.

નમ સેનાભ્ય સેનાનિભ્ય શ્વો નમ
નમ રથિભ્ય અરથેભ્ય શ્વો નમ
નમ જ્ઞાતૃભ્ય સગ્રહીનૃભ્ય શ્વો નમ
નમ મહર્જય અર્મકેભ્ય શ્વો નમ નમ રઢ

આ મત્રના કુતસન્નપિ રૂઢદેવતા ભુરી ગતી જમતી છ દ અને નિષાદ સ્વર છે.

ધર્મના રક્ષણને અથે જેવી રીતે રાજા પોતાના સૈન્યને સેનાપતિએને અન્ન તથા યોદ્ધાદિ સર્વ સામગ્રી આપે છે તેજ પ્રમાણે રથતની પ્રત્યેક વ્યક્તિનેા ધર્મ એ છે કે યુદ્ધની સામગ્રી બનાવનારા, શસ્ત્ર, અસ્ત્રકારો વિવિધ પ્રકારના યાન બનાવનારાઓ અને યત્ર બનાવનારાઓ યત્રાદિ યુદ્ધ વિશ્વ શીખનારા વિદ્યાર્થીઓ બાળક બાલુડાઓ યુવકો અને વૃદ્ધો અને જાતિની શેળભેળ શ્વેતાર્થી ઉત્પન્ન થએલા યુવકો તેમજ વૃદ્ધો અને બુદ્ધિમાન ઇલાદિ પુરૂષોને સર્વ પ્રકારે અન્ન, કેળવણી અને યુદ્ધ સામગ્રી આપી તૈયાર કરવા આ ઉપરથી કામ વિદ્યા અને યુદ્ધકળા શિખવવા માટે રાજાએ વિદ્યાર્થીઓ પાસે શી લેવી સિદ્ધ થતુ નથી. કેળવણી તો મફતજ આપવી જોઈએ

જે રથી મહારથી અતિરથી રથમા બેસીને લડનારા તેમજ રથ વગરના પાયદળો એ સર્વને અભ્યાદિવડે આશ્રય આપવો કે તેઓ ધર્મનુ રક્ષણ કરવાને સમર્થ થાય

આ રથાનેા બીજો અર્થ ચાર વેદ એ ચાર ઘોડારૂપ છે આ નિયતિ અને તેના નિયમધારક ધર્મરૂપ રથને બેસનાર ચાર ઘોડારૂપ ચાર વેદ-સૂત્ર ચંદ્ર જેના ચક્ર છે, કાળરૂપ જેના ચક્ર છે, એ રથમા અતર્યામિરૂપે આ વિદ્યારૂપ રથને ચલાવનાર ઇશ્વર શી શકર છે, અને તેના સારથી ત્રિદુષ્ક મરજદા છે . . . . .

આ સર્વમા અતર્યામિરૂપ અખિલ બ્રહ્માડને બધાવનાર અને તે તે રૂપ સ્થાને લીલા વિસ્તૃત કરનાર અને વિવિધરૂપ ધરનાર ઓતપ્રોત રૂપ સ્થાને અમારા વારવાર નમસ્કાર હો પછી તે સેનારૂપ હો, પ્રત્યેક વ્યક્તિ હો, પાયદળ હો, રથ હો, રથિ હો, યુદ્ધિમાન હો, અશ્વિમાદી ઐશ્વર્યવાન અઠાત્મા હો. જેનું વચન પ્રમાણુબૂન ન થાય એવા બાળકરૂપ હો એ સર્વ રૂપરૂપને અમારા વારવાર નમસ્કાર હો.

નમઃ સ્તક્ષમ્યઃ રચકારેભ્યઃ શ્રવોઃ નમઃ

નમઃ કુલાલેભ્યઃ કર્મારેભ્યઃ શ્રવોઃ નમઃ

નમઃ નિષાદેભ્યઃ પુર્જિષ્ટેભ્યઃ શ્રવોઃ નમઃ

નમઃ શ્વનિભ્યઃ મૃગયુષ્મ્યઃ શ્રવોઃ નમઃ

નમઃ શ્વભ્યઃ ॥ ૨૭

આ મંત્રના કુત્સ રૂપિ રૂપ દેવતા નિયુચ્છ કરી ૭૬ પૈવત સ્વર છે.

જે પ્રમાણે રાગ વિવિધ યાન જેવાકે નૌકા, વીમાન, અગ્નિરથ, જલ-રથ, નભરથ, રથસરથ, ઇત્યાદિ બનાવનારા કર્મીઓ અને નવી શોષ કરનારા યુદ્ધિમાન પુરોને મટોડીના ધાટ ધડનારા કુબજારોને, લુહારોને, ઈંજનેરોને, સોદાના હથીયારો અને તોપ બંદુક બનાવનારાઓને, પર્વતમા ફરનારા બાણુ-ધારી બીલ્લોને અને વનચરોને યુગને મારનારા શીપરીઓને જ્ઞાન પાળી તેને ઝોડી કરતાં અને શીકાર કરતા શીખવનારાઓને પારિતોષિક આપી ઉ-તેજન આપે છે અને અન્નદાન વીગેરે આપે છે તેજ પ્રમાણે પ્રત્યેક દૈવતમાની અધિનનો ધર્મ છે કે રાગને માથે દૈવને ધર્મરક્ષણનો ટોપરો નાંખી સુખ રહે જાતુ નથી. ધર્મરક્ષણને અર્થે શત્રુઓની સામે નીકળવાનો ડંકો થતાજ પ્રત્યેક વ્યક્તિએ સાવધ થઈ ઉઠવું જોઈએ અને મદદ કરવી જોઈએ ધર્મને અથે કરેલું કર્મ અથવા ખરચેલા પૈસા કે અન્નદાન વીગેરે કરવાથી ખોટ જતી નથી. શોકસગ્રહાર્થે પરાંપકાર બુદ્ધિથી જે કાંઈ કરવામા આવે છે તે સહઅ થઈ અમને ખેતરમા એક દાણે નાખવાથી હજાર દાણા ઉગી નીકળીને થાય તે પ્રમાણે સમષ્ટિને સુખાવહ આપ છે

સુધાર, લુહાર પર્વતની અદર ભમનારા પારધિઓ, પર્વતમાં વસનારા બીલો, યાન બનાવનારાઓ, ફૂતરા પાલન કરનારા વીગેરે સર્વમા એક દોરામાં વિવિધ પુલ પુષ્પમાળામા ગ્રેવાયલા માફક સ્મિદુપરૂપ અતર્યામિરૂપે રહેલા તથા તેને વહન કરવાની શક્તિ સહિત રૂપને અમારા નમસ્કાર હો ! અહો !

આશ્ચર્ય છે. ગ્રીષ્મ ઝાખી જોતા અમમ્ય અગાધ અને અતકર્ય ભાઈ
જોઈએ ત્યાં રૂદ્રસકિત વગર બીજી કાંઈ જોવાતું નથી અને પામર જન
સર્વ રીતે તમોને શી રીતે જોઈ શકીએ. વેદ તમને વશુનિ શાક્યા અને
અહ્યાદિક પશુ પાર ન પામ્યા ત્યારે અને તો કેવી રીતે તમને જોઈ શકીએ.
જો કાંઈ થોડું બધું અને જાણ્યું છે તેવા રૂદ્રને અને વારંવાર પ્રજ્વાલ કરીએ
છીએ આ પ્રમાણે સર્વ મત્રો વિષે સમજવું

નમ શ્વભ્ય શ્વપતિભ્ય શ્વો નમ

નમ મવાય ચ વદ્રાય ચ નમ.

નમ શર્ભાય ચ પશુપતયે ચ નમ

નમ નિલમિવાય ચ શિતિકણ્ઠાય ચ નમ

નમ કર્પદિને ૨૮ ॥

આ મત્રના કુતસંધિ, રૂદ્રદેવતા અર્થે જગતીછદ અને નિષાદ સ્વર છે.
કુતરા ગાય વીગેરે ગૃહપશુઓનું પાલન કરી તેને અન્નાદિ આપી પરસ્પર
હિપકાર અને જો પ્રમાણે કરીએ તે પ્રમાણે હે સજ્જનો તમારા સર્વનું પશુ
જોઈ કર્તવ્ય છે સર્વ પ્રાણીમા રહેલા રૂદ્ર એથી સંતોષાય છે

બીજા અનુવાકમાં ભગવાન રૂદ્રની વિવિધ લીલા કરનારી મૂર્તિનું વર્ણન
છે ત્રીજા અનુવાકમાં ચોરાદીની મૂર્તિનું પ્રાધાન્ય છે અને ચતુર્થ અનુવાકમાં
વિવિધ અતિરૂપ રૂદ્ર મૂર્તિઓનું વર્ણન છે

મત્રાર્થ કુતરાઓને અને કુતરાઓના પાલન કરનારાને, પ્રાણીમાત્રના
હિપાદક અને તેનું મરણ કરવાવાળા પ્રાણીમાત્રની સ્થિતિ કરીને તેને સુખ
આપનાર, પ્રાણીમાત્રના પાલન કરનારા મેધરૂપ આકાશમાં ઢકાવવા સૂર્યના
બીજામાં રહેલા રૂદ્રદેવતા નીલકંઠને તેમ કર્પૂર ગૌર સ્વરૂપવાળા રૂદ્રને અમારા
વારંવાર નમસ્કાર હજો

આ અનુવાકનું પુરસ્કારણ.

પ્રાર રાત્રિ કૃત્ચ કરીને ૯ હજાર જપ કરવા અને શિવાલયની ૮ હજાર
પ્રદક્ષિણા કરતા કરતા જપ કર્યા કરવો તેનાથી પુરસ્કારણ પૂર્ણ થાય છે, બ્યારે
અન થાય ત્યારે આ વૃત્તને આરંભ કરવો એમાં તિથિવાર જોવાની જરૂર નથી.

જેને ક્ષય રોગ થયો હોય અને મરવા પડ્યો હોય તેણે સિદ્ધ અને
મુક્ત બ્રાહ્મણ દ્વારા વેદીમાં તાંબાના ધડામાં તીર્થોદક ભરીને તેની અંદર
કર્પૂર પુષ્પ બલ્યાદિ નાખીને તેને ઢાકી સુતર વીટાળી વેદીમાં સ્થાપન કરી

એક હાથ ચોરસ કુડ કરીને કપર ચંદનનો ધૂપ કરવો. હાવાઓ કરી તે કુડમાં દૂધપાકનો હોમ કરવો આ પ્રમાણે ૧૧ દિવસ સુધી દીક્ષા ધારણ કરીને કર્ષા કરવું. પ્રારભ દીને મત્ર પુષ્પાંજલી કરીને ૧૧ નમસ્કાર કરવા અને ૨૧ હળાર જપ કરવા. છેલ્લા દિવસ સુધી ચગકુડનો અગ્નિ પ્રદીપ્ત રાખવો. પછી ખીજ નિત્ય કર્મ કરવા, તન ધાણી દુર્વા, ડાંગ, ચવ, ધી, વીંજેરે પદાર્થોમાં મધ મેળવીને ૧૧ અનુવાકથી હોમ કરવો આ પ્રમાણે દરરોજ ત્રણ દિવસ સુધી મધ અને ખીરનો હોમ કરવો સાતમે અથવા આઠમે દિવસે પીપળો તથા ઝંઝેટો હોમવો નવમે દિવસે પલ્લુ મધ અને ખીરનો હોમ કરવો. દશમે દિવસે સર્યોદયથી સર્યાસ્ત સુધી જપ કરવો. અને સમાપ્તિને દિવસે આઠહળાર કમળના પુષ્પવડે શકરનું પૂજન કરીને નમસ્કાર કરતા જવા અને ઘુલ ચડાવવું.

આટલું કર્યા પછી જમદગ્નીની રત્નિત કરવી. અને બ્રાહ્મણે વ્યાધિથી વિમુક્ત થવા માટે સ્વસ્તી વાચન બણવા અને દાન દક્ષણા કરવા અને આ પ્રમાણે જ્ઞાતી સમાપ્તિ કરવી એનાથી રાજ ચક્ષમા, એટલે ક્ષુદ્ર રાગનો નાશ થશે. અને દીધાર્યુ પ્રાપ્ત થશે કુષ્ટ અને પ્રમેહ વ્યાધિઓનો પણ નાશ થશે. તેમ મહાજ્વરાદિ વ્યાધિનો નાશ થશે

ધ્યાન.

સ્રગધરાગ્રતઃ.

નંદી જુએ વિરાજે, જળમુખ શિશુ આ આક લેછ રમાડે
જમા બાલેન્દુ ગૌલી, અનિલ તનુએ ભખને ચોળી લાડે,
બકનોના દરનારે વિવિધ રૂપ ધરી કામના પૂરનારો,
જુઓ ! જુઓ ! વરદ શિવ આ ઇષ્ટ છે દેવ મહારો
જુઓ ! જુઓ ! અહીં આ અનલ ગીરીને હીમકૂટનો શુ સ્પર્ધા,
સન્ધ્યાદર્શને બહુકયો પ્રલય અનલ મહા તેજ વરેણ્યચુર્વા,
ધ્યાને યાને સુભકિત, સતત છિવની પુણ્ય રણ દેહ રાચી,
એવા રૂદ્ર સ્વરૂપે મમ મતિ રત રહે સર્વદા શુદ્ધ સાચી

નમઃ કપરિને ચ વ્યુત્તકેશાય ચ નમઃ

નમઃ સદસ્યાક્ષાય ચ શતધન્વને ચ નમઃ

નમઃ ગિરિનાથાય ચ શિપિવિષ્ટાય ચ નમઃ

નમઃ મીઠુદમાય ચ દશમત ચ નમઃ હસ્થાય ॥ ૨૯ ॥

આ મત્રના કૃત્સનાધિ રૂદ્ર દેવતા જુરીયતિ મગતિછદ અને નિવાદ સ્વરૂપે

પરકેશ ધારણ કરનારા નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચારી સાધુ સતેને, માથું જેણે
સુકાન્ધુ છે એવા સન્યાસીઓને પર્વતની તળેટી અને વનનો આશ્રય કરેલા
એવા વાનપ્રસ્થોને દેશ દેશાન્તરો અને સ્થળે સ્થળે યુક્તરૂપે વિચરનારૂં
આશ્રમ જેને છે એવા પુરુષો ઇન્દ્રાદિક દેવો, પશુપાલન કરનાર વૈષ્ણવો, તથા
વિષ્ણુસ્વરૂપ-પર્ણન્યરૂપ બાણધારી રૂદ્રને તથા ખેતી કરનારાઓને તથા ધનુષ
ધારી પાળાઓને અનાદિ આપીને તેનો સત્કાર કરવો. યજુકુડમા સ્થિત અમિનર
પ્રાણરૂપ સૂર્યના કિરણદ્વારાએ ત્રિલુપ્ત વિદિ કરી સૂર્યમડલમા વસેલા આ
સર્વમાં અતર્થામીરૂપે સ્થિત રહેલા રૂદ્રદેવને અમારા વારવાર નમસ્કાર હો.

નમ હસ્વાય ચ લામનાય ચ નમઃ

નમ વહતે ચ વર્ષીયસે ચ નમઃ

નમ દુષ્ટાય ચ સદૃષ્ટે ચ નમઃ

નમઃ અગ્રયાય ચ પ્રથમાય ચ નમઃ આશ્વે ॥ ૩૦ ॥

આ મંત્રના કુત્સન્નપિ રૂદ્રદેવતા વિરાડાપિ ત્રીષ્ટુપ છંદ અને રૂદ્રદેવતા છે.

રૂદ્રની વિવિધ રૂપધારક શક્તિ છે. જેવી રીતે કે કાચને પારો લગાડવાથી
તેમા પદાર્થના પ્રતિબિમ્બરૂપ બનાવવાની શક્તિ છે. તેવા પ્રકારની તેમાં શક્તિ છે
કૌંભિયા અને ટુકા સંકુચિત અને પ્રકુલ્લ બહુ વર્ષવાળા શૃધ્ધો, ભુદિમાન પંડિતો
સાથે ફરવાવાળા અને વિદ્યાર્થીઓને જમતના આદિ હેતુ અને સર્વમા શ્રેષ્ઠ
પ્રથમ પદે વિરાજનાર એવા રૂદ્ર સ્વરૂપને અમારા વારવાર નમસ્કાર છે.

કપર લખેલા સર્વને અનાદિ આપી અતર્થામિ રૂદ્રને પ્રસન્ન કરવા એ
સર્વનું કર્તવ્ય છે. કોઈને ભુખે ટટળવા દેવા નહિ અને શધિહુ અન્ન દાનમાં
આપ્યા કરવું

નમ આશ્વે જાગ્રિયાય ચ નમઃ

નમ શીઘ્રયાય ચ શીઘ્રયાય ચ નમઃ

નમ ડર્મ્માય ચ અવસ્થન્યાય ચ નમઃ

નમઃ નાદેયાય ચ દ્વીપ્યાય ચ નમઃ ॥ ૩૧ ॥

આ મંત્રના કુત્સન્નપિ રૂદ્રદેવતા સ્વરાડાપિ પંકિત છંદ અને પચમ સ્તર છે.

જે લોકોને ભૂત્રોળ અને ભૂપ્રદેશનું ચકાર્થ જ્ઞાન નથી અને વિવિધ
પ્રકારે શિથ ગતિ કરનારા યત્ર અને યાત્રો જેની પાસે નથી, બાષારને અર્થે
વિદેશમા જ આવ કરતા નથી તેને લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થતી નથી એટલા માટે
તેમને સુસાધરોને અન્નાદિકવડે કરીને સત્કાર કરવો એ સર્વ કામનો ધર્મ છે.

અર્થે નારીશ્વર સદાશિવ પોતાની શક્તિ સહિત માયાવડે અખિલ બ્રહ્માંડમાં સ્થિર બળમાં એટલે કે તળાવ વીગેરેમાં બળ સ્થિર કરવાની શક્તિરૂપ, પર્વત ઉપરથી ઘો ઘો ઘો કરતા પડતા ધોધમાં બળ પડવાની શક્તિરૂપ એવા, સમુદ્રમાંની નદીના રેલામાં બળબળ વહેતા, સમુદ્રમાં બલ તરંગ થવાની શક્તિ સાથે વિલાસ કરનારા, મેધાદિ સર્વ પદાર્થોમાં રહી વાદળોને આમતેજ દેહાવી પૃથ્વીમાં અમૃત ધનની વૃષ્ટિ કરાવનાર શક્તિવાળા દીપોમાં રહેલી જ્ઞાતપ્રોત અનત અને વિવિધ પ્રકારના શક્તિ અને જ્ઞાન સહિત વિલાસ કરનારા રૂદ્ર દેવતેને અમારા વારવાર નમસ્કાર હો

નમઃ જ્યેષ્ઠાય ચ કનિષ્ઠાય ચ નમ

નમઃ પૂર્વજાય ચ અપરજાય ચ નમ.

નમઃ, મધ્યમાય ચ અપ્રગલ્ભાય ચ નમ

નમ જઘન્યાય ચ બુઘન્યાય ચ નમ સૌમ્યાય ॥૩૨॥

આ મંત્રના કુત્સન્કપિ રૂદ્ર દેવતા સ્વરાજપિ ત્રિષ્ટુપ છંદ અને ધૈવત સ્વર છે.

સર્વથી શ્રેષ્ઠ-મેટા, પ્લેગના જતુ કરતા પણ શ્રીશ્ચા-નાના વિશ્વની ઉત્પત્તિ પૂર્વે હોનારા જગતના પ્રલય પછી સ્થિત રહેનારા જગતની સ્થિતિમાં વિવિધ રૂપ ધરી રક્ષણ કરનારા અને પૂજા પામનારા-કરુણામય કોમલ અતઃ કરુણતા વૃક્ષના મૂળમાં ડાળ પર્ણ ફલફૂલ અને ળીજ થવાની શક્તિરૂપ નીચ કર્મે કરવાવાળા વામીઓ જેવા શુદ્ધ અને મેન્દ્રમા અતરિક્ષમા, મેધમા, વાસ કરી રહેલા જગન્નિયામક રૂદ્રને અમારા નમસ્કાર હો

સ્થિતિ લય અને હિમ્મતમાં તતદ્ વરતુ કરાવનાર સર્વાવસ્થામાં સ્થિત થાસ કરી રહેલા રૂદ્રદેવને અમારા નમસ્કાર છે.

જરાયુજ અને અડબામાં ઈંડામાં અને કોથળામાં ઈંદ્રિય વગરના ગર્ભ-જાળની સાથે સાથે રહી તેમાં આકારની રચના કરનાર છન્દ્રિયો બનાવનાર-પોષણ કરનાર જન્મ આપનાર-ઉછેરનાર-બાલયુવાને વૃદ્ધ બનાવનાર અને મારી નાખનાર પ્રલયાનરૂપ રહેલા સર્વગત રૂદ્રને અમારા વારવાર નમસ્કાર છે.

નમઃ સૌમ્યાય ચ પ્રતિ સર્વોય ચ નમ

નમઃ યામ્યાય ચ ક્ષેમ્યાય ચ નમ

નમઃ રુદ્રોક્ષાય ચ રુદ્રસાન્યાય ચ નમ

નમઃ ઉર્વર્યાય ચ લક્ષ્મ્યાય ચ નમ લક્ષ્મ્યાય ॥ ૩૩ ॥

આ મંત્રના પ્રભાવતિ ઋષિ રૂદ્રદેવતા સ્વરાજપિ ત્રિષ્ટુપ છંદ અને ધૈવત સ્વર છે.

આ મત્રમાં આધાત અને પ્રસાવાત તથા કર્મ અને તેનું ફળ એકલે પ્રતિકર્મની સૂચના કરી છે. તેમજ સ્વધર્મ અને સ્વદેશના રક્ષણાર્થે વન પર્વતમાં વસનારા લડવૈયા વીરો તથા શિશુગામી રથ અને યાન ચલાવનારાઓ તથા રાજની નોકરીમાં રહી તથા લશ્કરમાં રહી રાજ્ય પુરૂષેનું કર્તવ્ય તથા દૈવતનું કર્તવ્ય સર્વને ખૈાપકારાર્થે પ્રાણ અર્પણ કરનાર સ્વાર્થત્યાગી ધર્મવીર, દાનવીર રથવીર અને દયાવીર ધનીઓ અને ખેડુનોનું કર્તવ્ય એ છે કે આવા પરાપ-કારી પુરૂષોને અન્નાદિ સામગ્રી આપી ઉ-ચેજન આપવું જેવી રીતે કે બાજરીનો એક દાણે જમીનમાં ફેંકવાથી એક હમર દાણું તેમાંથી ૧૦ દિવસમાં ઊગી નીકળે છે તે પ્રમાણે ઉપર લખેલા પુરૂષોને અન્નાદિ સામગ્રી આપવાથી એકદાન દાન અને સહસ્રગણુ તેનું ફળ અદ્ય સમયમાં શિવ આપે છે કદાચને આ જન્મમાં તે પોતાના સત્કર્મનું ફળ ભોગવવા રહેતો નથી તો પણ જોણે સત્કર્મ કર્યું છે તેનું ફળ કદાપિ મિથ્યા થનાર નથી. તેમજ ઉચિત સમય આવતા તેને મળશેજ મળશે. ઇશ્વર બહી જાય એમ નથી. તેમજ ઈગની ઈમાધથી છેતરાય એવો પણ નથી એટલા માટે શુદ્ધ જીવિથી પરમેશ્વર પ્રીત્યર્થે કર્મ કરવાં. અને કદાપિ કરવું અથવા સંકેત્યાવું અને શકાશિલ થવું નહિ.

મત્રાર્થ.

વનમાં વૃક્ષાદિ રૂપથી ઈગનારા, અને ધરમાં રહેનારા, તેમજ તૃણ, ધાન્ય, વહો-દર વીગેરેમાં રહેવાવાળા રૂઢને વારવાર નમસ્કાર છે. શબ્દના ધ્વનિમાં રહેલા, અર્થ અને જ્ઞાનરૂપ, શિશુપતિ કરનારી સૈન્યાઓમાં તથા યાનેને આત્મવાની શક્તિ આપનાર ઉદ દૈવતને નમસ્કાર છે. વીર પુરૂષોના હૃદયમાં રહત ઉછાળનાર અને કોટીયાગી કરી થતું ઉપર ધસનાર અને બાહ્ય ભયગ્રાવન ર સહાર શક્તિરૂપ રૂઢને અમારા પુન પુનઃ પ્રજ્ઞામ છે

નમઃ ચિહ્નિને ચ સ્વચ્ચિને ચ નમઃ

નમઃ વર્માણે ચ ચરુચિને ચ નમઃ

નમઃ શ્રુતસેનાય ચ નમઃ હુંદ્રુગ્ધાય ચ નમઃ

નમઃ બ્રાહ્મજન્યાય નમઃ છૃણવે ॥ ૩૫ ॥

આ મત્રના કૃત્સન્નપ સ્વરાડાપિ નિષ્કૃપ છદ્દ રૂદ્ધવતા છે

રાજ્યકર્મચારી અને દૈવતના આગેવાન પુરૂષેનું કર્તવ્યકર્મ એ છે કે સેના અને સૈનાપતિ ઇત્યાદિ લડવાવાળા વીર પુરૂષોને મોટા પ્રસશીત થઈ અભાદિ સામગ્રી

વાળા દુદુબી વગેરે સાધનો આપી તુષ્ટ રાખવાથી તેમને લડવાને તથા વિવિધ સપાદન કરવાને તથા સત્રુને નસાડવાને સહેલું થઇ પડશે. પ્રેતસાહી વીર ધુરૂષોને દુદુબીનાદ શખનાદ રણ શૂંઝ રણવાણો, સરણાષ વીરેરથી લડવાના રસોત્પાદક ધોષ કરવા વાઘ વગાડનારાઓને અન્ન આગ્રહાદન આદિથી સતોષી ખુશ રાખવા આમા કવી અને જાટચારણ આદીનો પણ સમાવેશ થાય છે. કારણ કે તેઓ પૂર્વજોના પરાક્રમ માત્ર વીરોને પ્રેતસાહી કરનારા છે. અને ધર્મ માર્ગે દોરવનારા છે તેમજ પાપી વાગ્દેવો અને દેસદોહીને નિદા વડે તિરસ્કાર અને અપમાન ઉપજાવનારા છે આમલુ મહેલા નોખતમા અથવા વાળમા અમુક ચૂંઝ થાય છે અથવા ગાયન ગવાય છે તો દુમ દુમ બી એવો શબ્દ નીકળે છે એ શબ્દ લોકડાના ડાડીયામાથી નીકળ્યો કે આમલ- માથી નીકળ્યો કે તાળા કુડીમાથી નીકળ્યો કે અદર વાયુમાથી નીકળ્યો કે આકાશમાથી નીકળ્યો કે હાથના કાડામાથી નીકળ્યો કે બધું મળીને નીકળ્યો એનો ખુલાસો થુ કરવો ! (૧૧૧) આનો ખુલાસો અમે અલ્પશક્તિ તો શું કરી શકીએ પરંતુ વેદવાણી બેરી નાદે કહે છે કે જોનો અમે પાર પામી શકતા નથી જ્યાં અમારી મત્તી નથી. જ્યાં અમે જિતિ જિતિ કહી વિરામ પામીએ છીએ તે અનત અદ્ભુત આશ્ચર્યજનક પાર નહિ પમાય એવી અમાધ રૂદ્રશકિતમાથી આ જ્ઞાન અથવા સ્વર નીકળે છે. વેદ વાણીમા જેનું જ્ઞાન સ્વરૂપ સર્વ વિદ્યાના પ્રજ્ઞાસ્ત્રીવા તરીકે રહેલું છે તે રૂદ્રશકિતનું આ સર્વ સામર્થ્ય છે.

અંત્રાથ.

જેણે મરતક ઉપર ખીલવ ધારણ કરેલા છે અને ખીતપત્રમા પાણીની ચેટે કાઢી અદ્ભુત શકિતરૂપ દેખાએલા છે એવા રૂદ્રને તેના દિવ્ય સ્વરૂપને અમે ખીલવપત્ર ચઢાવી નમન કરીએ છીએ માથા ઉપર મર્મ રક્ષાઃ ત્રણ પાખડીના મિલ્વ હોય એવું મુઠધારી અને કુડનધારી સૈનાપતિ રૂદ્રરૂપને પણ અમારા નમસ્કાર છે. જે શકે સર્વોગે ભસ્મ લેપન કરેનું છે અને જે સૈનાપતિએ આખા શરીરે કવચ ધારણ કરેલું છે એવા રૂદ્ર સ્વરૂપને અનાદિ સામગ્રી વડે કરી તેમનો સત્કાર કરીને અમે નમીએ છીએ.

વિદ્યા સપાદન કરવાના એ માર્ગ છે જ્ઞાન વડે કરીને શબ્દ સાબળવેલ અને આખે કરીને તે પદાર્થ જોવો તેથી જ્ઞાન અને અનુભવ ઉત્પન્ન થાય છે એટલા માટે વેદની શ્રુતિથી જ્ઞાન પામવું અને વિશ્વરૂપનું આને દર્શન

કરી સાક્ષાત રૂઢ સ્વરૂપને અનુભવવું એજ દુઃખથી છૂટવાનો અને વિશ્વ નાશ કરવાનો ઉપાય છે. આ વિશ્વના સર્વ પદાર્થો જોની સેના છે અને જેમાં પ્રત્યેક પદાર્થમાં ત્રણ ગુણ છુપા રહેલા છે. એવા રૂઢ સ્વરૂપને અમે વારંવાર નમીએ છીએ.

દ્રશ્ય તરીકે આ પછે એક ધઉનો દાણો લાઇએ. એ એક ધઉના દાણામાં સત્વગુણની શક્તિએ છે કે તે એક દાણામાંથી હજારો દાણા ઉગીને ઉત્પન્ન કરે છે એની રોટલીઓ અને પુરી તથા પકવાન બને છે લોકોની મુખા મટાડે છે સ્વાદિષ્ટ લાગે છે શરીરનું પોષણ તોષણ અને શુદ્ધિ કરે છે અને સુખથી પેટ પચાળતા પ્રાપ્તિઓ હાસ કરીને સુખે છે હવે એ ધઉમાં રમેગુણ પશુ સમાયલો છે. પુરીઓ ધણી ખાવાથી જીભને તો બહુ સ્વાદ લાગે છે આનંદ ઉત્પન્ન થાય છે પશુ અજીરણ થઇ તાવ આવે છે સારે વૈધને ત્યાં જવું પડે છે અને ઝોસડ ખાવું પડે છે આ એની રમેગુણના મુખ્યત્વક પ્રજ્ઞાત છે. એ ધઉના દાણામાંથી ઝાડો અને પીસાળ થાય આમ વિહાર થાય અને આખરે મરડો થઇ મનુષ્ય થાય એ ધઉનું તમામત્વક સ્વરૂપ છે આ ત્રણે સ્વરૂપમાં જે કાષ્ટ શક્તિરૂપ છે તે રૂઢ સ્વરૂપ છે પશુ તે મુણ તે રૂઢનું નિરૂપ્ત સ્વરૂપ છે. સત્વગુણથી પ્રરી બનાવી દેવને નૈવેદ્ય થાય એ રમેગુણથી રોટલી બનાવી માણસ બને છે અને કૂતરાઓ ખાય છે. અને રમેગુણથી ઉત્પન્ન ચનાર લીંટ લાળ પડે વાંઢાઓ. વાઢ સિદ્ધ એ શરીરનો ગદવાડ ખાઇ પેટ ભરે છે એ પશુ રૂઢની શક્તિ છે અને તમે મુણના બોમ થઇ મરણ નિપળવે છે,

આ અનુવાકનું પુરસ્કારણ નીચે પ્રમાણે.

ત્રણ દિવસ અને ત્રણ રાત સુધી ભૂત ખાઇને નિરતર જપ કરવે. ૧૧ દિવસે પુરસ્કારણ પુરૂ થશે શ્વેતકમળ મહાદેવ ઉપર અડાવતા જવા અને નમસ્કાર કરતા જવા અને જપ કરતા જવું એનાથી રાજ્ય લક્ષ્મી વધે છે આ પ્રયોગ એક માસ સુધી કરવે. મહાદેવની સમીપ ૧૧ બ્રાહ્મણોને જમાડવા.

રાજાની વર્ષગાંઠને દિવસે પીપળામાંથી અગ્નિ ઉત્પન્ન કરવે. અને સમિધને ધી વાળાં કરીને ૨૧ હજાર આહુતિ આપવી ૧૧ હજાર દુર્વા કોમલી આ પ્રમાણે કરવાથી રાજ્ય જપ અને આયુષ્યવાળો થાય છે.

વિજયને પ્રાપ્ત કરવા માટે દર મહિને એક એક લાખ જપ કરવે. સુશ્રામ સ્થળની પાસે બંધને રાજાએ આસન કરીને દહી મધ ધી સચુકત

કરીને નમસ્કાર ૧૧ વખત કરીને હોમ કરવો. અને શેષ 'રહેલા' બધીને જુમી ઉપર પાણીવાળો કરીને નાંખવો અને સત્તુની સેના સામે ફેંકવો. આ પ્રમાણે કરવાથી કરીને સત્તુની સેના હમેશને માટે હારી જશે. શુદ્ધ કરેલા ચોખા ત્યાં છાટવા તેમ અગ્નિમા પશુ નાખવા. તેનાથી સત્તુનો નાશ થશે પછી રાજાએ સર્વ આયુધો ઉપર મત્રેલા ચોખા ચઢોડવા તેનાથી આયુધોના તેજની વૃદ્ધિ થશે પછી એ આયુધો સત્તુને મારવા તેથી સત્તુ સેના નાશ પામશે આકાંક્ષાના લાકડાંના સમિધો એક લાખ નમસ્કાર કરતા કરતા દર નમસ્કારે હોમવા અને આ ક્રિયા કરતી વખત સ્વાહા મત્રેઆર પૂર્વક એવી બાવના કરવી કે પર સેના એટલે સત્તુ સેના સ્થબી જાઓ. એટલે તરત સૈન્યા સ્થબી જશે

પુત્ર કામના વાળાએ મત્ર બણી નમસ્કાર કરતા જઈ દહીં, ધી, મધ, વડ સમી છત્વાદિના સમીધો ૨૧ હળર હોમવા અને નમસ્કાર કરવાથી પુત્રપ્રાપ્તિ થશે મર્મની રક્ષા થશે તેમ બાળક અવતર્યા પછી પીડાવહિ નહિ થાય

ટીકા.

ઉપર પ્રમાણે લક્ષ્યાવધી રોજબરોજ આકૃતિ નમસ્કાર પ્રદક્ષિણા અને વિવિધ પ્રકારના કુતદ્રવ્ય હોમી સિવતુ આરાધન કરવામાં આદ્યજ્ઞાને ભોજન અને દક્ષિણા આપી તૃપ્ત કરવાથી મત્રયોગ સિદ્ધ થશે એમાં કંઈ પણ શંકા નથી. સર્વ કાષ્ટને વિદિત છે કે ભોજનાનાથ શકર ચોડા તપથી અતિ પ્રસન્ન થાય છે અને એ કામનાથ મહાદેવ ભક્તની મનકામના પુરી કરે છે. એમાં કાંઈ પણ શંકા નથી. આમાં હકયોગ મત્રયોગ ધ્વાનયોગ છે. તેથી તે ભક્ત ચોખા-રૂઢ થાય છે. ઇશ્વર કૃપાને પાત્ર થાય છે. મનવાચ્છિત મેળવે છે પ્રત્યાદિ પ્રત્યાદિ સિવકવચ વાચો એટલે ખાતરી થશે. આ જન્મમા કદાચને સત્તુનો પુષ્પાશ્વ વિશેષ હશે અને ઇશ્વરની પ્રત્યક્ષા ન હશે દેશ કાળ દ્રવ્યની પ્રતિકૂળતા હશે તો પણ આવતા જન્મમાં એ મત્રનું ફળ સત્ય સકલ્પવાન ચોખીને નજમાનને મળ્યા વગર રહેશે નહિ તેથી આ જન્મે ફળ ન થાય તો આસ્થા છઠાવી નાંખવી નહિ. આવતે જન્મે ઇશ્વર તે જીવાત્માને એવી પરિસ્થિતિમાં ચૂકશે કે તેના સર્વ સંકલ્પો ફળી જીવત થશે વેદમત્ર કદીપણ નિષ્ફળ થતા નથી બધા સુખી પ્રતિમધક હોય ત્યાં સુખી ફળ થતા માત્ર વિવિધ ભાગે છે.

કથાનં

જય અર્ધનારીશ્વર નમો નમો
 જય પ્રસન્નવદના નમો નમો,
 જય શિવ શિવા અર્ધાંગ નમો
 જય ગીરીશ ગીરીજ નમો નમો,
 જય ! જમણી બાજુ મુક નમો
 જય ! વામ બાજુએ શિવા નમો,
 જય એક હસ્ત સર નમો નમો.
 જય વામ હસ્ત ધનુ દિવ્ય નમો
 જય નદી રથારૂઢ નમો નમો,
 જય ભૂ નભ જલ ચારી નમો
 જય ! અર્ધ જટાધર નમો નમો,
 જય ! વામ ત્રિશૂલવેણી શ્રી નમો
 જય ! વરદ શિવ હર નમો નમો,
 જય નાક નયની ધર શિવા નમો
 જય એક અક્ષી રવિ શિવ નમો,
 જય કમલનેત્ર જગદ્ગ નમો
 જય અર્ધ બાલ ત્રિપુક નમો,
 જય ! અર્ધ કુકુમ બાલ નમો.
 જય કર્ણ સર્પ ધર નમો નમો,
 જય ! કુકુલ અર્ધ વામ ભાગ નમો.
 જય ! અર્ધ કંઠ નીલ નમો નમો,
 જય ! મંગલ મુદ્રા ધરા નમો.
 જય અર્ધ આંગ હર ભસ્મ નમો,
 જય એક પયોધર માત નમો
 જય દીગમ્બરા શિવ નમો નમો,
 જય દીવ્યામ્બર જગ માત નમો.
 જય ! બીજ રૂપ શિવ નમો નમો,
 જય ! ધ્યાન ધરાધર અભ નમો
 જય વિષ્ણુ વિરચી પુણ્ય નમો,
 જય ઈદ્ર સચી વહીત નમો.

જય ! સર્વ ભૂષિ શિવ નમો નમો,
જય ! સર્વ સૌભાગ્ય ધરિણી નમો,
જય ! સત્ય ચિદ શિવ નમો નમો,
ધન્વિરા જ્ઞાન વિદ્ અવિદ નમો

નમઃ છૃષ્ણવે ચ પ્રમશાય ચ નમઃ
નમઃ નિષક્રિણે ચ હ્રુધિમતે ચ નમઃ
નમઃ તીક્ષ્ણેષવેચ આયુધિને ચ નમઃ
નમઃ સ્વાયુધાય ચ સુધન્વે ચ નમઃ ॥ ૩૭ ॥

આ મત્રના કૃત્સન્કષિ, ડરદેવતા, ન ચુદ્ધાષિ ત્રિષ્ટુપ છદ અને ધૈવત સ્વર છે.
નહાના નહાના વેાડળામા રહેનાર, જળના ધોધવા તથા નદીમાં રહેનાર
તેમ નદી કીનારે વસનાર નાવડી ચલાવી નદીમાં રહેનાર નહેર બાધનાર
તથા નહેરમા વસનાર, કુવાના જળમા રહેનાર, અને ખેતરોમાં પાણી પાનાર,
તળાવો બાધનાર અને તળાવોમા જળરૂપે રહેનાર, તાના નાના માર્ગો, નેળો,
ખોટારસ્તા બાધનાર-સમારનાર અને રહેનાર. વિષમ માર્ગ, પર્વતની તળેટીઓમાં,
રહેનારા ખાડા ખાઓટીયામ. જળરૂપે રહેનારા રૂદ્રદેવતને અમે વારવાર
નમસ્કાર કરીએ છીએ

હે દિવ્ય બિષળ્ય બલ્ય-વિચારવત વ્યુહરચના કરવાવાળા સર્વવિદ, પ્રતાપ
સ્વરૂપ કોમળ અંત કરણવાળા વિવિધ પ્રકારના મુક્ત, અમુક્ત, મુક્તામુક્ત,
મત્રમુક્ત, રેફાટક દ્રવ્યમુક્ત તીક્ષ્ણ ધારવાળી તરવાર ધરનારા જુશડી તથા
સહસ્ત્રજ્ઞિ યત્રમુક્ત બાણ છોડવાવાળા ત્રિશુળધારી રૂદ્રને અમે નમીએ છીએ.
મદા, તોમર, મુદ્ગર, આદિ ધારણ્ય કરી લડનારાઓને તથા સેનાપતિઓને રથી
મહારથી, અતિરથીને, અન્ન આચ્છાદન વગેરે આપી સત્કાર કરી
પ્રોત્સાહ વધારવો એ સર્વ મનુષ્યોનો ધર્મ છે. એમ કરવાથી રૂદ્રદેવ પ્રસન્ન થશે.

કર્મ કરવું મનુષ્યને આધિન છે. રૂળ આપવું ઇશ્વરને આધિન છે.
હિંચિત દેશકાળ અને પરિસ્થિતિ અનુકૂળ હોય અને ઇશ્વર કૃપાથી પ્રતિબંધક
હૂર થાય તોજ યથાકાળે રૂળ સિદ્ધ થાય છે ભકતો અને ઉપાસકો તથા
અનુબંધન કરવાવાળાઓને તરતને તરત રૂળ જોઇએ છે. પણ તે તુરત
મળતું નથી તે ઉપરથી નિરાશ થવું નહિ ભક્તની ઇચ્છા પ્રમાણે કરવું
ઇશ્વરને બહુ કઠણ પડે છે. કારણકે તેને શ્રુતિયુક્ત સર્વસંહિ નિયમો જળવ-
વાના છે તેમથી એકપણ નિયમ તૂટે નહિ અને શ્રુતિનો એકપણ અક્ષર

અસલ ઠરે નહિ ભક્તના, યત્રુના પ્રારબ્ધભોગ મિથ્યા થાય નહિ ઇલાહ ઉપર નજર નાંખી તેમાથી રસ્તો કાઢી યોગ્ય સમય આવે એટલે ઇશ્વર તુરત ફળ આપે છે અનેક જન્માંતરે પણ કરેલું કર્મ ફળ આપ્યા વિના રહેતું નથી એ સિદ્ધાંત છે માટે ભક્તોએ શ્રદ્ધા ઉઠાડી નાખવી નહિ

રાજા પ્રજાનો ધર્મ એ છે કે જ્યાં જ્યાં સત્કર્મ કરનાર મનુષ્યો વસતા હોય અને અનાદિક સામગ્રીની તગીમા હોય તેના ઉપર દયા દર્શાવી માન પૂર્વક અન્ન આપવું એ સર્વ કોષ્ઠનો ધર્મ છે કોષ્ઠએ એકલ પેટા થવું નહિ સમષ્ટિ અર્થે વ્યઘ્નિએ પોતાનો ભોગ આપવે, સમષ્ટિની સેવા જેને લોક સમ્રાટ કહે છે તેને અર્થે સેવા કરતી એટલે પરોપકાર કરવે, એ પરમેશ્વરની સેવા કર્યા બરાબર છે. કારણ કે સમષ્ટિ એ ઇશ્વરનું સ્વરૂપ છે આપણામાં કહેવન છે કે પાત્ર માણસનું કુટુંબ પોષણ કરનાર પરમેશ્વર તુલ્ય છે પણ ત્યાં પરમેશ્વર છે. વ્યઘ્નિ એ જીવનું સ્વરૂપ છે એકલ પેટા કદાપિ સુખી થતો નથી. આ સમયમા એક દ્રષ્ટાંત છે કે

એક કન્યુસ લોભી ધનવાન આગબોટમાં બેઠો હતો. બર દરિયે આગબોટને ગાળકુ પડ્યું અને સઠ ફાટી ગયા. ખારવા લોકો જુએ મરવા માંડ્યા તે સમયે બધાએ પોતાનાં વસ્ત્ર આપી તથા પોતાની પાસેનું અન્ન હતું તે ખારવાએને આપી તેનું પોષણ કર્યું અને લુગડાના સઠ બનાવ્યા પેલા કન્યુસે વસ્ત્ર અને ખાવાનું કંઈજ ન આપ્યું તેમજ આગબોટને ચલાવવામા તથા પાણી ઉઘેડવામા કંઈપણ મદદ કરી નહિ અને ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરોકે મને બચાવો અને આ બધાનો પૈસો મારા હાથ લાગે અને આગબોટ કુળી જાય તો હું એકાદ પાટીયાનો આશ્રય લઈ કાઠે નીકળી પડું ઇશ્વરનું કરવું તે આગબોટ બચી. તે વખત પેલા લોભી માણસે કહ્યું કે હાય હાય મારો ધારણા બધી નિષ્ફળ ગઇ, કોષ્ઠએ પૂછ્યું કે તે શું થાયું હતું ? ત્યારે તેણે પોતાના મનની વાત કહી તે ઉપરથી બધાએ ખીજવાળને તેને ઉચકીને દરીયામા ફેંકી દીધો અને તે મરણ પામ્યો. પોતાને ઉગરવાનો રસ્તો તો એજ હતો કે સાર્વજનિક હિતનું ચિંતન કરવું અને તેમા પોને પણ આવી ગયો-એટલે ઇશ્વર તે વ્યઘ્નિનું પણ બલુ કરે છે જે પોતાનું જ બલુ કરવા છૂટે છે એકલ પેટાપણું રાખે છે તેનું કદીજ બલુ થતું નથી વેદમા એજ સર્વ સુખ મેળવવાનો અને ઇશ્વર પ્રાપ્તિનો નિષ્કટક સરળ સીધો અને સહેલો મર્ગ છે કે જેથી દુઃખ સાગરને મનુષ્યો ગોપદમા રહેલા જળ સમાન જોવા નિ જાય છે

નમઃ કુપ્યાય ચ અવટ્યાય ચ નમઃ

નમઃ ચિત્ર્યાય ચ અતપ્યાય ચ નમઃ

નમઃ મેષ્યાય ચ વિદ્યુત્યાય ચ નમઃ

નમઃ વર્ષ્યાય ચ અવર્ષ્યાય ચ નમઃ ॥ ૩૮ ॥

આ મત્રના કૃત્સરૂપિ રૂપ દેવતા શુરિઆર્ષિ પકિતછદ અને પચમ સ્વર છે.

ગાનરૂપે શકિતરૂપે, શાતિરૂપે, આનંદરૂપે, સુખ રૂપે સર્વત્ર વિવિધરૂપે વસેલા અનેત શક્તિ રૂપ સ્થિત છે. બ્રહ્મા વિષ્ણુ રૂપ ઈંદ્ર વરુણ અગ્નિ, યમ, કુબેર, ઇત્યાદિ વિવિધ નામે એકજ ગાનરૂપ રૂપ છે તેની વિવિધ શક્તિઓનું દર્શન કરાવી તેનું વર્ણન આ રૂપાધ્યાયમા પ્રત્યેક સ્થળે છે કથું છે.

મત્રાર્થ

કૃવામા, ખાડા ખાખોચીયામા, શરદ્ગતુના રવચ્છ વાહનમા, ત્રિખંડ ગતુના તાપમા, મયન મડળમા, ચમકારા કરતી વિદ્યુતમા અને અગ્નિમા વરસાદ અને સુકવણુમા એટલે દુકાળમા તથા સમુદ્રમા આ સર્વમા પોતાના રવરૂપે સ્થિત થએલા ચૈતન્ય ધન ગાનસ્વરૂપ રૂપને અમે વારવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ

આ મત્રમા જ્યાં જ્યાં અને જોને જોને અનાદિક વસ્તુઓ પૂરી પાડવાથી અનેક કાર્યોની સિદ્ધિ થઇ દાનેશ્વરી ઉપર સર્વ દાઇના પ્રેમ અને પ્રસન્નતા વધે છે, સહચી પહેલા કદાચ પશુ કામ કરવાને માટે શરીરમાં શક્તિની જરૂર છે અને એ શક્તિ અન્નથી પ્રાપ્ત થાય છે. શક્તિમાન મનુષ્ય સર્વ કાર્ય કરવાને શક્તિમાન થાય છે માટે અન્નદાન એ જીવીત દાન સમાન છે પાત્રે દાન કરનાર મનુષ્ય એક ધણુ દાન અને સહજ ગણુ પુણ્ય એટલે લાભ મેળવે છે અને તેના ઉપર ઇશ્વરની કૃપા થાય છે

સર્વત્ર સ્થિત રૂપને નમસ્કાર છે એવું કહેતામાં મનમા ઇશ્વરની અગ્રાધ અને અમમ્મ શક્તિનો વિચાર એકદમ પેસી શકતો નથી એટલા માટે ઇશ્વરની મહાન વિશુદ્ધિ જે ઠેર ઠેર રહી છે તેનું વર્ણન કરી તેમાં રિક્ત રૂપને આ મત્રમા બતાવ્યા છે તેનું કારણ એ કે સર્વને સુરપદ્ધ સર્વત્ર વસેલા રૂપનું અને તેની વિશુદ્ધિનું અરાખર દર્શન થાય સર્વ સ્થળે જગ્મ કદ્દાચ આવ્યા કરે છે. એ જાપની સમાન છે જાપમાં વિશુદ્ધિનો ખ્યાલ આવતો નથી. પશુ આ મત્રમા તે વિશુદ્ધિનો વિચાર અને જાપ એ બે

કર્મનો વિચાર અને અધ્યાસ થાય છે. જેનો અતિશય અને વારંવાર અધ્યાસ થાય છે તે મરણ થતા પછી છુસાઇ જતું નથી જે વસ્તુનો ધણો અભ્યાસ નથી તે સહજમા છુટી જવાય છે માટે દરરોજ શિવની ઉપાસના કરવી, કે જેથી ધ્યેય વસ્તુ જે શિવ છે તેના ગુણ કર્મ સ્વભાવ આપણામાં દાખલ થાય છે અને તે દાખલ થયા કે તેની સાથે તેનું ઐક્ય પછી આપણામા દાખલ થાય છે. એટલા માટે શિવપૂજન અચન ધ્યાન જ્ઞાન વીગેરે કરવાની જરૂર છે.

નમ વાત્સ્યાય ચ રેષ્મ્યાય ચ નમ

નમ વાસ્તવ્વાય ચ વાસ્તુપાય ચ નમ:

નમ સોમાય ચ રુદ્રાય ચ નમ:

નમ સ્તામ્નાય ચ ઋણાય ચ નમ:

નમ શંગવે ॥ ૩૯ ॥

આ મંત્રના કુલે નકષિ રૂદ્ર દેવતા સ્વરાડાર્પિ હૃદયમ સ્વર છે. મંત્રાર્થ.

ધર આપવાની ભૂમિમા વસેલા, વાસ કરી રહેલા ધરમાં વસેલા, વાયુમાં રહેલા, પ્રલયકાળમા સ્થિત રહેલા, ધરના રક્ષક, જમદયા સહિન, સહનો કરવાવાળા, અદ્રમા વ્યાપકરૂપે રહેલા, અને પ્રમાતના સૂર્યમા રક્ત વર્ણરૂપે ત્રિવર્ણના રહેલા ધર ધર વ્યાપી દુષ્ટ પાપીઓને સંવસાવનારા કોઈ ઠેકાણે સત્વાકૃતિ કોઈ ઠેકાણે રજોગુણાકૃતિ અને કોઈ રથજે તમાત્મક પ્રકૃતિમા રહેલા રૂદ્રદેવને અમારા નમસ્કાર છે

આ અનુવાકનું પુરસ્કરણ નીચે મુજબ.

એક અપવાસ કરીને મંત્રનો ૮૦૦ વખત જપ કરવો તેનાથી પુરસ્કરણ પુરૂ થશે, ચાર વર્ણને વચ્ચે કરવા માટે પીપ્પળો, વડની જડા અને ઉદુમ્બરના (ઉમરડો) સમિધ બનાવીને ધી મધ દહી વીગેરેની એક અમૃત (દશ હમ્બર) આકૃતિ આપવાથી ચાર વર્ણ વચ્ચે થશે.

બુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવા માટે કપિલા ગાયત્રી ધી પાંચ હજાર વખત હોમવું તેનાથી બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે બળવાન થવાને માટે ધીના પુડા બનાવીને ૯ હજાર આકૃતિ આપવી શરીરનું આગમ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે ખેરના લાકડાના સમિધ બનાવી દહી મધ અને ધીની પાંચ હજાર આકૃતિ આપવી. રૂપવાન થવાને માટે આખાના પાદડા દહી ધી મધ હોમીને આકૃતિ આપવી.

ધન મેળવવાની ઇચ્છાવાળાએ સૌ સહિત અગ્નિકુડ પોતાના હસ્તના પ્રમાણના આપનો ખોદીને બનાવવો. અને અગ્નિ અરણીના કાષ્ઠમાથી મથન કરીને કાઢવો, તે અગ્નિકુડમા નાખી દહી ધૂત તથા શ્વેત કમળોની પાંચ હળર આહુતિ આપવી તેનાથી લક્ષ્મી પ્રકટ થશે અને તેમના વાદાનથી સદાકાળને આટે લક્ષ્મી વૃદ્ધિ પામશે કપાસના બીજથી એટલે કપાસીઆની અમૃત આહુતી ધી સાથે આપવી તેનાથી કપાસના લુપકાની વૃદ્ધિ થશે. ખાંચની ઇચ્છાવાળાએ ખાંચને ખોદીને આ અનુનાકના મંત્રોને બપોળા બપોળા દશ હળર પ્રદક્ષિણા કરવાથી ગાય, ઢોરની વૃદ્ધિ થાય છે

પુત્રની ઇચ્છાવાળાએ પલાસના સમીધ લઈ દહી મધ અને ધી સાથે હોમવાથી સર્વને વશ કરનાર પુત્ર પ્રાપ્ત થાય છે આયુષ્યની ઇચ્છાવાળાએ પ્રાયેક વરસે દુર્વા અને ધીનો હોમ કરવો તેનાથી ૧૦૦ વર્ષનું આયુષ્ય થાય છે વિદ્યાની કામનાવાળાએ પીપળાની સમીધ લઈ ધી સાથે એક લાખ આહુતિ આપવી તેનાથી સર્વ વિદ્યા પ્રાપ્ત થાય છે. રાજ્યની કામનાવાળાએ સુમધી દ્રવ્યો મધ અને ધીવાળા કરી પાંચ લાખ આહુતિ આપવી તેનાથી તેનો સમ્રાટને ઘેર જન્મ થાય અને સામ્રાજ્ય પામે છે.

સુકિતની ઇચ્છાવાળાએ ચાંદ્રાયણ કરીને આ અનુનાકના મંત્રોનો ૨૧ હળર વખત બપોળ કરવો ત્યારપછી પાંચહળર પ્રદક્ષિણા કરવી અને પ્રાણાથામ કર્મપછી પાલાસ અને પીપળાના સમીધ લઈ મધ અને ધો વાળા કરીને ૩ લાખ આહુતિ આપવી તેનાથી શત્રુની કૃપાથી તે જન્મ મરણના ફેરાથી મુક્ત થાય છે અને બીજા તે કુલમા ઉત્પન્ન થએલા માણસો જો કદાચિ શૈરવ નરકમાં પડેલા હોય તોપણ તેમનો ઉદ્ધાર થઈ શકેલા લોકમા જાય છે. બ્ધા સુધી ઈદ્રિ અને પચમહાજન અને પૃથ્વીનો પ્રત્યેક થાય ત્યાં સુધી તેનું કુળ અવિવિહન કાયમ રહે છે

ધ્યાન

કેહારો તાલ દાદરો.

શિવશકર બર મોચન બજ બાવથી દીગમ્બર,
કંઠ વેલિત શુભ બ્યાધ ચર્મ સર્વોમ ભરમ વિભુષત ભજન
વટવક્ષ મૂલ મગને ચક્રી ભટકે જટા સુકેશમ
વાયુ વટોએ ચહડી ઉરાહનો દક્ષ દક્ષ જટ ભજન

કરધારી ત્રિશૂળ તાંડવે નર્તન કરે રણુ બૂપર,
અદાઠ હાસ્ય કરી ધોર મળીર માન કરતા શ્રીહર બજ૦
કૂળ પાપી લોભી રાજ્યસત્તા ધન પરાયા જોહર,
સત્ત્વ ને સ્વતત્ત્વતા હરી શત્રુ સીકર સમ.
(તેવાને) ધોર નકે પાડવા સ્મિત વદન શોભે સુખકર,
દેશ ભક્તો લોક સમ્રાટ સ્વાયં અર્પણ કર નર બજ૦
ધન્વિરા આનંદ ચિદ ધન વીર પડયો રણુબૂ ૫૫,
સ્વર્ગસુખને આપતા તે બજ સદા શિવ હર હર બજ૦
ઠકે તતસત અક્ષાર્પણ મસ્તુ

ઠકે

નમ શંગવે ચ પશુપતયે ' ચ નમ
નમ: ઉગ્રાય ચ મીમાય ચ નમ:
નમ ઉગ્રેવધાય ચ દુરેવધાય ચ નમ:
નમ' હન્ત્રે ચ હનીયશે ચ નમ
નમ કૃષ્ણે ચ હરિકેશોમ્ય નમ:

નમ તારાય ॥ ૪૦ ॥

આ મત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રભુપતિ ઋષિ, ૩૬ દેવતા હુરીગતિ શકરી ૭૬
અને પંચમ સ્વર છે.

આ અનુવાકમા ૩૬ શક્તિ જે જે કામ કરે છે. તે તે કામના કર્તા
રૂપ છે. એમ બતાવી તેમાના તે તે મુખ્ય મુખ્ય ગુણવાળા નામપૂર્વક શકરને
નમન કરવામા આવે છે.

જે ૩૬ તુલ્ય કામ કરનારા મનુષ્યો અને પશુઓ છે તેમને અન્ન
જલાદિ આપી સતુષ્ટ કરવાથી સુખ પ્રાપ્તિ થાય છે. સર્વમા ૩૬નું સ્વરૂપ
કર્મ કરાવે છે. માટે તે સર્વ ૩૬ રૂપને નમન પહોંચે છે

અત્યાર્થ.

પરમ કલ્યાણકારી વેદવાણી પ્રવતાવનાર જ્ઞાન સ્વરૂપ ૩૬ને અમારા
પ્રજ્ઞામ છે પ્રાણી માત્રનું પાલન કરનાર ૩૬ શક્તિને અમે નમીએ છીએ.
શત્રુઓને મારવા કઠણ આયુધો ફેંકનાર ભયાનક ૩૬દેવને અમે પ્રાર્થાએ છીએ.
શત્રુને ભય ઉત્પન્ન કરાવનાર ભયાનક દર્શનધારી, સામે હોભેલા શત્રુનો વધ

કરવામાં તાત્પર, અને દૂરના જાત્રુને પણ ચક્રાવનાર રૂઢ દેવને અમારા પ્રભુજી છે. મારવાવાળાના સ્વરૂપના અતરમાં રહેલા, મૃત્યુજય મૃત્યુનો અબ્બલ કરવાવાળા રૂઢને અમે નમીએ છીએ, સુવર્ણ સરખા જેના પીળા કેસ છે. ભકતોને વર આપવામાં કલ્પનરૂપ અને સસારને તારવાવાળા જી સ્વરૂપ રૂઢને અમે વારવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ.

નમઃ શંભવાય ચ મયોમવાય ચ નમઃ

નમઃ શંકરાય ચ મયસ્કરાય ચ નમઃ

નમઃ શિવાય ચ શિવતરાય ચ નમઃ ॥ ૪૧ ॥

આ મંત્રના પરમેષ્ઠિ ઋષિ, પ્રગપતિ દેવ અને રૂઢ દેવતા છે મધ્યમ સ્વરૂ છે.

આ લોકના સસારના સધળા સુખ આપનારા, પરલોકનું સુખ આપનારા લોકિક સુખ કરવાવાળા, મોક્ષ સુખ આપનારા, કલ્યાણરૂપ જીવને નિષ્પાષ્ટ કરનારા, ભકતોનું હમેશા કલ્યાણ કરવાવાળા રૂઢદેવને અમે વારવાર નમીએ છીએ.

સર્વ મનુષ્યોએ પ્રેમ ભકિત પૂર્વક સર્વ મગલના દાતા ઇશ્વરની ઉપાસના કરવી તથા સેનાપતિનો સત્કાર કરવો તેને રૂઢ દેવત મનવાંચિત્ત રૂઢ આપે છે.

ટીકા.

નિશ્ચેષ્ટ અવ્યુદ્ધ કરે તે શિવ એનો અર્થ એ છે કે કોઈપણ જાતનું સુખ આ દુનિયાનું અને પરદુનિયાનું બાકી રહે નહિ. વિનાશકારક નિવડે નહિ દિન દિન પ્રતિ ઉત્તમોત્તમ ગતિ આપી મોક્ષ પર્યંત મગલ આપનાર તે જોળાનાથ વરદ શિવ કલ્યાણરૂપ વિવિધ નામરૂપે અને અતર્થામિ-રૂપે વિદ્યમાન પ્રધાન સ્વરૂપ રૂઢ છે પચ્ચુન એ જેના પાંચ વદન છે. જેટલા બ્રહ્માડ થયા અને પ્રજા થયા તેની મણ્વત્રી માટે નરરૂપ જેણે બ્રહ્માના ટોકાની માળા ગળામાં ધારણ કરી છે એવા વિશ્વરૂપની રૂપકાલકાર વડે પ્રાર્થના છે. અથ વિસ્તાર બધે વિશેષ લખી શકતા નથી.

નમઃ પાર્યાય ચાર્યાય ચ નમઃ

નમઃ પ્રતરણાય ચ ઉત્તરણાય ચ નમઃ

નમઃ તીર્થ્યાય ચ કુર્યાય ચ નમઃ

નમઃ શાપ્યાય ચ ફેન્ચ્યાય ચ નમઃ

સિકત્યાય ચ નમઃ ॥ ૪૨ ॥

આ મત્રના પરમેષ્ઠિ ઋષિ, પ્રજાપતિ ર્દ્ર દેવતા ત્રિષ્ટુપ છંદ દૈવત સ્વર છે.
મત્રાર્થ.

સમુદ્રના કિનારામાં વિદ્યમાન રહેલા, સસાર સાગરમાં જીવનમુક્તરૂપે રહેલા, સસાર મધ્યવર્તિ ર્દ્રદેવને અમે નમીએ છીએ સમુદ્રમાં ચાલતાં વહાણમાં તરવાની અને ધારેલે પાર પહોચાડવાની શક્તિરૂપ ર્દ્રને અમારા નમસ્કાર છે મત્ર જપના યોગ વડે પાપથી મુક્ત કરવા આપ સમર્થ છો.
ટીકા.

એક વરસાદના ઝાપટામાં દુકાળ પાડે કે સુકાળ પાડે કે અતિવૃષ્ટિ થઈ જાય કે કોઈ વિનાશકારક મહારોગ ફાટી નીકળે એક ધરતીના આયકામાં સમુદ્ર ઉભટી વિપ્લવ કરે અથવા અગ્નિની વૃષ્ટિ થાય અને જપાનના જેવો જાણ થાય જગતમાં જેટલી મહાન લડાઈઓ થઈ છે અને મોટા ફેરફાર થયા છે તે કોઈ કુદરતી બળાવથી અથવા તેા કમાન્ડર ઇન ચીફની બુદ્ધિ હેઠી વળવાથી પરાજય થયા છે અને મન્દોમત આચીયા લાચીરા લોભી-ઓની સત્તા એક પળમાં આગસમાથી વિજળી પડે એવા તિવ્ર સવેગથી વૂટી પડે છે એમ ઇતિહાસ કહે છે જેવી કે વોટરકુની લડાઈમાં શત્રુનું સૈન્ય આવતુ જોઈ પોતાનું સૈન્ય છે એવી ગફલત નેપોલીયને કરી અને શકડાઈ કેન્ના મરણ પામ્યો. પ્લાસીની લડાઈમાં એક વરસાદના ઝાપટાને લીધે સીરાજદૌલા હારી ગયો અને અંગ્રેજોના હાથમાં હિંદીસ્થાન આવ્યું.

એક બગાસુ ખાતા પવનનો ઝપાટો મોમાંથી નીકળી ગયો અને પાછો ન આવ્યો અને ત્યાં ચક્રવર્તી રાજના પ્રાણુ મયા હજારો રૂપીઆના પગાર ખાનારા કુશળ બિષક મોઢા વકાસી રહ્યાં હતાંદિ ર્દ્રશક્તિ નથી તેા બીજી શુ ? માટે હે આધળાઓ, રાજ્ય અને લક્ષ્મીથી છઠ્ઠી ગયેલા તુડ મીનસીઓ, નાસ્તિકો, અને વામીઓ જરા તેા વિચાર કરો પોતાના અતરમાં અહભાવ વડે કરી કાઢવ કચરાના ચુથારા કરી પાપ ન ભરો. કર્મના ફળ આપનાર ર્દ્રશક્તિ તમે ઉધો છો ત્યારે પણ જગત રહે છે માટે વિચાર કરો તમે સુર છો થોડે લખે થણુ કરી વાચજો. હવે બીજી અમે શુ વધુ કહીએ શુ પાડેસી મરોમ છે તેને છુદી મારવો એ પુણ્યનું કામ છે કે ?

પ્રમુદ યુરોપીય જર્મન યુદ્ધ સમયે અજીક્ય મહાન અંગ્રેજી મનબોટ અને મન બોટોનો એક કાફલો લઈ લડાઈના પ્રધાન હિંદના પ્રિય અને માન-વતા લોર્ડ ક્રીચનેર રશિયા સાથે કંઈ પતાવટ કરવાના ધરાદાથી દરિયાની

મુસાફરી કરતા રતાકર સામરે પોતાના પેટમાં એક સપાટા સાથે મનવોલેટ
ટોરપીડો બોટસ તથા આખી એપ્રીસના સ્ટાફ સાથે ક્યાં જેપ કરે નાંખ્યો.
તેનો હજી કંઈજ પતો મળતો નથી તેમજ આપણા માનવતા સમ્રાટનો
થોડો સૈન્યની વ્યૂહ રચના જોવા ગયા ત્યાં તો પના ધડાકાથી નમકી સમ્રાટને
પૃથ્વી ઉપર પછાડી કમર બાગી નાખી અને છ માસનો ખાટલો સેવવો
પડ્યો. ઝાસીની રાણીનો થોડો પાણીનો રેશો જોઈ અમકયો અને યુદ્ધ પ્રસંગે
કટોકટીનાં વખતે હમો રહો અને રાણીનું મૃત્યુ થયું અને બડાઇ દારી મધ.

અગાની ભોડા કહે છે કે ઇશ્વરની લાકડીને અવાજ નથી. આર્થવર્તની
પ્રમસમુદ્ર ભરનારી ધનદ ધન અને ખેતી કરનારા બળદ તથા વાહરડા વિનાપરાધે
કટોકટ કપાયા જાય છે તેનું તો આ દુષ્ટ પરિણામ નથી. ઇત્યાદિ વિવિધ
તર્કો દોડાવે છે, હકસલિ, સ્પેન્સર, ડાવિન ખાટલો જોવા મહાન વિદ્વાનો
ઇશ્વરનું અસ્તિત્વ માનતા ન હતા અને ધર્મને સ્વીકારતા ન હતાં પરંતુ
તેમની જીદગીનું વર્તન આલેખતા સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે કે તેઓ ધર્મને
માર્ગે તો ચાલતા હતાજ ધર્મ શબ્દને બદલે તેઓ નૈતિક વર્તન કહેતા અને
ચાલતા. પણ ધર્મોત્તમા અને નાસ્તિકોને ચાલવાના અને જનસંમુદાયને 'બોધ
કરવાનો આશય તો એકનો એકજ છે તેઓ પુનર્જન્મ અને કર્મફળને
માનતા ન હતા પણ આઘાત અને પ્રત્યાઘાતના કુદરતી કાયદાને તો માન-
તાજ હતા. કર્તા જિતા કર્મ અને તેનું ફળ થયું નથી એજ તેઓ માનતા હતા.
પણ ઇશ્વર કર્મનું ફળ આપે છે એ વાત માનતા નહોતા. અપૂર્વ એવી વસ્તુ
કોઈ નથી એજ પણ કહેતા. લારે માસતો વિચિત્રે 'માવી' છતાં 'ધાયા' ઉપર
ગીતામાંનું રહસ્ય તો સ્વીકારતા હતા. દીવો બળવાથી મીથુન્યતીમાંનું 'મીથુ' બળી
પ્રાકુ અધપૂડામાં 'માવી' મીથુ બનેછે. એ નિયમની તેઓ ના નહોતા પાકતા.

મત્રાર્થ.

। । પુર્તજન્મ આપનારે રૂદ્ર દેવને અમે નમીએ છીએ 'સંસાર સાગરમાં
તત્ત્વજ્ઞાન સ્વરૂપે રહેલા રૂદ્રને, જ્ઞાસના તુલ્યમાં રહેલા રૂદ્રને, સાગરના ગર્ભમાં
અને પવિત્ર તીર્થ સ્થળોમાં રહેલા તથા સૈન્યમાં રહેલા રૂદ્રને અમારા 'નગરકાર'
છે. સંસારના શીલુમાં વસેલા, યીજમાં અકુરાદિ પુટવાની શક્તિરૂપ રહેલા રૂદ્ર
દેવેતેનો અમારા 'નગરકાર' હો. ઉત્તમ ચોનીમાં જન્મે આપનાર મનવાચિત
આપનાર રૂદ્રદેવને અમે નમીએ છીએ.

મીઠા.

પ્રત્યેક મનુષ્યનો ધર્મ એ છે કે જ્યાં જ્યાં ધાર્મિક સત્પુરુષો વસે છે. અને લોક સમઢાયે કર્મ કરે છે તથા જહાજમા બેસી વ્યાપાર વિદ્યા ઇત્યાદિ દેસાંતર મન કરી મેળવે છે તે સુખ લક્ષ્મી આદી પામે છે. અનદાનથી સર્વને તુષ્ટિ અને પ્રુષ્ટિ મળે છે. જેથી સૌ સૌના કર્તવ્યકર્મમા નિર્વિઘ્ન મમ્મા રહે. આ અનદાનનો અર્થ એવો નથી કે જેને રોજ લાડવા મળતા હોય અને મૂળથીએ મરતાં હોય એવા પૈસાદારને બાજરીના રોટલા ધડી આપવા એવું કહેવાની મતલબ નથી પણ આ મત્રમા અનદાનનું મહાત્મ્ય વર્ણન કરેલું છે કે કોઇને જુપ્પો તરસ્યો દુનિયામાં રહેવા દેવો નહિ.

નમઃ સિકત્યાય ચ પ્રવાહ્યાય ચ નમઃ

નમઃ કિશિલાય ચ ક્ષયણાય ચ નમઃ

નમઃ કપર્દિને ચ પુલસ્તયે ચ નમઃ

નમઃ હરિણ્યાય ચ પ્રપથ્યા ચ નમઃ લગ્ન્યાય ॥ ૭૩ ॥

આ મત્રના પ્રભાવતિ ઋષિ રૂદ્રદેવતા જમતિહદ અને નિષાસ્વર છે

અત્રાર્થ.

નદી વીજેરના કીનારાની રેતીમા રહેલા, નદીના પ્રવાહમાં રહેલા, નદીની ભિતરમાં, વૃક્ષ અને ઠાકરાઓમાં રહેલા, હ્રુદ પથ્થરો અને પથ્થરોની રેતીના કણ કણમા વસેલા વિવિધ નામરૂપ લાઇ રહેલા અને નામ વમરના રહેલા, ઝોટી જટાવાળા, ધુમરી ખાતા જલમા વસનારા, રેલમાં શરીરમાં અતર્થામિરૂપ વિઘમાન, તૃણ રહિત ઉખર જૂનિમા વિઘમાન, રાજ્યમાર્ગમા વિઘમાન, અને સાંકડી નાળમા વિઘમાન રૂદ્ર સન્નિધાનદરૂપ વિશુ સર્વશક્તિ રૂદ્રદેવતને અમારા નમસ્કાર છે.

જૂમળંશાસ્ત્ર જાણનારા વિદ્યાનીઓ જેઓ રેતીમાંથી કાચ બનાવવાનું જાણે છે ખાણ ખોદીને સર્વ પ્રકારની ધાતુઓ વીજેર ગાળી તેના વાસણ વીજેર બનાવે છે ઇત્યાદિ વિવિધ પ્રકારના ઉદ્યોગો કરી આ સસારના સુખની શ્રદ્ધ કરનારા ધાર્મિક પુરુષોને જ્યાંય જ્યાં રાજ્યએ અને રૈયતે અજ વીજેરથી ઉન્નતેજન આપી સાર્વજનિક ઉન્નતિ કરાવનાર પુરુષો ઉપર તેમા અને તત્સમાને સ્થિત રહેલી રૂદ્રશક્તિ, સર્વ પ્રકારના દાનેશ્વરી અને રણવીરોને હયા

જાનોનોને ધર્મધૂરધરોને, અને વિવિધ ઐહિક અને આધુનિક સંસાર સુખમો પ્રગતિ અને કલ્પોદ્ધ કરાવી સર્વ પાપથી રહિત સ્વતંત્ર મોક્ષ આપનાર છે-
ટીકા.

આ મંત્ર ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે ગંગાદિ નદીના જળમા નાના નાના કાકરાઓમા શિલાના ટુકડામા એટલે પથ્થરમાં ઇલાદિ સ્થળે સ્થિત રૂદ્ર દેવતને નમસ્કાર છે. એ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે ગંગા સ્નાન, અન્નદાન, પાપાણ્ડુ અને ખનિજની મૂર્તિઓ ઇલાદિની રૂદ્રભાવે પૂજા કરવાથી સ્નાન કરવાથી તથા વિદ્વાન બ્રાહ્મણોને ભોજન કરાવવાથી તેની અદર રહેલા રાગ સ્વરૂપ વિશુ રૂદ્ર પ્રસન્ન થાય છે. આ ઉપરથી મૂનિ નજ પૂજવી એવો જે આમહ પ્રાર્થના સમાગ્રો તથા આર્યસમાગ્રો કરે છે તે બરાબર જામનો નથી જે માણસો ધર્મ માર્ગ ચડના હોય તેના સાધનો આટકાવવા અને નાસ્તિક બનાવવા એ ઉચિત હોય એમ જણાતુ નથી

અજ્ઞાનીઓને બ્રહ્મમાર્ગમા એકદમ સમજ પડતી નથી. તેમજ વેદાનુયાયિઓને અનુભા આપવા માટે અને માક્ષાત્કાર કરાવવા માટે રૂદ્રદેવતનું અસ્તિત્વ ઠેરઠેર છે એમ જગતના મુખ્ય મુખ્ય પદાર્થોના નામ હ્રદ તત્ત્વનિયામક તદન્તર અતર્થામરૂપે રહેલા વિશુ રૂદ્રદેવતને સ્ફુટતર થવા માટે અર્હોય ઇશ્વરની યોજના હોય એમ આ મંત્રો ઉપરથી લાગે છે

નમઃ વ્રજ્યાય ચ ગોષ્ટ્યાય ચ નમઃ

નમઃ તલ્પ્યાય ચ મેહ્યાય ચ નમઃ

નમઃ હૃદ્યાય ચ નિવેષ્યાય ચ નમઃ

નમઃ કાલ્યાય ચ ગુરુષ્ટ્યાય ચ નમઃ

નમઃ શુલ્કાય ॥ ૪૪ ॥

આ મંત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રગપતિ દેવતા ઋષિ રૂદ્રદેવતા, આર્ષિ ત્રિપુલ્લ ઇન્દ્ર અને દેવત સ્વર છે

મંત્રાર્થ.

માથને ઘરવાના સ્થાનમા એટલે જોતરણમાં મથને બાધવાની જગ્યામાં મંત્રે સુધ રહીએ તે યજ્ઞમા, ઘરમા-ઘરીરધરમા-હૃદયમા જીવ રૂપે વિરાજતા. બરહ જેવી સિતળતામા રહેલા એટલે હિમાલયમા વસનાર, બય બરહ

કુર્મ માર્ગમાં પણ વિદ્યમાન-ગીરીની મોટી મોટી ગુહાઓમાં વસેલા મંત્રી
જળમા મધ્યમાં રહેલા સર્વઆપી રૂઢ ચેતનને અમે વારવાર નમોએ છીએ.
અને તેમાં વસનારા મનુષ્યાદિકોને અન્નધન આપી તેઓમાં રહેલા અતર્થામિ
રૂપ રૂઢવને અન્નાદિક પદાર્થો આપી તૃપ્ત કરીએ છીએ તેથી રૂઢદેવ અમારા
પર કૃપા કરે-પ્રસન્ન થાઓ. અને અમારી મનકામના પૂર્ણ કરે.

નમઃ શુક્લાયાય ચ હરિત્યાય ચ નમઃ

નમઃ પાંસુવ્યાય ચ રજસ્યાય ચ નમઃ

નમઃ લોપ્યાય ચ ઉલ્પ્યાય ચ નમઃ

નમઃ ઉર્વાય ચ સુર્વાય ચ નમઃ ॥ ૪૫ ॥

આ મંત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રજાપતિ દેવ-ઋષિ રૂઢદેવતા નિચુદ્ધારિષ્ઠુપ
છંદ ધૈવત સ્વર છે,

મંત્રાર્થ

વન વનસ્પતિ કાષ્ઠમા શુષ્ક વસ્તુમાં લીલી વસ્તુઓમાં વેલ વનસ્પતિ
કાષ્ઠાદિમાં અણુરેણુ પરમાણુઓમાં, જુઝળ, જુતલ, જુપૃષ્ઠ અને લોક લોકાંતરમ
અમર્ય પ્રદેશમાં, પાદકાઓ વીજેરેમાં, વડવાનલમાં, શિકારીઓમાં, તથા
મહા પ્રલયના અગ્નિમા વિરાજમાન રહેલા અને ત્યાં સ્થિતિ લય ઉદ્ભવ
કરી તત્ત્વરૂપે અને તેના નિયંત્રારૂપે સ્થિત રૂઢને અમે વારવાર નમસ્કાર
કરીએ છીએ તેમજ તે તે પદાર્થથી કાપડો ઉડાવનારા કારીગરો અને વિદ્વાન
વીજેરેને અન્નાદિક આપી તેમાં સ્થિત રહેલા રૂઢને પ્રસન્ન કરે છે તે પુણ્ય-
વાન પુરૂષો સદા હજીત દશામા આવી રૂઢપ્રસાદ મેળવી સુખ સમૃદ્ધિ વાન
થાય છે.

નમઃ પર્ણાય ચ પર્ણશદાય ચ નમઃ

નમઃ ઉદ્ગુરમાણાય ચ અમિમ્નતે ચ નમઃ

નમઃ આશ્વિદતે ચ પ્રેક્ષિદતે ચ નમઃ

નમઃ હણુકદ્વય ઘનુષ્કદ્વય ચ નમઃ

નમઃ ચઃ કિરિકેમ્યઃ દેવાના હૃદયેમ્યઃ નમઃ

નમઃ ચિચિન્વત્કેમ્યઃ નમઃ ચિક્ષિણત્કેમ્યઃ

નમઃ આનિર્હતેમ્યઃ ॥ ૪૬ ॥

આ મંત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રજાપતિ દેવ ઋષિ, રૂઢદેવતા, સ્વશઠ પ્રકૃતિ
છંદ અને ધૈવત સ્વર છે

આ મંત્રો સુધી રૂદ્રદેવત સર્વાન્તર્થામી છે. એમ પ્રતિપાદન કરાણું છે. હવે અહીંથી રૂદ્રદેવતાના હૃદય તરીકે અમી વાયુ અને સૂર્યના મંત્રોનું પ્રતિપાદન થશે.

મત્રાર્થ

ઝાડ ઉપર રહેલા પાદડાઓમાં વિદ્યમાન, ઝાડ પરથી ખરી પડેલા પાદડાઓમાં પશુ વિદ્યમાન, પાદડાઓમાં ઉત્પન્ન થનાર જનુઓમાં પશુ વિદ્યમાન સદા સર્વદા પુરુષાર્થમાં રત રહેનાર પુરુષાર્થા વીરોમાં વિદ્યમાન જનુઓનો સહાર કરવાવાળામાં વિદ્યમાન, ભક્તિ ન કરનાર પાપીઓને સખર્ણા પ્રકારના દુઃખ આપવામાં અગ્રણી, ત્રિવિધિ તાપને ઉત્પન્ન કરનારા રડાવનારા પાપી માણસોને બધા આપનાર તથા વિવિધ પ્રકારના હાડાના આયુધો તથા બાણોમાં વિદ્યમાન રહેલા પરમ કલ્યાણ નિકેતન રૂદ્રદેવને અમે વારંવાર નમીએ છીએ

દેવતાઓના હૃદયમાં સ્થિત રહેલા. અગ્નિ વાયુ અને સૂર્યના હૃદયરૂપ અને તેમાં સ્થિત. વૃષ્ટિ આદિથી જન્મતલુ સ્ત્રવન કરવાવાળા, વિવિધ પાપોને દૂર કરવાવાળા, સૃષ્ટિના આદી સ્વરૂપ રૂદ્રને અમે પ્રણામ કરીએ છીએ.

ટીકા

एकोहं बहुस्याम એ સ્તુતિ પ્રમાણે નામ રૂપાત્મક જન્મત થઇ હું તેમાં એક છઉં તે અનેકરૂપે દેખાઉં એવો એક સુખડીયાએ વિચાર કર્યો અને પોતાની ખાડની વખારમાંથી ખાંડ લાવ્યો. આ સ્થળે સુખડીયાને ટેકાણે બહા સમજવાલુ છે. સુખડીયો અને ખાંડ એ સ્થાનને ટેકાણે પ્રકૃતિ અને પુરુષ છે. પુરુષ અથવા સુખડીયો તે તો જન્મનો તેમ છે પણ પેલી ખાંડ જે પ્રકૃતિ સ્થાને છે તેણે તો ખાડના અનેક રમકડાં ઉત્પન્ન કર્યા એટલે આખી સૃષ્ટિમાં એક બીજાંથી માડી બનાવી એક બીજા વડે ખાંડના બળદ બનાવ્યા બીજા બીજાથી ખાડનો રથ બનાવ્યો. ત્રીજા બીજાથી રથનો હાકતાર બનાવ્યો ચોથાથી ખાડનો બેસનારો શેડીએ બનાવ્યો છત્તાદિ છત્તાદિ અનેક રમકડા થયા પણ એ બધાએ રમકડા અને રથ રમકડાં વેચવાની તાવડીમાં ઉંધા ચણા પડી રહ્યા અને હજનચલન કર્યા ખમરના રથા ત્યારે પેલાં બધાંએ રમકડામાં સુખડીયો ભતે બસાવેો એટલે કે હાથે વતી માડી જોડવા માડી બળદ ઉભા થયા. માડીના આક દરવા

જાતમાં સારથીએ હાથમા ચાલુક લઈ બળદીઆને હાકવા માંડ્યા. માહે બેઠા શેઠીમા તે કહેતા હતા કે માડી જલદી ચલાવ ઇત્યાદિ ઇત્યાદિ હવે હેવાં-નાર ભક્તજન તમે જાણો કે આ સર્વ રમકડાં ને ખાડના છે તે પ્રકૃતિ છે. તેમા પુરુષ ને રૂદ્રરૂપ તે બ્યારે સર્વમા અતમામીરૂપે એટલે રથને હાકનાર ને રથને શેઠીયો ને જીવાતમા તેની અદર પણ જ્ઞાનસ્વરૂપ સુખડીયોજ છે. ઘોડા અને જગમ તેમા પણ બરાચલો સુખડીયોજ એટલે રૂદ્ર સ્વરૂપ જગ-દેશ્વર ડે. આ ઉપરથી સમજવુ કે સૂર્ય પણ ખાડતુ રમકડુ અગ્નિ પણ ખાડતુ રમકડુ. ચંદ્રવિદ્યુત પણ ખાડના રમકડા નક્ષત્ર તારા-સિંદુ-પૃથ્વી જલ-નેજ વાયુ આકાશ એ સર્વ માયાના સ્વરૂપ એટલે ખાડના રમકડાઓ છે. હવે ઇશ્વર રમકડા બનાવતો બનાવતો કટાણી ગયે. તારે ચાહ ઉકાળીને ઉકળતી ચાહની અદર રમકડા રૂપી સૂર્ય, ચંદ્ર, ઇન્દ્ર, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, રૂદ્ર એ સર્વને નાખ્યા અત કરણ અતુલ્ય એને પણ નાખ્યા સર્વ ઇન્દ્રિયો અને ઇન્દ્રિયોના દેવતા રથ ઇત્યાદિ સર્વ નાખ્યા એ બધા ઓગળી ગયા એટલે ખાલામા લઇને એ સુખડીયો એટલે બ્રહ્મા સ્વરૂપ માયાને નામરૂપને, જીવને, જડને, એ બધાને પી ગયો. અને સર્વ પેટમા સમાવી દીધુ તેજ પ્રમાણે એક ચેતન છે તે સિવાય બીજુ કાઇજ નથી

હે પરમેશ્વર ! અમારા વાચક વર્ગને તમારા સ્વરૂપને સાક્ષાત્કાર કરાવો અને આપના આનંદ હુવનમાં રિચત કરો એજ અમારી પ્રાર્થના છે એજ અમારે યજન, નમન, અને પૂજન છે અને એજ તમારી સેવા છે.

આ અનુવાકનુ પુરસ્કરણ.

એકુચ્છ કરીને પાચસો જપ આ મંત્રોના કરવાથી પુરસ્કરણનુ ફળ મળે છે રાજ્યએ સામાન્ય મેળવવા માટે 'ઇન્દ્ર' હોય તો નીચે પ્રમાણે કરવું. વસત અતુમા ગીરી પ્રદેશમા અથવા વન પ્રદેશમાં સાર્વજનિક શિવાલય અમર એકાંત શિવાલયની સમીપ બ્રાહ્મણો દારા કાર્ષની સિદ્ધિ કરવા અર્થે તેમનુ પૂજન વીગેરે કરીને કાર્યનો આરંભ કરવો મત્ર સિદ્ધિવાળા બ્રાહ્મણોને બોલાવવા અથવા આચાર્યની મારફત કાર્ય સિદ્ધિ કરવી તેનાથી કાર્ય સિદ્ધિ જલદી થશે.

પદર દિવસ સુધી નિરતર મત્ર જપવાથી તે કર્મ કરવાને ચોખ્ખા થાય છે હોયના-યમના તથા જ્ઞાત થી વીગેરે દ્રવ્યો ભેવાં.

મહનો આરમ પ્રભાતમાં સર્વના ઉદય કાળથી માંડીને અસ્ત સુધી એક મહિના સુધી હોમ કરવો.

હોમ કરાવનાર રાજાએ આચાર્યને કુડચો વીગેરે આપવાં અને આમેઝ બક્ષીસ કરવાં. બ્રાહ્મણોને વસ્ત્ર તથા પાત્રો આપવા. તથા દાનથી સંતોષવા. ૮૦૦ બ્રાહ્મણ રોજ જમાડવા, હોમ માલે ત્યાં સુધી બળતી દારા ધીની ધારા સતત પડવી જોઇએ.

શિવની પૂજામાં ચંદન કપૂરે મીશ્રિત કરી ચઢાવવું કમળના પુલેઝ ચઢાવવા કપૂરનું મીઠાણ કરીને ગુમળનો ધૂપ કરવો. ગાયના ધીનો દીપ કરવો.

આ પ્રમાણે ૬૨ વર્ષે કર્યાં કરવું. આ પ્રમાણે કરવાથી રાજા રાજ્ય મેળવે છે. દુરમન રાજા સામરની મધ્યમાં વસતો હશે તો પણ રક્ષકિત તેનો નાશ કરશે.

રાજા સાત દિપવાળી પૃથ્વિનો અધિપતિ આ પ્રયોગથી ચરો અને અરણ્ય પછી શિવપુરમાં જશે. તેના હાથમાં પીનાક ધનુષ્યની ઠામઠી આવશે તેનાથી તે ધારેણુ કાર્ય કરી શકશે.

આ અનુવાકમાં—આ પુરશ્વણની ક્રિયામાં બીજાં એવા પણ કેટલાક પ્રયોગો છે કે જે વામ માર્ગાંઓ. મધ્ય પી માંસાહાર કરનાર દેવો તથા રક્ષસો તથા રાજાઓ ને મારે છે પણ તે પરિણામે હિતાવહી નથી. મન-ચામ્નિત ફળ આપનાર ભોજનાનાથ શકર સિવાય અન્ય કોઇ દેવ નથી. જે વાત સર્વ પુરાણોમાં પ્રસિદ્ધ છે. વળી વેદ ધર્મ અહિસક છે પણ હિસકોએ હિંસા કરી ઇશ્વરને પ્રસન્ન કરવાની ધારણા ધારે તો ઇશ્વર ખિન્નવાઇને તેની મનકામના પૂર્ણ કરે છે તે આ રદ્રાધ્યાય ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે.

શત્રુનો વિનાશ કરવાની પણ કુબુદ્ધિ જે કોઇ ધારણુ કરશે અને અભિચાર કરશે તો મારણુ, ઉચ્ચારણુ, વશિકરણુ મૃત્યુ. વિનાશ—સામ્રાજ્ય, વિજય, સમૃદ્ધિ, બુદ્ધિ, ઔશર્ધ ઇત્યાદિ સર્વ ત્રેલોક્યની વસ્તુઓ શકર આપનાર છે. રાવણને અતુલ બળ, કાવ્યશક્તિ, ત્રિલોકીનું રાજ્ય અને ભક્ષ્ત્રી, દેવ દેવ અને માનવો જય તથા વિજય, તપથી પ્રસન્ન થઈ શકે આખ્યાં હતા. બાણાશુરને ઉષા નામની દીકરી આપી. અને શીકુણુ સાથે મુદ્દ કર્યું. જેણે શકર છે. વીંછુ સાથે અને હાકાં વીગેરેને કોઇ સધરે નહિ પણ આવા કુષ્ટ અને દૂર હિસક પ્રાણીઓને અભય દાન આપી તેની બંદારે ધાનાર અને સમુદ્રમંથનમાંથી રત્નો અને અમૃત નીકળ્યાં. તે દેવતાઓને આપી

જ્યારે વિષ્ણુએ પ્રાર્થના કરી કે આ સમુદ્રમાંથી નીકળેલું હલાહલ વિષ સર્વ પ્રાણીઓને દુઃખદ છે માટે હે શશુ તમારા સિવાય આ ઝેર પીને કોઇ પીનાર નથી આપ પો જાઓ. લોક કલ્યાણ અર્થે ઝકર બધું વિષ પી ગયા. આવી તરેહના કૃત્યો પોતાના બકતના અર્થે તેમની મનકામના પૂર્ણ કરવા માટે ઝકરે કર્યા છે. બકતની મનકામના પાપ યુદ્ધિવાળી હોય કે પુણ્ય યુદ્ધિવાળી હોય તે કંઈ ઝકર જોતા નથી, ઝકર પોતાના મનમાં સમજે છે કે મારે તો બકતની તપશ્ચર્યાનું ફળ આપવાનું છે સુષ્ટિકમ પ્રમાણે કુયુદ્ધિ કરનારને તો તેનું વિનાશકારક ફળ મળ્યા વગર કદી રહેશે નહિ માટે મારે આ બાળતમા ભગ્ને પડવાની જરૂર નથી છત્વાદિ વિસ્તાર ભયે વધુ લખતા નથી.

હાલના જમાનામાં પ્રાશ્નિમાત્ર કેળવણીને લીધે ધર્મર ઉપરથી આસ્થા ઠીકી ગએલી જણાય છે જ્યાં જોઇએ ત્યાં અહંકારજ પ્રત્યેક વ્યક્તિના હૃદયનો રાજા થઇ પડ્યો છે આ કેવળ અજ્ઞાન અને મૂર્ખપણ છે અને તેને ફેલાવનાર મોટા મોટા વિદ્વાન પ્રોફેસરો છે કોલેજોના વિદ્યાર્થીઓને મોટે ભાગે સાબળું છે કે પોતાના હલાહલમાં મહાન કોલેજના પ્રોફેસરોએમ કલ્પુ હવે કે હુ ધર્મરને માનતો નથી. હુ દેવળમાં જન્મ છું તે ફક્ત બામડીઓ જોવાને માટે જન્મ છું, આવા ગુરૂના ચેલાઓ કંઈ જાતની કળવણી પામશે તે કલ્પના કરી સમજી લેવું જાપાનના પર્વતો ફાટી અગ્નિએ અને ધરનીકળે તેમ સમુદ્રે જાપાનની મહાન નૌકા સામ્રાજ્યના તોરને દોર તથા વિજય ચાલતા અને શહેરો ખાખ કરી જમીનને તળીયે ગુસાડી દીધા. વોટરલુમાં નેપોલીયનની યુદ્ધિને શાપ આપી લડનની મોટી આગે આખું ઝઢેર બાળી નાખ્યું, સ્પેનીશ આરમેડોનો વિનાશ થયો, સાઇકલોન, અતિવૃષ્ટિ, અનાવૃષ્ટિ લીડ પડવા છત્વાદિ જગતના મહાન કાર્યો કોઇપણ વ્યષ્ટિ, કરી શકતી નથી તો ધર્મર વગર તે કોણે કર્યાં જો 'કર્મના ફળ કોઇ આપનાર નથી તો સત્તમ શા માટે કરવા ! અને સદા' ચરણી શા માટે થવું એનો કોઇ ખુલાસો કરશે ! છત્વભમ,

થોડું લખે પણ કરી વાચશો.

રાગ કલ્યાણુ તેતાલો.

આન.

જય ! મમલકર પીતુ પાતા.

જય ! પોનાકી રૂઢ હર તાતા જય.

જય ! શુભમ શુભશ્ચ ઇન્દુ ધર, હે, ભગ્ન અગ ધર દાતા,
 જય ! દુષ્ટ વિનાશક પાપહન કર, ભુકિત મુકિત પ્રદાતા.
 જય ! ચિદ્ જ્યોતિ નિલકઠ શિવ, પ્રેમાનંદ અગ્નના,
 વન્દિ શશિ રવિ ધ્રુવિ શ્રીધાતક, જ્ઞાન સ્વરૂપ વિભુ ધાતા.
 નંદ ઇન્દિરા આનંદ ઉદધિ, પ્રેમ સ્વરૂપ જગ નાથા,

નમો વ કિરીકેભ્યો દેવાનાઃ ક્વયેભ્ય इति

આ મંત્રનો અર્થ એ છે કે અગ્નિ, વાયુ, ઇન્દ્ર, યમ, મૃત્યુ, સૂર્ય, ચંદ્ર, અતરિક્ષ. અન્ન, વૃષ્ટિ, જળ, સમુદ્ર, દાવાનલ, વડવાનલ, ૧૦ પ્રાણ, ૧૧મો ૭૧, અહકાર, બુદ્ધિ, ગુણત્રય, મન, ૧૧ ઇન્દ્રિયો, દિશાકાળ, કર્મ કૃત્યાદિમાં આધાર આધિય સભધે, આધાત પ્રત્યાધાત સભધે, સમૃદ્ધિ અને વ્યદ્ધિ સભધે ગુણ ગુણી સભધે, આવેગ અને આવેશરૂપે-જ્ઞાન અને ક્રિયા, સભધે, સર્વના અંદર રહેલા શક્તિ સ્વરૂપ, જે આઠ ગ્રહણ કરવાની શક્તિરૂપ, શબ્દાદિ ગર્જના કરવાની શક્તિરૂપ સમેલન અને વિસર્જન કરનારી શક્તિરૂપ, અનુકુળનું ગ્રહણ અને પ્રતિકૂળ દૂર કરનારી દિવ્ય શક્તિરૂપે તેની અંદર રહેલા રૂદ્રસ્વરૂપને અમે નમન કરીએ છીએ.

नमोकिरेकेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यः नम नम विक्षिण्यत्केभ्य
 नमः आर्निहतेभ्य

આ મંત્રોનું પુરસ્કરણ નીચે મુજબ છે

પરાક્રમ બક્ષણ કરીને ૪૦ હજાર જપ કરવાથી પુરસ્કરણનું ફળ મળે છે મંત્રની શુદ્ધિ અથે શુરની સાનિધ્યમાં આઠ હજાર જપ કરવો, તેનાથી કર્મ કરવાની યોગ્યતા આવે છે આ મંત્રવડે કરીને કોષપણ વસ્તુ પ્રાપ્ત ન થાય એવી નથી મંત્રના પ્રભાવથી સર્વ પ્રાપ્તિ થાય છે

મહાદેવની સમીપમાં પોતાને ત્યાંનો અગ્નિ શુદ્ધાગ્નિ અથવા મથન કરીને કાઢેલો અગ્નિ એટલે વૈદ્યક મંત્રવડે કરીને ઉત્પન્ન કરેલો અગ્નિ કુઠમાં લાઈ ધાણી અને તલની એક લાખ આકૃતિ આપવી તેનાથી સુવર્ણની ઉત્પત્તિ થાય છે. અપામાર્ગ એટલે ઝઝેટો અને વેણુપીઝ (વાસની માઠો) અને ચવ દંડી મધ અને ધીધી યુક્ત કરીને એક અયુત (દશ હજાર) આકૃતિ આપવી તેનાથી હજાર ગણ સોનું ઉત્પન્ન થાય છે.

કન્યાની કામનાવાળાએ એક કન્યાની આકૃતિ ગુમળની બનાવવી અને તેની પાસે રહી પાચ હજાર જપ કરવો. પછી તે ગુમળની કન્યાના ૬ હજાર કટકા કરીને યજ્ઞમા હોમવા તેનાથી સર્વ આભરણથી લુપિત થએલી ઇષ્ટાર્થને આપનારી કન્યાની પ્રાપ્તિ થાય છે. કમળ અથવા પોમણીના પુષ્પોની એક લાખ આકૃતિ આપવાથી રાજ્ય ભક્ષી પ્રત્યક્ષ થાય છે.

પાલાસના અકુરો દ્વંધ સહિત મેળવીને એક લાખ આકૃતિ આપવાથી યક્ષ, રાક્ષસ, બૃત, પ્રેત, પિશાચ સર્વ દેખાય છે, અને તેમને વશ થાય છે.

ખાટા વનમા ભૂમિની તળ ઉપર અગ્નિકુડનુ સ્થાપન કરી અગ્નિનુ મથન કરી એક અયુત બીલ્વના ફળ હોમવાથી અને મુઠીમા માચ તેટલા બીલપત્ર લઇને ધીમા બોળીને પાચ હજાર આકૃતિ આપવાથી બીલના ફળ જેવા આખરના સુવર્ણની ઉત્પત્તિ થાય છે.

સાવભૌમ રાજ થાય એવા છોકરાની જેને ઇચ્છા હોય તેણે મહાદેવના ઉપર સંકેત કમળોને ગાયના ધીવાળા કરી એક લાખ આકૃતિ આપવી તેનાથી સાવભૌમ પુત્રની ઉત્પત્તિ થાય છે સમી તથા સમિધોના અગ્રભાગને ધીમા બોળીને તાજાના પાત્રમા મૂકીને દહી, મધ, ધી વાળા કરીને એક અયુત આકૃતિ આપવાથી શિવમકત પુત્ર થાય છે.

શ્વેતવર્ચાષ ફલચૂણુ એટલે અમારી માન્યતા મુજબ શતાવરીના ચૂર્ણને રૂપાના પાત્રમા લઇને કપિલા ગાયની મહાઇમા મેળવીને તેનુ અભિમત્રણ કરીને સેવન કરવાથી તે મનુષ્ય સ્વયં કવિ થાય છે

પીપળાના લાખડા લઇને દહી, મધ, અને ધી વાળા કરીને એક અયુત આકૃતિ આપવાથી વૈભવ, વિકાસો વિગેરે મહા ભોજો પ્રાપ્ત થાય છે મનના જેવો વેગ ધારણ કરવો હોય તો જામરણ કરીને આ પુરસ્કરણ કરવું. એક વર્ષ સુધી કચ્છ કરીને આત્માની શુદ્ધિ કરવી, અને ૧૮ દિવસ સુધી ખાત, આક મૂળ વીગેરે ખાઇ અગર ફળાહાર કરીને નિરતર જપ કરવા.

અત કરણથી શુદ્ધિપૂર્વક જપ કરવો એટલે કે રાત્રિ દિવસ તેમ સ્વપ્નમાં પણ તેનુ રટણ ચાલુ રાખવુ સ્નાદિ ક્રિયાથી પવિત્ર રહેવુ, અહાયર્થ પાળવું. પછી જેની પાસે મંત્ર દીક્ષા લીધી હોય તે ગુરૂને પાચ સુવર્ણના નિષ્ક (એક જાતના સીકકા) ની દક્ષણા આપવી પછી ગુરૂની સમીપ અમર દેવની સામે

૫૦) હળર મત્રનો જપ કરવો તેનાથી સાક્ષાત ઉમાપતિ રૂપ પ્રત્યક્ષ થાય છે, અને તેમના પ્રસાદ વડે કરીને ભક્ત મનના જેવો વેગ ધારણ કરનાર થાય છે. જે જે દેશમાં જવાની ઇચ્છા કરે તે દેશમાં ગુરુનું સ્મરણ કરીને તે વખતે આ મત્રોને વારંવાર બધુવાથી જપ શકાય છે.

ઉપર પ્રમાણે મનના જેવા વેગના પ્રકારો છે

ટીકા.

અમારા પાતંજલ યોગદર્શનની ટીકામાં બતાવ્યા પ્રમાણે તત્તો મનો જ્ઞાતિત્વ વિકર્ણ માવ૦ એ યોગસૂત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે અને રૂદાન જ્યાં જલ પક્કટકાદિ સ્વસગ ઉત્ક્રાંતિશ્ચ એ સૂત્રોનો અર્થ આ પુરસ્કરણ વિધિ સ્પષ્ટ કરી આપે છે. કાલ કાટામાં દોડવું હિમાલયના બરફમાં દોડી ઝોળગી જવા ઇલાહિ યોગીની સિદ્ધિઓ જે દેવોને પ્રાપ્ત થાય છે અને લીંગ શરીર દેહથી બહાર કાઢી ભોગવાય છે તેવું યોગૈશ્વર્ય રૂપ પ્રાપ્ત થાય છે. અમારા ગવિન સાહેબના મતવાદી મિત્રો અમારા આ મત્રોથીને હસી કાઢશે એ તેઓનું અમાનુષ્ઠાન અને અનિશ્ચિનવાદના અધાપાનું માત્ર રૂપ છે એવી આસ્તિત્વ લોકોની સમજ છે. આ મત્રયોગ છે. આ કર્મ યોગ છે. આ લય યોગ છે અને હઠ યોગ પણ એમાંજ સમાયલો છે. એ વાત ઝીણી નજર કરી જોનાર યોગશાસ્ત્રના અભ્યાસીને સ્પષ્ટ જણાઈ આવશે. ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર ઇશ્વરના સ્વરૂપનું દર્શન આ મત્રના અનુષ્ઠાન અને યોગબળથી ઇશ્વરની અદ્ભુત શક્તિઓ ભક્તને પ્રાપ્ત થાય છે.

જે પ્રમાણે વાવાઝોડુ વાહણાં લીજળી અને અને આંત ઉકળાટ વીગેરે પૂર્વ ચિન્હો ઉપરથી વૃષ્ટિ થશે અને જળનું દર્શન થશે એમ અનુમાન થાય છે તેવીજ રીતે નિહાર ઘુમાર્કા નિલાનલાનામ ઇલાહિ શ્રુતિ પ્રમાણે ઇશ્વરની પ્રાપ્તિ થવાના એ સર્વ પૂર્વ ચિન્હો છે. જેમ જેમ ભક્તને એક એક સિદ્ધિઓનો અનુભવ થાય છે તેમ તેમ શ્રદ્ધા ભક્તિ સદૃશ મનોભાવના અડમ અને દૃઢ શુદ્ધ અતકરણવાળા નિષ્પાપ ભોળા ભક્તને ઉત્પન્ન થતાં જાય છે. અને તેમાં વધારે ને વધારે મચ્છો રહે છે. આ જમતનેજ સર્વ બ્યવહાર નામરૂપ વડે છે. એ બે વસ્તુને કાઢીએ તો અબ્યવહાર અદૃષ્ટ નિર્ગુણ બ્રહ્મસ્વરૂપ શેષ રહે છે.

નામ અને નામીનો સંબંધ તાદાત્મ્યપણાનો છે. એને સામ્યકારી વાચ્ય વાચક ભાવ કહે છે તેથી કરીને વિધિ પુર સરહે શિવ ! અહીં આવો, મારી રક્ષા કરો એવા સાંકેતિક શબ્દોનો ઉચ્ચારણ દ્વારા પ્રાણીએ કર્યો અને એ શિવ

ન આવે તો શિવ ખેટી પ્રતિષ્ઠાવાળા એક સખાક માણસ તરીકે ખપી જાય જો રક્ષા ન કરે તો તે નિર્બળ છે અને સખળ એવો ઇશ્વર દુ ખ છોડાવનારો નથી એમ સિદ્ધ થાય માટે વિધિપુર સર શુદ્ધ ભાવે મનનો ઉચ્ચાર કર્યો એટલે તેના ફળની સિદ્ધિ થવીજ જોઈએ અને સિદ્ધિ ન થાય તો વેદ અને શાસ્ત્રો ખોટા ફરે અને ન્યુટન તથા ડાવિન સાહેબ હાથરની ગાદી હાથર ચઢી ખેસે.

સર્વ પુરસ્કરણોનું ફળિશ્ચુત થવું વર્તમાન જન્મમાજ યજ્ઞમાનને થાય છે એમ સમજવું નહિ હાથરને પશુ પોતાના રચેલા કેટલાએક નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરવું પસંદ પડતું નથી જેમકે કોઈ માણસ એક રાયણનું બીયું શિયાળામા વાવી આવેને ઉનાળે તરતજ રાયણોના ફળ ખાવા હાથરની પ્રાર્થના કરે તો જે વૃક્ષનું ફળ વાળ્યા પછી ૧૦૦ વર્ષે થાય છે તે એકાદ મહિનામા મળે તે અશાસ્ત્રીય અને સૃષ્ટિકર્મ વિરુદ્ધ મુખાંતની માગણી સ્વીકારવા બંધન હાથરની આરાધના કરે છે તો તેને કાંઈ તરત ફળ પ્રાપ્તિ થતી નથી શસ્ત્રાત્મ સૃષ્ટિકર્મનુસાર સત્ય દ્રઢ શુદ્ધ ભાવના અને સહૃદય ફળિશ્ચુત થાય છે પશુ દેશકાળ સમય પ્રારબ્ધનો ભોગ ક્રત્યાદિ પ્રતિબંધક ન હોય તો સહૃદય તુરત સિદ્ધ થાય છે.

જે ત્રિકુપે ઠાડીની પેટી વમર સૂર્ય અને અગ્નિની જ્યોતિ પ્રગાથી ખુફી આખા વિશ્વને પ્રકાશિત કર્યું, જે વિશ્વજ્યોતિએ એક ભૂક પના આચકાની સાથે મહાન પર્વતોના કિખરે ઠાડી નાખી અદરથી અગ્નિની જ્વળા અને ધાતુને રસ વરસાવી હળરો ભોકોને નાશ ભાગ કરાવી, જે રૂદ્ર રવરૂપે સાહક્રોતોનિક પવનનું તોફાન મચાવી ચારે પાસથી સુરક્ષિત મનવારો સમુદ્ર નેરિટત ખેટા હરિયાના તળમા સમાવી દીધા જે જમતના છબ્બેરેહિયાલય સર્વતનુ જિમ્ય કિખર ડરાા માઇલ પૃથિવની સપાટીથી જીંચુ બનાવ્યું અને આટલાટીક મહાસાગરને ડરાા માઇલ એટલે હીમગીરી જેટલેજ જીંડા ખોદી પાણીના ખેડા રેક્યા વમર પાણીથી બરી રાખ્યો. તે મહાન ચક્રિને ઝંઝેટા બીયાં અને બીલ્વપત્રમાથી સોનું કાઢવું કોઈ પશુરીતે અશક્ય નથી. તેમજ રોમની ઉત્પત્તિ કરવી, રોમનો નાશ કરવો, કોઈને મારી નાખવો ને કોઈને જીવાડવો કોઈને પૈસાદાર તો કોઈને દરીદ્રી કરવો, કોઈને જંચ અપાવવો અને કોઈને પરજંચ કરવો, કોઈને પરજીવાવી બાંધી આપવી અને

કોઇની મારી નાખવી છતાં મનુષ્યકૃતિની બહારની વસ્તુઓ કરવી એ કોઇ અશક્ય નથી. કર્મફળની વ્યવસ્થા કરનાર અષ્ટ પહેાર જામતી ને જીવતી શિદુષ્ઠ પ્રવરની જ્યોતિ સર્વકાંધ કર્તુ અકર્તુ અને અન્યથાકર્તુ સામર્થ્યવાન છે એ વિષે કોઇપણ અમાધુ અધકચરી દાળ જેવા નાસ્તિકોએ પણ માનવુ પડશેજ.

દ્વાપે અન્ધસપ્પતે વરિદ્ધ નિલલોહિત ।

આસાં પ્રજાના મેષાં પશુનાં મા મેમારોર્ફ્મો ચન
કિંચનામમત્ ॥ ૪૭ ॥

આ મત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રજાપતિદેવ ઋષિ, રૂદ્રદેવતા, હુરીમાર્ષિ જામતી જન્દ. અને મધ્યમ સ્વર છે.

મંત્રાર્થ

પાપી મનુષ્યની દુર્મતિ કરવાવાળા મંદ્રના પતિ, અદ્વિતીય, કોઇની મદ્દની અપેક્ષા રહિત, સ્વરીયંત્રાળા, કષ્ટપણુ ન લેવાવાળા, હે નિલ ભોહત કાળા અને રક્તવર્ણના રૂદ્ર, અમારા પુત્ર પૌત્રાદિક જાળકોને, પશુઓને ભય ન કરશે તેમ શેમ પણ ન કરશે. એ પગવાળા મનુષ્યમાત્ર તથા આર પગવાળા જનવરોને ભય ન કરશે. અમે આપને શરણુ છીએ. તેમના પાપોની ક્ષમા કરજો અને તેમનુ સર્વ રીતે મંજળ કરશો.

પુરુષ્વરણુ વિધિ એક દિવસ ઉપવાસ કરીને ૧૦ હજાર જપ કરવો. કેપિલા માયના ધીની એક અચુત આહુતિ આપવી, તેનાથી ધનવાન થવાય છે. તાવ અને સખીપાતમા દુર્વાના અમ્રભાગની પાચ હજાર આહુતિ આપવી તેનાથી તાવ જીદ દીર્ઘાયુ પ્રાપ્ત થાય છે.

કોઇએ આપણા ઉપર અભિચાર પ્રયોગ કર્યો હોય તો તેનાથી અભિચારના ભયથી મુક્ત થવાશે.

મહાજનનો દ્રોહ થયો હોય તો તલ ને ધી થી મેળવીને એક અચુત આહુતિ આપવી તેનાથી ભય ટળી જશે.

હુદુમ્મર (હમરડી) અને તલની એક અચુત આહુતિ આપવાથી સર્વ પ્રાણીને ભય નહિ થાય.

ગ્રામ નમરની વચ્ચે અગ્નિકુડ કરીને તલ ખાંડીને ધીવાળા કરીને એક અચુત આકૃતિ આપવી પીપળાના મૂળ આમળ જાતિ મૂકવો. પ્રથમ ૮ હજાર આકૃતિ આપવી તેનાથી ભૈરવ રૂપી રૂદ્ર, ભૂત મણુ સાથે પ્રલક્ષ દર્શન આપશે તે જોઈને જે ભય પામશે, તેને ઉન્માદ રોગ થશે, અને રિચર રહેશે તેને મહા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થશે.

આપત્તિ આવે ત્યારે તદ્દુપ થઈને તે ભૈરવરૂપનું સ્મરણ કરવાથી સધળી આપત્તિઓ દૂર થઈ જશે.

ધ્યાન

જેની પ્રયત્ન ગૌરતનુ, સુરિમત વદનમા દેખાતી હજીવલ શુભ હત પકિતથી ચંદ્ર કિરણ સમાન નીકળતી કાતિ, ભસ્મ ત્રિપુડરૂક્ષનું જેણે ધારણ કરેલું છે, હાથમા ત્રિશૂળ છે અને કાંઈનું કમડલુ તથા ડમર છે, હીચણ સુધી શ્વેત જ્વલો જેણે પહેર્યો છે, વિખરાયલા વન્દિની શિખા સમાન જેની જડા આમતેમ હ લે છે, જેના કણુમા હીરાના શ્વેત કુડલ ઝમઝમી રહ્યાં છે, જેની જ્યોતિ હજારો સૂર્ય સમાન પ્રકાશિત છે, જેની કેડમાં કદોરાના ધુધરા છે, એવા ભૈરવ વેષના ભુવણે સહિત વિરાજમાન જ્ઞાન સ્વરૂપ રૂદ્ર શકિતજી અમે ધ્યાન કરીએ છીએ. ધ્યાતા ધ્યેય રૂપ થાય છે, જેનું ધ્યાન તેને કીટી બમર ન્યાયે સાક્ષાત્કાર થાય છે ધ્યાન એ યોગ આર્કષણ શકિત છે

ધ્યાન

ભૈરવ તાલ દાદરો.

ચંડવપુ દિવ્ય તેજ શુભ વર્ણ ધારી,
જ્ય જ્ય જ્ય નિલકંઠ વિવિધ વેષધારી.
યોર દિવ્ય તેજ પુંજ વદન રિમત ઠારી,
ભવ્ય ભૈરવરૂપ ભયાનક સર્વત્ર વિશ્વચારી.
શ્વેત હત પકિત વરદ વિશ્વમા વિહારી.
આ ગુહ્ય કમ સુવર્ણ શુકલાખર ધારી.
નેત્રમય ત્રિપુડ શ્વેત દિવ્ય બાલ બારી,
કુંડલ કરણ હસ્તી હંત બટકતા મનહારી.

ભરમ જૂષિ ન સર્વોમ-જય ત્રિશૂળ ધારી,
 ડમર કાષ્ટ પાત્ર દિપ હર ન કર ધારી.
 મમલ જયમૂર્તિ મ મલ કટી મેખલા સારી,
 શુભધુર નાદ કરત ધુધર દુ ખ હારી.
 ભક્તવત્સલકામના પૂર ચિદુપની બલિહારી
 ઇદિર! આનંદ રૂપ જમતમા સ ચારી

ટીકા.

આ જમતમાં આર્કંષણ અને પ્રત્યાર્કંષણશક્તિ, એટલે પ્રેમ અને તિરસ્કાર, આધાત અને પ્રત્યાધાત, ધ્વનિ, અતે પ્રતિ ધ્વનિ મતિ અને પ્રતિમતિ, ક્રિયા અને ફળક્રિયાદિ સ્વરૂપે સર્વ કાષ્ટને ઇશ્વર પ્રત્યક્ષ જણાય છે. ભરતી અને જોટ, હલ્લ અને અસ્ત, પાપ અને પુણ્ય ભોમ અને રોમ ક્રિયાદિના સાક્ષી ઇશ્વરનું અસ્તિત્વ સિદ્ધ કરે છે. કર્તા વિના ક્રિયા થતી નથી ક્રિયા વિના કર્મનું ફળ થતું નથી. ધ્યાન અને સંકલ્પ એ એક જાતનું જ્ઞાન છે. એ જ્ઞાન સ્વરૂપને ખેચે છે. પ્રેમ ભક્તિ પ્રાર્થના અને દૃઢ વિશ્વાસ એ એક જાતનું આર્કંષણ છે.

જેના શુભ માય અથવા સમત કરે અથવા ધ્યાન ધરે તેના શુભ પોતાનામાં પ્રવેશ કરે છે.

દરેક પુરસ્કારણમાં થણું અર શુદ્ધ દેહકાળ અને સિત સમીપમાં સ્થરીર મન અને જીવાત્માની શુદ્ધિ કચ્છ ચાદાયણું જપ, હોમ, હુ ન દ્રવ્ય સમિધો મ ચામિ દક્ષિણા, અને ભોજન, ધ્યાનની આવરણકતા છે. આધુનીક વિદ્વાનો નકામુ ધી જાળી કારભોનીક એસીક પેદા કરવું એ વ્યર્થ છે એમ સમજે છે એથી કષ્ટ ફાયદો નથી એમ કહે છે. પરંતુ હોમ કરવામાં નીચે સુજળ્ય કાર્ય સિદ્ધિ થાય છે.

૧ વેદ મંત્રથી ઇશ્વરની પ્રાર્થના થાય છે. અને તેથી આપણામાં ઇશ્વરના શુભો અંશત પેદા થાય છે જ્યાં શુભો પેદા થાય કે ઇશ્વરો એપર્થ તે પણ તેની પાછળ અશત આવે છે તેથી કરીને નવા થવા પાપ અટકી જાય છે. અને પુદ્ધિ નિર્મળ થાય છે

૨ જે કાંઈ અન્ન ખાધએ છીએ અથવા ધી ખાધએ છીએ તેમાથી કાર્બોનીક ઑસીડ પેદા થતી નથી એ કોણે કહ્યું ? તેનું તો મુત્ર અને અને પુરિષ થઇ જળથી કોહી મંધાઇ ઉઠે છે એ પ્રમાણે અગ્નિમા ધી વીજેરેને બાળતા જલાશની તો વરાળ થઇ કડી જાય છે તેથી કોવાણુ અને મદકી થતી નથી. માત્ર જે પદાર્થ હોમવામા આવે તેનું પ્રથમકરણ થાય છે. અને જે પરમાણુઓનો તે પદાર્થ અનેલો છે તે પદાર્થો છૂટા પડે છે હોમ કરનારા માણસો કંઈ મુખાંત્રો હોતા નથી કે જે હાયમાં આવ્યું તે બાળે. અમુક દ્રવ્યજ અમુક પ્રકારે અમુક મેળવણી સાથે વિધિથી અમુક પ્રાર્થના અને ધ્યાનથી વિદ્વાન વેદવેતા, વૈદો, રસાયનીઓ, શાસ્ત્રીઓ, વીજેરે પડિનેનું સમેલન થઇ તેમના વિચારથી કુત દ્રવ્ય બનાવી હોમવામા આવે છે તેથી કરીને રોમનો નાશ થાય છે અથવા તો રોમ ઉત્પન્ન થવા દેતાજ નથી. જે પ્રમાણે એક મોટી દાળના તપેલામા જરા હીમનો વધાર કર્યો હોય તો આખી દાળમા તે પસરી જાય છે તે પ્રમાણે કોઈ રથને કોઈ સમયે મેલ આવવાના સર્વ તૈયારી કુદરત તરફથી થઇ છતાં તે રથગના દોષે અથવા વચુના દોષે કરીને સહેજસાજ જો બીગાડ હોય તો હોમવડે કરીને ધક્કર કૂપા સપાદન કરી પ્રતિજ ધક્કર થાય છે અને વૃદ્ધિ સૃષ્ટિ નિયમ પ્રમાણે થવા માંડે છે, કારખન અવસ્થ જરૂરની છે. કુતદ્રવ્ય બાળવાથી (C O 2) પેદા થાય છે તેમાની સી ઑટલે કારખન વૃક્ષો ચૂસી લે છે અને જમલની વૃદ્ધિ થાય છે જમલની વૃદ્ધિ થવાથી વરસાદ પડે છે. હવે બાકી (O 2) રહ્યા તે ઑકસીજન પ્રાણીઓ શ્વાસદ્વારા લે છે. તેથી કરીને ક્ષય દમ શ્વાસ નળીના રોજો ન્યુમોનીઆ ઑકસીજન લેવાથી મટી જઇ રક્ત શુદ્ધિ થાય છે, આખરના લાકડા અને પાદકામા રક્ત શુદ્ધ કરવાનો ગુણ છે. ગુમળ બાળવાથી હવા શુદ્ધ થાય છે પ્લેગના વખતમા પાણીથી ધર ધોઇ નાખતા ઑટલે કે ચરદીના રોમમા ચરદી વધારતા હતા પણુ જો તે જગ્યાએ ગુમળ, લી બડો, સુખડ, કપુર, કસ્તુરી દત્તાદિ બાળ્યા હોય તો ધુમાડાથી ધર ધોવાઇ જાય છે, મેલેરીયા નાશ પામે છે મચ્છરો અને ચાચડો નાસી જાય છે એ ધરમાં તાવવાળાને બેસાડયો હોયતો ગુમળ છત્તાદિના ધુમાડાથી કરીને વૈદક શાસ્ત્રના મન પ્રમાણે પસીના થાય છે. તાવ ઉતરી જાય છે અને હોડેલા અને પહેરેલા વસ્ત્રમાથી વથા કસીરમાંથી ગુમળની ગંધ એક મહીના સુધી જતી નથી તો એ કપડામાં મેલેરીયા જવુઓ શી રીતે રહી શકે વિજેરે વિરતાર બધે વધુ જામતા નથી અનેક રોજો ઉપર તે તે દેહના વિદ્વાનો રસાયનીઓ અને વૈદોએ હોમ કરવાના

તેમજ જેને મત્ર સિદ્ધિ થઇ છે એવા પવિત્ર બ્રાહ્મણ દ્વારા કર્મ કરવામાં મદદ લેવાની છે.

इमा * रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्विराय प्रभरामहेमर्ति
ययानः क्षमसन्निपदे चतुष्पदे विश्वंपुष्टं ग्रामे अस्मिन्न
अनातुरम् ॥ ४८

આ મત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રજાપતિ દેવ ઋષિ, ૩૬ દેવતા, અર્પિ જમતીછન્દ-
અને નિષાદ સ્વર છે

અંત્રાર્થ

હે ૩૬ ! અમાની યુદ્ધિ જેટલી ચાલે છે તેટલી હદ સુધી આ સર્વ પ્રજા વર્ગ
તેમ તપસ્વીઓ તેમજ નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્યવાળા અને બલવાન વીર પુરુષ શત્રુ
વિનાશક અમારા પુત્ર પૌત્રાદિકો અમારા ગૃહ અને ગ્રામ્ય પશુઓ ઇત્યાદિ
સર્વમાં વસેલા સર્વ જગતમાં તથા અખિલ બ્રહ્માંડ અને આ સર્વની રક્ષા
કરનાર આપનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ તમે તેમનું રક્ષણ કરો તેમને
દુઃખ દારિદ્ર્ય રોગ અને વિનાશરહીત કરો અમે વારવાર તમારું ધ્યાન પ્રત્યેક
જ્ઞાત્યમાં પ્રત્યેક ઠેકણે, પ્રત્યેક વેળા કરીએ અને અમારા મનથી વારવાર
આપનું સ્મરણ અને મનન કરીએ છીએ. હે ૩૬ અમારું રક્ષણ કરો

ટીકા

વેદની એક ઋચાના અનેક અર્થ થાય છે વેદની ઋચા એ ઇશ્વરના
સાક્રિયિક અબ્હો હેતુથી તેનો ખરો હેતુ અને અર્થ ઇશ્વરજ બળે છે તેથી
કરીને અમે કહીએ છીએ તેજ અર્થ છે એમ કહેતા મનનશિલ્લ મુનિઓ
અચકાચ છે. જે મનુષ્યે જે શસ્ત્રનો અભ્યાસ કર્યો હોય અને તેની યુદ્ધિમાં
જે અર્થ હતરે તે પ્રમાણે અર્થ કર્યા છે. આ મત્રનો અર્થ બોલ શિક્ષાણાર્થે
ઉપદેશ તરીકે કર્તવ્ય સમવવામાં આવે છે. તેમજ બીજી પાસથી પારમાર્થિક
દ્રષ્ટિએ જોતા શ્રી ૩૬ દેવ ઋકસ્તુ ધ્યાન સ્તુતિ પૂજા વીગેરેનું સૂચન થાય છે.

याते रुद्रशिवातनू : शिवाविश्वाहोमेषजी ।

शिवा रुद्रस्य मेषजीतयानो मृड जीवसे ॥ ४९

આ મત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રજાપતિ દેવતાઋષિ અનુષ્ટુપછન્દ અને ગાંધાર
સ્વર છે.

અ ત્રાથે

હે રૂઢ તમારી આ ઔપધિપ કાયા સર્વને કલ્યાણકારી છે. અને આ તમારે રૂઢ સ્વરૂપ દુ અ દારીદ્રમાથી છાડવી અને તે વડે કરીનેજ અમે અમારે જીન ખારણુ કરી શકીએ છીએ સર્વથી મોટું ઔપધિ અમ છે ખીજું ઔપધિ પ્રાણુ છે એ બે વાત શુદ્ધ ન હોય તો મોક્ષ પર્યંત સ્વર્ગ સુખ મળી શકે નહિ તેમજ આ મત્રમાં સેનાપતિ અને રાજા કે જે અષ્ટ વસુમાનો એક વસુ છે તેઓનું પણ કતવ્ય સૂચવાય છે આ દેહ પચ્ચમદાણુનની બનેલી છે માટે અષ્ટ મૂર્તિ જે શિવની છે તે એટલે કે દેહ, હવા, પાણી, આકાશ, ઇત્યાદિ શુદ્ધ હવા ખાવાના રથાનો, વાડી, સેન્ટરીયમ વીગેરે બાધવા તેમજ લશ્ચકરમા વૈદ્ય તથા વહાડકાપ કરનારા રાખી તેમને શુદ્ધ હવા પાણી મળે એવી યોજના કરવા કર્તવ્ય સૂચવ્યું છે

પુરશ્ચરણુવિવિ

૮૦૦ પ્રાણુયમ કરીને પાંચ હજાર મત્ર જપવાથી પુરશ્ચરણુનું ફળ મળે છે એનાથી ગર્ભ રક્ષા થાય છે, અને ગર્ભસ્ત્રાવ થતો નથી જે સ્ત્રીને અધુરે બાળક જતા હોય તેણે ત્રીજે મહીને ગર્ભની રક્ષા નીચે પ્રમાણે વિધિથી કરવી

જેણે પોતાના પેટના ગર્ભને ક્ષતમ કરવાની ઇચ્છા હોય તેણે નકારા મનુષ્યો કે જેવા પણ નહિ અને ગર્ભને જેવો બનાવવો હોય તેના જેવું ચિતન કરવું અને નમસ્કાર કરવા એટલે કે ઉઠતા વાર સૂર્ય ચંદ્રના દર્શન કરવા રામ, કૃષ્ણ, અર્જુન, હનુમાન, બીજા પરશુરામ, ઇત્યાદિ, ધર્મવીર, દાનવીર, દયાવીર અને રણવીરોના ચિત્ર તથા મુર્તિના દર્શન કરી તથા તેમના ચરિત્રો સાંભળી મને તેવો પુત્ર ઉત્પન્ન થાઓ એમ વારવાર ઇશ્વરની પાસે માગવું કાંઈ પણ અશુભ એટલે નકારી વરતુનું ચિતન કરવું નહિ આ કતબ એકલા પુરૂષને માટેજ છે એમ નથી પણ બંને માટે છે

રાજાએ પોતાના ઘરની અદરના ચોક્કા ધ્વજને અલકૃત કરીને સુઠીમકે સારા ચોખા લઇને ગધે છાટવા અને પછી ત્યાં વેદી અને અગ્નિકુંડ કરવે. વેદીમા એક સાધારણ ધોડા મૂકીને રૂઢ કલસ બનાવવો અને પછી માનવે અહાન્ત ઇત્યાદિ મત્રથી સોનાના પુષ્પ હાથમા લઇને રૂઢનું આવાહન કરવું. પછી ખીજા બે કનચ કરા તેમા સોનું અને પાણી ભરવું સુનર બીજીની

નિમળતુ સુતર તેને વિટવુ. પછી રુમુદ્રમાર્ગ નદીતુ જળ તેમા રેડવુ. અને કોર વસ્ત્ર તે ટળશ ઉપર ઢાકવુ. તેમા નવરત્ન નાખવા પછી શિવનું આરાધન કરીને તેતુ મધ પ્રુષ્પાદિથી પૂજન કરવુ તે કળસને રાતા પુષ્પની માળા પહેરાવવી અને ધૂપ કરવો અને સરશવના તેલનો દિવો કરવો. બધા પદાર્થોમા કર્પૂર મેળવતા રહેવું તેની આગળ ઉપરચાન મત્ર જપવા અને દોમ કરવો. દોમવાના દ્રવ્યો ધી, કર્પૂર, તથા, દુર્વા, દહી, મધ, વીંગેરે મિશ્રણ કરી દોમ કરવો.

હવિની પૂજા કરવી અને ચોખા ઉપરના મત્ર બણતા જઠને દોમવા. એનાથી ગળ દીર્ઘાયુષ્ય થશે

કર્પૂર અને ચંદન ચુકત વસ્ત્ર સુગંધિત કરીને તે વસ્ત્ર પહેરવુ તથા ઉત્તરીય વસ્ત્ર લેવુ સધ્યા કાળે જપ કરવો તથા બ્રાહ્મણો જમાડગ તેનાથી કરીને રાગના જોટલી શક્તિ આવે છે તથા સારી સતતિ દીર્ઘાયુષિ થાય છે ગર્ભપાત કદી થતો નથી.

જમા દોમ થતો હોય ત્યાં સ્ત્રી અને શુદ્રને આવવા ન દેવા

હાથમા રાજદડ લેવો, ગણપતિની દુર્વા વડે પૂજા કરવી

કન્યાની ઇચ્છાવાળાએ ધીમા ભાતની ધાણી ભોળીને દોમ કરવો.

દારિદ્ર્ય નાશ કરવા અપામાર્ગેનો દોમ કરવો, સર્વ પાપ દહન કરવાને માટે તથાનો દોમ કરવો

બ્રાહ્મણ આદિએ ખાખરની સમિધ લઘ તે ઉપર પીણુ. રાત્રી, લીલુ સુતર વીટીને તેનો દોમ કરવો

એક લાખ ધીની આહુતિ આપવાથી મર્વ મનોરથ પ્રાપ્ત થાય છે.

જોને વસ્ત્રની કામના હોય તેણે કુમુદ પુષ્પનો દોમ કરવો, જે વણના પુષ્પ દોમશે તે વણના વસ્ત્રો મળશે

જોને વરસાદની ઇચ્છા હોય તેણે શુદ્ધ પ્રદેશમા ગાયના ડાણથી લીપીને રાતા રંગે કરીને મડળ કાઢવુ મડળમા નવા કોરા ઘટને મકવો. તેમા સુમધી દ્રવ્ય નાખી તેને સુતર વીટવુ. અને તે કુભમા સૂર્યનું આવાહન કરવુ, તથા પૂજન કરવુ અને દૂધપાકની ૧૦૮ આહુતિ આપવી અને સૂર્યનું ધ્યાન કરીને એક હજાર સૂર્યનારાયણના જપ કરવા આ પ્રમાણે સાત અમર ૧૨ દિવસ કરવુ. તેનાથી સૂર્યનારાયણ પ્રસન્ન થઈ વરસાદ મોકલશે.

પુત્રની કામનાવાળાએ અપવાસ કરીને વૃત્તરથ પવિત્ર રહેવું . અને ૧૦૮ દૂધપાકની, આકૃતિ આપવી ઝડતુ પ્રાપ્ત થયા પછી સ્ત્રીએ, એથે દિવસે નાદિ ધોધ પવિત્ર થઈ રત્નાશ્રકાર ધારણ કરી હોમનો વધેસો દૂધપાક ખાવો, તથા ૮૦૦ મંત્રનો જપ કરવો અને બ્રહ્મણ્ય જમાડવા તેનાથી નિરોગી અને તેજસ્વી પુત્ર થાય છે.

આ અનુષ્ઠાનથી અનિષ્ઠ દર્શન, દુસ્તંભ, કોષ્ટએ અભિચાર કર્યો હોય તો તે પશુ નાશ પામે છે અહની પીડા, જૂતની પીડા, વીગેરના નાશ માટે રૂદ્રકજથા એકઠી લવી મ, કપૂર, લીમડો, જયદ્રવ્ય વીગેરે નાખી તેજ દ્રવ્યનો હોમ કરવો અને રોજ સવારમાં ૧૦૦૦) હજાર જપ કરવા તેનાથી સર્વ પીડા નાશ થઈ આરોગ્ય, તેજ, વીગેરે વધશે

આ મંત્રને એક વર્ષ સુધી જે જપશે, ખીરનો આહાર કરશે અને છતે નિદ્રા રહેશે, તેને આ મંત્રની સિદ્ધિ થઈ અશ્વિમાદિક સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થશે.

રોહિણી

ધ્યાન

શકિત ચર્મ કર ધરી, મયુર વાહન પર સ્વારી કરી,
રક્ટ રૂપ રહેલ, વિવિધ રૂપ ધર ત્રિપુરારિ,
ધર્મ રક્ષણે ધાય, પાપીના દળમા પેસી,
કેસે રૂદ્ર સહાર ભકત રક્ષક વિદ્યાસી,
સ્મરે ખટ મુખ એ નાથ, વહી દેવ પુરારિ
જપ ! જપ ! જપ ! જપ ! મહાદેવ કાળના કાળ સ્મરારિ

परिणो रुद्रस्यहेतिवृणक्तु परित्वेषस्य दुम्मतिरघायोऽ ॥

अवस्थिरा मधवद्वयस्तनुष्व मीढ्वास्तोकाय तनयाय मृडय

॥५०॥

આ મંત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રજાપતિ દેવતા ઝડપિ રૂદ્રદેવતા આર્ષિ ત્રિષ્ટુપ ૭૬ અને ધૈવત સ્વર છે

મંત્રાર્થ

હે તામ વર્ણુ રૂદ્ર ! પદાર્થરૂપ તરવારના સરખા આ તમારા આયુષીથી તમે ખીજવાઇને અમરા ઉપર ક્રોધ કરી અમને તમા અમારા પુત્ર ધૈત્રાદિક ને પશુ મારશો નહિ. અને પીડા કરશો નહિ. અમે જે તમારા ભકત ધર્મા

ચરણ કરી તમને નમનારા છીએ તેના રક્ષણાર્થે તે સ્થિર રહેલ અને જે થાપીએ કમનો વિનાસ કરનાર, દ્રોહી દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા પારકાના હક લુંટનાર નહીં છે તેના સહાર કરી ચાત શાએલ અને તમારા ધનુષ્યોથી દોર છુટી શાએલ અને અમોને સદા આનંદ આપે.

પુરસ્કારભુવિધિ

નવદિવસ સુધી કચ્છ વૃત કરીને દરરોજ આઠ હગર મંત્રનો ગાય કરવાથી પુરસ્કાર થઈ શકે છે.

પુત્રની કામનાવાગાએ આ વ્રત કરવું અને યુગ્મ રાખવું.

વનમાં દાવાનલ સળગ્યો હોય તે વનના પલસા, પીપળા એર વીગેરેના સમિધ લાઇને દહી, મધ અને ધી વાળા કરીને શિવાલયના પશ્ચિમ દ્વાર આગળ એક અધુત આહુતિ આપવી. તેનાથી શિવના સરખા પુત્રની ઉત્પત્તિ થશે જે દેવાલય આગળ પીપળા હોય તેની છાયામાં અથવા પોતાને ઘેર અથવા ગાયના રહેઠાણમાં, આદ્રા નક્ષત્રમાં, અમાસને દિવસે, અથવા અથવા કૃષ્ણ પક્ષની અષ્ટમિએ આ અનુષ્ઠાનનો આરંભ કરવો. આમણે દિવસે દેવતાએ ચરભોજન કરવું મંત્રના દરેક અક્ષર મુઝબ કળસ ને એક તંતુ વીટવો, અને તેમાં જલ પૂરીને તેની પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરવી. હવે ઓટલી કરીને તેની મધ્યે એક કુબ મૂકવો, અને તેમાં મદ્ય, (સોમ) આવાહન કરવું. હે શિવ કેશાસથી અહીં પધારો એમ કરીને ઝકરવું આવાહન કરવું, અને ગધ પુષ્પ વડે તેમનું પૂજન કરવું. વચલા કુંભથી માડીને દરેક કુંભમાં મંત્રના એક એક અક્ષરનો ન્યાસ કરવો અને ૬ હગર ગાય કરવા કળી ગાયન ધી મધ વીગેરેનું મિશ્રણ કરીને ૮ હગર આહુતિ આપવી, તત્કાલાએને ધીની આહુતિ આપવી.

પહેલા કળસમાં દક્ષની ભાવના કરવી, અને ત્યાં શિવનું રમરણ કરી દક્ષને શાપ થયો છે, એમ ધારવું આસન ઉપર બે જણએ બેસીને આ ચારણા કરવાની છે, કુંભના જળ વડે શાપ આપીને બ્રાહ્મણો ૮ હગર અથવા છેવટ એક સો બ્રાહ્મણને જમાડવા કળસ ઉપરનું વસ્ત્ર આવડવું આપી દેવું અને બોજન તથા પાત્ર નિષ્ક દક્ષિણા આપવી, આમાં કદ જોઈ વડું કરવું નહિ.

દંપતિઓને પણ શિવનો પ્રસાદ જમાડવો, તેનાથી દીર્ઘાયુષિ શિવ સમાન પુત્ર થાય છે.

ઉપર પ્રમાણે કર્મ કરવાને અશક્ત માણસ હોય તો એકલા મન જપ્ત કરવા અને પશ્ચિમ દારના શિવાલયની રાત્રિદિવસ પ્રદક્ષિણા કરવી અને તે પણ જાને કરવાને અશક્ત હોય તો આચાર્ય દ્વારા જપપ્રદક્ષિણા પૂજન વગેરે કરાવવાથી સારો પુત્ર થશે.

મહાર તેત્તાલ

ધ્યાન

(મેરા આગન નાચે મેરા એરાગ)

જય ! અદિલ કુબર બેદી શિવ દુપદ

જય ! રઘુરત પ્રહરણુકર પાપી દલ

જય ! દત્તી ચર્મ વેણિન તનુ યુવક

સ્મરધ્યાનમા સદા રૂપ પાપ હરં

જય—૦

મન્દિરા જ્યોતિ ચિદ પ્રણુત જય

ટીકા

સર્વે તત્ત્વ પ્રજ્ઞાનેષ્વ પ્રજ્ઞા પ્રતિષ્ઠા પ્રજ્ઞાનં બ્રહ્મ ।

સંસ્કરણ કૃતુ રસો પ્રાણો વશા इति सर्वाण्येवૈતાનિ પ્રજ્ઞાનસ્ય નામ ઘેયાની ભવંતિ ॥

સ્મરણુશક્તિ સ સ્માર, યુદ્ધિ, વિચાર, કર્તા, પ્રાણુ, વશીકરણુ ક્રત્યાદિ સર્વ પ્રજ્ઞાનના નામ છે અને પ્રજ્ઞાનએ બ્રહ્મ સ્વરૂપ છે એ પ્રજ્ઞાનજ સર્વ શક્તિ પરબ્રહ્મને સર્વ કાંઈ તેના આશ્રયે રિયત છે અને પોત પોતાના કામ કરે છે હે મનુષ્ય ! મહા પ્રભવાર્મિ સજગ્યો હોય તેમથી છુટા પડેલા એક તનખાના સરખો તુ બ્રહ્મ સ્વરૂપ છે જેમ તનખો મુખ્ય અગ્નિથી છુટો પડ્યો છે અદ્ય શક્તિ છે ઝટ હોલવાઈ જાય તેવોજ છે. પામર છે. તેમ છતાં તે અર્મિ સિવાય ખીજી કાંઈ નથી.

ધ્રુવાદિક તપસ્વીઓએ પોતાના સંસ્કરણથી આપુ બ્રહ્મા ડોલાવી મુક્યુ અને વિષ્ણુને ઈશન દેવાની બૂર પડી એ સર્વ કાંઈ સત્ય દૃઢ પ્રબલ સંસ્કરણુ પરિણામ છે. અજ્ઞાતીય છે તેને છેડી દે, અને સત્ય સંસ્કરણને ધારણુ કરે વિદ્યુત શક્તિના વિવિધ કાર્યો નવી નવી શોધો સંસ્કરણ બળથીજ એટલે કે

જ્ઞાન ક્રિયા અને વિચારની પ્રેમળ ચોળનાથી થાય છે નિષ્કળ થવાય તેમ નિહર રહેજે. નિરાશ થઇશ નહિ. હું કહે' છું' એ તારો વૃથા અભિમાન ત્યજ દેજે. કારણ કે તારી ઇચ્છા એ એક સંકલ્પ બળ છે. પણ તારી સાચી બાળુએ વિશ્વના અનંત સંકલ્પો તારો સંકલ્પ તોડી પાડવા મંચન કરે છે તે તુ કયા બાણે છો એકતુ ધાર્યું થશે કે અનેકતુ ? જો ઇશ્વર સંતુકુળ હશે તો તારો સંકલ્પ ફળભુત થશે અને તારા સામા પક્ષના પદાર્થો તરફ ઇશ્વરનું વલણ હશે તો તુ નિષ્કળ થશે માટે કર્તા હર્તા ઇશ્વર છે તું નથી તારૂં સધળું અભિમાન છોડીદે આ રૂદ્રાધ્યાયમાં જે કાંઈ ફળ લખ્યા છે, તે અફળ કદી જનાર નથી દેશ અને કાળનો માત્ર ઇશ્વરી ઇચ્છા પ્રતિકૂળ હશે તો ભેદ થશે, પણ ફળ તો મળશેજ.

મીઠુદ્યમશિવતમ શિવોનં સુમનાયક ॥

પરમેશ્વરઽઆયુવન્નિધાય ક્ષતિવસાનઽબ્રાહ્મરપિનાકાંચિ -

અદાગદિ ॥ ૫૧ ॥

આ મત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રગ્નપતિ દેવતા ઋષિ, રૂદ્ર દેવતા, ત્રિપુપત્નિ અને ધૈવત સ્વર છે.

અર્થ

હે ભક્તજનોની સર્વ મન કામનાઓ ક્ષિદ્ર પૂરી મનોરથ પુરનાર શકર હો આપ અમારી તરફ પ્રસન્ન ચિત્તવાળા અને શાંત મનવાળા થઈને આપના ત્રિશૂલાદિ આયુધોને ઝાડ ઉપર દૂર રાખીને પીનાક ધનુષ્યને દોરી અને બાણ વ્યવસ્થા કરી માત્ર શોભાને અર્થે ધારણ કરી વ્યાધાત્મક પહેરી અને મુગધાઈ ધારણ કરીને અમારી પાસે હસ્તે મહોડે યુવક વનચરનું સ્વરૂપ લઈ મંમલ કરવાને આવો.

ટીકા

આ મત્રમાં રાજ મહાલના પુરૂષો અને સૈનાધિપતિને પોતાને ધેર મમલ અવસરે રાજ એ અને પ્રભુએ બોલાવી પૂજન આદી સત્કાર કરી સતોષવા કે જેથી કરીને તેઓ મમલ અને શાંતિ પ્રભુ મહાલમાં પ્રસન્ન થઈ રાખી શકે અને દુષ્ટ અશિનો સહાર હશે.

પુરસ્કારલુચિધિ

એક રાત્રિમા પદર હળર ભપ કરવાથી પુરસ્કારલુ ચામ છે.

ભારે પૈસાને નાશ થવાનો સબબ આવ્યો હોય, પ્રાણુ ભવાનો ભજ હોય, ચોરોને ભપ હોય, ભયથી બીક લાગે લારે, ધી વડે કરીને પામ્ય હળર-આહુતિ આપવી તેનાથી સધળા ભયલુ સમન થશે.

ધ્યાન

આવો આવો કપૂર ગૌર આવો,
મગલકર સુવક દેહ ધરી આવોરે, આવો.
વનવાસિ વિલાસી અહી પધારો,
મગલ રૂઢ કલસ આ સ્વીકારોરે, આવો.
બકત વસલ ભાવ આ સ્વીકારો,
સ્મિત વદને પીનાહી પધારોરે, આવો.
બોળાનાથ બોળો ભાવ મુજ ઉર ધારો,
અગ્ર બાલક શુબ્દ ગ્રેમ ધારોરે, આવો.
સત્ય ચિદ તેજ રાક્ષિ દીપ હારો.
શુદ્ધ મનથી પૂજન દેવ દિવ્ય હે સ્વિકારો. આવો.
અણુમલ્લ અણુરૂપ મહદ અકોશો અહો.
મહદ તત્વથી મહદ મહાદેવ કહાવો આવો.
હન્દિરા અનત રૂપ હળરો,
પામર પ્રાણી શુ વિચારે બિચારો. આવો.

ચિકિરિદ્ર વિલોહિતેનમસ્તકમસ્તુ મગલ:

ચાસ્તેસહસ્ર રહેતયોન્યમસ્મન્નિવ પન્તુતાઃ ॥ ૫૨ ॥

આ મંત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રગ્ભપતિ દેવતા ત્રપિ રૂદેવતા આર્પ્યનુક્રુષ્ઠ
હદ અને માન્ધાર સ્વર છે.

મંત્રાર્થ

હે અનેક ઉપદ્રવો નાશ કરવાવાળા, વિવિધ પદાર્થોમા આરક શુદ્ધ સ્વરૂપવાળા રૂઢ તમને નમસ્કાર હો ! તમારા હળરો આયુષી અને જે તમારા બકત છીએ તેને છોડીને બીજી જગ્યોએ જ્યા પાપાયરણુ થતા હોય એવા દુષ્ટો ઉપર પડો. હે શુદ્ધ સ્વરૂપ પદ્ અર્ચ્ય સપન ભગવાન ક કર તમેજો અને ઘારવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ.

પુરસ્કરવિધિ

ત્રણરાત સુધી ભાત ખાઇને દશ હજાર મત્ર જપ કરવો. અને દશ હજાર પ્રદક્ષિણા કરીને જપ કરવો. એનાથી પુરસ્કરણ ફળ મળે છે અને બ્યાર મહાજનોનો વિરોધ થયો હોય ત્યારે દહી, મધ, ધી વગેરે પદાર્થમાં સમિધને બોળીને એક અચુત આહુતિ આપવી તેનાથી ભય જશે સર્વનો જપ કરવાની વાસનાવાળાએ ગાયના ધીમા ઝંઝટાને બોળીને એક લાખ આહુતિ આપવી, એથી કરીને ભુક વાગેરે પ્રાણીઓ પશુ વશ થઇ જાય છે.

નદી અથવા સમુદ્રના કીનારાના પ્રદેશના જયની કામનાવાળાએ બિલના સમિધ કરીને દહી મધ અને ધીથી યુક્ત કરી એક લાખ આહુતિઓ આપવી. દરીયાઈ લક્ષ્મી જીતવાની કામનાવાળાએ જળની મધ્યમાં ભૂમીન હોય એટલે એટ ઉપર જઈ પોતાનો ગૃહનો અગ્નિ અથવા અત્મારૂપી અગ્નિનાં કપિલક ગાયના દૂધની એક લાખ આહુતિ આપવી, તેનાથી જપ પ્રસ થશે. જેના જેના ઉપર જપ મેળવવો હોય તેનું નામ લઇને હોમ કરવો. અને એક લાખ આહુતિ ધીની આપવી તેનાથી સર્વ ઉપર જપ મેળવાય છે.

ટીકા

આવી તરેહના પ્રયોગો રાવણ જેવા રાજાઓને તથા રાજ મહાનાથ પુરૂષને માટે વિજય સ પાઠન કરવા માટે છે પ્રત્યેક હોમમાં ધી અથવા તલમાં બોળીને આહુતિ આપવી તેમ છે એનું કારણ અમને એમ દીસે છે કે સત્વિક અને રાજસ પરમાણુઓ જે કાંઈ હુત દ્રવ્યથી પેદા થાય છે તે ધણા વખત સુધી ટકી શકે છે. જેવી રીતે કે તેલ અથવા ધીમા બનાવેલો મલમ અથવા અત્તર કે વધાર તેની સાથે મિશ્રણ કરેલો પદાર્થ જલદી બગડી જતો નથી સાત્વિક પરમાણુઓથી કેવળ જ્ઞાન સુખ અને ઇશ્વરની પ્રસન્નતા મેળવાય છે તે ધી દૂધ છે તલની આહુતી રજોગુણાત્મક છે તે રાજસી સુખ આપે છે. રજાત્મક પરમાણુ પેદા કરી સકામી પુરૂષોએ ઇશ્વરને પ્રસન્ન કરીશો હોય તો ઇશ્વર પ્રસન્ન થઈ મન કામના સિદ્ધ કરે છે. પશુ પુષ્પ ખૂટતાં પછી ક્ષણિક સુખ જન્મ રહે છે, અને કમ માર્ગમાં થએલા હિંસાદીક પાપ પાછળથી ભોમવત્ પડે છે. તમાત્માક પરમાણુ વિનાશ મોહ અને દુષ્કૃત્યન કરનારાં છે માટે શાસ્ત્રકારે જે પદાર્થ હોમવાના કલા હોય તેજ હોમવા

આપણે બેકમાં જે ટીપોઝીટ ૩ મૂકીએ છીએ (૧. નો અર્થ અગ્નિ એ છે કે જ્ઞાના પરમાણુઓ) તે બાજુ સાથે માર્ગીએ તે વખતે આપણને

ખાહા મળે છે તે પ્રમાણે પરમેશ્વરની એકમાં (એટલે આ અખિલ બ્રહ્માંડમાં) જોવા અને જોટલા પરમાણુઓ ઉત્પન્ન કરી આ અહભાવ વડે કરીને પોતાનું સ્વામીત્વ સ્થાપન કરી મુકીએ છીએ તે આ વિશ્વનો નિયામક એક જ હૃદય છે. તે એક બધું જ્ઞાન સહજ બધું પુન્ય એટલે વ્યાજ સાથે આપણને આગીએ ત્યારે પાછું આપે છે આ સ્પષ્ટ વ્યવહાર છે જે કોઈ નિષ્કામ કર્મ કરે છે તેણે તો એક મહાન યુનીવર્સીટી બધાવી તેના અર્ચની રક્ત લોક સમઢાર્યે મુકી છે અને પોતાનું સ્વામીત્વ ઉઠારી નાખ્યું છે, અને જેને દેખીતો કંઈ ફાયદો મળતો નથી એમ લાગે છે. તથાપી તેણે સર્વથી વધારે ફાયદો મેળવ્યો છે એમ સમજવું તેના ઉપર રાજા પ્રસન્ન થાય છે અને એમ માને છે કે મારા રાજ્યમાં આણું મને બહુ મદદ કરી સુખ કર્યું છે તો હું એને મારા મિત્ર જોવો ગણીશ આખો દેશ તે આણુંસની કીર્તિમાં છે અને ઉપકાર મને છે જ્યારે નિષ્કામ પરીપકારી પુરુષ કોઈ આપત્તિમાં આવી પડે છે ત્યારે રાજા અને પ્રજા સર્વ કોઈ તેની મદદે દોડી જાય છે. જેવી રીતે કે બાલ મ ગાધર તીલકને શિક્ષા થતી તે સમયે કેટલાક લોકોએ તેને અર્થે પોતાના જીવ પણ આપ્યા હતા તે પ્રમાણે નિષ્કામ કર્મ કરનારને દેખાતું કંઈ મળતું નથી તોપણ સર્વથી વધારે લોકસમઢાર્યે ઝડનારને ફાયદો મળે છે અને બિલકુલ ભારિયા હૃદય તરફથી નુકસાન થતું નથી. અને હૃદય પોતાના જોવા તેને ાણું છે.

અમારૂં આ હૃદય વિદેશીઓને કદાપિ મપાજક જેવું લાગશે પણ જે કર્મ કરવાથી એટલે કે અશિમા નિરાગી પદાર્થોના પરમાણુઓ લોક સમઢાર્યે ઉત્પન્ન કરી હૃદયનું સ્મરણ અને પાન કરી તેના ગુણમાધ પ્રસન્ન કરી પૂજન કરી સેવા કરી તેમની વિશ્વ રચના વીજેરના શાસ્ત્ર સાંભળી વાર વાર નથી તેના ઉપર મિત્રભાવ અને પિતૃભાવ રાખી શુદ્ધ મદદગાર માની પોતાનું સવસ્તવ અર્પણ કરવું એ આ એક હોમવડે કરીને થાય છે, અને સમાધિ પ્રકટે છે. એ સિવાય કોઈ સુધારાવાળો આમા સુધારો અને નવી શોધ કરી અમને કોઈ નૂનન માર્ગ બતાવશે કે ?

ધ્યાન

(ગૃહસ્થાશ્રમની શોભા સધળી એ રાહ)

જય પ્રસન્નવદનાં જય તાપ કમનં જય જમત તણા આધાર
અનુપ સુસોભિત મહાપ્રભાદિ, (૨) દેવપૂજિત સાકાર (૩) જય૦

સવ સ્વમઃલ વેળિઃ દેવા, ભક્તજનો સાથ દૃષ્ટેન ભેષ,
 નમતા ભાવે વારવાર, મહનમતિ જોત્ર આપ અપાર, જ્યૌ
 અંબાસહિત લલવાહ વિરાજે વિશ્વનાથ વર કન્યા રાજે,
 જેમ શશિ નભશુદ્ધ ગચ્છ સાર, જય ? જય ? જય ? શિવ હર હંકાર
 નમીએ સધળા વારવાર જ્યૌ

સહસ્રાણિ સહસ્ર નાદવોરેસ્તવ હૃતય ।

તાસામીશાનો મગવ પરાચીનાધામુક્તા કૃધિ ॥ ૫૩

આ મત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રમપતિ દેવતા ઋષિ, રૂદ્ર દેવતા, નિયુક્તધર્મનુ-
 શ્ચુપ છદ અને ગાધાર સ્વર છે.

મત્રાર્થ

હે પદ ઐશ્વર્ય સપત્ન ભગવાન ! આપનું સામર્થ્ય અનંત હસ્તોર્ગ
 એટલે કે પ્રાણીમાત્રના બાહુમા રૂદ્ર સ્વરૂપે વશી રહેલું છે. તેમજ હજારો
 પ્રકારના આયુધો તેમા પશુ વિનાશક શક્તિ તે રૂદ્રનીજ શક્તિ છે. માટે જો
 આપની સહાર શક્તિને પાપ કરનારા પર વાપરી તેના મુખ ફેરવી પાછા
 નસાડો. અને અમારું રક્ષણ કરો.

પુરસ્કારણ વિધિ

અર્ધ કુન્ડલિત હરીને પદર હજાર જપ કરવાથી પુરસ્કારણ ફળ મળે છે.
 આ મત્રથી રાગના ઉપદ્રવો શાંત કરવા સાત્ત્વ અને વૈકલ્ય, ભાત, ચવ,
 તથા સર્પ વીગેરેની એક અયુત આહુતિ આપવી તેનાથી ઉપદ્રવો નાશ
 પામશે. મહાદેવની આગળ બેસીને એક લાખ જપ કરવા રાજ્યના મુખ્ય
 પુરુષને મારવો હોય તો રાક્ષાની મટોડી લઈ તેનું શિવલિંગ આ મત્ર વડે કરીને
 બનાવવું અને તે પક્ષણીને ઝોગળી બધ ત્યાં પર્યંત અભિષેક કરવો ત્યાર
 પછી તે મટોડી લઈને નદીમા નાખી દેવી અને તેને મરણથી બચાવવો
 હોય તો પોતાના માર્દપલ અગ્નિમા શુદ્ધ યોગ્યાને ધીમાળા કરીને એક
 અયુત આહુતિ આપવી તેનાથી મરણ બચ સમી જશે મોટા વનમા જવું
 હોય તો આઠ હજાર મત્ર વડે કરીને બસ્મનું અભિમત્રણ કરી આખા શરીરે
 યોગળી તેને કોઈ પણ પ્રકારનો ભય થશે નહિ કૃષ્ણ પક્ષની ચતુર્દશાની
 રાત્રિએ સ્મસાનમા બંધને રાક્ષસોને ખાવા માટે બીલાડાના માસનો બલી
 ચક્રવો તેનાથી રાક્ષસોનો ભય થશે નહિ ઇલાદિ ઇલાદિ

જેના જેનાથી ભય પ્રાપ્ત થતો હોય તેના સકટ નિવારણાર્થે હોમ
જપ, ખલિ, દક્ષિણા ઇક્ષ્વોજન વીગેરે કરાવવા. તેમજ જેના પર સકટ
આથ્વુ હોય તેના નામોચ્ચાર પૂવક બલિ વીગેરે આપી અભિચાર કરવો.

ધ્યાન

પૂર્વ કર્મ સસ્કાર વાસના, નચાવતી જેમ નાચ.
પ્રાણી માત્રના ઓળા નિરખો જગતનાથ જે કાચ,
તકતો સદિ સૂત્રધાર શિવ, વિશ્વ તણા સ્વજનાર,
સત્વ રજોગુણ તામસ વેશિત, ગુણ દે ફળ અનુસાર,
દેવી આસુરી માનુષ, સપત આપે વિશ્વાધાર,
અનતરપે હજાર હસ્તે, પાપ દહન કરનાર
એ હસ્તે માનવી ખીચારો, કેટલુ લાઠ શકનાર ?
એ મુઠ્ઠી ભરી લીધુ પછીથી-ત્રીજી કયા ભરનાર ?
દોહડશેરતુ જહર ભરાયુ-પછી શુ કે ખાનાર ?
વિવેક ભુવણો, પુષ્પ પત્ર ફળ કેરા છે શ્વભાર
અનંક આયુષ શત્રુ નિકદન, કાળે જે ધરનાર
નમોચ્ચારણનદ ઇદિરા ધ્યાન માન કરનાર.

ટીકા

આ મત્રનો અભિચાર અનુષ્ઠાન હોમ, વીગેરે જે ગુણનો અધિકારી
હોય અને જે ફળની ઇચ્છા હોય તેને અનુસરીને છે. જેને દેવી સંપત્તિ
મેળવવી હોય તેને માટે સાત્વિક ક્રિયા છે મનુષ્ય સ પતિ મેળવવી હોય તેને માટે
રજોગુણી ક્રિયા છે તમાત્મક પ્રકૃતિના રાક્ષસ-દૈત્યો માસાહારી અને મદ પીના-
રાઓને તમાત્મક દ્રવ્ય દહન હોમદ્રવ્ય અને ઉપાસના કરવાની છે તમાત્મક
અનુષ્ઠાનની ઉપાસના અમે ગાળી નાખી છે કારણ કે તેતુ ફળ સાથે
નથી. નીચ અધિકારી માટે તે છે

असंख्यता सहस्राणि ये रुद्राः अविभूय्यां तेषां सहस्र
योजने अवधन्वानि तन्मसि ॥ ५४ ॥

આ મત્રના ૫૨મગ્નેષિ પ્રજ્વલત દેવતા ઋષિ, ૩૬ દેવતા વિરાડર્ષતુ-
ષ્ટુપ ૭૬ અને મંદિર સ્વર છે.

અત્રાર્થ

આ જમતમાં બ્રહ્મિયે અસખ્ય પદાર્થોમાં વસેલી હજારો રૂઢ શક્તિ પૃથ્વી ઉપર છે તેના ધનુષ્યોની દોરી છોડીને અમે હજારો યોગ્ય આપના સમષ્ટિ રૂપમાં દૂર ફેંકીએ છીએ. માટે તે વડે કરીને અમને નિર્ભયતા અને રક્ષણ આપની કૃપા વડે પ્રાપ્ત થાઓ.

અસ્મિન્ મહતિ ંર્ણવે અન્તરિક્ષે મવા અધિ
તેષાં સહસ્ર યોજને અવધ્વાનિ તન્મસિ ॥ ૫૫ ॥

આ મત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રજાપતિ દેવતા ઋષિ, રૂઢ દેવતા, જુર અર્ધિષ્ઠિકા ૭૬ અને ઋષભ સ્વર છે.

અત્રાર્થ

આ મોટા સમુદ્રના જળમાં તેમજ અતરિક્ષ આકાશના પોલાણમાં, જે વિવિધ નામ રૂપે વિશેષ શક્તિઓ રહેલી છે તેના ધનુષ્યની દોરી છોડીને હજારો ગાઉ દૂર રૂઢના સામાન્ય સમષ્ટિ રૂપમાં ફેંકીએ છીએ તે વડે કરીને અમને નિર્ભયતા અને રક્ષણ આપની કૃપાવડે પ્રાપ્ત થાઓ.

ટીકા

આ મત્રોમાં પ્રથમ પૃથ્વી ઉપરના બ્રહ્મિ વિશેષ નામ રૂપ વાળા પદાર્થો જેવાકે વરસાદના ખુદો, જે અમને ટાઢ આપે છે અને બીના કરે છે તથા શરદી ઉત્પન્ન કરે છે તે અમને દુખ દેનાર સહારક રૂઢ શક્તિની સામે અમે છત્રી ધરીને અને ધરમાં જોડામાં બરાધને અમારું રક્ષણ કરીએ છીએ એટલે કે બ્રહ્મિયે સંસ્કારશક્તિના સાધનોની સામે બચાવ શક્તિ અમે મૂકીએ છીએ. અને વિશેષની સામે વિશેષ મૂકીએ છીએ તેથી કરીને સામાન્ય મહદ્ રૂઢ શક્તિનો કોપ અમારા પર ન થાઓ એટલા માટે આ પ્રાર્થના છે.

નીલગ્રીવા શીતિકઠા દિવં રુદ્રા વપમિતા ॥

તેષાં સહસ્રયોજને અવધ્વાનિ તન્મસિ ॥ ૫૬ ॥

આ મત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રજાપતિ દેવતા ઋષિ, બહુ રૂઢ દેવતા અનુક્રુષ ૭૬ અને ગાધાર સ્વર છે.

મત્રાર્થ

સ્વર્ગમાં રહેલા દેવરૂપ લીલી ડોકવાળા અને કપક સફેત ડોકવાળા જે રૂઢ છે. તેને અમે આ મત્ર બલના સામર્થ્યથી તેમના સહારક વિવિધ આયુધોને અમે આત્મરક્ષણાર્થે નિર્બલ કરી નાખીએ છીએ અને હમણે જાઉં દૂર ફેંકીએ છીએ તેથી સમષ્ટિરૂપ મહારૂઢ કોપાયમાન ન થતા અમેને અબળ અને રક્ષણ આપે.

ટીકા

શસ્ત્ર અસ્ત્રની (ઓફેન્સીવ) Offensive) રૂઢ શક્તિ એટલે સહાર શક્તિની સન્મે(Defensive)રૂઢ શક્તિ વાપરી અમે સમષ્ટિરૂપ રૂઢની સ્તુતિ કરી પ્રસન્ન કરીએ છીએ તેથી કરીને અમારા ધર્મ કર્મ નિર્વિઘ્ન પાર પડી અમારા ઉપર રૂઢ દેવતનો કોપ ન થાઓ.

સર્વસ્રલવિદંબ્રહ્મ એટલે કે આ જગતમાં જે કાંઈ છે તે એકજ બ્રહ્મ જેને અત્રે ઉદ્ભવશક્તિ કહીને વર્ણવી છે તે છે एकोहंब्रह्मस्याम એ શ્રુતિથી એકજ રૂઢ અનેકરૂપે દેખાય છે એ રૂઢની ત્રણશક્તિઓ એટલે કે જ્ઞાનશક્તિ, ક્રિયાશક્તિ, અને પદાર્થોના ગુણની શક્તિ એમ ત્રણે રૂપે વધતા ઝોછા પ્રમાણમાં સ્પષ્ટ જોવામાં આવે છે. એટલે કે જેને પ્રકૃતિ કહે છે, તેના પ્રત્યેક પરમાણુમાં આ સત્, રજ, અને તમ, વધતા ઝોછા પ્રમાણના બેદ વડે વિવિધરૂપે ભાસે છે. એને પ્રકૃતિની વિકૃતિ કહે છે જે એ ત્રણ ગુણો એટલેકે જ્ઞાન ક્રિયા, અને પદાર્થથી બલશક્તિ, એક સરખા પ્રમાણમાં દેખે તેા પ્રકૃતિની સામ્યાવસ્થા કહેવાય છે અને તેથી કરીને નામરૂપાત્મક જગતના વિવિધપદાર્થો ભાસના નથી. તેનેજ સ્વરૂપસ્થ સ્થિતિમાં છે એમ કહેવાય છે. દૃષ્ટાંત તરીકે ગળપણ એ એકજ વસ્તુ છે તેમ છતાં તેના વધતા ઝોછા પ્રમાણને લીધે નામ અને રૂપ ગુણ અને સ્વાદ બુદ્ધા બુદ્ધા છે એકલી ખાડતુ નામ દિવાળીમાં ખાડતા રમકડાં મળે છે તે છે. કે જેમાં ખાડ સિવાય બીજા કશાતુ મિશ્રણ નથી જેમાં કંઈ એક ખાર ભરેલો છે એવું જે ગળપણ તેતુ નામ ગોળ છે જેમાં ધઉનો લોટ ધી અને ખાડ છે તેતુ નામ ઘેબર છે ઘેબર કરતા વધતા ઝોછા પ્રમાણમાં ધી ખાડને લોટ છે તેતુ નામ જલેબી પાડયું છે વીઝેરે વીઝેરે. તેવી રીતે રૂપ રંગ ગુણ નામ આકાર સ્વાદ ઇત્યાદિ એકજ પદાર્થ છતાં બિન્ન બિન્ન ભાસે છે તેમજ એક જ્ઞાન સ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્ય સમષ્ટિરૂપે રૂઢ દેવત છે તે બાષ્ટિરૂપે અને સમષ્ટિરૂપે જણાય છે.

કષ્ટાત કે એક કે ખૂની ચોર તરવાર લઇને આપણા શિર-છેદ કરવા આજે તે બ્યઠિરૂપ રૂદ્રશક્તિ છે તેની સામા ધર ધણી દાહ અને સોટા લઇને ચોરનું કાફું ભાંગી નાખી તેના હાથમાની તરવાર છીનવી લઇ એક હજાર ચોબન દૂર ફેંકી દે અને નિર્ભય થઇને ખેસે એ પણ બ્યઠિરૂપ રૂદ્રશક્તિ છે, આ જાને બ્યઠિરૂપ રૂદ્રશક્તિ સામસામે લડવાથી સમ્યક્ રૂપ મહારહેને દોભ ન આવે તેની શ્રાંતિ અર્થે આ અધ્યાયના સર્વ મંત્રોમાં પ્રાર્થના છે.

આ ચાર મંત્રોનું પુરસ્કારણ નીચે પ્રમાણે છે

આદ્રાચલુ કરીને કાયાની શુદ્ધિ અર્થે પાંચ હજાર જપ કરવો તેનાથી પુરસ્કારણ ફળ મળે છે આ મંત્રોથી કરીને અભિચાર પણ થઇ શકે છે. રાજાએ પોતાના દેશમાં જન્મેલા હોય એવા બ્રાહ્મણોને ખોલાવી હોમ કરાવવો. નેતર શાળીયુ ખાત, વાસના કટકા આકડાનું રૂ, એને સસલાના ભોલી બાળા કરીને એક લાખ આહુતિ આપવી અડદના ભોટનું પુતળું બનાવીને તેમાં શત્રુના પ્રાણની પ્રતિષ્ઠા કરવી અને પછી તેના કટકા કરવા અને ૮ હજાર આહુતિ આપવી. ત્યારપછી સસલાના રૂધિરના દર્ભ બોળીને ૮ હજાર આહુતિઓ આપવી. આ પ્રયોગથી શત્રુનો નાશ થાય છે. દહી મધ અને ધીની આહુતિ આપણા ઉપર જો કોઇએ અભિચાર કર્યો હોય તો પાંચ હજાર આપવાથી તે અભિચાર દોષનું સમન થશે.

લોકાં

આજકાલ સહેજ સહેજ વાતમાં મનુષ્યો એક બીજાનું ખૂન કરવા અને લડી પડવા મડી જાય છે. તેવા અદ્ય સંકલ્પોએને માટે આ અભિચાર પ્રયોગો નથી. રાવણુ જેવા દંડ સંકલ્પીઓ પર તપ કરનારાઓને માટે આવા અભિચાર પ્રયોગો છે એટલા માટે અમારો મત એવો છે કે આવા દુષ્ટ સંકલ્પો હાલની પ્રજાને એવજ્ઞ નથી તેમજ ફળદાયક નિવડતા નથી. સામાનું વિના કારણે બગાડવા જતા આપણું પોતાનું જ બગડે છે એ નિવચ મારે રાખવો અસ્માએ દંડ શુદ્ધ, સત્ય સંકલ્પ ભોક્ષ આદ્યો કરવો ઉચિત છે તે કરવાને કંઈ હરકત નથી.

ધ્યાન

રાગ બીરભાસ

અડ વધુ અડ પાસ, પ્રભવાનલ રૂપ સકાર

ભિષણ રૂપ અતિ કરાત્ર, કાળના જે કાળછે

વહન પત્ર મ્હોટી દાદ, દત્ત અતિશય વિજ્ઞાન,
 ભડકતીભયભરી વિજ્ઞાન, અગ્નિજ્વાલ નિશિખ છે
 કોષથી કરાલ બુવ, વનિહત્રય ભડકે બુવ,
 મગન સુધી પહોચી છેહ, દશ દિશે છે અગ્નિ પૂર
 તે મહિ છે શિવ શૂર, હેમ રસ પિત્ત સિદુર,

સરખી શિવ મૂર્તિ છે.

કન્દ્ર મમ વરુણ દળ્યા, વિષ્ણુ વિરચી નમીને ગળ્યા,
 શેષ સળકયો ક પી ગળ્યા, રવિ શશિને ગૃહ ગળ્યા,
 ઈન્દ્ર શુ ગળુતી માલ, રમરણુ ધ્યાન ગાન માલ,
 તદ્રુપ છે તાન માલ, હુ પદ ગયો બૂલીને

નીલગ્રીવા ક્ષિતિજઠા શર્ષા અઘ ક્ષમાચરણાં ॥

તેષાં સહસ્ર યોજને અવધન્વાનિ તન્મસિ ॥ ૧૭ ॥

આ મત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રજા પતિ દેવતા ઋષિ, રૂદ્ર દેવતા, નિયૃદાણ્ય
 ગુપ્તપદ્મ અને ગાધાર સ્વર છે.

અત્રાર્થ

લીલી અને સફેદ ડોહવાળા જે રૂદ્રો પાતાળમાં વસેલા છે. તેના
 અનુધ્વની દોરી છોડી દહને હમ્મરો ગાઉ દૂર ફેંકી દહને અમે નિર્ભયતા અને
 અમારે વક્ષણ પ્રાપ્ત કરીએ છીએ તથા સમષ્ટિ રૂપ રૂદ્ર અમે ઉપર
 કેળાવવાન ન થતા અમેને અભય અને વક્ષણ આપો.

ટીકા

આ ચાર મત્રમા જુદે જુદે સ્થળે જુદી જુદી રૂદ્ર શક્તિઓ વ્યાપક
 છે તેના ત્રાસથી ઉપરના આ મત્રો છે પહેલામાં ભૂમિ ઉપરના બીજામાં
 સમુદ્ર અને અતરિક્ષના ત્રીજામાં સ્વર્ગના અને ચોથામાં પાતાળના રૂદ્રેણુ
 વર્ણન છે જગતના પ્રત્યેક પદાર્થમા પ્રકૃતિના ગુણ એટલે કે સ્થિતિ
 ક્ષય ઉદ્ભવ છે તેમા ત્રણ સ્વરૂપ છે જેમકે સોમલક્ષમાં તાવ કાઠવાની
 શક્તિ તે સાત્વિક છે તેમા મારવાની શક્તિ સહાર શક્તિ છે. અને રમર
 કામમા આવે છે તે એની રંગેશુલ શક્તિ છે. તેમજ આ અન્નરસમય
 કરીરમા મનજુહિ ચિત્ત અહકાર એ અન્નના સાત્વિક ભાગથી પેદા થઈ

આયુષ્ય મળે છે તેમજ તેના રજેગુણથી ધન્દિયા માસ મળજી વૃદ્ધિ પામે છે અને તમામક બામથી મળ ઉત્તમ થાય છે, આ ત્રણેમા ત્રણ પ્રકારની રક્ષકિત છે. એમ જાણવું.

આ મત્રોમાં સર્વ પદાર્થોમા રહેલી ત્રણ પ્રકારની શક્તિમાથી તે તે પદાર્થના રહેલા ગુણ જાણી તે તે પદાર્થને જેવા જેવા કામમા વાપરવા હોય તેવા તેવા કામમા તેને વાપરવા જેવી રીતે કે શત્રુને મારવામાં તોપ ગેળા છોડવા. તેમજ આપણા રક્ષણાયે પણ તોપ ગેળા છોડવા અને અણીને વખતે કામ લાગે એટલા માટે આમમયથી ભરી ખવા કેમકે આમ લાગે તે વખતે ફોવા ખોદાવા જવાનો નથી દર્ધ દ્રષ્ટવાળા પુરૂષોએ હજારો વધ આમમયથી તૈયારીઓ કરતાં જવી અને દેશીરનો કરતા રહેવું

ये वृक्षेषु दापिपञ्जरा मीलग्रीवा विलोहिता
तेषा सहस्रयोजने अवधन्वानि तन्मसि ॥ ५८

આ મત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રજાપતિ ઋષિ, રૂદ્રદેવતા, નિયૃદ્ધાર્પ્યનુષ્ટુપ છંદ અને માધાર સ્વર છે.

જે જે રૂદ્રો લીલા ધાસના જેવા, લીલા વર્ણવાળા, કાળી કાકવાળા તેજેમજ શરીર વાળા. રક્તવર્ણવાળા છે અને વૃક્ષોમાં નિવાસ કરીને રહેલા છે તેમના ધનુષ્યને અમે પ્રાર્થનાના બલવડે દોરીયા છુદ્ડ કરી હજારો માઉ દૂર ફેંકી દઇએ છીએ. તેથી સમષ્ટિ રૂપ રૂદ્ર અમે ઉપર કોપાયમાન ન થતાં અમેને અભય અને રક્ષણ આપે

यं भुतानाम अधिपतय विशिखासः कषर्दिन ।
तेषां सहस्रयोजने अवधन्वानि तन्मसि ॥ ५९

આ મત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રજાપતિ ઋષિ, રૂદ્રદેવતા, આર્પ્યનુષ્ટુપ છંદ અને માધાર સ્વર છે.

મ ત્રાર્થ,

જે રૂદ્રો પચ મહાશુનની વિનાશક શક્તિના અધિપતિઓ છે, અને જન્માસીઓ તથા નૈષ્ઠિક અઠગારીઓ જટાવાળાના સ્વરૂપે છે. તેમના વિનાશક ધનુષ્યની દોરીને છોડી હજારો માઉ દૂર અમે ફેંકીએ છીએ, તેથી સમષ્ટિ રૂપ રૂદ્ર અમે ઉપર કોપાયમાન ન થતાં અમેને અભય તથા રક્ષણ આપે

ये पथां पथिरक्षयः एलङ्घ्वा' आयुर्मुच्यते
तेषां सहस्र योजने मघचन्दानि तन्मसि ॥ ६०

આ મત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રજાપતિ ઋષિ, ૩૬ દેવતા, નિમૃમદાખ્યુષ્કુમ
૭૬ અને માધાર સ્વર છે.

અર્થ.

જે જે ૩૬૦ લોકીક અને વૈદિક માર્ગોના અધિકારી છે, તેમ વિવિધ માર્ગો
ના પશુ રક્ષક છે પૃથ્વીના અન્તને ધારણ કરનારા છે. તથા જેઓ પ્રાણી
માત્રના આયુષ્યની સામે યુદ્ધ કરનારા છે તે તે :દ્રોના' ધતુષ્યોને અમે
દેવી વમરના કરી હમરો માઉ હૂર ફેફડો છીએ તેથી સમષ્ટિરૂપ ૩૬ અમે
ઉપર કોધાયમાન ન થતાં અમેને અભય તથા રક્ષણ આપો.

ટીકા

આવી તરફના મત્રોમાં અખિલ બ્રહ્માંડ વ્યાપક પૃથક પૃથક બાહ્ય
૩૫ (એટલે કે પદાર્થો અને તેની શક્તિઓ) જે ૩૬ શક્તિઓ છે તેમાની
કેટલીએક ૩૬શક્તિ અમારી તરફેણમાં અમારું રક્ષણ તથા ભલું કરવામાં
બીજી કેટલીક ૩૬શક્તિઓ અમારી સામે વિનાશ કરવામાં અને કેટલીએક ૩૬
શક્તિઓ અમારી ઉપેક્ષા કરવામાં (For)-Against, અને Neutral
છે દૃષ્ટાંત તરીકે એક દેશ ઉપર કોઇ શત્રુ તેને નિગળ બાણી પોતાનું
સૈન્ય તેને હરાવવા મોકલે અને પરત્ર કરે તેની સામે કેટલાએક નિસ્વાર્થી
યૌવકારી ધનાઢ્યો, મુડન કરાવેલા સંન્યાસીઓ, તપસ્વીઓ, જટાધારી
બ્રહ્મચારી, યુવકો, ધર્મ ન્યાય નીતિ સ્વતંત્ર અને સ્વરાજ્ય મેળવવાને અર્થે
સત સાધુ અને અનાથનું રક્ષણ કરવા. દયાથી ઉભરાઇ તપશ્ચર્યા છોડી
હાથમાં શસ્ત્રધારણ કરે છે અને સ્વધર્મનું રક્ષણ કરવા અને લોક સંમહાયે
ગ્રાણ્ય અર્પણ કરે છે અને જોતી તા નીકળી પડે છે. તે સર્વેના ધતુષ્યની
દેવી એટલે કે તેના હથીયાર મૂકાવી છોડાવી ૬૪ અમારી તરફેણમાં
અમારી સામેના અમારી ઉપેક્ષા કરનારાના આ મત્રના બળથી તેમને શાંતિ
પ્રસારાવી હથીયાર છોડાવીએ છીએ. અને તેમ આરામ આપીએ છીએ.
તેથી સમષ્ટિરૂપ ૩૬ શક્તિ અમારા ઉપર ક્રુપિત ન થતાં કૃપા દષ્ટિ રાખે
એવી પ્રાર્થના છે. જ્યારે અમે અહમમત્વ છોડી સમષ્ટિરૂપની પ્રાર્થના
કરીએ છીએ તેની આગળ આ મત્રના ધારણ કરનાર બાહ્યરૂપ પદાર્થોની
શક્તિની બહાર રહેતી નથી તે તુચ્છ છે.

ये तीर्याणि प्रचरन्ति सृकाहस्तः निषङ्गिणः
तेषां सहस्रयोजने अवघम्बानि तन्मसि ॥ ६१

આ મત્રના પરિમેષિ પ્રત્યપતિ ઋષિ, ૩૬ દેવતા નિયંત્રણનુકુળ
છે અને આન્ધાર સ્વર છે.

મંત્રાર્થ

જે ૩૬૦ તીર્થમા ફરતા હરતા રહે છે અને બાણના ભાષા વાળા છે.
જેના હાથમા વજ્ર છે એવા ધર્મ રક્ષક ૩૬ દેવતા ધનુષ્યની દોરીને ઊડીને
આમે દૂર સહસ્ર યોજન ફેંકીએ છીએ તેથી સમષ્ટિ ૩૬ અને ઉપર
કોપાયમાન નહિ થતા અમને અભય અને રક્ષણ આપો.

ટીકા

દુનિયામા તીર્થ સ્થાવર અને જંગમ એ બે પ્રકારનાં છે મમા
નર્મદા, તાપી, ઇલાહિ સ્થાવર તીર્થ કહેવાય છે બ્રહ્મપતરાય, માધીજી, તીર્થક,
સ્વામી દયાનંદ તથા કેટલાક નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચારી અને ઉપદેશકો ઘેર ઘેર દેશ
દેશ, ગામેગામ, ગલીએ ગલી લોક હિતાર્થે ફરતા ફરે છે. બ્રહ્મચર્ય પાળે
છે. એક ઠેકાણે બસ્યા વખત રહેના નથી એવા લોકોપદેશક સંત સાધુઓ
જંગમતીર્થ કહેવાય છે જે વસ્તુનું વારંવાર ચિંતન થાય છે તેના ગુણ
કર્મ સ્વભાવ શક્તિ અને સામર્થ્ય પોતાનામા પ્રકટ થાય છે-અને જેની
જેની ઇચ્છા થાય છે તે પરિપૂર્ણ થાય છે શરાત્મ ધાર્મિક ઇચ્છાથી ઇશ્વર
પ્રસન્ન થઈ ફળ આપે છે અને અનિષ્ઠ થતું નથી દુષ્ટ વાસનાવાળાને
વખતે ફળ મળે છે અને વખતે મળતું નથી પણ તે વિનાશી છે અને
અને ઇશ્વર તેના ઉપર પ્રસન્ન થતા નથી. અને કર્મ કરતાં જે કાંઈ પાપ
થાય છે તેનો ભરોસો મળ્યા વગર રહેનો નથી પ્રત્યેક કર્મની ક્રિયા કરવામાં
કંઈને કંઈ પાપનો ભોગ લેવા હોય છે. પ્રપચકર્મોનું ઇશ્વર પાપ માફ કરે છે
અને પાપીઓનું પાપ માફ થતું નથી.

પુરસ્કારલુચિધિ

કૃત્ત કરીને પાંચ હજાર જપ કરવાથી પુરસ્કાર થાય છે સ્ત્રી જાતુ-
માંથી શુદ્ધ થવા પછી જે દિવસે મનન કરવું હોય તે દિવસે પોતાના માર્ક-
પત્ત અગ્નિમાં કપીલા માવના ધીપા સર્પોનું મિશ્રણ કરીને (હજાર આકૃતિ
આપવી, ત્યાર પછી સંભોગ કરવો. તેનાથી વિદ્યાન અને વંસને વધારનાર

પુત્ર થાય છે. ત્યારપછી કોઇ મોટા તીર્થમાં જન્મન પોતાના ગૃહામ્રમા શુદ્ધ ચોખા ધીમાં લપેટીને એક અયુત આકૃતિ આપરી અને પછી તેની ભસ્મ તીર્થમાં નાખરી પછી નાદિને પોતાના અગ્નિની પ્રાર્થના કરવી તેનાથી તીર્થ અમનના પુણ્ય હજી જે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે તે મહાર્થ મળશે.

ધ્યાન

આમલા મત્રો પ્રમાણે કરવું.

ये अन्नेषु त्रिविध्यमिति पात्रेषु पिबत जनान् ।

तेषां सहस्र योजने अवचन्वानि तन्मसि ॥ ૬૨

આ મત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રજાપતિ દેવતા ઋષિ, ૩૬ દેવતા, વિરાડાર્ષ-
નુષ્ટુપ ૭૬ અને ગંધાર સ્વર છે.

અત્રાર્થ

આવના અન્ન અને પીવાના દૂધ પાણી વીગેરેમાં જે કાંઈ રોગોત્પાદક વિનાશક ૩૬ શક્તિ છે અથવા દુષ્ટ અનુષ્ઠાના હલ્યમાં દુષ્ટ સસ્કારને લીધે ઝેર ભેળી મારી નાખવાની જે કામ ૩૬ શક્તિ છે તે સર્વ વ્યાપ્તિ ૩૬ રોગના અનુષ્ઠાની દોરી (એટલે કે તેની વિનાશ કરી શક્તિ દૂર કરીને) અમે પ્રાર્થના ના બળ વડે છોડીને હજાર ચોળન દૂર ફેંકાએ છીએ તેથી સમષ્ટિ ૩૬ ૩૬ અમે ઉપર કોપાયમાન ન થતા અમને અમય અને રક્ષક આપો.

શુદ્ધિરણ પૂર્વમત્ર વત કરવું

ये एनावन्तं चये रुद्रा भुयांयासः च विश रुद्राः

त्रितस्थितो तेषां सहस्रयोजने अवचन्वानि तन्मસિ ॥ ૬૩

આ મત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રજાપતિ ઋષિ, ૩૬, દેવતા ભુવનતર્ણ
અનુષ્ટુપ ૭૬ અને ગંધાર સ્વર છે.

અત્રાર્થ

આમલા મત્રોમાં કહ્યા છે તે ૩૬ સિવાયના જે અમારા જાણવામાં નથી. અને દશે દિશામાં વ્યાપિ રહી વસેલા છે. અને જોને અમે જાણતા નથી તે સર્વ રોગના આયુષો આ મત્ર વલના સામર્થ્ય વડે કરીને અમે તેમને નિશ્ચય કરી તે આયુષીને હજાર ચોળન દૂર ફેંકા દહાએ છીએ અને

જાત કરીએ છીએ તેથી સમષ્ટિરૂપ રૂદ્ર અમે। ઉપર કોપાયમાન ન થતાં
અમને અભય અને શાંતિ આપે।

પુરુષરશ્ચ આમલા મત્રો પ્રમાણે.

નમ અસ્તુ રુદ્રેભ્યં યે દિવી યેષાં વર્ષમ્ હૃષવં તેભ્યઃ
દશ પ્રાચીં દશ દક્ષિણા દશ પ્રાતિચીં દશ ઉદિચીં દશ
ઉર્ધ્વા તેભ્યઃ નમો અસ્તુ તેન અવન્તુ તે ન મૃડયન્તુ
તેય દ્વિષ્મઃ ય ચન વેષ્ટિ તમ ઇવાં જમ્મે વદ્મ ॥ ૬૪

આ મત્રના પરમેષ્ઠ પ્રજાપતિ દેવતાઋષિ, રૂદ્રદેવતા નિયદ્ધૃતિઋદ્ધ
અને ઋષય સ્વર છે.

મંત્રાર્થ

જે ઉદ્ધો સ્વર્ગમા ગહેલા છે અને જેમના બાણુ વૃષ્ટિ છે. અમારા
રક્ષણુ સાર જેઆ અન્ન ઉગાવે છે તેમને નમસ્કાર છે જે અમારો દેવ
કરે છે અથવા અમે જેનો દેવ કરીએ છીએ એવા અથવા તો હુંટ ફાટ
કરીને અમને દુખ આપે છે તે સર્વને અમે બીલાડાના મુખમાં જેમ ઉદર
ને સપુરત રીમ અથવા તો ધટીમા જેમ અન્નને ભયકવા મૂકીએ તે પ્રમાણે
મહારૂદ્ર ॥ ત્રિકાળ દાઢ મમાણુ ખ ચાયા જે દેખાય છે અને જેમાં મોટા
મોટા દાઢ કે તેમા મૂકીએ છીએ. તેથી કરીને સમષ્ટિરૂપ રૂદ્ર અમારા ઉપર
કોપાયમાન ન થતા અમારું રક્ષણુ કરી સુખાવહ થાઓ. હે રૂદ્ર ! અમે બંને
હાથની દશ આમળીઓ સાથે જોડી તમને હવે નીચે અતારક્ષમાં દસે
દીશાના સર્વેન નમસ્કાર કરાએ છીએ તેથી ત્રિલોકમાં શાંતિ પ્રસરાઓ અને
અમને શાંતિ આપા.

પુરુષરશ્ચ તથા ધ્યાન ૬૬મા મંત્રની નીચે લખ્યું છે.

નમ અસ્તુ રુદ્રેભ્યં યે અન્તરિક્ષ યેષાં વાતઃ હૃષવઃ દશ પ્રાચીં
દશ દક્ષિણા દશ પ્રાતિચીં દશ ઉદિચીં દશ ઉર્ધ્વા તેભ્યઃ નમઃ અસ્તુ
તેન અવન્તુ તેન મૃડયન્તુ તે ચં દ્વિષ્મ ય ચન વેષ્ટિ તમ ઇવાં
જમ્મે વદ્મ ॥ ૬૫

આ મત્રના પરમેષ્ઠ પ્રજાપતિ ઋષિ, રૂદ્રદેવતા, ધૃતિઋદ્ધ અને ઋષય
સ્વર છે.

અત્રાર્થ

જે રૂદ્રની વિવિધ શકિતઓ અતરિક્ષમાં છે. જેના પવન રૂપી ખાણો છે અર્થાત્ વધતા ઝોછા પવનના વહન દ્વારા સ્રજન પાલન, અને પ્રજ્વળ વર્તીળીયા આદિથી સહાર કરે છે, એવા રૂદ્રને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ. તે અમને સુખાવહ શાઓ અને જે રૂદ્ર શકિતઓ અને મનુષ્યાદિ અમારા વિનાશ કરનાર છે તેને અમે રૂદ્રની દાઢમા મૂકીએ છીએ. હે રૂદ્ર તમને હમે નીચે દક્ષ દિશામાં દશ અગુણિપૂર્વક દક્ષ દક્ષવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ. એટલે કે દશ પૂર્વ દિશામાં દક્ષ પશ્ચિમ દિશામાં, દશ ઉત્તર દિશામાં, દક્ષ દક્ષિણ દિશામાં એમ નમસ્કાર કરીએ છીએ

પુરશ્વરજ્ઞાદિ છેલ્લા મન મુખ્ય કરવું.

નમ અસ્તુ રુદ્રેભ્યં યે પૃથિવ્યામ્ પર્વાં અન્નમ્ દિશ્વં તેભ્યઃ
દશ પ્રાચીં દશ ઉદિચીઃ દશ ઉર્ધ્વાઃ તેભ્યં નમઃ અસ્તુ તેન-
અવન્તુ તેનઃ સૃઙ્ગ્યન્તુ તેય દિષ્મં ય ચન દ્વેષ્ટિ તમ્ દિશ્વં જન્મે
શ્વમ્ ॥ ૬૬

આ મંત્રના પરમેષ્ઠિ પ્રજાપતિદેવતા ઋષિ, રૂદ્ર દેવતા, ધૃતિ છંદ અને ઋષભ સ્વર છે.

અત્રાર્થ

જે રૂદ્ર ગણો આ પૃથ્વીમાં વિચરે છે, અને સ્થિત છે, જેના અનરૂપી ખાણો છે અને તે દ્વારા સ્રજન અને પાલન કરે છે અને કુપિત અન્નદ્વારા વિનાશ પશ્ચ કરે છે તે રૂદ્રને અમે અમારા હાથની દક્ષ અગુણિઓ વડે દક્ષ દક્ષ વખત પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર, દક્ષિણ અને ઉર્ધ્વ દિશાઓમાં નમીએ છીએ. અને અમારા જે દ્રેષ કરે છે અને અમે જેનો દ્રેષ કરીએ છીએ તેમને રૂદ્રના મુખમાં જેમ બીલાડાના મુખમાં ઉદરને મૂકીએ તેમ મૂકીએ છીએ.

પુરશ્વરજ્ઞાવિધિ

એકવીશદિવસ સુધી દિક્ષા બાંધને એસવું પાંચ પાંચ દિવસે નીચે પ્રમાણે વસ્તુઓ આહાર માટે ઉપયોગમાં લેવી.

પહેલા પાંચ દિવસ દૂધ પીને રહેવું. બીજા પાંચ દિવસ રૂઝ ખાધને રહેવું. ત્રીજા પાંચ દિવસ દહી ખાધને રહેવું. ચોથા પાંચ દિવસ રૂઝ

આમને રહેવું. છેલ્લે દિવસે અપવાસ કરવો આ પ્રમાણે ૨૧ દિવસ હવિષ્ય
આનાર માણસે હમ્મેશા આ મંત્રનો રાત્રિવસ હોમા રહીને જપ કરવો. પાંચ
દિવસ ગળા સુધી જળમા હોમા રહી જપ કરવો. એક દિવસ અધમર્વણની
વિધિ કરીને જપ કરવો આચાર્યને દસ નિઃક સુર્વણની દક્ષિણા આપવી તથા
આચાર્યની સેવા કરવી. તેનાથી પુરસ્કરણ પૂર્ણ થાય છે. પોતાના ગૃહાગ્નિમાં
હળાર ધીની આકૃતિ એ મંત્ર વડે કરીને આપવી બીજે કોઈ ઠેકાણે મન ન
રાખતા રાત્ર જપ કરવો.

આ મંત્રોના પુરસ્કરણવડે તેમ વિધિવડે અગ્નિમાં હોમ કરાવવું
સ્થાપન, અર્ચન, પૂજન ઇત્યાદિ કરવાથી કરીને રાત્ર નિર્ભય થઈ પોતાની
રૂંધત સાથે સુખમાં બધા સુવી આયુષ્ય નિર્ભય થયું છે ત્યા સુધી વસે છે.
આ અનુષ્ઠાન સિદ્ધ કરનારને ત્રિકાળ જ્ઞાન થાય છે રૂદ્રદેવ પ્રસન્ન થાય છે.
પૂર્વજાતિનું સ્મરણ થાય છે સાર્વભૌમત્વ પ્રાપ્ત થાય છે ઇત્યાદિ.

મનુષ્યના મનની વિવિધ મન કામનાઓ ઉદ્વેગ આરાધનથી તેના જપથી
અને તેના હોમથી ફલિભુત થાય છે.

૫૬ અપતાલ પ્રભાત.

ધ્યાન.

ધર્મ જપ વાદને જ્ઞાન ક્રિયા અને સખલ શક્તિ સહિત વિજયલાભ
તેજનો પુ જ થું. સત્ચિદાનંદ શિવ શાંત હિમગીરી સુતા જમદ અન્ના
નામરૂપ ધરી રહ્યા ને અનામી અરૂપ, કાર્ય કારણથી પર દૂર હવા.

ભકતજન પાળવા, અસુર સહારવા, દુષ્ટ દારિદ્રને નાશ કરવા.
અષ્ટ મૂર્તિરૂપે, વિધિમાં ઓપતા, સ્મરણ કરતા જણાયે વિધાતા,
સાધુની સમીપ એ દુષ્ટથી દૂર દૂરે છુપી રહ્યા તેજ શિવસુખકર આ
વિષ્ણુ બ્રહ્મા અને દેવ પ્રજાન સહા ઋષિ મુનિ થાય જ્ઞાન પ્રદાતા
અકિત ભાવે ભક્ષા સુખદ દર્શન કરો. ઉન્દિરાનંદ આનંદ સ્વરૂપ.

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

પુરવણી.

માનો મહાન્ત મુત્તમાનો અર્મક. એ મત્રનું પુરશ્વરણ.

પુરશ્વરણવિધિ.

ત્રણ અપવાસ કરી પાંચ હજાર જપ કરવાથી પુરશ્વરણ થાય છે. પોતાના સ્વજનોની રક્ષાને અર્થે યવ, તલ, ધી ની એક અયુત (૧૦ હજાર) આહુતિ આપવી. અશ્વરથ એટલે પીપળાના સમિધની એક અયુત આહુતિ આપવી. ધીની એક અયુત આહુતિ આપવી, પ્રતિ સવત્સરે આહારા નક્ષત્રની અંદર આ અયુત આહુતિઓ આપવી એનાથી કરીને પોત ની સ્ત્રી બાળક અને વૃદ્ધજનોને શાંતિ થશે. આ સિવાય બીજાને શાંતિ કરવી હોયતો એક અયુત જપ કરવા. વિશેષે કરીને રાગએ આ મત્ર વડે કરીને પોતાના જોજસની વૃદ્ધિની માટે આદ્રા નક્ષત્રમા હોમ કરવો, તે વડે કરીને રાગના રાગનામા બીજા માગેની વૃદ્ધિ પણ થાય છે.

ધ્યાન

૫૬

(બીભાસ ક્રુપદ તાલદાદરો)

જય સમર સૈન્ય સહ વૃષભ આરૂઢ શિવ બાલક્રુદુ મૌલીધારી જયમ
તેજ પુજ રક્ત અરૂણ ક્રાંતિ રવિ તમારી, જયમ
શ્રી મણિશ વિઘ્નહારી પ્રમળ શત્રુના વિહારી,
વિર સિંહ રણ સુધિર, અગ્રણી સુખકારી, જયમ
ભમત કાબ, સૈન્ય સજ્જ ધર્મ દેવજને ધારી,
સજ્જ સમલ સ્ત્રી ધારી, ઇન્દિરા રણ વિહારી. જયમ

માનસ્તંત્રેકે તનયે માન. એ મત્રનું પુરશ્વરણ

ત્રણ દિવસ રાત અપવાસ કરીને આ મત્રનો નિરતર જપ કરવો તેનાથી પુરશ્વરણ રૂળ મળે છે. પોતાના આયુષ્યની વૃદ્ધિની જોને કાંઈ હોય તેણે આ અનુષ્ઠાન કરવું, વેદમા મનુષ્યનું ૧૦૦ વર્ષનું આયુષ્ય લાખેલું છે તેમ છતાં અર્જુનના પાતપણમાં મરણ જીવાનીમા મરણ કલ્યાદિ અઘણ ઋચુના નિવારણાર્થે તેણે નીચેપ્રમાણે પ્રયોગ કરવો.

દરરોજની પેઠે આ મત્ર વડે કરીને મૃદાશિમા દૂધની મહાધમા લોટ બેળીને (હળર આહુતિઓ આપવી (હળર દુર્વા, દહી મધ-ધી સાથે હોમથી પોતાના જન્મ નક્ષત્રને દિવસે દરરોજ પ્રમાણે હળર જપ આ મત્રને કરવે।

આદ્રા નક્ષત્રમાં વિશેષે કરીને લીલી દુર્વા-લીલો ઝાંઝેટો તથા સગી તલ્લ વીગેરે લઇને દહી મધ અને ધી મેળવીને એ દરેક વસ્તુની ૧૦-૧૦ હળર આહુતિઓ આપવી (એટલે એક દરે ૩૦ હળર) રાતના પાંચ હળર જપ કરતાં કરતા શિવાલયની પ્રદક્ષિણા કરવી.

રાજના જન્મ દિવસે દુર્વા તથા અપામાર્ગની દશ દશ હળર આહુતિ આપવાથી રાજ દીપાયું થાય છે

અશક્ત માણસે બ્રાહ્મણ દ્વારાએ આ હોમ કરાવવો અને પોતે તે મત્ર સામળ્યા કરવા અને અતિશય અશક્ત હોય તો આ મત્રના જપ કર્યા કરવા, શુદ્ધ કરેલા ચોખા અથવા ચોખાથી અડધી ધીની આહુતિ આપવી. એટલે દશહળર આહુતિ ચોખાની તો પાંચ હળર ધીની આહુતિ આપવી.

આ મત્ર વડે કરીને મહાદેવના કૃપર આકાંક્ષાના પુષ્પો દશ હળર ચઢાવી તેમની આરાધના કરવાથી લક્ષ્મી વધે છે.

પશ્ચિમ જેતુ દ્વાર છે એવું જિવાલય હોય તેમા ફક્ત બાત ખાઇને રહેવું. જમીનપર સૂવું. બ્રહ્મચર્ય પાળવું મીઠું વીગેરે ખાર ન ખાવા. અને દેવની સમીપમા રહીને ૧ હળર જપ કરવા. તેનાથી ૧૦૦ વર્ષનું આયુષ્ય થાય છે. સાત જન્મ સુધી એટલું આયુષ્ય બોગવે છે. અશક્ત માણસ હોય તો તેણે આ જનુષાન કરતા બીજા માગીને ખાવું.

ટીકા

કોઇ માણસને કંઈ આપનાથી કષ્ટરના ધરમા કંઈ ખોટ આવતી નથી. અમર તો દુનિયામાંથી કંઈ જતું રહેતું નથી, કે એણે મૃતુ નથી પણ ઇશ્વર માગનારને અધિકાર અને કર્મ જોઇને ફળની વ્યવસ્થા કરે છે સમુદ્રમાં ઉભા રહીને સમુદ્રમાં નાહીને સમુદ્રમાંથી જોબો ભરી સમુદ્રના જળના અર્ધ સમુદ્ર દેવને આપવા જેવું છે. તે પ્રમાણે અખિલ બ્રહ્માંડમા શિવના પદાર્થો અને

પ્રાણીઓ સર્વ સિવરૂપ છે તેમા જન્મતના પદાર્થોમાથી પ્રાણીની ક્રિયાતુસાર ફળ આપવાને શિવ કષ્ટ અસમર્થ નથી. શિવ સમાન જન્મતમા કોઈ દાતા નથી. માટે બ્રહ્મચર્યાદિ વ્રત વડે કરીને કામકોષાદિ પદ્ધિ અપવાસાદિકથી નિર્મૂળ થઈ સત્વરૂપિ થતાં થોડા જન્મમા પણ ચિત રિચર થઈ શિવની પ્રસન્નતા મળશે એમા કામજ શક્ય નથી.

શ્લોક

રાગ બીલાસ દાદરે।

(પુખ્તી બધી પ્રાણપ્રિયા ચાતુરીની એ લય.)

જુઓ જુઓ મૃત્યુજંય મગલપ્રદ વરદ રૂપ રૂપ સદા. જુઓ.
દુહ બી હુમ હુમ થાયે થટા ટન ટકાર મલે ઘેર શૌર દશ દિશા-
આરતી શિવ પૂજન થાય, દીપમાળા દિવ્ય આંહા ન દી ધનજ કરઉપા-
ભર્ગ બાનુ વરેણ્ય દિવ્ય, હૃદિત બિ બ ક્ષીનિબ બવ્ય, દર્શન મન સુખ વહા-
જન્મત ભુક્તિમા પ્રભોધ, શશિ શિતબ હીમ ધોધ, તેજ રાશિ પૂર્વ પ્રભા-
આત્રિ વર્ણુ ઓમાર, ધ્યાતું ધ્યેય તદાકર, હેમ તપ રસરૂપા-
કન્દિરા શિવ રૂપ રટણ, તાંડવકર નૃત્યનટણ, મર્તિમય શિવ અહા !

ॐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

૩૬૬ધ્યાય.

આ અખીલ બ્રહ્માડ જેને ત્રિલોકો કહે છે એટલે કે સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ લોક કહેવાય છે એ ત્રણ મુખ્ય લોકના વર્ગમાં પ્રકૃતિના સત્ ૨૦ અને તમ ૩૦ સંસ્કારના ફળ ભોગવવાના અનેક સ્થાનનો સમાવેશ થાય છે તેમાં પચ્ચત્તના વિવિધ પ્રાણી પદાર્થો અને ભોગ જે નામ રૂપાત્મક છે તે વસે છે અધારી રાતે જે કોઈ તારાઓ દેખાય છે તેમાં કેટલાક તારાઓ આપણી સમે આપ મીઠામણ કરતા હોય એવું દેખાય છે તે પ્રત્યેક સૂર્ય છે અને તેની આજુબાજુએ ચક્રાકારમાં ફરતા વિવિધ ગૃહો ઉપમદે તારાઓ, ફરે છે. તે કેટલા છે અને કેવા છે તે જાણવાને માટે અપ્રમથ જીવ સમર્થ નથી. વેદશાસ્ત્ર પુરણ ઇત્યાદિ યથોમાથી અમે જે કાંઈ અલોકન કર્યું છે અને તેથી અમારા મન ઉપર જે સંસ્કાર બધાયલા છે તે પ્રમાણે અમે કહ્યેકે દર્શન કરાવીએ છીએ

બ્રહ્મલોક અથવા સૂર્ય લોક, અથવા સ્વર્ગલોક એ કારણ શરીરના ઉપાસકના શરીરો ભોગ આયુષ્ય, સ્વતંત્રતા, શક્તિ, સાત્ત્વિક અને સર્વોપાર છે તેમાં સમષ્ટિ અથે કષ્ટ પામી વિશ્વાભ્યાસ કરી બ્રહ્મા તત્ત્વને જાણનાર પ્રાણુશરીરો વસે છે તેઓને અગ્નિલૌક વાયુ લોક બહરપતિનો લોક ઇત્યાદિ કહે છે તેમના શરીરમાં ખંચ ચઢા જૂતો છે ખરા પછ તેમાં તેજને ભોગ વિશેષ છે અને બીજા જૂતોના ભોગ જુગ છે. પાતાળમાં તમાત્મક પ્રકૃતિના પ્રાણીઓ ક કાજ તથા લડાલડ કરનાર અને દુ ખ વેડનાર હોય છે. અસત્ય અને અવળે માર્ગે ચાલનારા અને દુ ખમાં સડ્યા કરનારા હાથ હાથ અને ગ્રાહ્ય પેકારનારા, સ્થુલ શરીરનો ભોગ જેમાં વિશેષ છે એવા પ્રાણીઓ વસે છે. સ્વર્ગના સરખા તેને સુખ અને દિવ્ય ભોગ નથી અને તેમની મનઃ કામના પૂર્ણ થતી નથી એક તેમને જૂત પીશ્ચાત્મક ડાકણ પ્રેત ઇત્યાદિ નામે આપે છે. આ સર્વ તમાત્મક પ્રદેશમાં વિશ્વાસધાત, અસત્ય, ચોરી, જમી, જુગાર ખુન, એકલપેટાપણ, ઇત્યાદિ પાપ કરનારા પાપી, ઇશ્વરને નહિ માનનાર જીવ ધક્કા કાળ સુધી સડ્યા કરે છે.

હવે રજેગુણાત્મક પ્રકૃતિના મનુષ્યોના સુખ અને દુ ખ બેળશેજ જોવા બતાવે છે. એવા સ્થાનોની કક્ષના પૃથ્વીના મનુષ્ય અને પ્રાણીઓ ઉપરથી તેવા અન્ય લોક રોગાન્તરની કક્ષના કરી લેવી, થંબ વિસ્તાર ભરે વજી કખતા નથી. તે, પુરાણોમાથી જણાવ્યું વેચી લેવું

આ યજુર્વેદનો ૧૮મો અધ્યાય છે. તેમાં વસોધ્વારા ધીના વાસણમાં છીંદ્રો પાડી અગ્નિદ્રુમાં મત્રના પ્રારબથી તે સમાપ્તિ પર્વન સતત અખડ દ્વારા પડવી જોઈએ અને તે સિવાય આહુતિઓ આપવાની છે તે જુદી છે. મંટે કુશળ અને વિદ્વાન જેને મત્ર સાધ્ય છે એવા શુદ્ધ સાત્ત્વિક બ્રાહ્મણોથી યજ્ઞ કર્મ કરવું

યજ્ઞ વડે કરીને યજ્ઞ સ્વરૂપ જે શકર અને જેની આઠ મૂર્તિ પૈકી અગ્નિ પશુ એક મૂર્તિ છે તેની સ્તુતિ પ્રાર્થના વેદમત્ર વડે આહુતિ આપી કરેવાથી શિવ પ્રસન્ન થાય છે અને મન વાચ્છિત ફળ આપે છે જ્ઞાન પૂર્વક અહકાર રહિત સમષ્ટિ અર્થે પરોપકાર યુક્તિથી નિંજુણ શિવનું યજ્ઞન કરનાર યજ્ઞમાન જ્ઞાન વાન થઈ મોટાઈ પામે છે એટલે કે જે પ્રભાણે નિસિમલ નામનું મહા મચ્છ નિમય થઈ આખા સમુદ્રમાં સ્વેચ્છા મતિથી વિચરે છે. તેની સ્વતંત્ર અગ્રાધ અપ્રતિહત ઇચ્છા અને બહુ ધ્યાદિ અટકાવનાર કોઈ શક્તિ નથી તે પ્રભાણે મુક્ત જીવ સુખ ભોગવે છે સગુણ બ્રહ્મની ઉપાસના કરનાર યજ્ઞમાન મન વાચ્છિત યથેચ્છ ભોગ ભોગવી સુખ પામે છે તેને દુખ દારિદ્ર્ય રોગ આકાળ મૃત્યુ પરતવ્રતા અપકીર્તિ અને કુલુહિ થતા નથી પશુ દિન દિન પ્રત્યે ઉત્તમોત્તમ પ્રગતિ થયા કરે છે અને આતે દેવવાન માર્ગમાં પિતર અથવા દેવ વીએરે થાય છે.

આ અધ્યાયમાં સર્વ સુખની માગણી કરી છે પણ સર્વસુખ એટલે શું તેનું વિસ્તારથી વિવેચન કરી અમને તે તે વસ્તુ આ યજ્ઞરૂપ કર્મથી શિવની કૃપાવડે પ્રાપ્ત થાઓ એવા સકલ્પ કરે છે વેદની એકજ રચના અનેક અર્થ થાય છે તેમાં કર્મ ઉપાસના જ્ઞાન યજ્ઞન લોકવ્યવહાર રાજ્ય વ્યવહાર ધ્યાદિ ધ્યાદિ છે

વાજ અમે પ્રસવઃ અમે પ્રયતિ અમે પ્રસિતિ અમે જીતિ અમે કૃતુ અમે સ્વર અમે શ્લોક અમે શ્રુતિઃ અમે જ્યોતિઃ અમે સ્વ અમે યજ્ઞેન કલ્પન્તામ ૧.

આ મત્રના છતસ્ય દેવતાઋષિ, અગ્નિદેવતા. શકરીછદ અને ધૈવત સ્વર છે

મત્રાર્થ

કું દેવોની કૃપાથી આ યજ્ઞ વડે ઉત્તમ પ્રકારનું શુદ્ધ અન્ન ઉત્પા-

હથી જમી તુષ્ટિ પ્રુષ્ટિ પામુ અને લોકોને અન્નદાન આપુ અને જે અન્ન લેનારાઓ તેને આનંદથી સ્વીકારે અને એ પવિત્ર અન્નથી એટલે યજ્ઞ શેષના યજ્ઞ વડે કરીને આકાશ હોય તો પણ તેના મન પવિત્ર થાય છે. અને શુદ્ધ થાય છે તે શિવ કૃપાવડે આવ્યો.

મારા સદ્ વિચાર થવા શિવ પ્રેરણા કરો.

પાપ કર્મથી, જન સમુદાયના લોહીથી, મેળવલું અન્ન ધન, દાન, ઇત્યાદિ શિષ્ટ પુરૂષો સ્વીકારતા નથી.

મારૂં ધ્યાન, મારા વિચાર, મારા સકલ્પો, સ્વતંત્ર રાજ્યમાન્યસમ્પન્ન, એ સર્વ મને આપના યજ્ઞ દ્વારા મળો મારા રચેલા પદ્યોમાં આપના યજ્ઞોગાન સમાવ્યો, અને મારે અર્થે ખીજા એ કરેલા યજ્ઞોગાન તે પણ તમારા ચરણમર્મ રહો જેનાથી સર્વ વિધાઓ જાણાય છે એવી વેદ વિદ્યા, અને તેને અનુસરનાર શ્રુતિ, સ્મૃતિ, એટલે ધર્મ શાસ્ત્ર, મારી વિધાનો ઉપયોગ, અને પારકાની વિધાનો ઉપયોગ, અને પારકાની વિદ્યા ક્રિપાને પણ તેનો સદ્ ઉપયોગ, તથા મારૂં સ્વર્ગિય સુખ, એટલે કે, દેવલોકનું સુખ કે જે હાડકા આમડાનાં સ્થુલ શરીર સિવાયનું લીંગ શરીર છે તે શરીરને તીજ્જેરીમાં પણ પેસવાની શક્તિ છે એ તીજ્જેરીમાં ભરાયલા લીંગ શરીરને તીજ્જેરી ઉંચકી ફેંકી દેવાની અને તીજ્જેરી ફાડી નાખવાની પણ શક્તિ છે એ તીજ્જેરીને ખેંચી દૂર બાંધ જવાની શક્તિ છે. એ શરીરને નિમાળા હોતા નથી નિમીશોન્મેષ હોતા નથી. દૃષ્ટાંત તરીકે લોહનુબળને લોહું ખેંચવાની આર્કષણ શક્તિ, વિજળીમાં આત્મશય વેગ અને ધક્કા મારવાની શક્તિ, અગ્નિમાં અને સૂર્યમાં તીજ્જેરીની અદર મરમી કરવાની શક્તિ, અગ્નિમાં અને સૂર્યમાં તીજ્જેરીની અદર મરમી કરવાની શક્તિ, ચંદ્રના કિરણ દ્વારા બધા તીજ્જેરીમાં ચક્ર અને બીનાચક્ર કરવાની શક્તિ છે આ સર્વ શક્તિઓ લિંગ શરીરમાં કે જે દેવના શરીર કહેવાય છે તેમાં એ સર્વ રૂપ શક્તિઓ છે.

આ લિંગ શરીર જીવંત યોનીમાં જીવંત પિંજાય અને શય અવસ્થામાં સ્થુલ દેહથી છુટ્ટ પડેલું હોય છે, પણ પણ તે દેવયોનિ કહેવાની નથી કારણકે તે તરમાક પ્રકૃતિના હોવાથી પાપી જીવો નારકીય દુષ્ટ રિચતિમાં હોય છે દૃષ્ટાંત તરીકે, (દરાજ અથવા ખસના કીડા જે મોહી અને પશુ ખાધને જીવે છે આતરડામાના કૃમિઓ જેઓ નરક ખાધ જીવે છે અને નર્કમાં રહે છે તે પાપયોનિ છે તેને સ્થુલ શરીર છે દવા આપીને યાદ

હારા નીચેલા મરી ગયેલા કૃમિઓ સ્થુલ દેહથી છુટા પડે છે અને તેમનું શ્વેત શરીર પાછા બીજા કાષ્ઠ પાપડનું બોમવવા માટે બગ્યા કરે છે, એથી અવળું દેવ શરીર છે તેમને સ્થુલ દેહ નથી. પણ શ્વેત શરીર એટલે સૂક્ષ્મ દેહ છે તે પુણ્યવાન અને સુખ બોમવનારા અને વિવિધ શકિતવાળા હોય છે ઇલાદિ ઇલાદિ

ચોક્કસ લખે બીજા અથો વચ્ચે વિચાર કરવો એટલે ૩૬ દેવત સમજાશે. ઉપર લખેલા સર્વ સુખો શિવની કૃપાવડે મને પ્રાપ્ત થાઓ

પ્રાણઃ શ્વમે અપાન શ્વમે દધાન' શ્વમે અસુ શ્વમે ચિત્ત. શ્વમે આર્ષીત. શ્વમે વાક્ શ્વમે મન' શ્વમે ચક્ષુ શ્વમે શ્રોત શ્વમે દક્ષઃ શ્વમે વલ્લ. શ્વમે યજ્ઞેન કરુણતામ્ ॥ ૧

આ મત્રના પ્રાણ્યેતસ્યદેવતા ઋષિ, પ્રજાપતિ દેવતા, અતિજમતી છન્દ અને નિષાદ સ્વર છે.

મત્રાર્થ.

વિશ્વની વિવિધ રૂપ ચૈતન્ય શકિત ૩૬ જો કે સમઘિમા એકજ વાસુ છે તથાપ સ્થાન બેદે કરીને શુષ્ક બેદે કરીને કર્મ અને સ્વભાવ બેદે કરીને તેના વિવિધ નામ અપાય છે જેમકે એક મોટી ચારણીમાં વિવિધ આકારના નાનાં મોટા છીસે પાડેલાં છે. તેમાં એક મોટા બરફનો કટકો ચૂક્યો એ બરફને સૂર્યનો થોડો થોડો તાપ લાગવાથી જે કાષ્ઠ પાણીના બુદ પાંદડા ઉપર પડે છે તેનું નામ ઓસ અથવા ઝાકળ કહેવાય છે એ બરફનું પાણી વાતાવરણમાં મિશ્રણ થઇ રહે છે તેનું નામ ધુમસ કહે છે વિશેષ ગરમી લાગીને જે કાષ્ઠ પડે છે તેને વરસાદ કહે છે ચણાપણીના ખેતર ઉપર ચાદર ઝોલાડી ઝાકળનું પાણી નીચેની લે છે તેને ચણુનો ખાર કહે છે. અને તે અણર્ણ વિકાર ઉપર અકસીર દવા જેવું વપરાય છે. ચંદ્રની ઠંડી લાગવાથી જે પાણી થીજી જાય છે અને ચારણીમાંથી નાના મોટા કટકા પડે છે તેમાંના મોટા કટકાનું નામ બરફ કરા વીઝેરે કહે છે એ પાણી ઝામળતાં વરાળ, નહેર, નદી ઇલાદિરૂપે પરિણમે છે એ ઉપરથી સમજી લેવું કે એક ૩૬ જતા એટલે પવન જતા તેના નામ જુદા જુદા છે. પ્રાણ અપાન વ્યાન ઇલાદિ એકદશ ૩૬ સજ ધી વિવેચન અમારા ચોમ સૂત્રમાં આપેલું છે. તેથી અત્ર લખતા નથી.

અસુ એટલે નામ ક્રમાદિ ભેદને ધારણ કરનાર પ્રવૃત્તિમાન વાયુને અસુ કહેવાય છે. સકલ રૂપ રચીતિ જ્ઞાન, તેનું નામ ચિત્ત કહેવાય છે

આધિ એટલે નિશ્ચયપૂર્વક કરેનું અલ્પવિષયક જ્ઞાન

વાક એટલે વાણી મૌલતી વાગાદિ ઇન્દ્રિયોનું સામર્થ્ય.

મન એટલે સકલ વિવેકરૂપ વૃત્તિનું યુગ્મપત જ્ઞાન

મન એ ચૈતન્યનું સ્વરૂપ છે પણ તેમાં વિવિધ સસ્કારરૂપ કાલવકચરો જાળવાથી ડહોળાઇ ગએલા મમાજળ વત છે તેથી રજ તમ મલ જેણે દૂર કર્યા છે તેવા સાત્ત્વિક શુદ્ધ મનને શુદ્ધ ચૈતન્યનું આભેદન સ્વરૂપ દેખાય છે. હવે મન અને શુદ્ધ ચૈતન્યનો તફાવત એ છે કે મન એક કાળેજ એકજ જ્ઞાન ધરાવે છે તેથી તે દેશભળ આદિથી બદલે છે જ્યારે ચૈતન્ય દેશકાળ આદિથી બદલાતું નથી. તે એકીજ વખતે સર્વ જ્ઞાનનું મહત્ત્વ કરે છે.

ચક્ષુ એટલે આખ ઓત એટલે જેનાથી સાબળી શકાય છે તે કાન

દક્ષ એટલે ચાતુર્ય બલ એટલે પરાક્રમ

આ સર્વ નિષ્કામ થય વડે હું શિર્વાપણ કરું છું તે કર્મથી કરીને ચારા મનમાં શુભ સસ્કાર બધાઓ. અને શિવ કૃપાથી આ સર્વ વસ્તુઓ અને પ્રાપ્ત થાઓ.

ઓજ જ્ઞમે સદઃ જ્ઞમે આત્મા જ્ઞમે તનૂ જ્ઞમે શર્મ જ્ઞમે વર્મ જ્ઞમે મજ્જાનિ જ્ઞમે અસ્થિની જ્ઞમે પરંધિ જ્ઞમે શરીરાણિ જ્ઞમે આયુ જ્ઞમે જરા જ્ઞમે યજ્ઞેન કલ્પન્તામ્ ॥ ૩.

આ મંત્રના ઓજએત્વરૂપ ઋષિ દેવતા, પ્રજાપતિ દેવતા, સ્વરાડિતિ ચક્રરી છન્દ અને પચમ સ્વર છે

શરીરની આકાંક્ષા ધાતુ જે ઓજસ કહેવાય છે અને જે ક્ષયીક મોજને અર્થે નાશ કરી નાશવત્તા આવતું નથી પણ અલ્પાયમ વૃત્ત પળવાથી અને ચોતાની ધર્મ પતિભાં પણ અતિ સભોગ નહિ કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે કે જેને વીર્ય રક્ષા કહે છે. તેથી કરીને મનુષ્ય મુહુરના મોખા જેવાં થતા નથી અથવા હારના બાદલા ઉઘાડી સીનો ઉરકરવાની જરૂર પડતી નથી, હેઝીલીન

રોના લગાઈ અચ્ચતો અહેરો બનાવવાની જરૂર પડતી નથી અને માંસ બહુ જીરું કરેલું હોય તે પચવાને માટે પીધેલા દારૂથી મોંની મધ છુપાવવા અત્તર કે કોઈ સુગંધી દ્રવ્ય લગાડવું પડતું નથી. તેમ અટ્ટાટ કૃતિમ હારથ કરવું પડતું નથી પણ પરિપક્વ વીર્યરૂપ બીજ હોવાથી એકજ વખત સંભોગમા સતતિ ઉત્પન્ન થાય છે. પ્રસૂતિ પીડાતી નથી કાવને માટે આશાઓ રાખવી પડતી નથી બાળકો વારંવાર માદા પડતાં નથી અને તેજસ્વી બળ યુદ્ધિમાન નિડર પરાક્રમી અને ધાર્મિક નિવડે છે. અદ્યપસંભોગથી કરીને ધણી ધણીયાણીના મનોભાવ અને પ્રેમ અતિ દૃઢ થઈ એક બીજા ઉપર ઉભરાયા કરે છે શાંતિ રહે છે અને કળ્યા કંકાસ થતા નથી. મુહુરત સારની નાવ અનુરૂણ પવન અને પાણી હોય તે પ્રમાણે દિન દિન પ્રતિ સુખ સમૃદ્ધિમા પ્રગટ કરે છે પોતાના યુદ્ધિ બળ પરાક્રમ ઇત્યાદિ વૃદ્ધિ પામે છે અને ક્ષય થતો નથી આતુ નામ વીર્યનો જ્ય કયો એમ કહેવાય છે જ્ય શબ્દનો અર્થ એ છે કે પોતે વીર્યને વશ થઈ વિશ્લેષ બની તેને આધિન થતા નથી પરત્ર થવું એટલે તેને તાબે થવું તેનું નામ પરાજય કહેવાય છે પોતાની યુદ્ધિના અકુશ વડે કરીને મનોવિકારને આધિન ન થતાં પોતાની કચ્છા પ્રમાણે તેને વર્તાવવા અને સ્વતંત્ર રહેવું તેનું નામ ઇન્દ્રિયો ઉપર કાબુ અથવા જ્ય મેળવ્યો એમ કહેવાય છે આ વાત અમોને અતિ અમત્યની લાગવાથી ઓજસ શબ્દનું વિશેષ વ્યાખ્યાન કર્યું છે

સહજમે શત્રુને તિરસ્કાર કરવાવાળું બળ.

તનુત્તમે=શરીર અને સબધી બનો.

વર્મત્તમે=શકાત વખત શરીરની રક્ષા કરનાર બખતર.

અસ્થિનીત્તમે=મારા શરીરની અંદર હાડકાં માંસ મળળ વીગેરે ભાગો.

શારિરાણીત્તમે=શરીરની આરોગ્યતાં.

જ્વરાત્તમે=પડપણ.

આત્માત્તમે=આત્મચાનના સ્વરૂપનું સામર્થ્ય.

શર્મત્તમે=મારા ધરતા સવ ભોગ્ય પદાર્થો

અઙ્ગાનિત્તમે=હાથ અને શીર આદી શરીરના અંગો.

પરુષિત્તમે=મારાં મર્મસ્થાનો.

માયુત્તમે=આયુષ્ય

આ સવ મારી અંદભાવ રહિત કરી શિવના ચરણમાં મુકુ છું.
તેથી આ યજ્ઞ કર્મ વડે શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઇ તે સર્વ મને પ્રાપ્ત કરાવે.

જ્યૈષ્ઠ અમે આધિપત્ય અમે મન્યુ અમે મામઃઅમે અમ અમે
અમ્મ અમે જેમાં અમે મહિમા અમે વરિમા અમે પ્રથિમા અમે વર્ષિમા
અમે દ્રાવિમા અમે વૃદ્ધ અમે વૃદ્ધિ અમે યજ્ઞેન કરુપન્તામ ॥ ૪ ॥

આ મત્રના એતસ્ય દેવા ઋષિ પ્રજપતિ દેવતા નિમૃદત્સષિઃઅહ
અને માધાર સ્વર છે.

મને પ્રાપ્ત થયેલું અને મને હવે પછી પ્રાપ્ત થવાનું. મારી પ્રજુતા
અને અધિકાર મારા મનમાનો ક્રોધ અને મનમા નવો દુષ્ટોના ઉપર
ઉત્પન્ન થનાર ક્રોધ એ શિવની કૃપાથી મને પ્રાપ્ત થાઓ આ વેદના
વાક્ય ઉપરથી મારા મનમાં ક્રોધ હતપન થાઓ એવી માગણી જણાય છે
પણ વૈદિક ધર્મ અહિંસાત્મક હોવાથી ખોટો ક્રોધ પણ મને પ્રાપ્ત
થાઓ એવી આ વેદ વાક્યમા માગણી છે ટાઢે પાણીએ ખસ જાય તો પછી
એ શબ્દની માગણીની કંઈ જરૂર નથી એમાં સૈદ્ધંતીકીન્સનો હેતુ સમાયશે
હોય એમ જણાય છે અરુદ્ જોવી કેવળ શાંતિ તો આ દુનિયાનો લાભ
કરનાર નિવિહલ્ય સંપ્રાસીને માટે હોય એમ જણાય છે.

મ ત્રાર્થ

અમ અમે=માપી ન શકાય એવું ગંભીરપણું અને યથા ન્યાય મેળવેલા
ગૃહાદિ સંસારના ઉપભોગના પદાર્થો.

અમ્મ અમે=શીત મધુર જળ

જેમા અમે=જનન સામર્થ્ય

મહિમા અમે=મહત્વ ભાવ અથવા મહત્વકાંક્ષા

વરિમા અમે=પ્રજાદિ સંપત્તિ સંતતિ વડે કરીને શ્રેષ્ઠપણું.

પ્રથિમા અમે=ગૃહ ક્ષેત્રાદિ સંપત્તિ વડે કરીને મોભાપણું

વર્ષિમા અમે=માર્ષ દીર્ઘ જીવન

દ્રાવિમા ચમે=અવિચ્છિન્ન વંશ પરપરાની પ્રાપ્તિ

દુદ્ધ ચમે=પશુ'જ અન્ન ધન વીઝેર

દુદ્ધિ ચમે=વિદ્યાદિ શુભની ઉત્કર્ષતા વડે કરીને જે કંઈ અને સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય તે

આ સર્વને મારો અહભાવ રહિત કરી શિવના ચરણમા મૂકે છું. તેથી આ યજ્ઞ કર્મ વડે શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ અને આ સર્વ સુખે પ્રાપ્ત કરાવે.

સત્યં ચમે ધ્રુવા ચમે ઘનં ચમે વિશ્વ ચમે મહઃચમે ક્રીડા ચમે મોદ્ ચમે જ્ઞાત ચમે જનયિષ્યમાણં ચમે સુક્તં ચમે ચક્ષ્ણેન કલ્પપન્તામ્ ॥ ૫ ॥

આ મત્રના સત્ય એતસ્ય દેવતા ઋષિ. પ્રભુપતિ દેવતા, અત્યષ્ટિ હંદ અને માન્ધાર સ્વર છે

સત્ય ચમે=જે જેવું છે તે તેવું યથાર્થ કહેવું અને પોતાના મનસ્વી અભિપ્રાયનો વધારો ધરાડો કરવો નહિ તેવું નામ સત્ય

ધ્રુવા ચમે=ધર અને પરલોકનો દૃઢ વિશ્વાસ.

જગત ચમે=સ સારની બાહ્ય ઉપાધિનો વિસ્તાર.

ઘન ચમે=મારા રત્ન કાચનાદિક તથા મનાદિ પશુધન. તથા વિદ્યાધન ઇત્યાદિ

વિશ્વ ચમે=મારે સર્વસ્વ

મહ ચમે=મારી મહત્વ પામેલી સર્વ વસ્તુઓ.

ક્રીડા ચમે=મારો વિહાર.

મોદ ચમે=વિહારથી ઉત્પન્ન થતો આનંદ

જ્ઞાત ચમે=જ્ઞાનમેલા પુત્રાદિક.

જનયિષ્યમાણ ચમે=હવે પછી જન્મનારા પુત્ર પૌત્રાદિક સંતાતિ

સુક્ત ચમે=ઋગ્વેદની રચાઓથી સારી રીતે હંધરની પ્રાર્થના કરેલી એવી સત્યવાણી અથવા મધુર મનોહર ભાષણ.

સુક્ષ્મ જમે=પુણ્યાત્મક કર્મ અને ઋગ્ચાઓના પાઠથી પ્રાપ્ત મહુ
પુણ્યરૂપ અદૃષ્ટ

આ સર્વને મારો અહંભાવ રહિત કરી શિવના ચરણમાં મૂકું છું તેથી
આ યજ્ઞ કર્મ વડે શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ આ સર્વ સુખ મને પ્રાપ્ત કરાવે.

જ્ઞાતં જમે અમૃતં જમે અયક્ષ્મં જમે અનામયં જમે જીવાતુઃ જમે
દીર્ઘાયુત્વં જમે અનમિત્રં જમે અમર્યં જમે સુખં જમે શયનં જમે
સુષાં જમે સુદિનં જમે યજ્ઞેન કલપન્તામ્ ॥ ૬ ॥

આ મંત્રના ઋત એતસ્મ દેવતા ઋષિ પ્રગ્નપતિ દેવતા. અરિમતિ
સકકરી ૭૬ અને પચમ સ્વર છે

જ્ઞાત એટલે phenomenon જેને કહે છે તે અથવા યજ્ઞ અને વિજ્ઞાન
આત્મ વડે ઉત્પન્ન થયેલા ઐદિક અને આધુનિક એટલે સ્વાદિ સુખે.
અમૃત સ્વસ્વરૂપ યુક્તિ સુખ તે અમૃત અયક્ષ્મ જમે ક્ષયાદિ મોટા રોગ
રહિતપણું. અનામય જમે નાના રોગ રહિતપણું. જીવાતુ જમે જીવનપ્રદ
આધિને હરનાર ઐવધિઓ. તથા પથ્યાદિક દીર્ઘાયુત્વં જમે=અક્ષયપના
ખાલન પૂર્વક જીતેન્દ્રિય રહીને મેળવેલું શરીરનું દીર્ઘાયુષ્યપણું અનમિત્ર
જમે=શત્રુ રહિતપણું. અમર્યં જમે બચરહિતપણું સુખ જમે પરમાન્દ
અથવા પ્રસન્નતા શયન જમે=સુખે સુવાતુ સુષાં જમે સધ્યા વહનાદિક
વડે રહીયાળું સુદર પ્રભાત સુદિનં જમે યજ્ઞ, દાન, ધરોપકાર, દેશહિત,
વિષધ્યમન, વડે પ્રગતિ કરનારો જે દિવસ તે સુદિન એટલે સત્કર્મમા ગયેલો
દિવસ ગણાય છે

આ સર્વને મારો અહંભાવ રહિત કરી શિવના ચરણમાં મૂકું છું તેથી
આ યજ્ઞ કર્મ વડે શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ આ સર્વ સુખને અનુભવ કરાવે.

યન્તા જમે ઘર્તા જમે ક્ષેમ જમે ઘૃતિ જમે વિશ્વ જમે મહઃ
જમે સંવિત જમે જાત્રં જમે સૂઃ જમે પ્રસૂઃ જમે સીરં જમે હયઃ
જમે યજ્ઞેન કલપન્તામ્ ॥

આ મંત્રના એતસ્મ દેવતા ઋષિ પ્રગ્નપતિ દેવતા નિચકુરમતિ
અમતી ૭૬ અને નિપાદ સ્વર છે.

યન્તા જમે=મારા નિયમે ઘર્તા જમે=મારું ધારકપણું. ક્ષેમ જમે
મારું રક્ષણ. ઘૃતિ જમે આપતિમાં ચિત્તનું સ્થાયી તે ધૃતિ વિશ્વ જમે=મારો
સર્વ વિશ્વના પદાર્થો વિશેની અનુકૂળતા મહ જમે=મારા સર્વ મોટા અવકાર

સંચિત ક્રમે=મારું વેદ શાસ્ત્રાદિક સર્વ પ્રકારનું જ્ઞાન જ્ઞાન જ્ઞાન માટે વિજ્ઞાન સબધી જ્ઞાન સુ ક્રમે પ્રેરણા કરનારી સર્વ વૃત્તિઓ પ્રસૂત ક્રમે અજ્ઞાતની સ સૃતિમા પડવાના સર્વ સસ્કારથી પ્રેરાયલી મારી સર્વ વૃત્તિઓ. સ્વીર ક્રમે હલાદિ ખેતીની સર્વ સાધન સ પતિઓ. હયં ક્રમે=જેમા નિવિ-કલ્પ સમાધિ પ્રાપ્ત થાય જેવી એકાગ્ર વૃત્તિ અથવા તેા અને લય પ્રાપ્ત થાએ જેવી માંગણીમા બ્રહ્માકાર વૃત્તિ વડે મત્ર પરાવાણીમા બ્રહ્મની સમાન સામર્થ્યવાળો અજ્ઞાન શક્તિ ધરાવનાર બલવાન થાય છે જેવી રીતે કે શિવ અથવા મહુપતિનું ત્રીજું નેત્ર હમેશ બંધ રહે છે. એટલે કે બલ છતા બલ નહિ વાપરતું પણ તેને અટકાવતું એથી કરીને તેમાં વિશેષને વિષે જોર ઉત્પન્ન થાય છે જેવી રીતે કે ધડીયાળની કમાનને અડધી ચાવી આપી હોય પણ તેને છુટવા ન દેતા વધારેને વધારે આગળ ચલાવતા બધાએ તેમ તેમ તે કમાનમાં વિશેષ જોર ઉત્પન્ન થાય છે તે પ્રમાણે લયમા જનાર મત્ર બલવાન બને છે, શકરનું ત્રીજું નેત્ર જ્યારે ઉઘડે છે ત્યારે અખિલ બ્રહ્માડનો નાશ કરવાના બળને ધરાવે છે. પણ ચંદ્ર સૂર્યરૂપી નેત્ર ઉઘાડ મીચ થયા કરે છે તેમાં સામર્થ્ય વધતું નથી પણ છે એટલુંને એટલું જ રહે છે, માટે લય પ્રાપ્તિમા જીવાતમાને અને મત્ર શક્તિને તથા પરમાત્માના સામર્થ્યને કાંઈ બેદ રહેતો નથી આ સર્વ ચારો અહભાવ રહિત કરી શિવના ચરણમા મૂકુ છું તેથી આ યશ કર્મ વડે શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ સર્વ સુખનો મને અનુભવ કરાવે.

ટીકા

આ અને હવે પછીના મત્રોમાં મનુષ્યોની સર્વ શુભેચ્છાની માંગણી કરી છે મત્ર શબ્દનું અર્થ કષ્ટ વિશેષ વિવેચન આગળની ટીકામાં કર્યું છે, તેના કરતા વધારે કરીએ છીએ.

જ્યારે વિધિ પૂર્વક સિદ્ધ કરેલા મત્રનું કર્મોને શુદ્ધ બુદ્ધિથી આવાહન કરવામા આવે છે, ત્યારે તે ધ્વનિના આદોહનો જે દેવનું આવાહન કરવાનું છે તેના કર્ણજોઅર થાય છે જેવી રીતે કે મધુર વાગ્ગના સુર આપણે ધરમા ઉંઘતા હોઈએ તે વખતે આપણા કાનમા પેસી આપણને જમાડે છે. તે પ્રમાણે વેદ મત્રો એટલે કે સાંકેતીક છંદોબદ્ધ ઉદાત, અનુદાત, અને સ્વરિત, રસ્વ, દીર્ઘ, અને પ્લુત ત્રણ આમવાગી મધુર વેદ વાણીનો મત્ર દેવના કર્ણજોઅર થાય છે.

આ તો ફક્ત મંત્રના શીઝીકલ પેન ઉપર એટલે કે બહુ સ્થુલ ધ્વનિના આદોહન થઈ રહ્યાં છે આ એક મંત્રનું પહેલા તબક્કા ઉપરનું કાર્ય સિદ્ધ થયું એમ ગણાય છે. વાળના સુર સામળી ખાટલામાંથી માણસ ઉઠીને એમ કહે છે કે વરધોડો આવો છો છો છોકરાઓ ચાલો જોવા બધાએ એમ મન અને વાણીથી કહેતો કહેતો માણસ સહ કુટુંબ સહપરિવાર વરધોડો જોવા પોળને નાકે ઉભો રહે છે તે પ્રમાણે આવાહન કરનારો મંત્ર શિવને બગાડી તેનું મન પોતાના મનથી યજમાન બેચે છે તેથી શિવ સહકુટુંબ સહપરિવાર યજમાન લેવા માટે તત્પર થાય છે આ મંત્રનું બીજું મનોમય શરીર છે તે શિવના મન ઉપર અસર કરે છે

હવે પ્રાણાયામ વિધિએ ધ્યાનસ્થ થઈ પોતાની ઇન્દ્રિયો સ્થિર કરી જેનું ધ્યાન ધરે છે તેનું સ્વરૂપ તે દેવ ધારણ કરી યજમાનની તરફ આવે છે જેવી રીતે ધાત્રીનો વરધોડો જતો હોય તે વખતે આપણે ઉઠાડે દીલે વરધોડો જોવા બધાએ છીએ અને જયારે આપણા ઝોળખીતા અને સમા વહાલાનો વરધોડો આવે તો હોય તે વખતે સારા કપડા પહેરી જોઈએ છીએ તે પ્રમાણે કથર પશુ રૂપધારી થઈને આવે છે એ વિશે એક મંત્ર લખીએ છીએ

અર્ચિં પ્રણયામિ મનસા • ચત્વાપિ સંગા ત્રયોવ્યપાદા

એ અર્ચિનું સ્વરૂપ છે આ પ્રાણમય અને ધ્યાનસ્થ ઇન્દ્રિયો સ્થિર કરેલી વૃત્તિનું આદોહન અર્ચિના પ્રાણ અને ઇન્દ્રિયઉપર અસર કરે છે તેથી તે તેનું રૂપ લઈ આવે છે જેમ કાચની આરસીમા પ્રતિબિંબ એટલે રૂપ ધારણ કરવાની શક્તિ છે અને કુભારમાં જેવડું અને જેવું હાલ્યું ધડવાની શક્તિ છે તેવી દેવમાં વિવિધ રૂપ ધારણ કરવાની શક્તિ છે.

વિવિધ વિદ્યા, બ્રહ્મવિદ્યા, દૈઞ, યુદ્ધિ, પ્રયત્ન વિચાર, તેજપુજા એ સર્વ ચેતનાત્મક શક્તિ છે. તે બ્રહ્મ વિદ્યા છે. વિજ્ઞાનમય ક્રોશમાં રહેનારી છે. વિવિધરૂપ રચના કરવાના સામર્થ્યવાળી છે યજમાને મામણી તો કરી છે પણ તેને શુ ફળ આપવું તે ઉપર વિચાર કરી શિવ તેની મનવાચના યથાદેશકાળે પુરી કરવા વિચારે છે

પ્રથમ, સાક્ષાત્કાર, પ્રત્યક્ષ દર્શન, અને ફળસિદ્ધિ સ્વરૂપસ્થ સ્થિતિમાં રહેવું, શાંતિ, પ્રજ્ઞાન અને આનંદ સ્વરૂપ મેળવવાનું હવું તે મેળવવું.

કરવાનું હતું તે કયું. હવે કંઈ કરવાનું નથી. એમ કરીને સંપૂર્ણતા મેળવવી એ પાંચમા ધોરણનું લક્ષણ છે. પાંચમા કોષથી અંતિત તે બધા કહેવાય છે

યુગધર્મ માસિકના સવત ૧૯૮૦ના મામસરના અકર્માં ૨૧ રા. ૩૮ સુમન્ત મહેતાનો ચપાઈનો ઉત્સવ જે મામસર સુદ ૬ને રાજ દક્ષિણી આદ્યો ઉજવે છે, અને વિઠોબાના મત્ર બણી ધમધમતા અગ્નિ ઉપરથી કંધાડે પગે આત્મા જાય છે, એ વિષે આશ્ચર્યજનક બાબત માટે ખુલાસો પૂછવામાં આવ્યો છે. અગ્નિ પોતાની હાલક શક્તિ છોડી દે એ અસંભવિત વાત ડોક્ટર સાહેબે પ્રત્યક્ષ જોઈ અને પોતે પણ પગે ચાલીને અનુભવી તે વિષે અમારી સમજ એ છે કે પ્રાચીન કેળવણી લીધેલામાંના કેટલાએક ઇશ્વર ભક્તિનો બાલ્ય કેળા ધાલી અદરથી ખરેખરા અનિશ્ચરવાદી હોય છે. માત્ર લોકલક્ષ્ય આતર અમે ભક્ત છીએ એમ બતાવે છે. એવા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓને કોઈપણ ઇશ્વર સબંધી વાત કહીએ તો આપણને દસી ઠાંટે છે. તેવા લોકોનું સમાધાન કોઈ પણ રીતે શક્ય તેમ નથી. ભત્રુંજી કહે છે કે “મદ્દ સુખ મારાઘ્ય જ્ઞાન લવ દુર્લભિં દગ્ધ” આવા પુરોના મનનું સમાધાન બધા ઉતરીને આવે તો પણ મધ શક્ય નથી અમે તેથી જે કંઈ ખરા આસ્તિક છે તેને માટે લખીએ છીએ.

દ્રષ્ટ વસ્તુ કરતા અદ્રષ્ટ વસ્તુ ઘણી જોરાવર છે અને તે મનુષ્ય જાતિની નજરથી સાબીત મધ શક્ય નથી. એટલા માટે શાસ્ત્રીય જ્ઞાનની જરૂર છે. શાસ્ત્ર એટલે કે હાલમાં જે જાત જાતની બાબતો માત્ર જિખવી છોકરાઓના મગજ બગાડે છે અને વસ્તુત “જેક ઓફ જોલ અને માર્ટર ઓફ નન” જેવા છોકરાઓ થાય છે. તેનું નામ દાખ કેળવણી લીધી એમ નથી. શાસ્ત્રની પ્રવૃત્તિ શોકો જે જણે છે તે વિષયમાં તેમનું જ્ઞાન કંઈ નથી શાસ્ત્ર તો જ્ઞાત અને અજ્ઞાત અર્થેનું જ્ઞાન કરે છે. તેનેજ શાસ્ત્ર કહેવાય છે. જેમકે આપો દરિયો કોણએ દોડો નથી દરિયામાં કેટલા માછલાં છે, કેટલા જેલન પાણી છે, મીઠું કેટલું છે, મોતીની છીપો કેટલી છે, ઇલાદિ કોઈ જોઈ શક્યું નથી તેમ જાણવું પણ નથી. તે તો શાસ્ત્ર કહે તેટલું બહાલી માનવાનું છે. દૃષ્ટાત તરીકે હિમાલયનું ઉચ્ચ જિખર દરિયાની સપાટીથી ૪૨ માઇલ હતું છે, એ વાત ગણિત શાસ્ત્રથીજ માત્ર સમજાય છે. કુટ અથવા મજ લઈને કોણએ બરી જોયું નથી માટે વિદ્વાન કહે તે ઉપર વિશ્વાસ રાખવો

એ સાધારણ મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે મીરિકદસ એટલે અનન્ય બનાવો છે અને કેટલાએકને તે જાણ્યા છે. તેથી તેઓ કહી ગયા છે. આપણે જે વાત જાણતા નથી અને આપણી આનુવાનુના ડોકા જે વાત જાણતા નથી તેને અકસ્માત, અનન્ય, કે નસીબ કહે છે એ અદૃશ્ય છે તેથીજ ધન્ય છે એમ સાબીત થાય છે દ્રષ્ટા દ્રશ્ય થઇ શકતો નથી જો તે દ્રશ્ય થાય તો આ જગતની વસ્તુ તે છે તે કંઈ ધન્ય નથી.

જે માણસને જે મત્ર સાધ્ય હોય એટલે કે જ્વાહિ વિધિ કરીને તે મંત્રની સિદ્ધિ મેળવી હોય તેનેજ તે મત્ર કળ આપે છે, બીજાને તો મિથ્યા બડબડાટ જેવો તે મત્ર છે એ વિષે અમે કવિ કાલિદાસનો એક શ્લોક કહીએ છીએ.

સુતં પતંતમ પ્રસમિદ્ય પાવકે ન લોધયા માસ પતિ પતિવ્રતા ।
તદા મવદ્ તત પતિ મક્તિ ગૌરવાત્ કુંતોસિન્નૈ ચ્વન પંક શિતલં ॥
જ્વાવાર્થ

એક સમયે ભોજ રાજના જોવામા આવ્યું કે એક મહર્ષિ પોતાની બુપડીમા અગ્નિનું ધ્યાન કરવામા સમાધિષ્ટ થયો હતો વૈદિક વિધિની આજ્ઞા અનુમાર તેણે પોતાની જાને મત્ર બણીને પાસે બેસાડીને કહ્યું હતું કે હું અગ્નિનું ધ્યાન કરું છું તેટલો વખત તું પૃથ્વરના જેવી ગિચર થઇને આ અગ્નિ નારાયણની સેવામાં રહી અહિંથી ઉઠીશ નહિ ત્યારબાદ કેટલોક વખત ગયા તેનો એક બાળક છોકરો ધમધમતા અગ્નિ કુડમા રમતો રમતો પડ્યો જાની નજરે તે દ્રશ્ય પડ્યું તો જણ્યું તે ત્યાંથી ઉઠી નહિ તેમ જુમો પાડી પતિને જગાડ્યો નહિ તેથી કરીને આ સત્યવ્રત ધારણ કરનારા ધણી ધણીયાણીના વ્રતથી પ્રસન્ન થઇ અગ્નિદેવે પોતાની જવાબાણી તે છોકરાને દર્શાડ્યો નહિ અને તે છોકરો ચ્વનના ગારામા રમતો હોય તેમ અગ્નિના કુડમા રમવા લાગ્યો આ આશ્ચર્ય જોઇ ભોજ રાજએ એક શ્લોકનું એણે ચરણ જોડી કાઢી સમાના પડાને કહ્યું કે હવે તણ ચરણ તમે પુરા કરો તે સમયે સધળા પડોતો યુવ થઇને બેઠા અને રાજનું આ શ્લોકનું ચરણ અગ્નિ ચ્વન જેવો શિત હોય નહિ તેથી આ ચરણ સુષ્ટિકમ વિરૂદ્ધ છે એમ જણાવ્યું એટલે સમાગાથી કવી કાળીદાસ ઉઠીને ઉપરના ત્રણ ચરણ બોલ્યા.

રાજના એથા ચરણના શ્લોકનો ભાવ એ છે કે અગ્નિ ચ્વનના ગારા જેવો શિત થયો કાલીદાસના ઉપલા ત્રણ ચરણનો અર્થ એ છે કે

પોતાનું બાળક રમતુ રમતુ અગ્નિ કુંડમાં પડ્યું તો પણ પતીવ્રતા સ્ત્રીએ પતીની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કયું નહિ તેમ મહારાષ્ટ્રને યુગ પાડી ઉઠી નહિ અને પૃથ્વરતા જેવી સ્થિતિ કેસી રહી. આ કૃત્ય જોઇ અગ્નિદેવે પોતાની જવાબાદાઈના જેવી શીતળ કરી બાળકને બીજકુલ ધૂળ થવા દીધી નહિ શ્રીમદ્ભગવતમા બ્રાહ્મણ મુની કે જેઓએ ભગવતગીતા રચી છે તેમણે લખ્યું છે કે શ્રીકૃષ્ણભગવાન દાવાનલતું પાન કરી ગયા. દક્ષ યજ્ઞમાં સતી અબાભવાનીએ પોતાના પતિનું અપમાન થવાથી પોતાના શરીરમાંથી અગ્નિ કાઢી શરીર ભસ્મ કર્યું આ વાતને ટેકા આપનાર અમારું પત્તજ્ઞ યોગ સૂત્ર છપાયું છે તેની ટીકામાં સમાન જગ્યા જ્વલનમ્ એ સૂત્રનો અર્થ જોઇ લેવો. આ વાત કવિની કદવના માત્રજ નથી પણ યોગશાસ્ત્ર સમત છે તેમજ ઉદાન જગ્યાત્ જલ પંક કટકાદિ સગ ઉત્ક્રાંતિ શ્ચ આ સૂત્રમાં આદિ શબ્દ વડે કરીને અગ્નિ ઉપર દાઝ્યા વગર ચાલવાનો પણ સમાસ થાય છે

પ્રદલાદને તપીને લાલ થએલા સ્થબને જ્યારે તેના પિતાએ બેઠવાનું કહ્યું ત્યારે પ્રદલાદે તપેલા સ્થબ ઉપર ડીડીની હાર ચાલતી દીડી તેથી ઇશ્વરી શક્તિની સત્તા ને મુખ્ય ગણી પોતે પણ સ્થબને બાઝયો. અને દાઝ્યો નહિ. મુધન્વાના પિતાએ તપેલા તેલની કઢામાં પોતાના પુત્ર મુધન્વાને પડવાનો હુકમ કર્યો તેણે પણ ઇશ્વરી સત્તા મહાન માનીને અત્યંત ઉષ્ણ તેલની કઢામાં ઝંપલાવ્યું અને દાઝ્યો નહિ રાવણ વાગે માર્ગો હતો હતા તેના તપો બળથી અગ્નિનું ધ્યાન ધરતા તેમાંથી રામચંદ્રજીને જીતવા મારેનો અગ્નિરથ નીકળવા માડ્યો હતો પણ તે ધ્યાનથી ચલાવમાન થતાજ અગ્નિકુંડમાં પાછો સમાઈ ગયો. દશરથ રાજાએ પુત્ર કામિષ્ઠ યજ્ઞ કર્યો તે યજ્ઞ કુંડમાંથી ધમધમતા અગ્નિની જવાલામાંથી અગ્નિદેવ દુધપાકનો દીડો લઈ મનુષ્યના સરખું રૂપ લઈ પ્રગટ થયા અને તે રાણીઓને ખવડાવવાની આજ્ઞા કરી. એ દુધપાકના ચાર વિભાગ કરી ત્રણ રાણીઓએ ખાવાથી ચાર પુત્ર થયા ઇત્યાદી દ્રષ્ટાંતો ઉપરથી શ્રીમદ્, ભાગવત, શ્રીમદ્, રામાયણ, શ્રીમદ્ મહાભારત, એ ત્રણે મુખ્ય પુરાણોના દ્રષ્ટાંતો અને અત્રે આપ્યા છે હવે ઉપનીષદનું દ્રષ્ટાંત આપીએ છીએ કેજ ઉપનીષદમાં ૧૯મા મંત્રમાં બ્રહ્મવિદ્યાએ અગ્નિદેવને પુછ્યું કે તારામાં શું શક્તિ છે ? તેણે કહ્યું કે સર્વ કાષ્ટ બાળી શકવાની શક્તિ મારામાં છે. અગ્નિની આગળ બ્રહ્મવિદ્યાએ એક ઘાસનું તરણ મૂક્યું અને કહ્યું કે આને બળ જોઈએ અગ્નિ

એ સર્વ બળ તે ઉપર અજમાવ્યુ પણ તે તરણ કંઈ બળ્યુ નહિ, અને અગ્નિને બળ્યું કે મારા ઉપર પણ કોઈ મહાન શક્તિ છે કે જે શક્તિને લીધે મારામાં બાળવાપણું છે વિગેરે.

આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે દેવતાઓ મન્ત્રાધિન છે, અને બપાઈ માર્ગે રહીને જે તેને સિદ્ધ કરે છે તેમને આધિન તે દેવતા થઈ રહે છે. અને તેથી અમને લાગે છે કે તે મન્ત્ર સિદ્ધિનો પ્રભાવ હોવો જોઈએ.

યોગશાસ્ત્રમાં અમે યોગજન્ય સિદ્ધિનુ સામર્થ્ય બતાવ્યુ છે આ રૂઢ-ધ્યાયમાં અમે મન્ત્ર સિદ્ધિનુ સામર્થ્ય બતાવ્યુ છે. વૈદ્યશાસ્ત્રમાં આપધિન સિદ્ધિ દર્શાવી છે. હત્યાદિ

જ્ઞાંત્રમે મયઃ ચમે પ્રિયં ચમે મનુકામ ચમે કામઃ ચમે સૌમનસઃ ચમે મગઃ ચમે દ્રવિણં ચમે મદ્રં ચમે શ્રેયઃ ચમે વસીયઃ ચમે યશઃ ચમે યજ્ઞેન કલ્પવન્તામ્ ॥૮॥

આ મન્ત્રના ચૈતર્ય દેવતા ઋષિ આત્મા દેવતા જુરિક્ શક્રરી છન્દ અને ધૈવત સ્વર છે

જ્ઞાંત્રમે=ઔદિક એટલે આ લોકનું સુખ અને સુખના સર્વ સાધનો.

મયઃ. ચમે=પારલૌકિક એટલે પરલોકનું સુખ.

પ્રિયં ચમે=પ્રીતિજન્ય વસ્તુ

મનુકામ ચમે=શુભેન્દ્ર અને શુભવાસના અનુકૂળ ચત્ર સાધ્ય વસ્તુએ.

કામ ચમે-વિષય જન્ય સુખની તૃપ્તિઓ.

સૌમનસ ચમે=સારા મનવાળા સર્ગ વહાલાઓ.

મગ ચમે=સૈ.ભાગ્ય,

દ્રવિણ ચમે=ધન, સપત્તિ, બલ,

મદ્ર ચમે=આનંદ આપવાવાળું કલ્યાણકારક સુખ

શ્રેય ચમે=સુહિન સુખ અને તેનાં સાધન, પુણ્યાદિ કર્મ

વસીય ચમે=નિવાસ કરવા યોગ્ય ધન સપત્તિવાળું ધર.

યજ્ઞ ચમે=કર્તિ, અને તે જોળવવાના સાધનો, આ સર્વને મારે અહભાવ રહિત કરી શિવના ચરણમાં ચૂકુ છુ તેથી આ નિષ્કામ કર્મ વડે શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ આ મગ દ્વારા સર્વ સુખ અને પ્રાપ્ત કરાવે.

ટીકા.

આ અધ્યાયમાં સર્વત્ર જમે એવા જન્મ છે. એ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે એ સ્વાભિમાન પ્રવૃત્તિ છે. મંત્રની આખરે યજ્ઞેન કલ્પન્તામ એવા જન્મ છે તેથી સિદ્ધ થાય છે કે આ નિરાભિમાન પ્રવૃત્તિ છે. એટલે કે સર્વ પ્રકારના ફળની યોજના હોય એમ બજાય છે.

ઊર્ક જમે સુનૃતા જમે પયઃ જમે રસ જમે ઘૃતં જમે મધુ જમે સન્ધિઃ જમે સપીતિ જમે કૃષિ જમે વૃષ્ટિ જમે જૈત્રં જમે ઔદ્ગિષ્ઠં જમે યજ્ઞેન કલ્પન્તામ ॥ ૧ ॥

આ મંત્રના ચેતસ્ય દેવતા ઋષિ, આત્મા દેવતા, શકકરી છન્દ અને ચૈવત સ્વર છે.

ઠક જમે=સારી રીતે સસ્કાર કરીને પકાવેલું જાન. (રસોઇ).

સુનૃતા જમે=સત્ત્વ ક્રિયા હિતકર મીઠીવાણી. પય જમે દૂધ

રસ જમે=સર્વ પદાર્થોનો સાર ઘૃતં જમે=ધી મધુ જમે=મધ તથા મિષ્ટ પદાર્થો. સન્ધિઃ=સહ ભોજન અર્થાત જન્મુઓની સાથે ભોજન સપીતિ જમે જન્મુઓની સાથે એકત્ર પાન કૃષિ જમે ધાન્ય સિદ્ધિ સારો પાક. વૃષ્ટિ જમે ધાન્ય ઉત્પન્ન કરનારી અનુકૂળ વૃષ્ટિ. જૈત્રં જમે જમનુ સામર્થ્ય ઔદ્ગિષ્ઠં જમે આત્રાદિ વસ્ત્રોની ઉત્પત્તિ. આ સર્વ મારો અહભાવ રહિત કરી શિવ ચરણમાં મૂકે છું તેથી આ નિષ્કામ કર્મથી શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઇ તે તે સુખોને મને પ્રાપ્ત કરાવે.

રયિ જમે રાય જમે પુષ્ટિ જમે પુષ્ટિ જમે વિમુ જમે પ્રમુ જમે પૂર્ણ જમે પૂર્ણતર જમે કુયવં. જમે અક્ષિતં જમે ક્ષુત જમે યજ્ઞેનકલ્પન્તામ ॥ ૧૦ ॥

આ મંત્રના ચેતસ્ય દેવતા ઋષિ આત્મ દેવતા, નિચન્દકરી છન્દ અને ચૈવત સ્વર છે.

રયિ જમે સુવર્ણ કાંતિ અને પુરુષાર્થ. રાય જમે મહિમાક્રિતકર્તાદિ પુષ્ટિ જમે શરીરનું આરોગ્યપણું પુષ્ટિ જમે પદ્યભોજન વડે કરીને પ્રાપ્ત કરેલું શરીર વિમુ જમે સર્વ વિપવના પેશી શકે એવું વ્યાપક મન પ્રમુ જમે અંશર્થાદિ સર્વ સામર્થ્ય, પૂર્ણ જમે પુત્ર પરિવારાદિ સંપૂર્ણ સુખ.

પૂર્ણતરંગ ચમે હાથી ધોડા દોર અને વીગેરેની વિપ્રલતા. કુચવં ચમે નકારા ચવાદિથી ભેળ સેળ નહિ કરેલું બહુ વીગેરેનું અને અક્ષિત ચમે કષ્ટકી વગરના આખા ચોખા. ક્ષુત ચમે કુધા તૃપાદિની તૃપ્તિ.

આ સવ મારો અહભાવ રહિત કરી શિવ ચરણમા ચૂકુ છુ તેથી આ નિષ્કામ કર્મથી શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઇ યશ દ્વારા આ સર્વ પદાર્થોની મને પ્રાપ્તિ કરાવે.

વિત્તં ચમે વેદ્યં ચમે મૂતં ચમે મવિષ્યત્ ચમે
સુગં ચમે સુપથ્યં ચમે ઋણ્યં ચમે મહદિ ચમે
કલ્મસ ચમે કલ્મસિ ચમે મતિ ચમે સુમતિ ચમે

યજ્ઞેનકલ્પન્તામ્ ॥ ૧૧ ॥

આ મત્રના ચેતસ્યદેવતા ઋષિ શ્રી મહાત્મા દેવતા શુરિકશકરી હૃદ
ચૈતત સ્વર છે

વિત્ત ચમે=વારસા રૂપ ધન વેદ્ય ચમે વિચારવા યોગ્ય વિષય.
મૂતં ચમે શૂતકાળમા થઇ ગએલા પુત્ર પૌત્રાદિક તથા વિપયો એટલે
કે મરી ગયલા તે પાછા મારાજ કુળમા અવતરે અને ગએલી સપત્તિ પછી
પ્રાપ્ત થાય. મવિષ્યત ચમે=મવિષ્યમા પ્રાપ્ત થનારા પદાર્થો તથા પ્રાણીએ.
તે મારાજ અને પ્રાપ્ત થાએ. સુગં ચમે=હિત કર્મથી ભેળવેલો સન્માર્ગ.
સુપથ્યં ચમે વિશેષ હિતકારક આહાર વિહાર એટલે સુપથ્ય ? ઋણ્યં ચમે
સુસમૃદ્ધિ કલ્મસં ચમે=પાર્ય સાધક અપર્યાપ્ત ધન કલ્મસિ ચમે=પાર્ય
કરવાનું સામથ્ય મતિ ચમે=ઉત્તમ નિશ્ચય ઉત્તમ વિચાર, ઉત્તમ યુદ્ધિ.
સુમતિચમે નિશ્ચયાત્મક સારી યુદ્ધિ

આ સર્વ મારો અહભાવ રહિત કરી શિવના ચરણમા ચૂકુ છુ તેથી
આ નિષ્કામ સેવાથી ભગવાન શકર મારા ઉપર પ્રસન્ન થઇ મને યશ દ્વારા
આ સર્વ મુખોની પ્રાપ્તિ કરાવે.

દ્વોદ્વીયઃ ચમે યવા ચમે માવાઃ ચમે તિલા ચમે મુદ્રા ચમે
જ્વલવા ચમે પ્રિયદ્રવ. ચમે સ્યામાકાઃ ચમે નીવારા ચમે ગોઘ્ર માઃ
ચમે મસુરા ચમે યજ્ઞેનકલ્પન્તામ્ ॥ ૧૨ ॥

આ મત્રના ત્રિહિતચેતસ્ય દેવતા ઋષિ, ધાન્યદા આત્મા દેવતા, શુરિ
મતિ શકરી હૃદ અને અને પચમ સ્વર છે.

ત્રીહીય ચમે=છેડાવાળું ભાત, ચવ ચમે=ચવ, માષા ચમે, આદિ.
 સિલા ચમે=તથ, મુદ્રા ચમે મગ, જાલજા ચમે=ચજા, ત્રિયજ્જવ ચમે=
 કમ, (એક જાતનું ધન્ય) ઝર્ણવ ચમે ઝીણું ચોખા, સ્યામકા ચમે=
 આમો રાજગરી, વીગેરે તુણ ધાન્યો. નિવારયા ચમે વનમા ચનારા ધાન્યો.
 જોણુમાં ચમે ધડ મસૂરા ચમે મસૂર નાખતુ ધુવરના જેવું ધાન્ય.

આ સર્વને મારો અહભાવ રહિત કરી શિવના ચરણમા મૂકું છું
 તેથી આ નિષ્કામ કર્મની સેવા વડે શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઇ યશ હારા
 આ સર્વ સુખોની મને પ્રાપ્ત કરાવે.

અહમા અમે મૃતિકા અમે ગિરિય અમે પર્વતા અમે સિકતા અમે
 વનસ્પતયઃ અમે હિરણ્ય અમે અથ અમે સ્યામ અમે લોહ અમે
 સીસં અમે જ્વણુ અમે યદ્દેનકલ્પતામ્ ॥ ૧૩ ॥

આ મત્રના આત્મા ચેતસ્થ દેવતા ઋષિ. રત્ન વા ધાન્યદા આત્મા દેવતા,
 સુરિમતિ શકરી છદ અને મધ્યમ સ્વર છે.

અહમા ચમે=પથર હીરા વગેરે રત્નો મૃતિકા ચમે મટાડી માટી.
 ગિરિય ચમે=નાના પર્વત, પર્વતા ચમે મોટા પર્વત, તથા તેને લગતા
 ઋથો, સિકતા ચમે=નાની મોટી રેતી વનસ્પતય ચમે=વનસ્પતિઓ,
 હિરણ્ય ચમે સોનું ચાંદી વીગેરે અથ ચમે લોહ સ્યામ ચમે નિલમણી,
 અદ્રાન્તમણી લસણીયા કાસુ કોપલાની ખાણુ તાણુ વીગેરે લોહચમે એક
 જાતનું લોહ શીશમ ચમે સીસુ જ્વણુ જસ્ત પીતળ વીગેરે બૃસ્તર વિધાના
 તથા ખનીજ સવ પદાર્થો.

આ મર્વને મારો અહભાવ રહિત કરી શિવના ચણુમા મૂકું છું તેથી
 આ નિષ્કામ સેવાથી શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઇ યશહારા આ સર્વ સુખોની
 મને પ્રાપ્ત કરાવે.

અગ્નિ અમે આપ અમે વિરુધ અમે ઔષધય અમે કુષ્ઠપત્ત્યાઃ
 અમે અકુષ્ઠ પત્ત્યા અમે ગ્રામ્યા અમે પશવ અમે આરણ્યાઃ અમે
 વિત્તં અમે વિત્તિ. અમે મૂલં અમે મૂતિ અમે યદ્દેનકલ્પન્તામ્ ॥ ૧૪ ॥

આ મત્રના અગ્નિ ચેતસ્થ દેવતા ઋષિ અન્યાદિયુક્ત આત્મા દેવતા
 સુરિમતિ છદ અને મધ્યમ સ્વર છે.

અગ્નિ ચમે=અગ્નિ આપ ચમે=અળ. વિદ્યુઃ ચમે=જ્વતા યુદ્ધ. ઔષધય ચમે=ઔષધિઓ કુષ્ઠ પચ્યા ચમે=કૃષિના ધાન્યો ખેડેલા ધાન્યો. અકુષ્ઠ પચ્યા ચમે=અઘી ધાન્યો ગ્રામ્ય ચમે=ગ્રામમાં રહેવા વાળા પશુઓ ગાય, બેસ, બળદ, ઘોડા આદિ ગ્રામ્ય ચમે=અરણ્યમાં રહેવાવાળા સિંહ, હાથી વગેરે પશુઓ વિષ્ણુ ચમે=મેળવેલું ધન. વિસિ ચમે=મેળવવાનું ધન, મૂતં ચમે=પુત્ર પુત્રાદિક. મૂતિ ચમે= ઐશ્વર્ય.

આ સર્વને મારે અહ ભાવ રહિત કરી શિવના ચરણમાં મૂકી દેવી આ નિષ્કામ કર્મવડે શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ યજ્ઞદ્વારા આ સર્વ સુખો મને પ્રાપ્ત કરાવો.

આ સર્વ પદાર્થો અખિલબ્રહ્માણુ સ્વામિત્વ મેળવવા માટે યાચ્યા છે. અને તે સર્વ પદાર્થો શિવના સ્વરૂપ છે એટલે કે આખું બ્રહ્માંડ અને તેમાં વસનાર સર્વ પદાર્થો શિવ રૂપ છે એવી ભાવના કરવી અને એને મધ્ય અશ્વિમાદિક અષ્ટ સાધ્યો કે જે હથેરને પ્રાપ્ત છે તેવું હથેર પશું મેળવવા આ પ્રાર્થના કરેલી છે.

વસુ અમે વસતિ અમે કર્મ અમે શક્તિ અમે અર્થ અમે ઇન્દ્ર અમે ઇત્યા અમે ગતિ અમે યજ્ઞેનકલ્પન્તામ્ ॥ ૧૫ ॥

આ મંત્રના વસુ એનસ્ય દેવતા ઋષિ ધનાદિબુકિત આત્મા દેવતા, નીચૃદ્વાર્ષા પકિત છદ્ અને પચમ સ્વર છે.

વસુ ચમે પૈસા વસતિ ચમે ધર કર્મ ચમે અગ્રિહોત્રાદિક કર્મ, શક્તિ ચમે=અળ, સામર્થ્ય અર્થ ચમે=અચિત્ત પદાર્થ ઇન્દ્ર ચમે=સારો પ્રપત્ન અને યુદ્ધિ ઇત્યા ચમે=વ્યવહાર કુશળતા ગતિ ચમે=હવેન ચતનરૂપ ક્રિયા

આ સર્વને મારે અહ ભાવ રહિત કરી શિવના ચરણમાં મૂકી દેવી આ નિષ્કામ સેવાથી શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ યજ્ઞ દ્વારા આ સર્વ પ્રકારના સુખોની મને પ્રાપ્ત કરાવો.

અગ્નિ અમે ઇન્દ્ર અમે સોમ અમે ઇન્દ્ર અમે સવિતા અમે ઇન્દ્ર અમે સરસ્વતી અમે ઇન્દ્ર અમે પૂષા અમે ઇન્દ્ર અમે વૃહસ્પતિઃ અમે ઇન્દ્ર અમે યજ્ઞેનકલ્પન્તામ્ ॥ ૧૬ ॥

આ મંત્રના અગ્નિ એતમ્ય દેવતા ઋષિ. અગ્નિાદિવિદ્યા વિદ્યાર્તમ, દેવતા, નીચૃ-તિ ઋક્ષરી છદ્ અને પચમ સ્વર છે.

અગ્નિ ઋમે=અગ્નિ, અને તેનો નિયામક દેવ લોકના રાજા. इन्द्र ઋમે=સોમ ઋમે સોમ દેવતા इन्द्र ઋમે=તેને નિયમના રાખનાર, સચિતા ઋમે इन्द्र ઋમે=સર્વ અને તેનો પ્રજ્ઞાશિતા, સદસ્વતિ ઋમે इन्द्र ઋમે સરસ્વાત અને તેના નિયતા, પૂષા ઋમે इन्द्र પૂષા દેવ અને તેના નિયામક बृहस्पति ઋમે ऋહस्पति અને તેના નિયામક

આ સર્વના અભિમાની દેવતા અને તેમનું દૈવત અને તેના નિયતા તેના પ્રજ્ઞાશિતા તેના સ્થુલ સુક્ષ્મ અને કારણ શરીરો અહાવનાર સુખનાર અહાર કરનાર કષુ કરનાર જે ચૈતન્ય શકિત તે સર્વ મારો અહભાવ રહીત કરી શિવના ચરણમાં મૂકુ છું તેથી આ નિષ્કામ સેવાથી શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ યજ્ઞદારા આ સર્વ દેવતાથી મળનારા સુખોની મને પ્રાપ્તિ કરાવે.

મિત્રઃ ઋમે इन्द्र ઋમે વરુણઃ ઋમે इन्द्रઃ ઋમે જ્ઞાતા ઋમે इन्द्र ઋમે ત્વષ્ટાઃ ઋમે इन्द्र. ઋમે મરુત ઋમે इन्द्र ઋમે વિશ્વે ઋમે વૈવા. इन्द्र ઋમે યજ્ઞેલકરુપન્તામ્ ॥ ૧૭ ॥

આ મત્રના ચૈતસ્ય દેવતા ઋષિ મિત્રેશ્વર્ય સહિત આત્મા, સ્વરાટ કાંડરી ૭૬ અને દૈવત સ્વર છે

મિત્ર ઋમે=મિત્ર એટલે પ્રાણ અને તેને સમાન રાખનાર દેવતા इन्द्र ઋમે= અને તેના નિયામક. વરુણઃ ઋમે इन्द्र= વરુણ દેવતા અથવા કાંઠા રહેવાવાળો પવન, અને તેની કારણાર્કપણ શકિત, અને તેના અધિપતિ, જ્ઞાતા ઋમે इन्द्र= કારણ કરવાવાળા દેવ અને તેના પતિ ત્વષ્ટા ઋમે इन्द्र= ત્વષ્ટા દેવ છિન્ન બિન્ન કરવાના સામર્થ્યવાળા, અને તેના પ્રચારક, મરુત ઋમે इन्द्र= વાયુ દેવતા અગ્નિજ્ઞ બ્રહ્માડમાં રહેવાવાળો વાયુ અને શરીરસ્ય સપ્ત ધાતુ રૂપ દેવતા, અને તેના નિયતા, વિશ્વે ઋમે વૈવા इन्द्र= બ્રહ્માડના પદાર્થમાત્રની શકિત રૂપ તે વિશ્વેદેવા, અને તેના નિયામક

આ સર્વને મારો અહભાવ રહીત કરી શિવના ચરણમાં મૂકુ છું તેથી આ નિષ્કામ સેવાથી શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ યજ્ઞ દારા આ સર્વ સુખોની મને પ્રાપ્તિ કરાવે.

ધિકા

આ અધ્યાયમાં પ્રત્યેક મંત્રમાં જુદુ જુદુ વર્ગી કરણ છે. કોઇ મંત્રમાં આકાશમણુ, એટલે કે સૂર્ય ચંદ્ર તારા ગૃહ, નક્ષત્ર, વિજળી મેઘ વીગેરે મણુએ. ઉપરના મંત્રમાં દિવ્ય શક્તિ જે જગતમાં દેખાય છે તેનું એટલે દેવતાએનું એટલે તેના અભિમાની સમષ્ટિરૂપ દેવતા મણુ છે. 'કોઇ ઠેકાણે શરીરમણુ—કોઇ ઠેકાણે ધાન્યમણુ, કોઇ ઠેકાણે પૃથ્વીમણુ એટલે કે પર્વત નદી સમુદ્ર રેતી કાંકરા મોટાડી આદિ ગણુ ઇત્યાદિનું' વર્ણન છે જગતના પ્રત્યેક પદાર્થમાં તેનું સ્થુલ ગોણક કે જે તમામક પ્રકૃતિનું કાર્ય છે તે દેખાય છે. જેમકે આખનું ચોકડું તેમાં માંસ રનાયુ અને કાળા ધોળા પેટાપક હોય છે એનું નામ નેત્ર ગોણક કહે છે.

૨ આ નેત્રની અદર જે કાંઈ ઇન્દ્રિય શક્તિ છે અને જે રંગેગુણનું કાર્ય છે તે આખનું તેજ એમ કહેવાય છે. એનું નામ નેત્રેન્દ્રિય છે.

૩ એ નેત્રથી કરીને કારણ શરીરમાં જીવાત્માને જે કાંઈ જ્ઞાન થાય છે જેનું કે મેં ઘોડો જોયો એ જ્ઞાન, (રૂપનુ દર્શન જ્ઞાન) તે સત્ત્વગુણનું છે.

૪ સમષ્ટિરૂપ અને તેના અભિમાની દેવ, સમષ્ટિસ્વરૂપ સૂર્ય દેવ છે. અને એ સર્વના નિયંતા છે અથવા શ્રદ્ધશક્તિ છે. એ પાચમી વસ્તુ છે.

અને આ પાંચે વસ્તુનું નામ બ્રહ્મ છે. આ પાંચ વસ્તુમાની એક ન હોય તો આખ જે કાંઈ દર્શનનું કામ કરે છે તે થાય નહિ. જેમકે ૧ નેત્ર ગોણક ન હોય તો દેખાય નહિ ૨ નેત્રની ઇન્દ્રિય શક્તિ એટલે દેવતા ન હોય તો દેખાય નહિ. ૩. જે જીવાત્મા ન હોય તો મુહુરતે રૂપજ્ઞાન થાય નહિ, ૪ જે સમષ્ટિરૂપ અભિમાની દેવતા ન હોય તો આખની અદર જે તેજ મૂકાયુ તે કોણ તેજ લાવીને મૂકે ? માટે તેના અભિમાન દેવ સૂર્ય છે. ૫ એ સૂર્ય અભિમાની દેવતાના નિયામક શ્રદ્ધ દેવ તેજ જગદિશ્વર તેમના મહાદેવ શ્રદ્ધકાર પરબ્રહ્મ ઇત્યાદિ નામ આપ્યા છે. તે વિના સૂર્ય કદાચ પૃથ્વીની પાસે આવે. બીજે દહાડે બૃહસ્પતિ પાસે જાય, ત્રીજે દહાડે ચંદ્ર શેકમાં જાય તો પછી આખુ નવો મડળ અને દરેક મહો જળી જળી આખ થાય અને અથડાઈ ચૂરા થાય. આ એક દ્રષ્ટાંત ઉપરથી અખિલ બ્રહ્માકના સર્વ પદાર્થો સમજવા માટે આ અધ્યાયનો પ્રયાસ છે એમ અમને જણાય છે. માટે અતિ ઉપયોગી આ અધ્યાય છે અને એમાં જે મગશી કરી છે તે શુદ્ધ સાત્વિક અને સંપૂર્ણ બ્રહ્માજ્ઞાનથી ભરપૂર છે.

પૃથિવી અમે હન્દ્રઃ અમે અન્તરિક્ષ અમે હન્દ્ર અમે ઘોં અમે.
હન્દ્ર અમે સમાઃ અમ હન્દ્રઃ અમે નક્ષત્રાણિ અમે વિશઃ અમે હન્દ્ર
અમે યજ્ઞેનકલ્પન્તામ્ ॥ ૧૮ ॥

આ મંત્રના ચેતસ્ય દેવતા ઋષિ રાજૈશ્વર્યાદિયુક્ત આત્મા દેવતા
શુરિઃ શક્તીઃ અને ધૈર્ય સ્વર છે

પૃથિવિચમે હન્દ્ર પૃથ્વીદેવી અને તેનો નિયામક, હું છું અન્તરિક્ષચમે
સૂર્ય અને પૃથ્વીની વચ્ચે પોલાણ છે અને તેની અંદર અનેક પ્રકારના બોંકા છે
તે અને તેનો નિયાતા એ સર્વે મારાજ સ્વરૂપ છે ઘોં ચમે હન્દ્ર સ્વર્ગાદિ
પ્રકાશક તે હુણ્ણશાળી લોક અને તેનો નિયામક હું છું સમાઃ ચમે હન્દ્ર ચમે
ચરસ અને તેમના દેવતા અને તેનો નિયામક તે મારાજ સ્વરૂપ છે.
નક્ષત્રાણિ ચમે હન્દ્ર નક્ષત્ર અને તેનો અધિપતિ, હું છું વિશઃ ચમે હન્દ્ર
દશ દીકપાળ અને તેનો અધિકારી હૃદય તે હું છું

આ સર્વ મારી શુદ્ધ મનોભાવનાથી મારો અહભાવ રહિત કરી શિવના
ચરણમા મુકુ છું તેથી આ નિષ્કામ કર્મથી શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ
યજ્ઞ દ્વારા આ સર્વ સુખોની અને પ્રાપ્તિ કરાવેા.

ટીકા

મંત્રશક્તિ વિષે અમારે જણાવાનું કે એ વિષે, ભોલું મેકાલેને કાંઈએક
ધાસ્તી પેઠી હોવી જોઈએ, એવી લોક વાર્તા છે. હિંદવાસીઓને અંગ્રેજી
કેળવણી આપવાનું બીજા પસાર થતી વખતે પાલામેન્ટમા જે કાંઈ એ પક્ષ
વચ્ચે તકરાર થઈ હતી, તે વાચવાથી સત્ય શું છે તે જણાશે એક પક્ષે
એમ કહ્યું કે એ ભોલેને આપણી કેળવણી આપવાથી કરીને આપણે રાજ્ય
પ્રપચ સર્વ સમજી જઈ આપણી કળાઓ શિખીને સ્વરાજ્ય માગશે,
તેથી કેળવણી આપવી નહિ બીજા પક્ષે એવું કહ્યું કે આપણને કલાર્કની ધણી
જરૂર છે અપણે તેમને અંગ્રેજી કેળવણી આપવી પણ તે ઉપર ચોટીયા
અને તેમનામા કોઈપણ જાતની તાકાત ન આવે અને તેમનું પોતાનું જે
કાંઈ જળ છે તે ગુમાવી બેસે તો આપણું રાજ્ય સુરક્ષિત રહેશે, હિંદના
આહારો ધણી અરાજ છે તેઓમા અને તેમના ધર્મમા એક જાતની અજબ
શક્તિ છે કે તે હિંદમા બેઠા બેઠા અહીયા આમિ સળગાવી મૂકે એવી
શક્તિવાળા છે. અમને લાગે છે કે તે વખતે આવી તકરાર કરનારાઓએ
પરશુરામ વીગેરેની વાતો વાચી હશે. અથવા તો પેશાની સાથેની લડાઈમા
આહારોની શક્તિનો અનુભવ થવાથી તેમનેા ડર પેઠો હશે. તેથી એવી

તકરારો ઉઠતી હશે એ અને તેમ હોય પણ બ્રાહ્મણની ખરી મન્નસકિત ધટાડનારા કેટલાક ડોકટરો છે. તેઓએ પ્રત્યેક બ્રાહ્મણના ધરમાં દારમાં ગળેલા દીકમરો બનાવી મન્નસકિત બહુનારને દાર તથા પોટવાહન પીનારા કરી મૂક્યા છે. તેમજ કેટલાક વિશ્વિવાળાઓએ દીરીનમાં ગોમંસના ડબ્બાઓ ખાતો બ્રાહ્મણને શિખવ્યું છે. તેથી તેમને આચાર વિચાર બધા બધા બુદ્ધિ મોજા સાથે બહુમાં પુરી ખાતાં શિખ્યા છે. આથી કરીને તેઓનો ધર્મ આચાર વિચાર ધર્મપનીતિમાં કલા પ્રમાણે કામડો મોરના પીછાં ખોસી મોર થવા અને કોયલ થવા ધર્મજનો હને। તેથી કરીને એ નહિ મોર થયો, નહિ કોયલ થયો, અને નહિ કામડો રહ્યો અને કાક કાક કરવાનું શુભી ગયો. આજુબાજુના ખીજ કેટલાએક કામડાઓએ તેને ટોચી મારી નાખ્યો. આવી ધર્મહિન હિંદોઓની પરિસ્થિતિ છે

ટીકા.

વિલાયત બધા આવીને અંગ્રેજી રીતમાત મહણ કરી પીતાને કહેવા લાગ્યા કે તમારે મારા રૂમમાં આવવાનો અધિકાર નથી. તમે જ ગલી છો. થોડીએક વિદ્યા ઉપલક્ષ શિખ્યા તો ખરા તેથી મોટા પગાર મળ્યા, બાઇ બાઇ થઇ પુજ્યા પણ પોતાનું પોતાપણું પોતાના ધર્મનો મર્મ તથા રહસ્ય તથા મન્નસકિત ગુમાવી બેઠા હો જમને યુરોપની યુદ્ધ કળા મન્નસકિત રસાયન કળા, નૌકાવિમાન આદિ વિદ્યાકળા તાર, વિદ્યુત, કારખાના અને વ્યાપાર કળા શિખવાને મદદે એકાદ પારસણ કે મડમડી સાથે પરણતા શિખ્યા. આવી દુર્દેશ કેટલાકની થઇ છે, સ્વદેશભિમાન દુષ્ટી મધુ સ્વધર્મ ગુમાવેલ સ્વ માતૃ પિતૃ ભક્તિ અને સ્વજનનો પ્રેમ જતો રહ્યો, ઇલાહિ કેટલાએકોને વિલાયત જવાના ફળ મળ્યા, કેટલાએક તો સાથી શિખીને આવ્યા બાદ સ્વદેશભિમાનથી જગૃત થઇ ગયા અને માતૃભૂમીના પ્રેમ તથા વિશ્વશાંતિ પ્રેમ, અને સાદાઇથી ગંધીજી જેવા નિવડી મોટા દરજ્જે પણ મઢ્યા

આવા ટેકા કૂતરાઓ પણ વિલાયત જાય છે, તેમ વિલાયત ગયા તેમાં શું થયું ત્યાં જમને ત્યાં સાર સાંખી આવે તોજ વિલાયત મધુ સફળ થાય અને મુખ્ય વસ્તુ જે અમાત્ય અને શર્યાવિદ્યા છે તે શિખીને મન્નસકિતનો પુનરોદ્ધાર કરી શત્રુઓની સાથે લડાઇ કરવાનો વખત આવે તે વખત મેદાનમાં નીકળી શકાય અને સ્થાપિત રાજ્યને મદદ કરાય.

અંશુઃ શમે રસ્મિ શમે મહામ્યઃ શમે અવિષતિ શમે ઉપાંશુઃ
શમે અન્તર્વાન શમે યેન્દ્રવાયવ શમે યૈજ્ઞા વલ્લઃ શમે આશ્વિન
શમે પ્રતિપ્રસ્થાન શમે શુક્રઃ શમે નમ્થી શમે વજ્રેનકલ્પન્તામ્ ॥ ૧૨

પ્રત્યક્ષ મર્મના ચેતસ્યદેવતા મપિ. પદ્યર્થ વિદ્યાત્મા દેવતા. નિમૃદ્યપિ ૭૬
અર્થે આર્થાર સ્વર છે.

ચંદ્રુ જામે કિરણો વાળા દેવો. નેવાડે સૂર્ય ચંદ્ર આદિ મહો, અવાગ્ય
જામે ત્રિશુલ રહિત રક્ષણ કરવાવાળા દેવ. અધિપતિ જામે અને તેમના
સ્પર્શીઓ. ઉપાધ્યુ જામે ઉપાધ્યુ શુદ્ધ જપ, વિચાર, અન્તર્યામિ જામે આકા
શમા, કરનારો. પવન, અથવા અન્યોન્માર્ષનુભવ, યેન્દ્રવાયવ જામે
પ્રીત્વળો અને, પવન, આદિ વૃષ્ટિ કરાવનાર, મૈત્રા વરુણ જામે સમષ્ટિના
પ્રાણ, વિદાન, અને, વ્યાન, અશ્વિન જામે સૂર્ય ચંદ્રની વચ્ચેના રહેનાર
ચેતસ્ય મણો, પ્રતિ, પ્રસ્થાન જામે અને તેની ગૂરાની ચાલ વીગેરેના
ચતોરા કરનારાઓ શુક્ર જામે શુક્રો તારો અથવા તીર્થમંથી જામે મથન
કરવાના પદાર્થો, અરણી આદી. વીગેરે આ સર્વે પદાર્થો અને
તેમના અભિમાની દેવતાઓની કૃપાને પાત્ર થવા હુ મારો અહભાવ રહિત
કરી તેને શિવના ચરણમાં મુકુ હુ તેથી આ નિષ્કામ કર્મ વડે શિવ પ્રસન્ન
અંત્ર થય હારા આ સધળા પદાર્થોની મને પ્રાપ્તિ કરાવે

આગ્રયણ જામે વૈશ્વદેવ. જામે ધ્રુવ જામે વૈશ્વાનર જામે યેન્દ્રાગઃ
જામે મહા વૈશ્વદેવ. જામે મહત્વતીયા. જામે નિષ્કેવલ્ય જામે સાવિત્ર.
જામે સારસ્વત જામે પત્નીવત જામે હારીયોજન જામે યજ્ઞેન
શરુપમ્તામ્ ૥૨૦૥

આ મત્રના ચેતસ્ય દેવતા મપિ. ચાતુષ્ઠાનઆત્મા દેવતા
સ્વરૂપાતિ ધૃતિ ૭૬ અને ૫૩૦ સ્વર છે.

આગ્રયણ જામે=માર્ગાર્થ આદિ માસમાં પ્રાત સ્તવન સમયે ને ને
શુદ્ધદેવતાઓની પ્રાર્થના પૂરક થય કરવામાં આવે છે તે વૈશ્વદેવ જામે=
‘પથ મહાપથમા વૈશ દેવતુ’ ને સ્તવન થાય છે તે થય.

વૈશ્વાનર જામે=વૈશ્વાનર નામના અગ્નિનુ ને સ્તવન કરી થય કરવામાં
આવે છે તે ધ્રુવ જામે=આકાશમાં નિશ્ચલ શુદ્ધ ને દુર કહેવાય છે તેનું
સ્તવન. યેન્દ્રાગઃ, જામે=એમ, વિમલી, અગ્નિ, વાયુના અભિમાની દેવતાઓની
સ્તવન. નિષ્કેવલ્ય, જામે=આપણ, મહાવૈશ્વદેવ જામે=અમિલ પ્રદાહના પદાર્થોના
સ્તવન. સાવિત્ર, જામે=દેવતાઓના પ્રેમ અર્થે આ થય કર્મમાં કરેલું સ્તવન,

મહત્વનીયા જામે મશત નામના પવન વિરોધના, અભિચારી, દેવતાઓના, કરેલા સ્તવનો, નિષ્ક્રેવક્યજામે મારા નિષ્કામ, આશ્ચર્ય કરેલા, સર્વ કર્મો સાધિત જામે સર્વના પ્રભાવમા વસેલા અનેક, યુક્તમણેના, અભિમાની, દેવતાઓ, સારસ્વત જામે સરસ્વતીના ઉપાસક મુદે, તમા, તેના, અભિમાની, દેવતાઓ જેવાકે બૃહસ્પતિ વીરેરે. પત્નીવત જામે એક પત્ની વૃત્ત ધારણ કરનારા અભિમાની દેવતાઓ, હારિયોજન જામે હરણના, સર્વ અતિવાળા અને તેના અભિમાની દેવતાઓને આ મુદે કર્મો કરેલા સ્તવનો આ સર્વ મારે અહભાવ રહિત કરી શિવના ચરણમાં મુકે છું તેથી આ નિષ્કામ સેવાથી શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ મારા જાણે આ સર્વ ક્ષુબ્ધોની મને પ્રાપ્તિ કરાવે.

દીગ્ધ

આ મંત્રોમા અખિલ બ્રહ્માંડના સર્વ મુખ્ય મુખ્ય પદાર્થો અને તેના અભિમાની જીવ તેના દેવતાની દિવ્ય શક્તિ તથા તેના સ્વામીઓ કલ્યાણને સમાસ થાય છે. તે સર્વ એક રૂપ સ્વરૂપ છે તેથી વિવિધ નામ લઈ સર્વ શબ્દો વડે કરીને અને સર્વ પદાર્થોના નામ વડે કરીને રૂપ સિવાય બીજા કશાનું સ્તવન નથી. સર્વત્ર રૂપ ભાવના કરવાની છે. આમાં વિષ્ણુના પ્રેમ દર્શાવેલ છે અખિલ જગતના સર્વ પ્રાણી પ્રદાર્ય ઉપરનો જે પ્રેમ તેમ રૂપ ઉપરનો પ્રેમ અને ભાવના છે.

સુચ જામે જમસા જામે વાયવ્યાનિ જામે દ્રોણ કલ્લસા જામે પ્રાણાણ: જામે અધિષ્ઠવણે જામે પૂત મૃત જામે આધવર્ણીય જામે લેહી: જામે લર્હી જામે મધમૃદ્ય જામે સ્વગાકાર: જામે યજ્ઞેન કલ્લવન્તામ ॥૨૬

આ મંત્રના મુચેતર્ય દેવતા ઋષિ, આત્મ દેવતા, વિરાણતિ ધૃતિ ૭૬ અને ઋષભ સ્વર છે.

સુચ જામેન્વરના કામમા આવતો સરવો અને મૃત (આમનનીનું જેવી કોતરેલી હોમવાની કડછી અથવા પળી જેવું લાકડાનું પાત્ર) જામેન્વર જામેન્વર વખતે હોમ દ્રવ્ય રાખવાનું પાત્ર વાયવ્યાનિ જામેન્વરના ચાર પાત્રો, દ્રોણકલ્લસા જામેન્વર કળસ પ્રાણાણ જામેન્વર મૃદ્ય મધમૃદ્ય નિશા, અધિષ્ઠવણે જામેન્વર મલ્લી આદિ પદાર્થોના રૂપ લાકડાનું પાત્રીયુ. પુતમ્નત જામેન્વર રસને રાખવાનું પદેલું પાત્ર, આધવર્ણીય જામેન્વર સોમરસને રાખવાનું તથા મિત્તલ બીજું પાત્ર, લેહી જામેન્વર સરવો

નિર્ધિષ્ટ કરેલો પવિત્ર ચોકો. જાદી જામે=દમની જુડીઓ, અવલુચ-જામે
=યજ્ઞ સમાપ્તિ સમયે ચંદનાદિ સુગંધી દ્રવ્ય દોષ પર ચોળી ચળમાન
અને ચળમાન પત્ની નહાય છે તે. સ્વગાકાર જામે હુત દ્રવ્યના પદાર્થો
આવનારાઓ અને પદાર્થ દ્રવ્યો

આ સર્વ યજ્ઞ સામગ્રી જેમાં શક્તિરૂપે રૂઢ દેવત રહેલું છે તે સર્વ
મારો અહભાવ રહિત કરી શિવના ચરણમા મૂકું છું તેથી આ નિષ્કામ
કર્મથી શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ યજ્ઞદારા આ સર્વ સુખોની અને પ્રાપ્તિ કરાવે.

અગ્નિ:જામે ધર્મ:જામે અર્ક જામે સૂર્ય જામે પ્રાણ:જામે અશ્વમેધ:
જામે પૃથિવિ જામે અદિતિ જામે દિતિ:જામે દ્યૌ જામે અજુલય જામે
શક્તિવરય જામે વિશ જામે યજ્ઞેન કલ્પન્તામ્ ॥ ૨૨ ॥

આ મંત્રના અગ્નિ એતસ્ય દેવતા ઋષિ, આત્મ દેવતા, ભુરિક શક્તી
જદ, અને દૈવત સ્વર છે

અગ્નિ જામે=અગ્નિ, અગ્નિષ્ટોમ યજ્ઞ, ધર્મ જામે=દ્રવ્ય અર્ક જામે=
યજ્ઞ ક્રિયા વિધિ શુદ્ધિ અને દ્રવ્યો સૂર્ય જામે=મારા જીવનનો હેતુ એવો સૂર્ય,
પ્રાણ જામે=જીવનનો હેતુ એવો પ્રાણ વાયુ, અશ્વમેધ જામે=અશ્વ મેધ યજ્ઞ
પૃથિવિ જામે=ભૂમિ, અદીતિ જામે=નીતિ પાળવા માટે ઇન્દ્રિયોને અખંડિત
વશમાં રાખવાનું સામર્થ્ય, દીતિ જામે=અનિત્યજીવન અથવા શરીર દ્યૌ જામે
=પ્રકાશમાન લોક, જ્યાં ધાર્મિક નીતિમાન, લોક વસે છે તે અથવા દિવસ
અને રાત, અજુલય જામે=વિશ્વરૂપના સર્વ અવયવો, શક્તિવરય જામે=વિશ્વ
રૂપના અવયવની શક્તિ વિશ જામે=સર્વ દિશાઓ, આ સર્વ મારા અહભાવ
રહિત કરી શિવના ચરણમા મૂકું છું તેથી આ નિષ્કામ સેવા દારા
શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ યજ્ઞ દારા આ સર્વ સુખની અને પ્રાપ્તિ આ
સર્વ પદાર્થો જે વિરાટના અવયવ રૂપ છે તેને કામમા લઈ કરાવે.

ટીકા.

યજ્ઞ યામ વડે દાન શીલ ધર્મો મનુષ્યને પુણ્ય કર્મથી ઉત્તમ લોકોનો જન્મ
થાય તે માટે આ રહસ્ય રતવન છે.

મંત્ર શક્તિ એ અજ્ઞ ધર્મથી સક્રિય છે. આ ધર્મરો સ કેતના અપદેનો
જેવેને તેવો અર્થ અમારા જેવા પામર જીવો જાણી શકે તેમ નથી. ધર્મરત્ન
જેવું તે ધર્મજન જાણે છે. ખીજા કોઈ જાણતા નથી. અહા હિ પશું પોતાની

જુદીની રસીમાં સુધી તક કરી અટકી ગયા છે. અમર્ય અને અમ્મદ એક ક્ષી આશ્વર્થથી વિરમ પાડ્યા પ્રત્યેક પદાર્થમાં જ્યારે રૂદ્ર શક્તિ વસેલી છે તો તે એક પાસના તરણામાં પણ વસેલી છે. એ રૂદ્ર સામર્થ્ય ત્રણુતુ નથી પણ રૂદ્રુ છે. એને માટે દુષ્ટિતા પુરાણોમાં પણ છે. માનસમાંથી વૃસિહતુ પ્રકટ થતુ એક આકૃતિ આપતાંજ જન્મેજન્મ રાગન્ય મનમાં તક્ષકનામ સહિત ઈંદ્રાસન અગ્નિમાં પડી બળવા માંડ્યું બીજી આકૃતિ આપતાં, તે બળનો બધ થઇ બધ આકાશમાં પોતાને રચાને ગયો.

એક બાલકે એક તરણુ ફેંકવાથી તૃણાવત નામનો મહાન દેવ કે જેણે ત્રીલોકી છતી લીધી હતી તેને મારી નાખ્યો. આ અદ્ભુત શક્તિએ તરણામાં છે કે ચપટી ચોખા કે તલમાં છે કે બાકણોના મત્રોચ્ચાર કરવામાં છે કે એ શુદ્ધ ચૈતન્ય રૂદ્રમાં છે કે અગ્નિમાં છે તે કોણ કહી શકે એમ છે જગતના સર્વ ધર્મો હથેરી અકલમતિ, સામર્થ્ય અને યોગિક શક્તિ અથવા મત્રશક્તિ સ્વીકારે છે.

વ્રત ક્રમે ક્રવત ક્રમે=તપઃક્રમે સવત્સર ક્રમે મહોરાત્રે ઊર્વષ્ટીયે ક્રમે વૃહદ્રયન્તરે ક્રમે યજ્ઞેન કલપન્તામ્ ॥ ૨૩ ॥

આ મત્રના વ્રત ચેતસ્ય દેવતા ઋષિ, કાલવિદ્યા વિદ્યાત્મા, દેવતા, પકિત છદ અને પચમ સ્વર છે

વ્રત ક્રમે=સત્યાચરણ નિયમ પાળવા તે વ્રત. વ્રતવ ક્રમે=વસત આદિ ૭ ઋતુઓ, તપ ક્રમે=ધર્માતુષ્ઠાનાથે શિતોષ્ણાદિ સહન કરવાં તે તપ. સવત્સર ક્રમે=આર માસતુ એક વરસ મહોરાત્ર ક્રમે=રાત્રિ દિવસ. ઊર્વષ્ટીયે ક્રમે=શરીરના બે અવયવો જામ અને ધુટણ, વૃહદ્રયન્તરે ક્રમે= જૃહદ ચન્તર નામના સામવેદના બે ગાયનો આ સર્વ મારા અહભાવ રહિત કરી શિવના ચરણમાં મૂકુ છુ તેથી આ નિષ્કામ સેવાથી શિવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઇ આ સર્વ સુખોની અને પ્રાપ્તિ કરાવે અને તે તે પદાર્થ પોત પોતાના કામ કરવાને સામર્થ્યવાન થ એ.

एका क्रमे तिस्र क्रमे, तिस्र क्रमे पञ्च क्रमे, पञ्च क्रमे सप्त क्रमे सप्त क्रमे नव क्रमे, नव क्रमे एकादश क्रमे एकादश क्रमे त्रयोदश क्रमे, त्रयोदश क्रमे पञ्चदश क्रमे पञ्चदश क्रमे, सप्तदश

અમે સન્તદશ અમે નવદશ અમે નવદશ અમે એકવિંશંતિ અમે
 એકવિંશંતિ અમે ત્રયોવિંશંતિ અમે ત્રયોવિંશંતિ અમે પંચ વિંશંતિ
 અમે પંચ વિંશંતિ અમે સપ્ત વિંશંતિ અમે સપ્ત વિંશંતિ અમે
 નવ વિંશંતિ અમે નવ વિંશંતિ અમે એક વિંશત અમે એક વિંશત
 અમે ત્રયો ત્રિશત અમે યજ્ઞેન કલ્પન્તામ્ ॥ ૨૪ ॥

આ મંત્રના ચેતસ્પદેવતા ઋષિ, અષ્ટૌતવિંશત્રિ, સંકૃતિ ૭૬ અને
 આધાર ૨૨૨ છે.

મારી અક્ષરશક્તિ	સમષ્ટિપ્રાણુ	વ્યષ્ટિપ્રાણુ
૭૬ કારના પાત્રઅક્ષરોના પાત્રદેવતા	બૂઆદિ સાત લોક	બાહુતિ
નવધા ભક્તિ	અગ્નીઆર ૩૬	મન સહિત ૬૨ ઇન્દ્રિયો મળી ૧૧
સ વત્સર મહીનો	સમષ્ટિ મન	વ્યાપ્તમન
હથર	આત્મા	તપ
તપતું ફળ	સમષ્ટિ સૂર્ય	માનસ સૂર
ધનયોગ	ધન	સમષ્ટિ
આત્મ પ્રતિબિમ્બ	તેજ	અક્ષર ભક્તિ
માન સહિત દેવી સતતિ તથા	યજ્ઞ અને તેનું ફળ	પ્રતિષ્ઠા અને તેનું
તે પ્રાપ્ત કરવાના સાધન		સાધન

આ સર્વ જે છે તે મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ શિવ કૃપાથી પ્રાપ્ત થાઓ
 તેટલા માટે આ સર્વ મારા અહભાવ રહિત કરી શિવના ચરણમાં મુકુંધુ
 તેથી આ નિષ્કામ સેવાથી ભગવાન શ્રી કર મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ યજ્ઞકારા
 આ સર્વ સુખોની મને પ્રાપ્તિ કરાવો.

ટીકા

આ મંત્રમાંથી અષ્ટૌત વિદ્યાની ઉત્પત્તિ સૂચન થાય છે. તેનો વિસ્તાર
 વિજ્ઞાનશાસ્ત્રોમાં શિવની કૃપાથી મેળવશે. પ્રથમ આપણે અહમષ્ટૌત બાઈએ
 જોયાં એકમાંથી અનંત સંખ્યા નિકળી છે તેમાં સમેલન એટલે મહત્ત્વ કરવું
 બાદ કરવું, (લાગ કરવું) સરવાળા અને બાદમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે, વિભાગ

કરવાથી ભાગાકાર થાયછે ટુંકી રીતે સરવાળા કરવાની રીત તે શુષ્કાકાર છે. જેવી રીતે કે ૧+૪ એટલે કે ૧ અને ત્રણ વાર એક 'એક એમ મળતું એક'દર ચાર વાર એક એટલે સરવાળા-૪ થાય છે. હવે ચાર આંકડામાંથી એક એકડો જુરેલી નાખીએ અથવા બાક બાકએ અથવા બાદ કરીએ અમર સામ કરીએ તો ત્રણ એકડા રીપ રહે છે એનું નામ બાદબાકી. ચાર એકડાના બે વખત વિભાગ કરીએ એટલે ભાગાકાર બે આવે છે. ૧-૧-૧-૧ એમ ચાર વખત એકડા નો સરવાળો કરીએ તો ૪ આવે. એ સરવાળો સહેલી રીતે કરવા માટે બે વખત ૨ને ગુણવા એટલે ગુણાકાર ચાર આવશે આ પ્રમાણે સર્વ સંખ્યાનુ સમજી શેવ.

આ આંકડાઓની ગોઠવણી આડી અવળી ઉભી ચોરસ ગોળ ધન ઋણાદિ વિવિધ રીતે ગોઠવીએ તો ત્રિકોણ, પટ્ટ કોણ, ચોરસ લાંબુ પહોળું ટુંકુ અને ઉંચું એવા પરિમાણનું માપ કરી શકાય છે, એ ઉપરથી બેય તથા ખેતર માપવા માટે જૂમિતી છે. દૂરથી પર્વતના શિખરો માપવાં જેવું કે હિમાલયનો ધવલગીરી માપવા માટે ત્યાં કોઈ જામ શકતું નથી, સૂર્ય ચક્ર તોપના ગોળાનો વેગ-વરાળ, જળ, પવનનો, વેગ, ઠંડી ગરમી, દૂર અને સમીપના પદાર્થો ઇત્યાદિની મજબૂતી કરવા માટે ત્રિકોણ જૂમિતી અક્ષર મણ્ડિત વિજેરેની-રચના થઈ છે. આ સર્વ વિદ્યાઓનું રૂળ એ છે કે બેડી કલ્પનાએ અને ખોટા વાદવિવાદો બચવાર અને પરમાર્થમા થાય છે તેને રદ કરી જે સત્યજ્ઞાન અગ્નિનીઆથી છૂપાયેલું રહ્યું છે તેનો નિષ્કાસ કરી મથાર્થ દર્શન કરાવવું અને ભાવિ જાણવું એ એનું રૂળ છે આથી કરીને બચવાર સહેલે સીધા અને સત્ય થાય છે. અને સર્વ સુખોની પ્રાપ્તિ થાય છે મણ્ડિત શાસ્ત્ર જેમ એક ઇશ્વરનું સ્વરૂપ હોય તેમ સત્ય જતાવનાર છે સખ્યા કેવી રીતે અને છે તે નીચે પ્રમાણે છે.

એક નહિ જણાય એવું નહિ સરખું અગમ્ય અને અગોચર કાશ્વનિક પદાર્થનું ત્રીજામાં ત્રીજું ગોળ બિંદુ સરખું સ્વરૂપ છે તેને પરમાણુ એમ કરીને કહે છે, એ પરમાણુને અનેક વખત એક સીધા ગોઠવે. એટલે એક બીંદુમાંથી એક બીંદી થશે, એ બીંદીને એટલેકે એ પરમાણુઓને વાંકવાળીને ગોઠવશે. નો એક ગોળ થશે હવે બીંદી અને ગોળ એ બેને બેડી ચા તે વેમાંથી ૧ થશે. એકડો એટલે ત્રિંદુ બિંદુનો એક નવીન આકાર એમથી ગોળ બીંદુ જરા જુરેલી નાખીએ તો ૨ થાય. અગ્નિની નીચેની સીધી બીંદીને

જાહે તેને જરા વિછીના જેવો વાકો વાળાએ તો ૩ થાય આ પ્રમાણે
 એકથી ૬ સુધી સંખ્યા થાય છે. અને મીડુ તો આપણે લયમાંથી નીકળ્યા
 અને લયમાં મથા તેના જેવું છે. એ સંખ્યા એક ઉપર એક આવે એટલે
 અમીઆર થાય અને એ પ્રમાણે અસંખ્ય સંખ્યા થાય છે તેમજ ત્રગડેતણ લીટી
 આડીને ઉભી એમ કરીએ તો જ અક્ષર થાય છે આ પ્રમાણે મીડુ અને
 લીટીથી ૭૬ શબ્દ થયો-અને પછી ૭૬ થી સર્વ અક્ષરોના ચિન્હો નીકળ્યા.
 લીટી અને જોળ ઉપરથી ભૂમિતી ત્રિકોણ મિતી અક્ષર ગણીત અને અક ગણીત
 નીકળ્યાં એ સર્વ ભાષાઓ છાત્રીઓ આકારો એ સધાળાં પેલા પરમાણુ એટલે
 મિડુની જોડવણી સિવાય બીજી કાંઈ નથી તે ૭૬ છે અને તેનું નામજ
 ૩૬ છે એ ૩૬ સર્વ વિદ્યાનાં રૂપાંશુઓ એટલે સર્વ વિદ્યાના શુર ભણવાનાર
 બાણીતા શિવ લય અથવા પરમાણુ અથવા મિડુ જે કાંઈ નામ તમારે
 કહેવું હોય તે નામથી જોળાએ તે આ સર્વ ભગવાકાર રૂપે વ્યાપ્ત છે.
 મારે પણ તેજ સ્વરૂપ છે એ સ્વરૂપનો કુ વિભાગ છુ અમિની ઘીનમારીમાં
 બાળવાની શક્તિ, તેજ અને સામર્થ્ય છે તેજ મારામાં છે માટે કુ એ વ્યક્તિ
 આવના કક્ત કાલ્પનિક છે પણ મારે સત્ સ્વરૂપ જે સમર્પિત રૂપ છે તેજ છે.

આ મત્રને અયુગ્મ સ્તોત્ર અને હોમને અયુગ્મ હોમ કહે છે, આ કિયા
 જોથી દેવાને સ્વર્ગ સુખની પ્રાપ્તિ થએલો છે. તેજ પ્રમાણે યજ્ઞમાનને પણ
 સ્વર્ગ પ્રાપ્તિ અને સર્વ ભોગ ધ્યાદિ મળે છે.

ચત્તશ્ચ જમે અષ્ટો જમે અષ્ટો જમે દ્વાદશ જમે દ્વાદશ જમે
 ચોદશ જમે ચોદશ જમે વિદ્યતિ જમે ચતુર્વિદ્યંતિ જમે ચતુ વિદ્યંતિ
 જમે અષ્ટવિદ્યંતિ જમે=અષ્ટા વિદ્યંતિ જમે દ્વાત્રિશત જમે, દ્વાત્રિશત
 જમે ચતુર્ત્રિશત્ જમે ચતુર્ત્રિશંત જમે ચત્વારિશત જમે, ચત્વારિશત
 જમે ચતુ. ચત્વારિશત જમે, ચતુ. ચત્વારિશત જમે મહ ચત્વારિશત
 જમે ॥ ૨૫ ॥

આ મત્રના ચેતસ્ય પૂર્વ દેવ ઋષિ, સમારૂઢ ગણીત વિદ્યા વિદ્યાર્થ
 દેવતા પડિકત ૭૬ અને ૫૪મ સ્વર છે.

આમજા મત્રમાં એકીની સંખ્યાનો હોમ છે આ મત્રમાં એકીની
 સંખ્યાનો હોમ છે આ મત્રનો અર્થ એકીની અણિત વિદ્યાના મૂળતત્વ

વિષયક છે. અને ચાર+આઠ+નાર+સોળ+વીસ+ચોવીસ+અઠ્ઠાવિસ+અત્રીસ આ પ્રમાણે અડતાલીસ સુધી સંખ્યાનો ક્રમ છે. તે પ્રમાણે આકૃતિ આપવી. એટલે તેનું ૧૭ આગલા મત્ર પ્રમાણેજ મળે છે.

પદાર્થના ૨૪ ગુણમાં સંખ્યા પરિમાણ ક્રમશઃ સચોટ વિભાગ એ માત્ર ગુણ ઇશ્વરથી હિતરી આવેલા છે. બીજાના ૭ પદાર્થો છે.

૧ દ્રવ્ય, ૨ ગુણ ૩ કર્મ, ૪ સામાન્ય, ૫ વિશેષ, ૬ સમવાય, આ પ્રમાણે તેના નામો છે

ઋચિઃ ક્ષમે ઋચિ ક્ષમે દિત્યવાઈ ક્ષમે દિત્યૌહિ ક્ષમે પશ્ચાવિ ક્ષમે પશ્ચાવિ ક્ષમે ત્રિવત્સઃ ક્ષમે ત્રિવત્સા ક્ષમે તુર્યવાઈ ક્ષમે તુર્યૌહિ ક્ષમે યજ્ઞેન 'કલ્પન્તામ્ ॥ ૧૬ ॥

આ મંત્રના ચતુર્થ એતસ્મ દેવતા ત્રાપિ પશુવિદ્યા વિદ્યાત્મા દેવતા. આલીપ્સદાતિ ૭૬, અને મધ્યમ સ્વર છે.

ઋચિ ક્ષમે=અદાર માસનો વૃષભ, ઋચિ ક્ષમે=અદાર માસની માય, દિત્યવાઈ ક્ષમે ચોવીસ માસનો વૃષભ, દિત્યૌહિ ક્ષમે=ચોવીસ માસની માય પશ્ચાદી ક્ષમે=ત્રીસ માસનો વૃષભ, પશ્ચાવિ ક્ષમે=ત્રીસ માસની માય, ત્રિવત્સ ક્ષમે=છત્રીસ માસનો વૃષભ, ત્રિવત્સા ક્ષમે છત્રીસ માસની માય, તુર્યવાઈ ક્ષમે એતાળીસ માસનો સદ અને તુર્યૌહિ ક્ષમે એતાળીસ માસની માય, આ સર્વ માટે અહભાવ રહિત કરી શકરના ચરણમા મુકુટુ તેથી આ નિષ્કામ સેવાથી ભગવાન શશુ પ્રસન્ન થઈ આ સર્વની મને પ્રાપ્તિ કરાવે.

ટીકા

આ મંત્રમાં વિવિધ વચના ગૃહપશુઓ એટલે કે માય બેસ બકરા માડસ કૂનરા મધેડાં, વાગેરેનું રક્ષણ કરવાને વેદ એટલે પ્રશ્નરત્ની આપ્યા છે. અને તેમને પોતાના ધરના મનુષ્યની માફકજ પાલન કરવા એમ કહ્યું છે. તેથી જરીને જોવી રીતે એતરમાથી ધાન્ય પાકી મનુષ્ય માત્રને તોપણ પોષણ અને રક્ષક થાય છે તે પ્રમાણે ટોરથી પણ રક્ષણ થાય છે. તેઓ દૂધ ધીં ફડી વગાઈ જરથી પેંડા છત્વાદી મનુષ્યને આપે છે. એટલુંજ નહિ પણ તેમના નીમાળાથી જીઆમાં જીંચી સાલો કામળીઓ ધાનળીઓ વડે ટાંક તડકે

વરસાદ ધસાવિધી રક્ષણ થાય છે તેમના આગાથી જાણુ કામ સરે છે, સેતરજીનું કામ સરે છે, અને જોડાઓ બને છે. વીજેર અનેક પદાર્થો બને છે. તેમના સંમિશ્ર હાડકા રક્ત અને માંસથી હાથથી મુતરથી અને લીંડી-જોથી ખાતર વીજેર થાય છે. આ પશુઓ આપણા ઉપર ધરના માણસની પેટા વહાલ કરે છે અને નિમકદલાલ નોકર છે તેઓને ફર કસાઇઓ પેટ ભરવાના અન્ન જેવું તેમનું માંસ મળે છે. વેદની સાક્ષાત મનાઇ છે કે પશુ હિંસા કરવી નહિ. જેવું આપણને કોઇ કરી મારે અને દુખ થાય છે તેવું જ દુખ તેમને પણ થાય છે તેમને જરા મારી મરદન કાપી તેમનું ડોક પડથી જુદું પડી લોહીએ નીમળવું તરફડીયા મારે છે તે સમયે કસાઇ પણ તેની આખ સામે પોતાની આખ મેળવી સકતો નથી અને જોઇ શકતો નથી ડોક કાપની વખતે અને તરફડવું હોય તે વખત કસાઇ પોતાનું મોઢું આડું ફેરવી નાખે છે. મારા એક ડાકટર મિત્રે એક પશુનું મળું કાપતાં જોયું હતું એ ડાકટર ટમર ટમર પશુની આંખ સામે જોયા કરતો હતો તે સમયે ડાકટરના મનમાં એક જાતની કંપારી લડી અને પ્રરણા થઇ કે આ પશુ પોતાની આંખથી એમ કહે છે કે આ વખત તો હું તારા કમજમા છું તે મારા પ્રાણ લીધા છે પણ હે કસાઇ ! શાદ રાખજે કે આ વેરને બહો આપતે જન્મે હું તારી પાસે લોધા વીના છોડનાર નથી આ જોઇને ડાકટરની આંખમાં આસુ ભરાઇ આવ્યાં, અને વિચાર કરતો કરતો આંધ્રો મયોને પશુએ ડાકટરની સામે પણ જોયું નહિ પણ અત્યંત કોંધામ-માન અને વૈરભાવવાળી આંખે હું આનો બહો લાઇશ ત્યારે જ છોડીશ એમ કસાઇને પોતાની આંખથી દર્શાવ્યું, આવી રીતના ઉપયોગી પશુનાં માંસથી પોતાનું પેટ ભરવું એ કેટલું બધું દયા રહિત કામ છે. તે હે માંસ ભક્ષક મારા પ્રિય મિત્રો તમે જો તેમને તમારો ખોરાક માનતા હો તો તમારી જાને હાથમા કરી બધું એક ઘોડો ગાય કે બળદને મારીને તેને તરફડીયા મારવું જુઓ તેની કાતડી તમારે હાથે જ ઉતારો તેનું પેટ કાપીને લોહી ચુસીને તમારી તૃષ્ણા તૃપ્ત કરો. તેનું માંસ કાઢી તમારે જ હાથે તેનો ખીમો કરી ખાંડીને ખાઓ અને સ્વાદ આપો તે તમને સ્વાદીષ્ટ પણ લાભશી નહિ બુટલેલ એટલે રસોઇઆએ એ માંસની અદર મીઠું મરચું લોટ ખાડ ખટાઇ નાખી તેને ધીમાં તળી તેની ફુડીય દૂર કરી તમારી આગળ ધરે છે તેથી તમને સ્વાદીષ્ટ લાગે છે. આ સ્વાદ તે કાંઈ માંસનો નથી, પણ તે તે પદાર્થનો છે માંસ જડ છે બુદ્ધરગ્નિને પાત્રન થવા તે ઉપર દાર પીવો પડે છે. મદમદ સાહેબે સરાખ પીવાની મનાઇ કરી છે. અને જમતના સર્વ વિદ્યાનો કેશી વરુ પીવાની

મનાઈ કરે છે તેનું કારણ એટલું જ છે કે એમાં યાન વિવેક મર્યાદા રહેતી નથી અને નીતિ નિયમ જળવાતા નથી એટલે કે માસ મધ અને બળિયાર એ ત્રણ વસ્તુ પરસ્પર સહાયકારી મહાળીના મેખરો જેવા મેખરો છે અને તેનો પ્રેસીડેન્ટ દારીદ્ર્ય છે.

તમે તમારા હાથે જ દીસા કરો તો અમને ખાતરી છે કે તમારો અર્તયાત્રિ કરૂણાથી ઉભરાઈ જઈ તમારા હાથે જ તમે અહિંસક થશો એવી અમારી માન્યતા છે.

પદ્મવાદ્ય જ્ઞમે પદ્મૌહિ જ્ઞમે સ્વજ્ઞા જ્ઞમે જ્ઞવા જ્ઞમે પ્રજ્ઞમઃ જ્ઞમે
વેદ્ય જ્ઞમે જ્ઞનજ્ઞાઃ જ્ઞમે જ્ઞેનુ જ્ઞમે જ્ઞનકલપન્તામ ॥ ૨૭ ॥

આ મંત્રના પદ્મવાદ્ય ચેતસ્ય દેવતા ક્ષપિ પશુપાલનવિદ્યા વિદ્યાત્મા શુરિમાર્ગી પંકિત છદ અને પચમ સ્વર છે.

પદ્મવાદ્ય જ્ઞમે=ચાર વર્ષનો વૃષભ, પદ્મૌહિ જ્ઞમ ચાર વર્ષની ગાય તે પદ્મૌહિ ઝૂજા જ્ઞમે મુવાન વૃષભ તે ઉક્ષા જ્ઞવા જ્ઞમે=વાઝણી ગાય વેદ્ય જ્ઞમે મર્મપાતક ગાય. જ્ઞનજ્ઞા જ્ઞમે ખાડુ ખેતનારો જળદ જ્ઞેનુ જ્ઞમે પ્રસૂતિ ગાય.

મંત્રાર્થ.

આ મંત્રમાં હાથી ઘોડા ઊંટ ગાય વાઝણી ગાય વિર્યહિન જળદ એને કેવી રીતે કામમાં લેવા અને કેવી રીતે રક્ષણ કરવું ક્રત્યાદિ પશુ વિદ્યાશ્ત્ર મહેનત આ થયે મર્મ વડે કરીને ખાસ અહભાવ રહિત કરી શિવ ચરણમાં મૂકે છુ તેથી એ નિષ્કામ કર્મ કરવાથી ભગવાન શકતે મારા ઉપર પ્રસન્ન થાયો. આ મંત્રથી ધરડી ગાય, ધરડો જળદ, વધ્યા ગાય ક્રત્યાદિને પશુ મારો ન નાખવા એ સૂચન થાય છે.

ટીકા.

માસ ભક્ષણ હિંદુ જેવા અન્ન ફળ કદ મૂળ, બાજી પાલો, શાક ક્રત્યાદિ ધણું ઉત્પન્ન કરનારા દેશમાં ધણું મોલુ પડે છે. એટલું જ નહિ પણ આ દેશનું જીવન જોતી અને ગાય ભેંસ બે વસ્તુ છે. એક પૈસાના મગરા અને એક પૈસાના ચણાથી પેટ ભરાય છે. પણ બે પૈસાના માંસથી પેટ ભરાતું નથી અને પેટમાં કિંચુ રેડ્યું હોય એવી જડતા ઉત્પન્ન થાય છે. માટે

દેવની સખા થયાડવી એ હિંદ તથા તેના દેવમારને મારી નાંખ્યા બેઠું છે. એજ લેખ દ્રવ્ય છે.

વાજાચ સ્વાહા પ્રસવાય સ્વાહા અપિજાય સ્વાહા પ્રતયે સ્વાહા વસવે સ્વાહા મહર્ષપતયે સ્વાહા અર્હ મુગ્ધાય સ્વાહા મુઘાય સ્વાહા વૈનંશિનાય સ્વાહા અવિનંશિને આન્ત્યાયનાય સ્વાહા આન્ત્યાય મૌલિનાય સ્વાહા મુવનસ્ય પતયે સ્વાહા અધિપતયે સ્વાહા પ્રજાપતયે સ્વાહા ર્યંતે રાણિમત્રાય યંતાયિ યમન ઠર્જેત્યા વૃષ્ટયૈ ત્વા પ્રજાનાં દુ અધિપત્યાય ॥ ૨૮ ॥

આ મંત્રના વાજ એતરય દેવતા ઋષિ, સગ્રામાદિ વિદ્યાત્મા દેવતા, પૂર્વસ્ય નિયુક્તિ શકરી હન્દ અને પચમ સ્વર છે.

આ મંત્રમાં અગ્નિ ઉપાશક યજ્ઞમાનમાં કેવા કેવા ગુણો જોઈએ તેનું વર્ણન છે તેમજ યજ્ઞ કરનાર યજ્ઞમાનમાં તે તે ગુણો પ્રાપ્ત થાય એટલા માટે યજ્ઞરૂપ રૂઢક્રિતની પાસે માન્યા કરી માનણી કરેલી છે. તેમજ મારમાસના આર અધિપતિ દેવતા વિષયક રૂઢ પ્રસન્ન કરવા માટે આહુતિ આપવા લખ્યું છે. આ મંત્રનો અર્થ નીચે મુજબ છે

શ્રુતિમાં જાણેલું છે કે-

અગ્નો પ્રાસ્તાહુતિ સમ્યગાદિત્યમુપતિષ્ઠતે આદિત્યા ન્યાયતે હૃદિ હૃદ્ધે રન્નં તત પ્રજ્ઞા.

એટલે અગ્નિમાં આહુતિ વિધિ વડે આપવાથી તે ધુમાડા દ્વારા સૂર્યમંડળ તરફ જાય છે અને આદિત્યના કિરણ વડે કરીને તેનો વિસ્તાર થઈ મેઘમંડળમાં જળની શુદ્ધિ કરે છે. આકાશમાંનું જળ વરસાદ થઈ અનનના વીર્ય રૂપે ખીજમાં પ્રવેશ કરી તૃણ ધાન્ય વૃક્ષાદિ ઉત્પન્ન કરી અન્ન અને જળ વડે કરીને પ્રાણીઓના પ્રાણ અને શરીરનું પોષણ કરે છે અને તેમથી પ્રજા ઉત્પન્ન થાય છે આ પ્રમાણે જો ઈશ્વર દેવતા, સૂર્ય નારાયણ, અગ્નિદેવતા, ચંદ્ર દેવતા, વાયુ દેવતા, વૃષ્ટ દેવતા કે જે રૂઢ શકિતના વિવિધ રૂપ છે તે ન હોય તો આ જગતમાં ઉત્પતિ રિસતિ અને જથ્થા થાય નહિ સૂર્ય યજ્ઞ કરે છે એટલે કે આકાશમાંના અદર પૃથ્વીમાં વરસેલું જળ પોતાના કિરણો દ્વારાએ આકાશમાં પેચવાનું હંસાદિ કામ કરે છે એ સૂર્ય નારાયણ યજ્ઞ કરીને રૂઢને પ્રસન્ન કરે છે. હાલના વિજ્ઞાન શાસ્ત્રીઓ અને પદાર્થ વિદ્યાના જાણકારો આ જગતની

વિક્રમ સ્થિતિએ તથા સ્થાનની દેરફાર પેદાશ મેળે થાય છે તે જગ છે. એમ મને છે લેખકા માનસમાં તેમણે અતિ પ્રયાસ કરી જન્મત રૂપી દશકું પાંદડે પાંદડુ તપાસ્યું છે. પણ આ મત વેદથી કેવળ-વિરુદ્ધ છે. સર્વ ધર્મથી ઉદ્ધતું છે અને કર્ત્ત-વિના કાર્ય થાય છે. કર્તા જ્યોતિ રૂપ ચૈતન્ય રૂપ, જ્ઞાન સ્વરૂપ વિદ્વાન નથી. પણ પથ્થર જેવો છે એવું માને છે તારે રોનસર જેવા મહા વિદ્વાનને પથ્થર જેવો જડજ માને પણ ગ્રાણ્થસ જેવો માનતા નથી એમ કરી જાય એ પ્રમાણે સર્વ દેવો વિષે સમજવું, સર્વ દેવો યજ કરે છે. ચાર વેદમા ઋગવેદ પ્રથમ છે ઋગ વેદનો પહેલો મત્ર અગ્નિમીઢે એમાં સહથી પ્રથમ દૈવત અગ્નિને માનેલું છે એ અગ્નિની વિદ્યા જેણે ખોધ નાંખી છે તે અરાજકતા પામી જગલી જેવા રચળતા રખડતા નામા દરીદ્રી ધનહિન થઈ તેમને દરીદ્રથી અથવા જમીન માર્ગે આવી ચાલીયાઓ અને છુટારાઓ તેમજ ઉત્તર પેતરે ઉજ્જડ કરી તેમને ધન વીગેરેથી નિર્માલ્ય કરી નાંખે છે, એટલે કે સર્વથી શ્રેષ્ઠ જે અગ્નિ વિદ્યા છે તે વિનાના માણસો કેટલા જેવાં ગણમાં બંધન સહિત માઠીમાં ગેડાયલા બળદની માફક છે. અને હાકનખરના ચાણુપના માર ખાય છે.

વેદ અને યજ વિષે અમારે ઘણું લખવાતું છે પણ તે ગ્રંથ વિરતાર જાય અને અત્રે પદાર્થ વિદ્યાનો સંબંધ ન હોવાથી તેનું વિવેચન અસ્થાને થાય માટે અમારા બ્રહ્મયજ્ઞમા એ વિષયનું દિગ્દર્શન કરાવ્યું છે

અગ્નિ છે તે ચૈતન્યાત્મક છે અને અષ્ટ મૂર્તિ શિવની એક વિભૂતિ છે હવે મત્રાથ લખીએ છીએ.

ઘાજાય સ્વાહા ચૈત્ર માસ ચૈત્રમા સાધારણ રીતે શ્રિયાળુપાક થઈ વીગેરે ઉતરી રહે છે. એટલે એને વાજ અર્થાત અન્નનો માસ કહે છે. પ્રસવાય સ્વાહા ઐશ્વર્ય, અને સત્તનોત્પતિ તથા જગત્કિંકા આદિ કરાવનાર વૈશ્વાખમાસ અંપિજાય સ્વાહા. જળકિંકામાગ્રેમ કરાવનાર હોવાથી આપિજ એટલે જળ માસ ક્રતવે સ્વાહા. ચાર્તુમાસ યજ ચામ યોગ કરવા યોગ્ય આપાઠ માસ. ઘસવે સ્વાહા. દ્રવ્યઆદિની પ્રાપ્તિ કરાવી આપનાર ગ્રાવણ માસ કેટલાક કાલે કરે હોવાથી આ માસમાં તીર્થ યાત્રાદિ મુસાફરી કરવાની ના કહે છે. અર્હર્ષપતર્થ સ્વાહા. બાદ્રપદમાસમાં સૂર્યનો તાપ પડતો હોવાથી તે અર્હર્ષપતિમાસ કહેયો છે. અર્હ મુગધાય સ્વાહા. મુઠ લોકોને તપશ્ચર્યા કરવા યોગ્ય આશ્વિનમાસ. મુગધાય સ્વાહા. વનહાનુ ધાવું

અમર આરાધન કરવું એવો કાર્તિક માસ, વૈનશિનાય સ્વાહા, વિનાશ-
રહિત વિષ્ણુ દેવતા વાળો મામસર માસ, અધિતૃતીએ બામ્ભ્યાય સ્વાહા
બકરામિને પ્રદક્ષિ કરવાવાળો પોષ માસ જાનત્યાય મોલનાય સ્વાહા
મુલન સ્વ પતેય સ્વાહા સપ્તર્ષીઓનાં સ્નાનાદિક ધર્મ ક્રિયારૂપ ફળ
આપી પાલન કરવાવાળો માઘ માસ, અધિપતયે સ્વાહા પાલકરૂપ દામણ
માસ, પ્રજાપતયે સ્વાહા હાલક મહિનાના અધિપતિ પ્રજાપતિ દેવ ને
સૂર્યનારાયણ તેમના નિમિત્ત સ્વાહા

ટીકા.

આ બારમાસના બારસૂર્ય ને કાળરૂપ રૂદ્રનું સ્વરૂપ છે. તે આ મારી
આકૃતિઓ કે ને મે યજ્ઞના અગ્નિરૂપ અધિપતિ મારફત આપી છે તે
હુ કે ને મારા અહમ્ભાવ રહિત થઈ આપને અર્પણ કરું છું તેને સ્વીકારો.

યજુઃ યજ્ઞેન કરુપતાં પ્રાણો યજ્ઞેન કરુપતાં અક્ષુઃ યજ્ઞેન કરુપતાં
ધ્રોત યજ્ઞેન કરુપતાં વાક્ યજ્ઞેન કરુપતાં મનઃ યજ્ઞેન કરુપતાં
આત્મા યજ્ઞેન કરુપતાં બ્રહ્મા યજ્ઞેન કરુપતાં જ્યોતિ યજ્ઞેન કરુપતાં
સ્વ યજ્ઞેન કરુપતાં પૃથ્વિ યજ્ઞેન કરુપતાં ઘનઃ યજ્ઞેન કરુપતાં =
સ્તોમઃ ચ યજ્ઞઃ ચ રુક્ષઃ ચ સામઃ ચ વૃદ્ધનઃ ચ રણન્તરં ચ સ્વર્દેવા
અગ્નમ્ અમૃતા અમૂમ વેદ સ્વાહા ॥ ૨૧ ॥

આ મંત્રના આયુરિતસ્ય દેવઋષિ, અગ્નિ દેવતા, વિરાટ વિકૃતિછદ
અને પથમ સ્વર છે.

મંત્રાર્થ

યજ્ઞ પ્રસાદથી એકલે યજ્ઞનાં ફળથી મારે જીવન તથા તેનો હેતુને
પ્રાણ છેત્રે એટલેકે (ને વાયુ મારા ફેફસાઓમા આવળ કરે છે અને જેના નહી
આવવાથી ફેફસાની હીલ ચાલ ન થઈ અર્થ આ માણસ મરી ગયો એમ ભેડો
કહે છે અને આ દેહને બાળી મૂકે છે તે જીવનશક્તિ સમષ્ટિવાયુ
રૂપ, રૂદ્ર છે અગ્રેજીમા એને ઓક્સીજન કહે છે એટલે એ શબ્દ
ઓક્સીસ એટલે કે લાઈફ 1111 અર્થાત્ જીવનશક્તિ એ ધાતુ હવરથી
તેની ઉત્પત્તિ થઈ છે. વૈદકશાસ્ત્ર તથા વેદાંત દર્શનમા એને આત્મરૂપ ઉરમા
હરીને કહે છે ને મારા પ્રાણ રૂપ કે ને સમષ્ટિનું સ્વરૂપ છે. તે સમષ્ટિરૂપ
ભોક્ષેવામા આ મારે આપ્ત જીવન સર્મપણુ શાઓ એવી રૂદ્રદેવ પાસે મારી
વાગ્દા અને પ્રાર્થના અને મૃત્યુ છે.

મારી આંખ અને કલ્પેન્દ્રિય એ બંને રૂપાથી નિરાશી થાઓ અને તે ભોક્ કલ્યાણ અર્થે ભોક્ની સેવામાં વપરાઓ એવું હું તેમની પાસે આંત્રું છું. આ યજ્ઞ કર્મ તે પશુ ત્રિશુવનના પ્રાણી માનની સેવા અથા એ આદર્ય છે. અને તે એજ રૂપની સેવા છે. પૂજન છે પ્રસન્ન કરવાનું સાધન છે. અને કર્તવ્ય કર્મ છે. તે હું રૂપની પ્રીતિ સંપાદન કરવા માટે કરું છું. મારી વાણી અને સંકલ્પ વિકલ્પ કરવાવાળું મન એ પશુ ભોક્ કલ્યાણમાં વપરાઓ. રૂપશક્તિના શુદ્ધ કર્મ સ્વભાવનું મનન અને જ્ઞાન તથા ધ્યાન રૂપની પ્રીતિપાત્ર અને શક્તિવાન થાઓ. (કારણ કે જેનું ધ્યાન તેનું જ્ઞાન જેનું જ્ઞાન તેના શુદ્ધ કર્મસ્વભાવ વાચ્ય વાચક સંબંધ વડે પોતાનામાં પ્રાપ્ત થાય છે માટેજ હું રૂપનું જ્ઞાન કરું છું. મારું મન અને વાણી પરોપકારના કૃત્ય કરવામાં રૂપ રૂપાથી સામર્થ્યવાન થાઓ.

શરીર ઇન્દ્રિય તથા પ્રાણ આદી પવનોમાં વ્યાપ્ત જે ભોક્તા અભિમાની જે મારો જીવાત્મા તે ભોક્ સેવા કરવા સમર્થ થાઓ. અને તેથી કરીને રૂપદેવ મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ.

આર વેદ જાણનાર, આર વેદ જાણાવનાર, યજ્ઞ કર્મમાં ઋત્વિકો ઉપર દેખરેખ રાખનાર અધિપતિ દેવ આ મારા યજ્ઞ કર્મમાં અને ભોક્સેવામાં અને રૂપની પ્રસન્નતા કરવામાં મને સાક્ષી થાઓ અને અમે સર્વ ઉપર અમારા સતકર્મની ક્રિયા વડે કરીને રૂપ દેવ પ્રસન્ન થાઓ અને અમને તેના રૂપ મળવા માટે સામર્થ્યવાન કરે.

ન્યાય યુક્ત આ ધર્મ કર્મ અમારામાં ઇશ્વરનું જ્ઞાન થવા માટે પ્રકાશ કરે. કે જેથી કરીને અમે ચૈતન્ય જ્યોતિ જે આત્મા છે જેને ઈશ્વર કરીને કહે છે. જેને પ્રજ્ઞાન આનંદ સ્વરૂપ અને અદ્વૈત કહે છે અને જેને પરમાત્મા કહે છે. અથવા જેને મહારૂપ કહે અથવા કાલામિ રૂપ કહે છે કોષ્ટ સિવ અને શુદ્ધ કહે છે તે કે જે મનવાણીથી અમર્ય અને અગોચર છે અને જ્યાં અમારી યુદ્ધિ પહોંચતી નથી તેની રૂપાને મારો પામર જીવ પ્રાપ્ત થાઓ. અને દેવજ્ઞાન માર્ગે અમેને લાધ જાઓ.

સ્વર્ગના સર્વ સુખ અને ભોગ, આયુરદા જ્ઞાન વૈભવ અને મરુથી પ્રાપ્ત થાઓ. થાઓ ભોક્તૃ માનવુ એમ છે કે પાપ કરી રહેને રૂપના તેના પૈસા છેતરી તથા લુટી લાઇ પોતે સુખ ચેન કરવું. ઇશ્વર સંમર્થી

વાત આવી એટલે કે ત્યાંથી કટાણુ મોડું કરી વાત ફેરવી નાંખવી અથવા ત્યાંથી કહી જવું એમ કરવામાં આવે છે. સરી જવા પછી એકલું રેવું કહેણું આપવું એવું છે. મહિ. મધુ શુન્ય શુન્ય છે. આવા વિચારોના માણસો જણાય છે. સ્વર્ગ કે નર્ક એવું કંઈ છે. નહિ, ધર્મના પુરતકો ઠાઠા પહોરના મપાળકો જેવા છે. આવા વિચાર માત્ર મોહાત્મક દૈત્ય પ્રકૃતિના માણસોનાં છે. 'તેમનું' કહેવું અશાસ્ત્રિય અપ્રમાણીક અસત્ય અને સૃષ્ટિકર્મની સમજણ વગરનું છે. એમ વેદાદિ શાસ્ત્ર ઉપરથી જણાય છે. શુ એક પૃથ્વીઉપરજ વસ્તિ છે? શુ આખા અવસરના અર્જન જોળાઓ અને ગ્રહોમા કોઈ પણ જીવની વસતી નથી? મનુષ્ય કરતાં મનુષ્યે પૃથ્વી ઉપરના બીજા પ્રાણીઓને પોતાનાથી હજાર માન્યાં છે ત્યારે શુ મનુષ્ય યોની કરતા બીજા કોઈ ગ્રહોમા અદીયાતી જુદાના માણસો શું નથી? એ વિષે કોઈ વિચાર કરશે કે? શાસ્ત્ર તો એમ કહે છે કે સૃષ્ટિનો એક પણ પરમાણુ યૈન્ય વિનાનો અને આકાર વિનાનો નથી? શાસ્ત્રે ના અનુભવ ઉપરથી એમ જણાય છે કે વાયુવી પ્રાણીઓના સરીર વાયુ આત્મક છે કેટલાએકના સરીર જલાત્મક છે. જાણે કે ભુતચોનિ પિતરંત્રી યોનીના જેવી છે. કેટલીએક અગ્નિમય યોની છે. કેટલીક માદીની યોનીઓ છે અને કેટલીએક આકાશ યોની છે પાણીમા માંછલાં કોહી જતાં નથી એટલે તે જલાત્મક કહેવાય. આકાશમાં પક્ષીઓ હરફર કરી શકે છે પણ મનુષ્ય હરફર કરી શકતો નથી અને પૃથ્વી ઉપર પથ્થર જેવો જ રહે છે વગેરે આ ઉપરથી સ્વર્ગ છે એમ કોઈને પણ ખાત્રી થશે. સ્વર્ગમાં જનાર લોક કલ્યાણાર્થે પોતાના દેહનો જલ્દી આપનાર પુરુષ છે તે વિદ્વાન હોવો જોઈએ. એટલા માટેજ વિદ્યા શિષ્યત્વમા આવે છે. સતિઓ થાય છે તે અગ્નિમાં સ્વર્ગ સુખને માટે જળા મરે છે. તેને દેવ કહે છે દેવ ધાર્મિક અને સત્ય પરાયણ હોવો જોઈએ પાપી અને લુપ્ત્યા જુદા માણસો સ્વર્ગમાં જઈ શકતા નથી.

પ્રુષ્ઠ યજ્ઞેન કલ્પન્તામ = બહા વિદ્યાભ્યાસ વડે કરીને સ્વર્ગધામ શુ છે? પ્રભુનું ધામ શું છે? પ્રભુપદ શુ છે? તે સર્વ જાણવાની મારી ધમ્મજા આ યજ્ઞ કર્મ વડે કરીને તમ માઓ. યજ્ઞ યજ્ઞેન કલ્પન્તામ = હે પ્રભુ! આ મારા યજ્ઞ કર્મથી સત્ય ધર્મ પરાયણ મધ્ધ તમારું સપૂર્ણ પૂજન અર્ચન યજન ઇત્યાદી કરવાને અને તમારે યજ્ઞાર્થે સ્વરૂપ જાણવાને મારી કલ્પના પહોંચી શકતી નથી. તેટલા માટે આ યજ્ઞને તમેજ તમારા કચ્છા કટાણીથી સઢાય કરી પરિપૂર્ણ કરો. હુ કેવળ અસમર્થ છું તમારી

પ્રાપ્તિ કેમ કરવી તે હું જાણતો નથી. અનન્ય ભાવે હું તમને સરણે આવ્યો છું. કષ્ટ ત તરીકે મળેન્દ્રને જ્યારે આદ્ય પાણીમાં ખેંચી ગયા અને બીજો કોઇ હાથી તેને જમાવી શક્યો નહિ તેમ તેની હાથથી જોર અને પોતાનું જોર પશું મહત્તે મારવાને અર્થભાવ્યા છતાં તે નિષ્ફળ નિવડ્યું ત્યારે તેણે પ્રાર્થના કરી કે મારા મરણ સમય આવી પહોંચ્યો. તે સમયે મળેન્દ્રે પોતાના સામર્થ્યનો અહમ ભાવ તજી દઇ આર્ત પોકાર કર્યો કે, હું પર્યુ છઉં નથી જાણતો કે વિધા તે શું વસ્તુ છે ? નથી જાણતો કે શું કર અને શું એવું નામ લે છે તે જાણ અને કેવા હશે તે હું જાણતો નથી હું જાણતો નથી કે આ જગતનું પેલન કરનાર રક્ષણ કરનાર અને તારનાર વિષ્ણુભગવાન તે કોણ છે ? અને કેવા છે અને તેને પ્રાપ્ત કેવી રીતે કરી શકાય તે હું જાણતો નથી. પશુ એટલું તો જાણું છું કે આ મારું મોહું પેટ રોજ ભરવા માટે કોઇ અદ્ભુત શક્તિ મારે માટે નૃણ અર્થાત ધાસને ઉગાડનાર છે ખેતરના ખેતર હું ખાધને ઉજડ કરું છું પશુ બીજો દિવસે હું શું ખાઇસ તેની શીકર રાખનાર કોઇ અઘોર મહાશક્તિ છે તે વરસાદ આણીને ફરી પાછા ખેતર લીલા કરી મૂકે છે અને મારે માટે વિહાર કરવા-તથા પાણી પીવા તળાવો ભરી મૂકે છે એવો કોઇ મારે રક્ષક છે તેને અનન્ય ભાવે હું સરણે આવ્યો છું તે મને પ્રાપ્ત થાઓ પછી તે મને મારા કે જમારો, એટલું કહેતાં વારનેજ તરત એક મહાન તેજના ઝોળા જેવું તેને દેખાય અને તેણે હાથમાં એક લાઇ મમરનું મુખ ચીગી નાખ્યું અને મરણ બચથી મળેન્દ્ર મુકાયો તદ્દનુસાર મારા યજ્ઞ કર્મને પરીપૂર્ણ કરનાર તમે છો અર્થેવ વેદ કરીને મેં કરેલો સ્તુતિ પાઠ તે સ્તોત્ર અનિયત પાઠવાળા મત્રોરૂપ યજ્ઞવેદથી મેં કરેલું આપનું યજ્ઞન નિયત પાઠવાળા મત્રોના ઋગવેદથી મેં કરેલું આપનું યજ્ઞન વૃત્ય જ્ઞાન જેમાં પ્રધાનપણે છે એવા સામવેદના મત્રોથી મેં કરેલું આપનું યજ્ઞન, તેમજ બૃહત અને રથન્તર નામના સ્તોત્રોથી મેં કરેલી આપની પ્રાર્થના, આ સર્વ યજ્ઞની ક્રિયાથી અમે રૂદ્રદેવતાને પ્રસન્ન કરીએ છીએ કે જેથી અમે હિરણ્યમર્ભ ભગવાનના લોકમાં જઇ દિવ્ય વૈભવ મુખ્ય પામીએ લક્ષ્મીદેવતા ઉચ્ચારણ વડે કરીને અષ્ટવસ્રજોના અભિમની દેવતાઓને અમની આહુતિ અને ધીની સતતધારા યજ્ઞમાં દોમીએ તે તેઓ સ્વીકારે જેથી રૂદ્રદેવ અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાય.

ॐ તવસ્તુ જ્ઞાપ્યમસ્તુ.

ઉપસંહાર,

હે વાચક વર્ગ ! ભોળા ભાવિકો, વેદ પઠન કરનારા શ્રાવણો, રજુવીર ક્ષત્રીયો, જ્ઞાનશીલ વૈશ્યો, અને ભાવિક શુદ્રો તથા અસંખ્ય તમે સર્વ આસ્તિક છો અને ઇશ્વરને માને છો. પુર્નજન્મને માને છો, દેવાચન કરો છો, શ્રાદ્ધ કરો છો, અને વેદ શાસ્ત્ર પુરાણોમાં કહેવાં કર્મો કરી આચાર વિચાર અને ધર્મો પાળો છો એજ આર્ય જૂનિતુ જુવણુ છે પરંતુ પ્રાક્ષમાત્ર કેળવણી પામેલા કેટલાએક અધકચરા માણસો અનાર્થ આચરણવળા ચર્ધ મયા છે તેઓ ઇશ્વરને માનતા નથી, અને પ્રત્યક્ષ સીરાય ખીજી કાષ્ટ પ્રમાણુ સ્વીકારતા નથી અને પુર્નજન્મને કયુલ કરતા નથી ધર્મની ઉપેક્ષા કરે છે, એવા માણસોને ઠેકાણે કેવીરીતે બાવવા તે હમને સુઝતુ નથી કેટલાએમનુ એમ માનવુ છે કે જેઓ ધર્મની ઉપેક્ષા કરે છે તેઓની ઉપેક્ષા પણ સુખ સ્વતંત્રતાનો સરળ માર્ગ જે ધર્મ તે પણ તેની ઉપેક્ષા કરે છે. મીરાબાઈએ કાવ્યમાં કહ્યું તે મથાર્ય દોષ એમ અમને લાગે છે તે કહેછેકે

“સાક્ર સમીપ એ (ઈશ્વર) નિત્ય વસે છે, દુષ્ટથી રહે છે દૂર”

આ પ્રમાણે ખ પ ચ એ ત્રણ ખીજનુ સેનન કરનારા, શિશ્નોહર પરાયણુ પુરષો આ પુસ્તક વચવાના અધિકારી નથી એમ અમાર માનવુ છે. અમાર લખાણુ વેદ શાસ્ત્ર પુરાણના ઉપર શુદ્ધ ભાવે દૃઢ વિશ્વાસ રાખી ધર્મનુ અવજનન કરનાર હો તેમ આ પુસ્તક વાંચનાર અધિકારી છે. એમ અમાર માનવુ છે.

ઇશ્વરના અસ્તિત્વ વિષે માનનારા સર્વ ધર્મો છે અને દુનિયાના પોણા ભાગ ઉપરના મનુષ્યો ઇશ્વરને માને છે. અને ધર્મની ક્રિયાઓ કરે છે. ઇશ્વરના અસ્તિત્વ વિષે દરેક મહાવિદ્વાનોએ ઠેર ઠેર લખાણો કર્યાં છે. એટલે અમારે તે વિષે વિવેચન કરવાનુ નથી દુકામાં અમે એટલુજ કહીશું કે એક વસ્તુ છે કે નહીં, તે જાણવા માટે મનનશિલ મુનિવર્યોએ લખ્યુ છે કે એક છાકટો માણસ, મૂર્ખ, અથવા ખાડો હોય તે પોતાના મનમાં અમે તેમ લવારો કરીને માને અને વિદ્વાનોની વાણી તુચ્છકારી કાઢે તો તે ઉપરથી તે પદાર્થનું અસ્તિત્વ અથવા અભાવ સિદ્ધ થતો નથી પણ લક્ષણ પ્રમાણાદર્શ વસ્તુ સિદ્ધિ એટલે કે લક્ષણ અને પ્રમાણથી જે કાંઈ સિદ્ધ થાય તો તે સત્ય છે એમ માનવુ. અષ્ટ પ્રમાણે કરીને અને લક્ષણથી ઇશ્વરનું અસ્તિત્વ છે એમ

સિદ્ધ થાય છે જેના અસ્તિત્વવિના એટલે કે કર્તાના અસ્તિત્વવિના જે કાર્ય અન્ય કશાથી થઇ ન શકે તો તે વસ્તુનું અસ્તિત્વ છે તો તેના કર્તાનું પણ છે. જેમકે અદ્ર સૂર્ય એ વસ્તુ છે તો એ કાર્યની ઉત્પત્તિ એના કાંઈ કર્તા છે તે વગર ખીજા કશાથી ઉત્પત્તિ થઇ શકતી નથી તેથી તેનું અસ્તિત્વ છે લ'ખાણુ થાય તેથી અંથવિસ્તાર બધે વધુ લખતા નથી.

ચુનાઈ કરવાના અનેક પ્રકાર છે. અને તેની શિક્ષા પણ કરનારા જુદા જુદા છે

૧ જાહેર રીતે પાપ કરનારા હોય તેને ફાજદારી કાયદો અને પોલીસ તથા રાજ્ય શિક્ષા કરે છે તે જો કહેશે કે ફાજદારી કાયદાને એટલે શબ્દ પ્રમાણુને હુ'તો માનતો નથી તો એના ન માનવાથી કાંઈ રાજ્ય તેને છેડી દેતો નથી અને શિક્ષા કરે છે

કહેવત છે કે પીઠ પાદશાહની, રાજ્ય પાપ કરે તેની પણ લોક પાછળથી નિંદા કરે છે. અને મનમાં સમજી બેસી રહે છે, અને લામ ફાવે તો રાજ્યને પણ શિક્ષા કરવા રૈયત ચૂકતી નથી. ન ફાવે તો બજડીને બેસી રહે છે. તેજ પ્રમાણુ સર્વ પાપીઓનું સમજવું

ન્યાતવાળા ન્યાત બહાર મૂકે છે. કન્યા આપતા લેતા નથી છાકટા છીનાળવા ચોરને સારા માણુસો પોતાના ઘરમાં પેસવા દેતા નથી મનમાં સમજી બેસી રહે છે

૨ જે ધર્મોત્તમા પુરૂષ હોય છે તેને ગુરુ શિક્ષા કરે છે. જેમકે રકુલમાસ્તર નિશ્કાળીઆને પાટલી ઉપર ઉભો રાખે છે છતાં તેને બચાવી પાસ કરવાની ધારણા રાખે છે, તેમજ માતા પિતા આચાર્ય ગાંધીજી જેવા આપ્તવર્ગ વીગેરે વીગેરે. તેવાને નિંદે છે પણ તેના ઉપર કરણા દ્રષ્ટિએ જોઇ ઉંચે ચઢાવવા પ્રમેધિ છે.

પાશ્વભાત્ય રાજ્ય નીતિ અને આર્ય રાજ્યનીતિમાં પણ ફેર પડે છે. અત્યાચીની સત્તા તો દરેક પ્રસંગમાં કાર્ય કર્યાજ કરે છે. તે પ્રુષ્પવાનને આનંદ ઉત્પન્ન કરે છે. અને પાપીને હાથ મારે છે.

છબડના રાજ કોનરુદ્ધના પાટવી કુવર આર્યેરુ' ખૂન તેના કાકા રાજ્ય લોભી પાપી જોને રાજ્ય જોતાને મેળવવાના હસાકાથી મેકમેથ ખાસે કરાવ્યું હતું તે સમયે આનહો માટે પછી તેણે નાચર મ કરાવ્યા, દાર પીપી, છતાં તે મરનારની ચીસ તેને ફરક પ્રસંગમાં સંભળાયા કરતી હતો તેણે ફરીયા વચ્ચે મહેલ બાધ્યો તો પશુ તેનું મન શાત થયું નહિ પવનના સુસવાણમાં પશુ તે મરનારની ચીસ સાંભળતો હતો. અને અરે! હાથ હાથ કરતો તેના મનમાં ભય ઉત્પન્ન થતું હતું. અને મરણ સધી તેને તેનું તેજ ધ્યાન રટણ, જમ્મ રસા કર્યો જો લોકોએ મે ખૂન કર્યું જો જાણ્યું હવે મારે શુ થશે એવા ભયે ક પતો હતો. હું હવે કેવી રીતે છુપાવું એમ એનું મન ડખતું હતું. જે કાંઈ ધાતકી કૃત્ય અથવા પાપકર્મ હોય છે તે સ્ત્રીઓ અથવા પ્રાણી તાવની લવારીમાં અંડપણમાં અથવા બેભાન અવસ્થામાં જન્મ્યા કરે છે તોથી તેનાં છુપા પાપ ખુલ્લા પડી બહાર પડી જાય છે.

શ્રી રામચદ્રજીને રાજમાદીએ બેસતી વખત કેકેથીએ વરદાનમાં બરતને માદીએ બેસાડો એમ દક્ષરથ રાજ પાસે માગ્યું તે સમયે શ્રીરામચદ્રજીએ તરતજ માદીનો લામ કરી વનવાસ કર્યો દક્ષરથ રાજએ બરતને રાજ્યાસન આપવા હુકમ કર્યો પશુ બરતે તે રાજ્યમાદી લીધી નહિ અને તપશ્ચર્યા કીધી શ્રીરામચદ્રજીએ માદીપર બેસવા ના કહી લારે તેમની પાવડી માદીપર બેસાડી અને ઋતુદ્ધને રૈયતનું રક્ષણ કરવાનું કામ સંપુરત કર્યું. બરતે રામચદ્રજીને કહ્યું કે તમારી પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે ચૈદ વરસ ઉપર વનમાં એક પડી પશુ વધારે થશે તો હું ચિતા ખાકી બળી મરીશ ઉપર પ્રમાણે રાજ્યનીતિ આસ્તિક અને નાસ્તિકોની છે.

એક ઠેકાણે રાજ્ય લોભ અને બીજે ઠેકાણે સત્યશીલ અને ધર્મ સ્પષ્ટ રીતે જણાઈ આવશે.

ઉપરના ત્રણ પાપથી જે શિક્ષા નહિ થઈ હોય એવાં ગુપ્ત પાપોની શિક્ષા ચમુદ્રાજી કરે છે. તે મરુપુરાણુમાંથી સહેજ સાજ લોકોની જાણમાં આવવા માટે લખીએ છીએ. જેને વિસ્તારથી જાણવું હોય તેણે મરુપુરાણુમાંથી અથવા તો અન્ય પુરાણોમાંથી અથવા સ્મૃતિઓમાંથી વાંચી લેવું. મરુપુરાણુમાં અલકારીક ભાષા અને અદ્ભુત કાવ્યશક્તિ દર્શાવી છે. માટે તેમાંના ભયાનક રસ, બિભત્સ રસ, કરુણ રસ, શોક રસ, દયા અને ધર્મ નવ અતિશયોક્તિ અલકાર, અન્યોક્તિ અલકાર, સ્ત્રેષ અલકાર, રૂપાલકાર

પીગેરે દસાવ્યા છે તે વિદ્વાનોએ સમજીને અને વિચાર કરીને વાંચવા વિષ-
રીત તર્ક અને ભાવના દોડાવ્યા વગર ધર્મતુકુળ ભાવના અને વિચાર કરવું
સર્વ કોઈ ધર્મ મરણ પછી કંઈને કંઈ ક્રિયા કરે છે, આ ઉપરથી સિદ્ધ
થાય છે કે જે કોઈ મરી ગયો તે આ પહેલું સગ નથી પણ સમજાંથી
કંઈ નીકળી ગયું તે છે. અને તેને માટેની પૂજા અથવા ક્રિયા છે અને
અને તે ક્રિયા તેની પાછળ રહેલા માણસ કરે છે તેનું ફળ મૃતક જીવને
મળે છે આ વાતનો સર્વ સિદ્ધાંત અને સવ માન્ય છે કે પાપનું ફળ કુળ
દારિદ્ર્ય કલેશ રોગ પરત્રતા કલ્યાદિ છે અને પુણ્યનું ફળ સ્વર્ગ સુખ
અથવા આ દુનિઆનું સુખ આરોગ્યતા, ઐશ્વર્ય, સંપત્તિ, વગર કદિ, ધન વિગેરે
સત્તા-સ્વતંત્રતા મળવું વિગેરે છે

મરૂં પુરાણમાં વૈતરણી નદીનું વર્ણન છે, આ વર્ણન વિવિધ પ્રાણીઓના
કરીરરૂપી કારાગ્રહમાં જે લોકી રૂપી પાણી છે માંસ રૂપી કાઠવ છે અને
તેમાં કાચારૂપી તરણી ઝેટલે દોડી છે, તેમાં ખેસી જાતુકુળ પુણ્ય પવનથી
સામાતીરે આનંદ કરતા જવાય છે, ને પાપ કર્મથી તો સળગેલી આનમોટ
જ્વલતા આગનું પહેલું ભર દરીયે વહાણુ હોય અને તેમાં જેમ ખેસનારની
ચીસા ચીસ અને દોડધામ મ્હ રહે છે તેના જેવું છે.

મમરાજ જે શિક્ષા કરે છે તે સંજ્ઞાથી હવે વિવેચન કરીએ છીએ,
પુણ્યવાન પ્રાણીને જેમ જી રામચદ્રજી રાવણને મારી ૧૪ વર્ષ અયોધ્યામાં
આવ્યા અને આખા પુરજનોમાં આનંદ પસરી રહ્યો તે પ્રમાણે મહાત્મા
તિલક જેવાના મરણ સમયે સ્વર્ગના દુહભી થાય છે, અને સ્વર્ગના રહેવાસીઓ
એને તોડવા આવે છે. મમરાજ વિમાનો અને પુણ્યની માળા લઈ પોતાનું સુદર
દેવનું રૂપ લઈ ધન્ય છે ધન્ય છે તમને એમ કરી વિમાનમાં બેસાડી નમે છે
વિગેરે વિગેરે.

પાણીઓને માટે ચોક્કસી લક્ષ જૂનના કારાગ્રહો છે, જેમકે યરોડા જેલ
આન્ડામાનનો ટાપુ અને અમદાવાદ જેલ અને પોલીસની જેલ જેવા કારાગ્રહો છે
દરેક કારાગ્રહમાં ઝેટલે ચોનીમાં ૧૦૦ વખત જન્મ લેવો પડે છે પુણ્યવાનના
માર્ગને ઉત્તરામાન અથવા દેવવાન મોક્ષ માર્ગ વીગેરે નામો અપાય છે તેનું વર્ણન
વેદમાં અને છાંદોગ્ય ઉપનિષદમાં તે આપેલું હોવાથી અને લખતા નથી. આ
માર્ગ થેગી, વિદ્વાન, સત્તિ, દેશેદાસક વિગેરે નો છે, બીજો માર્ગ પુણ્યવાન
વાણીયાઓ જેવા રણભીર પણ ગ્રહાવાન ધાર્મિક કાનેમરી શોક કલ્યાણુએ

દેવ બ્રાહ્મણુ આતીથીનો સત્કાર કરી કૃપા તળાવ અન્ન છત્ર ભૂમિદાન, કન્યાદાન અન્નદાન વીગેરે કરનારા પુણ્યવાન પુરુષોનો માર્ગ છે, તેનું વર્ણન પણ વેદ અને ઉપનિષદમાં છે અને તેને પિતરા કરીને કહે છે તેપણુ અત્રે લખતા નથી.

હવે પાપ અને પુણ્યની ખીચડીના જેવો મિશ્રણુ હોય તે માર્ગને યમ આતના કહે છે તે અમે સ્વાર્વાએ છીએ.

મનુષ્ય મરવા પડે અને એકડડે શ્વાસ તેને ઉઠે વેધ તેના જીવીતની આશા મૂકી હમ્મ આસડ બધ કરે તેવે સમયે પ્રાણાપાનની ગ્રંથી એટલેકે રૂદ્ર દેવન પોતાની દશ ઇન્દ્રિયમાની શકિતઓ જીવતમામા સમેટવા માડે છે. આખે કાચ હળે છે આખ મીચાઇ જાય છે કાને સામળતો નથી સમા વહાલા બોલાવે છે અને હલાવે તોયે બોલનો નથી ત્યાર બાદ એ જીવનશકિત હન્યમા આવે છે. એટલે તગ્તજ ડોક નાખી દે છે મૂર્છા અવસ્થા થાય છે. મન પુદ્ધિ ચિત્ત અહકાર એ પણ એ કારણુ શરીરજીવતમામા સમાઇ જાય છે. તે વખત તે અર્તયામી નજીક હોય છે. અને બાવિ જન્મનુ અને આખા વિશ્વનુ એને દર્શન થાય છે સહજવારમા તે કંઈ પ્રદેશમા આવે છે અને આખ કાન મુખ રવાઘ વગેરેમાથી ગમે તે માર્ગે નીકળી જાય છે અને ફરી તે દેહમા પ્રવેશ કરી શકતો નથી એમ માણુસને સર્ગા વહાલાએ પુણ્યદાન કરાવી નહડાવી બોલ ઉપર નાખ્યો હોય છે. સધળા ત્યા રૂદન કરે છે એક પાળી ખોસે છે ધૂપ સળગાવે છે. ભરમ, તુળથી, તલ દર્બ વીગેરે શવિત્ર વસ્તુ ત્યા મૂકે છે. અને ધીનો દાવોકરે છે તે વખતે અમારા પાટલુન દાસી મા સુધરેલા અધકચરા અનિશ્વરવાદીઓમાના કેટલાએક કહે છે કે આતો બધુ હન્યમ છે અમે તેને પૂછીએ છીએ કે તમારો બાપ મરી ગયો તે તો અહીં પડ્યો છે ત્યારે તુ રડે છે કોને ? દેહતો એહી છે ત્યારે મરી કાણુ ગયો ? અને બાળે છે કોને ? બાપને બાળે છે કે કોઇ બીજને જે કોઇ પોતાના બાપને બાળી મૂકે તેને તો કામદા પ્રમાણુ ફાસીની શિક્ષા લખેલી છે.

આ સર્વ પ્રશ્નના ઉત્તરમા તે અમને કહે છે. કે દેમ રાસ્કલ. આ સિવાય બીજુ તેને કોઇ સચુતુ નથી, અમે તેના ઉત્તરમા કહીએ છીએ કે જે આ સ્થુલ મુડક પડ્યું છે તે કોઇ તારો બાપ નથી. પણ એ મુડકમાં એક એવો માણુસ હતો કે જેને અમે જામ શરીર કરીને સંબોધીએ છીએ. દેહમાથી તે ગયો જે હુ અને માર કહેતો હતો તે ગયો જે મને ટાઢ વાય છે જૂખ લાગી છે એમ કહેતો હતો તે ગયો. શત્રુઓ ઉપર ક્રોધ, અને મિત્ર

હવે પ્રીતિ રાખતો હતો તે મથે. આજે કમ પડ્યું છે તેનો તેનું શખ છે એટલે કે આથેના જનના રસથી જ'ધાએલું' સ્થુલ શરીરનું બોધું છે. એનું નામજેલ એટલે કારામહ છે. બોધાયતન છે. એટલે બોધ બોધવાનું સંધન છે. ધત્યાદિ ધત્યાદિ નામ આપેલા છે. એમાનો જીવાત્મા એટલેકે ૧૭ તત્વનું લીંગશરીર તે માત્ર એને છોડીને મધ્ય છે હવે એ ક્યાં મધ્ય ? કેમ મધ્ય ? અને આ સમ પડ્યું છે. તેનું શુ થાય છે તે સાબળો વેદશાસ્ત્ર અને પુરાણો તેમાં મુખ્યત્વે મૂક્યું રાષ્ટ્રમાં એ વિષય સવિસ્તરે લખ્યો છે. અથ વિસ્તારભયે અમે ટુંકમાં જનાવી એ છીએ.

એક દોરીમાં એક પથરો મૂકી ગલોલ બનાવી તેને ધર ધર ધર ફેરવવાનું કર્મ કરી એકદમ છોડી દહએ એટલે તેમાં એ ગલોલ ફેરવનારનો આવેગ એ પથ્થરમાં આવે છે. અને આવેગથી જોરમાં ધસ્યો ચાલ્યો જાય છે અને જે કામ એની સામે આવે તેમાં ભરાઈ બેસે છે. જેમકે એ પથરો નદીના કાદવમાં પડ્યો તો કાદવમાં ભરાઈ બેસે છે જળમાં પડ્યો તો જળમાં ભરાય છે અગ્નિમાં પડ્યો તો પથ્થરનો ચૂનો બની જાય છે પવનમાં ફેડીએ તો વ'ટાળીએ અને જીએ ચઢાવી નજરમાં આવે ત્યાં ફેડી ફેડે અને આકાશમાં ફેડીએ તો બ્યાં જશે ત્યાં અવકાશ છે જ આકાશ એજ જગ્યાનું નામ છે. તે પ્રમાણે આ લીંગ શરીર પોતાના પૂર્વ સંસ્કાર વડે કરીને જ્યાં આગ્રમ મળે ત્યાં પાછું ભરાઈ બેસે છે. એટલે કે એને બીજો ફેડ મળે છે તેમજ આ શમ જનની જે અવસ્થા તે અવસ્થાને પામે છે એટલે કે ધકને બાળી નાખીએ તો એની રાખ થાય છે અને પૃથ્વીમાં જાડ છે ધકને ચાવી ખાઈએ તો એના વિષ્કા મુત્ર થાય છે. અને એને જમીનમાં કહેવા દહએ તો મહિ કીડા પડે છે. તે પ્રમાણે શબરૂપ શરીરની અવસ્થા થાય છે. એટલે પચમહા ભૂતમાં મળી જાય છે.

હવે જીવાત્માની શી મતિ થાય છે તે બખીએ છીએ. જીવાત્મા જ્ઞાન સ્વરૂપ છે. અને તેમાં કર્મ સંસ્કાર મિશ્ર થયેલો છે અનેક જન્માતરોના કર્મ સંસ્કાર અને આ જન્મના સંસ્કાર કર પ્રદેશમાં જ્યારે જીવ આવે છે ત્યારે એકલા થઈ જાય છે અને બને સંસ્કારો એકત્ર થઈ જાય છે. અને તેમાંથી બાવિ જન્મમાં જે જે કોઈ કર્મ કરવાનાં છે તેનું જ્ઞાન થાય છે. જ્ઞાની, હાતા, વીર, ધત્યાદિ પુણ્યવાન સિવાયના જીવો મરણ પછી તરતજ પ્રેત શરીર ને પામે છે,

પ્રેત શરીર એટલે વાયુ રૂપ શરીર છે તે વખતે જૂન પિંજામ થાય છે કે જે કંઈ મળે તેનો આશ્રય કરીને રહે છે. તેને પોતાના સ્ત્રી પુત્ર રક્તક અને દેહ બળતી જોય છે, પણ તેનાથી સ્થુલ શરીર વગર તેની સાથે બોલી ચાલી શકાતું નથી.

મરતી વખત પાળી ખોસે છે એવું કારણકે લોહુ એ ચમનો રાજ્ય દડ છે અને લોહની તિલ્લુ ધાર ઉપર ચેતન્યનો વિશેષ વાસ છે, તેથી મૃતકના શરીરમા બચને લીધે જૂત પ્રેતાદીક ફરી પ્રવેશ કરી શકતાં નથી. તેમજ ધીનો દીવો એટલે કે દુહ તેજ એ પણ શુદ્ધ ચેતન્યની છેક નજીકની વસ્તુ છે, પ્રગટ એ તમામક પ્રકૃતિતુ વિશિષ્ઠ છે માટે જ્યાં પ્રકાશ હોય ત્યાં જૂત પ્રેતાદિક આવી શકતા નથી. ધૂપગૂળી હોય, તુલસી, તલ, બરમ, જામૂન, ગંગાજળ દર્ભ ઇત્યાદિ પવિત્રવસ્તુ હોય ત્યાં અપવિત્ર વસ્તુ આવી શકતી નથી. માટે એ સર્વ પ્રેવને ધરમાથી નસાડવાને માટે શુદ્ધિને અર્થે પ્રેતવ નિવારણાર્થે, તેમ જાગની અદર પેસી જતુ અટકાવવાને માટે છે. દુનિયામા શેરને માથે સવા સેર છે. એટલેકે દરેકના એન્ટીડોસ એટલે પ્રતિકાર હોય છે જેવી રીતે કે ખટાસનો ઉતાર ખાર છે, અને ખારનો ઉતાર ખટાસ છે તે પ્રમાણે અધર્મનો ઉતાર ધર્મ છે અને ધર્મનો ઉતાર અધર્મ છે. માટે કોઈ પણ માણસે પોતાના હાથમા કષ્ટપણ સતા આવ્યાથી અભિમાન વડે છડી જવુ નહિ. અભિમાનનો ઉતાર નમ્રતા અને વસ્તુ વિવેક છે. પ્રેત શરીરને લાંબુ ડુંકું નાક કાન વાળુ અગર નાક કાન વગરનુ થતાં આવડે છે અને ગમે ત્યાં પેસતાં આવડે છે કારણ કે તે વાયુનો આશ્રય કરીને રહેલુ છે પ્રેત હમેશા હાય? હાય? કરે છે. હાય? મને જુખ લાગી છે. પણ પાણી મળતું નથી બિધ આવે છે અને બિધાતુ નથી. શરીર ધારણ કરવાનુ મન થાય છે, પણ શરીર મળતુ નથી ઇત્યાદિ પોતાના કર્મના વિવિધ સરકારો જે પાપ સરકારો છે જેને મિથ્યાભિલાષા કહે છે. કહે છે જેને મૃત વૃષ્ટા કહે છે, તે પ્રેતને ઉત્પન્ન થાય છે, પણ મળતું કંઈ નથી અને તુષિ થતી નથી મળે છે માત્ર પાપનુ ફળ કલેશ અને હાથ હાય ક્યાં કરે છે, એવે સમયે તેનો પુત્ર તેને છ ઠેકાણે પીડ આપે છે પીડ અનનથી અને છે પુત્ર પ્રેતને કહે છે હુ આ ઇશ્વર આરાધના કર છુ તે મત્રના સામર્થ્ય બલ વડે કરીને તાર પ્રેતવ નિવારણુ થઈ પડેકાં તું બરા આ તને અજનો આશ્રય છે ઇત્યાદિ ઇત્યાદિ.

આમ થતાં થતાં એક વખે તે ફરી પાછો મર્મમાં આવે છે, ક્યે ક્યે માર્ગે કેવી રીતે એ શુદ્ધિ પામતો જાય છે અને ઉત્તમ ઉત્તમ પદાર્થોના આશ્રય લેતો જાય છે એ વાત મર્મકોષનિપદ્ધતિ તથા અન્ય ઉપનિષદોમાં વર્ણવેલી છે. માટે જેને જાણવું હોય કે મર્મમાં શુ છે મર્મ કેવી રીતે થાય છે કે જન્મ મરણ કેમ થાય છે દેહ કેમ બધાય છે તે સર્વ તે તે ઠેકાણે જોઈ લેવું અને વિસ્તાર બધે તે આપી શકતા નથી.

દરેક વસ્તુને તેના જીવીતનો કાળ હોય છે એટલે કે અમુક વસ્તુ અમુક વખત સુધી ટકશે તે પ્રમાણે જેને કોઈ પછાડી ક્રિયા કરનાર નથી એવા માછલા, પક્ષો, માવ, દોર, કીટ, પત્ર મ સમુદ્રમાં ડુબી મએલા, અને નાસ્તિકો પ્રેતત્વ પામીને અમુક કાળે એતુ પ્રેતત્વ નિવારણ થાય છે. ધર્મની ક્રિયા વાળાને તો દુરંતજ પ્રેતત્વ નિવારણ થાય છે અને ધર્મ ક્રિયા રહિતને ધણી વખત સુધી પ્રેત દશામાં રહેવું પડે છે.

હવે જીવ ક્રમે ક્રમે કેમ મટે છે તે કહીએ છીએ.

મશેલમાથી છૂટેલો પથ્થર દમ લેતો ગમે ત્યાં પડે છે તે પ્રમાણે મહા મૂર્ખા જે મોત છે. તેમાં મુચ્છિન થએલો જીવાત્મા ગમે ત્યાં પડે છે એટલે કે

સચિતા પ્રથમે મહર્ન

(પર્ણવેદ સહિતા અધ્યાય ૩૯ મન ૬)

એ શ્રુતિ પ્રમાણે પહેલાં દિવસે આ જન્મતના પ્રસવિના એટલે ઉત્પાદક તેનો આશ્રય આપાક્રમા કરી રહે છે અને ત્યાં મુચ્છિન દશામાં પડ્યો રહે છે. ભીંતમાંથી કાઢેલો પડ્યો તે કયા જગ્યા પરમેશ્વરનો ખોળો જે આપાક્રમ તેમાં એ જાય છે.

સમને બાળવાથી એ જીવ અગ્નિમાં પ્રવેશ કરે છે અને વરાળનું શરીર ધારણ કરે છે મૂર્ખામાંથી જાગી વરણરૂપ થાય છે એ વરાળરૂપ જીવાત્મા પછી ત્રીજે દિવસે વાયુમાં બને છે એટલે કે પ્રેતાવસ્થા પામે છે અને વરાળ નાશ પામે છે ત્રીજે દિવસે સૂર્યના કિરણોનો આશ્રય લઈ આદિત્યમાં જાય છે. પાંચમા દિવસે ચંદ્ર કિરણોનો આશ્રય લઈ ચંદ્રમાં જાય છે. છઠ્ઠે દિવસે ઋગ્વેદમાં જાય છે. જેમ જેમ શુદ્ધિ થતી જાય છે તેમ તેમ એ વિશેષ ને વિશેષ ઉચ્ચ પદાર્થમાં મતિ કરવાને સક્તિમાન થાય છે. ઋતુમાં જવું એટલે કે તેને તે જન્મ લેવાને માટે અગુકૂળ સમય. એટલે

કરીનો જન્મ લેવો હોય તો શિયાળો ચોમાસુ જાય અને વસત ઋતુ આવે સારે એને જન્મ લેવાનો વખત આવે છે. ત્યાં સુધી એને ઠેરવું પડે છે. સાતમે દિવસે મરત ગણુમા જાય છે આઠમા દિવસે શ્વેતરૂપિ દેવતા, નવમાં દિવસે મિત્ર દેવતા, દશમે દિવસે વરુણ દેવતાનો તે જીવ આશ્રય લે છે. અગિઆરમા દિવસે ઇન્દ્ર દેવતાનો અને ચારમે દિવસે વિશ્વદેવામા એટલે સર્વ ત્રિલુપનમા એને જવા આવવાની ગતિ થાય છે ગમે ત્યાં જન્મ લેવો એ તો એના કર્મ સરનારને આધિન અને હાથરને આધિન છે આ છત્રો મારી છે એટલે કે હું કાંઈ છત્રી નથી મારે વાપરવાની વસ્તુ એ એક છત્રી છે અને તે ઉપર મારે મમત્ત એટલે માલકી માત્ર છે તેજ પ્રમાણે આ સ્થુન દેહ મારો છે પણ તે એક મારે વાપરવાની ચીજ છે એટલે કે મરા સુખતુ સાધન છે પણ દેહ તે 'મૃત્યુ' નથી યત્નવેદનો ઉદ્ધમા અધ્યાત્મે સાતમો મત્ર યતેષ્ટ વરુ મુડુ બાગતી વખત કરવાનો છે *

તે થઈ નહા પછી ઉગ્રશ્ચ મિમશ્ચ એ મત્રમા લખ્યા પ્રમણે જેમ સાપ પોતની કાચળી ઉતારીને કાચળીથી છૂટો થઈ રહે છે પણ સર્પતુ સર્પવ કંઈ નાશ પામતુ નથી તે પ્રમણે મુડુ બાગી મથુ એટલે માણસ જેવા સ્વભાવનો હતો તેવોજ તે રહે છે કેધી હોય તો તે ખીજ જન્મમાં પણ કોધીને કોંઈ સ્વભાવનેજ રહે છે લોકોને પહોંચાવી અર્થાત્તેજ આપી અથવા તોય ગોળાની ધારિત આપી દયાને છે તો તેતોજ સ્વભાવ પુનઃ જન્મમા પશ્ય તેતો રહે છે આ જન્મમા જો માણસ ધારિત કરવાવાળો કોલાહલપ્રિય અથવા ધૂન ભરાઈ હોય તેમ કરવાવાળો, શત્રુઓને કપાવવા વાળો એટલે વિરત્વવાળો, સર્વતો પરાજય કરી પોતાનું મહત્ત્વ સ્થાપન કરનાર, સાધન સપન્ન હોય છે તો પરજન્મમા પણ તેવોજ થાય છે.

આ મત્રમા વીરત્વ વીરોરે કહેલું છે. પરતુ ખૂની, અને ચોર એ પણ વીરત્વવાળા અને સાધન સપન્ન હોય છે પણ કોઈ તેને વીર પુરુષ કહેવા નથી તેના કર્મ વખાણતુ નથી કારણકે તે પોતાનું મળ સામર્થ્ય અને સાધન પાપાચરણમા વાપરે છે તેથી તેની અધો ગતિ થાય છે પણ જે એ આદ્ય પ્રતિપાલક વેદનું સ્થાપન કરી લોકોને નીતિને માર્ગેએ ચલાવનાર

* અમે આદ્યોને વિનતી કરીએ છીએ કે આ યતેષ્ટિ કર્મ દહન ક્રિયા વખતેજ કરવાનું છે હાલ તો બધું બાકે ૧૧માં દિવસે તે કરાવું જોવામા આવે છે પણ ખરી રીતે તેમા ઉપર પ્રમાણે ફેરફાર થવાની જરૂર છે.

૧૫૫

હોય અને તેને અથે પ્રાણ અર્પણ કરનારનેજ વીરપુરુષ કહે છે. ધર્મી અને અધર્મી એ બંનેના પરાક્રમ સરખા છે. પણ એક પોતાની સત્તાનો સદુપયોગ અને એક દુરુપયોગ કરે છે તેથી વીર પુરુષ વખાણાય છે અને પાપીઓ નિંદાય છે.

હવે એ જીવત્મા વીર્યદ્વારા કષ્ટ કષ્ટ યોગીમાં પ્રવેશે છે તેના નામ અને તેના કરેલા કર્મના ફળ ઇશ્વર તરફથી કેવા અપાય છે, તે નીચે મુજબ દર્શાવીએ છીએ.

૧ મૃતકના પુત્રે પ્રેતતત્વ વિવારણ્યથે ક્રિયા કરવાની છે જો તે પ્રેતતત્વ નિવરણ્યથે ૧૧મા સુધીની ક્રિયા કરવામાં ન આવે તો છોકરે, પણ બાપની સથે મરણ પડી પ્રેત થાય છે માટે એને અચિદાર છે તેણે ના પાડી નહિ.

૨ જ્ઞાનિનાહે કન્યાનું જાન કરનાતું છે. પણ પૈમાના લાભે જો કોઈ કન્યાવિક્રય કરે છે તને મૃત્યુ નેમ્યા બ લ ગુનામગીરીના અગ્રેષ્ઠ કાયદા પ્રમાણે અત્રે શિક્ષા થતી નથી પણ છઠ્ઠી ફરકાથી પૈમા જતા રહે છે અને મરણ પછી યમરાજ તેને શિક્ષા કરે છે અને સ્વર્ગ સુખ ગુમાવે છે.

૩ જ્ઞાન કરતી ગો અરણ્ય જેવી પૃથ્વી જે કોઈ ધન લોભથી હરે છે અને તેમાં જે મનઃ કરતો નથી તો તે ઘેર નરના તે હરનારની સથે જ પડે છે (મરકુરાણુ અધ્યાય ૩૫ શ્લોક ૨૮) અને ૬૦ હજાર વર્ષ વિષ્કામ કૃમિ થઈ રહે (ગ પુ અ ૩૫ ૨૯)

૪ કોઈની દૃષ્ટિ છેલ્લ કરે તને લાખ ગાય માર્યાનું પાપ થાય છે. મ પુ. ૩૫ ૨૩

આનો અર્થ એવો સમજાય છે કે હિંદની મલમલનો વેપાર બધ કરાવના માટે દારીગરોના અગ્રકા કાપી લેવાયા હતા એવું અમે સજ્જનુ છે નો એવા મણસને હિંદનું પાપ લાગે છે.

૫ અસ્ત્ય બોલનાર અને વિશ્વ મનાત પ્રગાર માણ્યના જેવો કોઈ પાપીજ નથી તેને ઘેર નર્કમાં નખાવ મા આવે છે મ પુ ૩૫ ૧૬.

૬ જે પોતે મેળવેલા પૈસનું જ્ઞાન આપતો નથી અને સદ્વ્યય ધર્મ કરતો નથી તે ન્દાતા પુરુષ દરિદ્રી થાય છે. (ગ પુ ૩૬ ૧૦) જેને પિતૃ પીડા હોય છે તે અન્ય કસાથી મટતી નથી પણ પિતૃઓને તૃપ્ત

કરવાથીજ મટે છે. (મ. પુ. ૧૧. શ્લોક ૧૪) અનાજ વીગેરે ઉપર ધરાક ખાસે લીધેલા પૈસા (માલના વેચાણ ઉપર ધર્મદા અઢાવેલા) જે ધર્મદા ન ખર્ચે તો તે પ્રેત બાવને પામે છે તેમજ લોક કલ્યાણ અર્થે જોગરણ દુડો કુરેટો ધર્મશાળા, કૃષિ, વાવ, ખેતર, રસ્તા જમીન ઝાડો જે પ્રજાના આગેવાનોના વિશ્વાસ ઉપર રાખ્યા હોય છે તેને ખાઇ જનાર તથા કન્યાઓના પલ્લા ખાઇ જનાર પણ પ્રેતબાવને પામે છે. (મ. પુ. અ. ૧૨. શ્લોક ૫) પોતે સારે જન ખાઇ ધર્મદામાં સડેમો દાણો આપનાર પર્યુશિલ નામનો પ્રેત થાય છે. બ્રાહ્મણોને માળ દહ અથવા લોક લજ્જાએ દાન આપે તે શુશ્રિયુષ પ્રેત થાય છે. પાચકને તિરસ્કાર કરવાથી તથા તે વખત નીચું જોઇ લખ્યા કરવાથી પણ લેખક પ્રેતયોની થાય છે (મ. પુ. ૧૩-૧૨)

આ પ્રમાણે જુદા જુદા વાપ કર્મ કરનારને ફળ મળે છે. અને વિવિધ કુ ખયોની પ્રાપ્ત થાય છે

જે કોઇ પચ માણસના કુટુંબનું પોષણ કરે છે તે પરમેશ્વર તુલ્ય મણાય છે જે અત્રે વિદ્યાન છે. તે મરણ પછી દેવ થાય છે, જે કોઇ નિશાળ દેવાલય અન્ન છત્ર, જલાશયો ધર્મ શાળા અને વાડીઓ, ઉપદેશ કરવાના મકાનો, પાઠશાળા ધર દલાલિના બંધાવનારને બ્રહ્મપુરુષ દાન આપ્યું એમ કહેવાય છે. તે પિતૃ લોકમાં જઈ વસે છે. પિતર તરીકે મણાય છે એટલે લોકના માતા પિતા જેવો પૂજ્ય છે, જેકોઇ બીજાનો પ્રાણ બચાવે અથવા ધર્મ યુદ્ધમાં પોતાનો પ્રાણ યુગાને તે ૬૦ હજાર વર્ષ સુધી સ્વર્ગ સુખ અક્ષય ભોગવે છે (મ. પુ. ૩૫-૧૩-૧૪)

જેટલા પગલાં જમીનદાન તેટલા વર્ષ સ્વર્ગ સુખ મળે છે

વિદ્યા પાઠ કરવાથી મોક્ષ સમ્પન્ન મળે છે.

ખેતર ખેડવાથી ભોઠોની અન પાકવાને લઈ કુષ્ઠા તૃપ્ત થાય છે, તેથી નિરવશ જતો નથી અને સુખ મળે છે.

જોદાન સર્વ શ્રેષ્ઠ છે. તેના જળદ વડે કરીને બાર ખેંચાય છે, પૃથ્વી ખેડાય છે. અને દૂધ વડે કરીને માથનું મળુ કાપનાર જે કસાઇ તેને અને તેના બચ્ચાને પણ દૂધ પાતી જાય છે તેથી આવા પરાપકારી મહા પશુઓનું દાન દેનારા સ્વર્ગ સુખ ભોગવે છે (મ. પુ. ૩૫-૧૮) ધર્મ કૃત્ય, કરવાથી ભોમ, પ્રજુત, રૂપ, બળ, જુદિ, અને પરાક્રમ વૃદ્ધિ, પામે છે, (મ. પુ. ૩૬-૧) અને એથી અવજન, પાપ કર્મથી તેનો નાશ થાય છે.

૧૫૭

અર્ધ કરવાનું મન થાય તો કાલા માણસે તેની સાથા ભક્તિ માટે ધર્મને ખડો કરવો એટલેકે પ્રતિ પ્રક્ષ ભાવના કરવી. સર્વ કર્મના ફળો મનોભાવના ઉપરજ અવલંબીને રહ્યા છે જાણે કે આપણને જુદું બોલવાનું મન થતું તો તેની સામે સાચું બોલવાનો પ્રયત્ન સકલ કરવા એટલે જુદું નાસ્તી બંધો, કશુસાધ અને યૌગ્ય સ્થળે નહિ ખરચવાનું મન થાય તો તે ઠેકાણે દાનને સામે લાવવું નાસ્તિકપણા સામે આસ્તિકપણું લાવવું અને વિચાર કરવો કે આખી દુનિયાના સર્વ ધર્મો સર્વ વિદ્વાનો ઇશ્વરને માને છે અને હું ન માનું તો મારા જેવો મૂર્ખ કેાણુ? અભિચાર કરવાની ઇચ્છા થાય તો તેની સામે પ્રહાર્થ ખડું કરવું. અને વિચાર કરવો કે ધણી એ તજી દીધેલી રખડતી રડોથી અને વિસ્ફોટક વિગેરે બચકર રોગો પ્રાપ્ત થશે. મારી ઓ અને મારા ધરતું સર્વ સુખ અને ધન નષ્ટ થઇ ઇશ્વરનો કોપ થશે.

મરણ પછી વિવિધ માર્ગે સરીરો ધારણ કરી તથા યમચાતનાના દેહો ધારણ કરી વિવિધ સ્થળે, વિવિધ કાળે ફરતા ફરતા પચેન્દ્રિય યુક્ત કર્મ દેહ પ્રાપ્ત થાય છે. જીવજ્ઞાન સ્વરૂપ છે. તેના ઉપર અજ્ઞાન પાપ અને જડતા આદિ પ્રકૃતિનું આવરણ છે. મારે એ જ્ઞાન સ્વરૂપ જીવ પ્રકૃતિના કોઈ પણ આગ્રમ વિના રહી સકતો નથી. મરકપુરણમાં ૬ઠ્ઠા અધ્યાયના ૨૦મી શ્લોકમાં આ આખતનું વિવેચન કરતા બ્રહ્માણ્ડ છે કે જીવાત્મા તથા દેહાદિ જળને વિષે, તથા દહાડા અગ્નિ વિષે, તથા દહાડા આકાશને વિષે, અને તથા દહાડા ધરને વિષે રહે છે. પછી સુક્ષ્મ પીંડ દેહ જે બધાથો હોય છે, તે માર માસ પછી કર્મ દેહને ધારણ કરે છે. (મ. પુ. અ. ૭. શ્લોક ૪૨) તથા બ્રહ્માની આશક દેહ ધરે છે.

ચૈતાના જેવા કર્મ હોય તે અનુસાર મનુષ્ય, દેવ, પિતૃ, માનવ, અને પશુનીયોની પામે છે (મ. પુ. અ. (શ્લોક ૧૮)

મરણ પામેલો મનુષ્ય ધણે ભાગે તો છોકરાને ધેર છોકરો થઇનેજ અવતરે છે. (મ. પુ. અ. ૬ શ્લોક ૧૯)

મરણ પામેલા મનુષ્ય નીમિત્ત જે કાંઈ દાન આપવામાં આવે છે તે વરણ દેવતા લે છે. વરણ ભગવાનને આપે છે ભગવાન સર્વને આપે છે. અને સર્વદ્વારા તે પ્રાપ્તીને મળે છે. (મ. પુ. અ. શ્લોક ૨૦)

કન્દિયો ભારે વિકળ થાય છે. ત્યારે ચૈતન્ય જડ થાય છે. (ગ. પુ. અ. શ્લોક ૯)

અગ્નિ સસ્કાર મયા પછી પ્રાણી તેજ દિવસે સ્મશાનમા અથવા કહે આવી અન્ય દેહની ઇચ્છા કરે છે (ગ. પુ. અ. ૬૦-શ્લોક ૬)

માતા પિતા સમાન બીજી દેવત નથી તેથી તેનું નિત્ય પૂજન કરવું. (૧૧-૧૮) સસ્કાર રહિત જે મરે તે ગ્રેત બાવને પામી વાયુ માર્ગે રહે છે. (૧૨-૯) પોતાના કુલ ધર્મને મૂકી સ્વેચ્છા પ્રમાણે ચાલનાર ગ્રેત મતિને પામે છે (૧૨-૧૪) નિકાળ અને બીજ લાગે તેવા ભયાનક ગ્રેત હોય છે. તેઓ મનમા આવે તેવા લાભા દુઃખ નાક કાનવાળા બહીષમણા રૂપને પશુ ધરે છે (૧૩-૧૦) દેશદ્રાવી ધર્મ દ્રોહી, માતા પિતા દ્રાહી, વિશ્વાસ ધાતક દેવાળુ કાઢનાર, અને ચોરી કરનાર માન પિતા મિત્ર દત્તાત્રિ અને પોતાના રાજ્ય તથા સ્વદેશ પાલનને આહન કરનાર ભૂખ તરનથી પીડાયલા ગ્રેત શર્મા ન પામે છે (ગ. પુ. ૧૩-૧૧) જે ધરમા મક્ષિનતા હોય, કદવાણુમરી સહ ન હાય, ચંગે હોય ત્યા ગ્રેતોની ભોજનશળા છે મળ મૂત્ર વીગેરે મદા પદાર્થો ઉચ્છેદ પદાર્થો ગ્રેતોનું ભોજન છે ગ. પુ. ૧૨-૨૫-૨૭.

જના જોનું રાજ્ય હોય, દેવ પૂજન ન હોય, ત્યા ગ્રેત ભોજન કરે છે જ્યા છતે ધર્મજ્ઞે જાઓ બાબિચાર કરે છે ત્યા ગ્રેત નિવાસ કરે છે. (ગ. પુ. ૧૨-૨૮)

કુસંગતિ કરનાર પશુ ગ્રેત થાય છે. ગ્રેત પીડાથી દુષ્ટ સ્વપ્નો પશુ આવે છે.

ગ્રેત ભાવ ધમ કૃત્યથી છૂટે છે.

જેનું તેનું ખાવ, પરજીમા ચિત્ત રાખે તે ૧૦૦ વર્ષ પહેલા અકાલ મૃત્યુ પામે છે ૧૫-૬.

પાપધર્મથી નિર્માણુ થએલુ આયુષ્ય ધટે છે તેથી ૧૦૦ વર્ષનું આયુષ્ય વેદમાં કહેલું છે તે ભોકા ભોગવી શકતા નથી.

જ્ઞાન, કામ, અને ચિત્ત એક થાય ત્યારે મર્મ રહે છે ૨૩-૧૭.

નવમે માસે મર્મને પૂવ જન્મનું જ્ઞાન થાય છે, (૨૩-૧૪)

આયુષ્ય, કર્મ, વિત્ત, વિદ્યા અને નાશ એ મર્મભાથીજ લઇને દશમે માસે પુરુષ કે સ્ત્રી થઇને જન્મે છે. જ્યપણથીજ તે સાધન સંપન્ન હોય તો તેને વિજય પ્રાપ્ત થતો જાય છે. સાધન વિનાના તો પરેચ્છાને આધિન હોવાથી સાધન સંપન્ન થઇ શકતા નથી અને નિષ્ફળતા પામ્યા કરે છે. ધર્મનો માર્ગ સહેલો, સીધો, સરળ, શકા, ભય, અવિશ્વાસથી રહિત છે. માટે જેને સુખની ઇચ્છા હોય તેણે સત્ય દૃઢ નિમલ અને શશાન્ક સંકલ્પવાન થવું, હેઠલી વારે શિવ ચરણમા એજ પ્રથના છે કે

આ ક્ષણીક મૃત જળના સરખુ માડ અવિદ્યા અરત અ
જ્ઞાત્રોય નિષ્ફળ નિવડાન, ફક્ત મારતુ મન પોતાના મિથ્યાભિમાનને છોડી
દમ પૂર્ણ શુદ્ધ ચૈતન્ય તાર મ કરની કૃપાપાત્ર થઇ વળગે અને સદા
અધકરભાથી સત્ય સમય વિદ્યાના પ્રકાશથી ભરપુર થવો અને સ્વુલ્લ
સુદૃઢ અને કારણદેહ જે અહમ્મ વડે કરીને વાછિરૂં ધારણ કરી રહ્યું
છે તે શત યાત્રો, શાન થ મો, શ્વાન થ મો, અને મૂળ જે માર મનદે
ચૈતન્ય રૂપ છે તે મને પ્રાપ્ત થાઓ

ૐ શાન્તિઃ શાન્તિ શાન્તિ

યોગ સંબંધી સરળમાં સરળ માહિતી આપનાર પુસ્તક.

શ્રી પાતંજલ યોગસૂત્ર.

યોગનો સર્વોપરી અથ. ભગવાન પાતંજલિકૃત પ્રત્યેક સૂત્ર અને તેની દરેકને સમજ પડે તેવી વિસ્તારયુક્ત ગુજરાતી ટીકા સાથે આ પુસ્તક હાલમાં બહાર પડ્યું છે. આ પુસ્તકમાં વિશેષ કરીને વર્તમાન સાયન્સ-વેદ શાસ્ત્રપુરાણ અને પદાર્થ વિદ્યા તથા લૌકિક દ્રષ્ટાંતો વીગેરે આપી તેની લોકપ્રિયતા વધારી છે સતત ભ્રમિત મનને દુ ખસામરમાંથી શાંત અને વીર રસ આદીએ પૂર્ણ કરી સુખના અધિમા પસંદાવે છે આ અથ ધર્મશાસ્ત્રો, શાંતિના ઉપાસકો, તથા કોલેજના વિદ્યાર્થીઓએ વાચવા યોગ્ય છે હાઈસ્કૂલ તથા લાયબ્રેરીમાં, નાખવા લાયક છે સંપૂર્ણ સન્યાસીઓ બ્રાહ્મણોને સ્વધર્મનું મથર્થ જ્ઞાન થવા આ અથ ઇનામ દાખલ આપવા યોગ્ય છે મૂલ્ય રૂ. એક ટપાલ ખર્ચ બુદ્ધ

બ્રહ્મસૂત્ર.

શુદ્ધ અને નિરમ અર્થ ન કરતા દરેકને સમજ પડે તેવી ભાષામાં દરેક સૂત્રનો અથ કરવામાં આવ્યો છે મૂલ્ય છપાયા પછી નક્કી થશે.

કાવ્યાનંદનિધિ,

કાવ્યાની અદ્ભુત ચમત્કૃતિમય ગથ ભક્તિ રસ, વીર રસ, મુદ્ધ વીગેરેથી ભરપૂર પ્રત્યેક ભાગના એક રૂ.

લોકપ્રિય પુસ્તકો,

પ્રાણાયામ લોકપ્રિય પુસ્તક ભાગ ૧ ૨ સુધારા વધારા સાથે બીજી આવૃત્તિ ૨-૦-૦

મનઃકામના પૂર્ણ કરવાનો માર્ગ. (મન ગમતાં સુખ અપાવનાર ગુજરાતી ભાષામાં નવીન અથ) ૨-૦-૦

સુખનો મહામત્ર. બીજી આવૃત્તિ. ૦-૪-૦

સૂત્ર સહિતા. વેદાંત અને ધર્મશાસ્ત્રનો અત્યુત્તમ અથ ૨-૦-૦

પ્રાણાયામિકા. બીજી આવૃત્તિ ૦-૪-૦

સુખોદક વાર્તા સમૂહ. ૦-૨-૦ કાવ્ય કુસુમ. ૦-૩-૦

વિશ્વજ્યોતિ સુખ સપતિ જ્ઞાન અને આરોગ્ય પ્રાપ્તિના વિષયો સ્વર્ગનાર ઉપયોગી પત્ર વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩-૦-૦

વિશ્વજ્યોતિ કાર્યાલય અમદાવાદ-સુરત.

યોગ સબધી સરળમાં સરળ માહિતી આપ
આ ગ્રંથકર્તા તરફથી પ્રકટ થયેલું પુસ્તક

શ્રી પાતંજલ યોગસૂઃ

યોગનો સર્વોપરી અર્થ. ભગવાન પાતંજલ પ્રત્યેક સૂત્ર અને તેની દરેકને સમજ પડે તેવી ત્રિયુક્ત ગુજરાતી ટીકા સાથે આ પુસ્તક હાલમાજ પડ્યું છે. આ પુસ્તકમા વિશેષ કરીને વર્તમાન સાયવેદ શાસ્ત્રપુરાણ અને પદાર્થ વિદ્યા તથા લૌકિક દ્રવીગેરે આપી તેની લૌકપ્રિયતા વધારી છે સતત ભ્રમનને દુઃખ સાગરમાથી શાંત અને વીરસ અપૂર્ણ કરી સુખના અગ્નિમા પલટાવે છે. આ ધર્મજ્ઞાસુઓ, શાંતિના ઉપાસકો, તથા કેલેવિદ્યાર્થીઓએ વાચવા યોગ્ય છે હાઈસ્કુલ તથા બેરીમા, રાખવા લાયક છે સાધુ સન્યાસીઓ બ્રાહ્મસ્વધર્મનું ચચાર્થ જ્ઞાન થવા આ ગ્રંથ ઇનામ દ આપવા યોગ્ય છે મૂલ્ય રૂા. એક ટપાલ ખર્ચ

ભગવાના ઠેકાણા —

હન્દિરાનંદ લલિતાનંદ પકિત.

નાગર ફળીઆ-સુરત

વિચિત્રયોતિ કાયાંલય.

અડાજખ-સુરત

